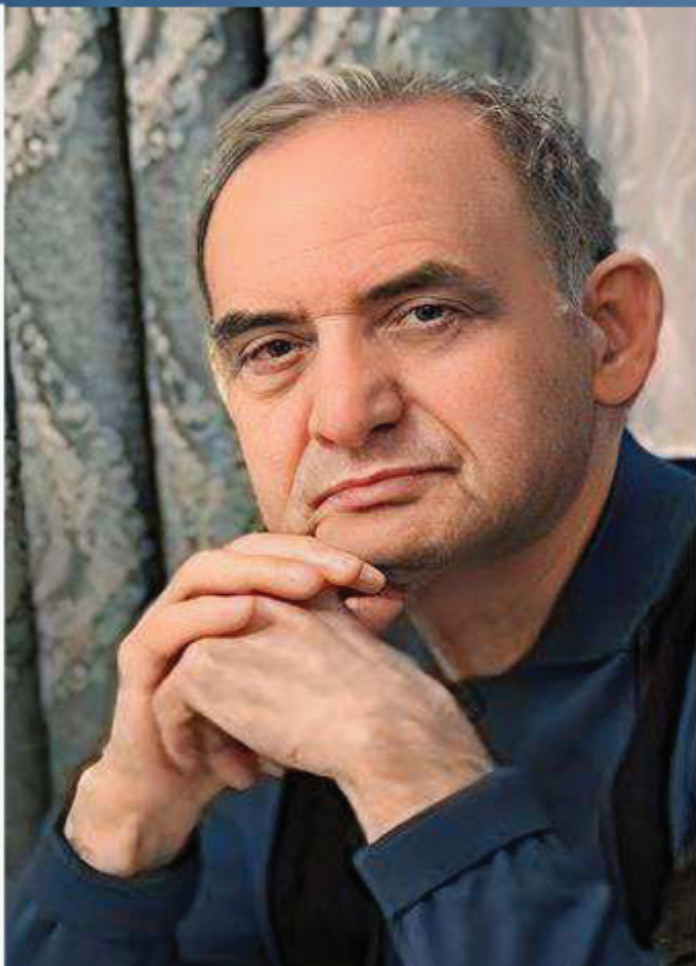

Q
A
R
A,
M
Ə
X
M
Ə
R

GECƏLƏRİM

(hər yuxusuz gecənin öz rəngi)

IKSAD
Publishing House

**Ayət xan Ziyad
(İsgəndərov)**

**AYƏTXAN
ZİYAD**

(İsgəndərov)

Ömür-gün yoldaşım Zərnişan
(Akifə) xanımın adına bağışlayıram

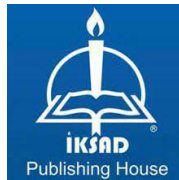
**QARA, MƏXMƏR
GECƏLƏRİM**

(hər yuxusuz gecəmin öz rəngi)

*(hekayə, povest,
kino-senari, şeir)*

ANKARA - 2025

*Copyright © 2025 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case
of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial
uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and
Social*

*Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com*

*It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2025©*

ISBN: 978-625-378-171-2
*Cover Design: AYƏTXAN ZİYAD (İsgəndərov)
January / 2025
Ankara / Türkiye
Size: 14,8x21cm*

Redaktor: Mahirə Nağıqızı (Hüseynova),
filologiya elmləri doktoru, professor.

Rəyçilər: Əlvən Cəfərov,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru.

Eldar Nəsibli.

şair, Azərbaycan Yazıçılar və Azərbaycan
Jurnalistlər birliklərinin üzvü.

Ayətəxan Ziyad (İsgəndərov A.Z.) Qara, məxmər gecələrim (*hər yuxusuz gecəmin öz rəngi*). Azərbaycan dilində. Ankara – 2025. 640 səhifə.

Ayethan Ziyad (İskenderov A.Z.) Siyah, kadife gecələr (her uykusuz gecəmin kendi rəngi) Azərbaycan dilində. Ankara – 2025. 640 sayfa.

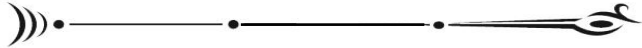

Kitabda müəllifin ayrı-ayrı illərdə qələmə aldığı hekayə, povest, kino-sənari və şeirləri toplanıb. Təqdim olunanlar müəllifin mübhəm dünyasından bir soraq. Səhifələri yetərinə çevirin, Ayətəxan Ziyadı oxuduqlarınızda görün, Ayətəxan Ziyadın hər yuxusuz gecəsi özünəməxsus rəngdə.

Kitapta yazarın çeşidli yıllarda yazdığı öykü, anlatılar, film senaryo ve şiirleri bir araya getirilmiştir. Sunulanlar yazarın belirsiz dünyasına bir bakış. Sayfaları yeteri kadar çevirin. Her okuduğunuzda Ayethan Ziyad'ı göreceksiniz, Ayethan Ziyad'ın her uykusuz gecesi kendine has rengde.

© Ayətəxan Ziyad. 2025

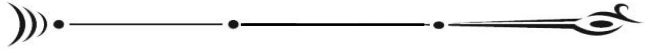

**ÖN SÖZ ƏVƏZİ,
yaxud
POETİK DÜŞÜNCƏ ORİJİNALLIĞI
VƏ FƏAL SƏNƏT MÖVQEYİ**

Ayətəxan Ziyad İsgəndərovun vətəndaşlıq və poetik siması onun qələm məhsullarında əks-səda tapmış, bir şəxsiyyət olaraq zənginliyi, insani keyfiyyətlərinin dərinliyi yaradıcılığına hopmuşdur. Mükəmməl həyat təcrübəsi, müasirliyi ilə diqqət çəkən fikirləri, vətənin və xalqın taleyüklü problemlərindən nəşət alan həyəcanları insanlara təlqin etməklə sözünü fəallaşdırır. 50 ildən artıqdır ki, mətbuatda, bədii-publisistik söz aləmində çalışan Ayətəxan Ziyad İsgəndərov yaradıcılığının səciyyəvi məziyyətləri, xüsusilə zaman və həyat hadisələrinə nüfuz etmə qabiliyyəti onun aktual mövzulara müraciəti, dünyamızın həyəcan və ümidlərinin ifadəsinə güclü meyli, sənətkarlıq məziyyətlərinin təkmilləşdirilməsi cazibəli bir vəhdətlə birləşir.

Onun publisistik, ədəbi-bədii yaradıcılığında sosial mündəricənin, ideya-poetik axtarışların, fəlsəfi qənaətlərin dolğunluğu, mənalılığı xüsusi diqqət çəkir. Poeziyasında lirik başlanğıc qüvvətli olduğu kimi, nəsrində də epik siqlət, yüksək təhlil və təhkiyə mədəniyyəti olduqca fəaldır. Diqqətçəkən odur ki, müəllif ictimai hadisələri, zamanın ab-havasını öz sənətkar mənliliyindən keçirərək narahat və həyəcanları ilə oxucusuna təqdim və təlqin etməyə meyllidir. “Çinar pöhrələri” və “Əbədi şirvan” almanaxlarında, “Ölməzlik”, “Şahidlər”, “Yeraltı səltənət” toplularında, “Sənsiz, yaxud Arıfsızlıqda ötən ömür”, “Qazyanlı Mirfəbi ağa”, “Heydər Əliyev – xalqın, dövlətinin qürur ünvanı”, “Heydər Əliyev və ədəbiyyat məsələləri:

Hekayə, povest və ssenarinin ideya vüsəti, gerçəkliyin poetik idrak əhatəsi əsas verir ki, müəllifin epik təfəkkürünün orijinallığı barədə düşüncələrimizi ifadə etməklə onu A.Ziyad İsgəndərovun bədii yaradıcılığında əhəmiyyətli fakt kimi səciyyələndirək. Bu, hekayələrin, povest və ssenarinin ideya-estetik keyfiyyətlərini müəyyənləşdirmək baxımından da zəruridir. Göstərilən əsərlərin təhkiyəsində, poetikasında və ümumiyyətlə, daxili güşələrində qədim və zəngin Azərbaycan nəsrinin ənənələrinin əlamətlərini görməmək mümkün deyil. Epik vüsəti qiymətləndirərkən personajların qarşılıqlı münasibətlərinin təsvirinə aid fraqmentlərin nüfuzedici təsir qüvvəsi dərhal hiss olur ki, bu da müəllifin yaradıcılıq siması haqqında xoş düşüncələr doğurur.

Nəsr əsərlərində canlandırılan tipik hadisələri bədii təsvir predmeti seçməklə müəllif diqqətimizi ən mühüm həyati faktlara yönəldir. Öz yetkinlik səviyyəsinə uyğun olaraq gerçəkliyin həm məğzini açır, həm də yeri gəldikcə diqqəti gerçəkliyin pozitiv tərəflərinə də yönəldir. Həqiqi nəsrin təbiətinə və estetikasına doğma olan ünsürlərin, təhkiyə və təsvir üsullarının fəallığı razılıq hissi doğurur. Yazıçının personajların nəsr əsərlərindəki hərəkətlərindən və mövqeyindən çıxış etməsi belə bir faktı təsdiq edir ki, bu üsul müəllifə şəxsiyyət konsepsiyasının həyatiliyini və ictimai məna dolğunluğunu açmağa imkanlar yaradır. Bunun vasitəsilə biz müəllifin və personajların həyati mövqe və baxışlarını müəyyənləşdiririk, reallığın bədii düşüncəyə təsirinin müxtəlif səviyyəsi ətrafında da düşünürük, obrazların cizgiləri və məramları haqqında mühakimələr yürüdürük.

A.Z.İsgəndərovun nəsrində obrazlar müasirlərimizin ən mühüm cəhətlərini, estetik mündəricəsini özündə cəmləşdirir,

ənənəvi nəsr üslubuna sədaqətli olan müəllifin fərdi dəst-xəttinin müəyyən çalarları da özünü büruzə verir. Nəsr əsərlərində əslində ciddi həyat problemləri, müasirlərimizin mənəvi-əxlaqi və vətəndaş mövqeyinin vacib məsələləri qoyulmuş, yazıçının mövzular aləmi, yaradıcılıq fərdiyyəti, qəhrəmanlarının mənəvi təkamülü və s. A.Ziyad İsgəndərovun bir sənətkar kimi yetkinlik dərəcəsini açıb göstərmişdir.

Qələmindən uğurlu nəsr əsərləri çıxan A.Ziyad İsgəndərov lirik yanra da biganə deyil. Onun ədəbi təcrübəsində poeziya ciddi mahiyyət daşıyır və poeziya yaradıcılığında lirik başlanğıc əhəmiyyətli dərəcədə diqqətəlayiqdir. Poetik sözünün tutumluluğu A.Ziyad İsgəndərovun lirikasının estetik imkanlarının tükənməzlik ifadəsidir, adi ünsiyyət leksikasını şeirləşdirmək qabiliyyətinin təzahürüdür. Onun lirikasında lirik “mən”in obrazı, lirik qəhqəmanın mənəvi həyatının inikası, həyəcan və düşüncələr aləminin təsviri olduqca əhatəli və rəngarəngdir. Əlamətdar cəhətdir ki, zaman və həyat problemləri, müəllifin əhatə olunduğu sosial mühit, cəmiyyəti narahat edən daxili ehtiras və düşüncələr daha çox lirik “mən” vasitəsilə, onun əlvan, təzadlı hisslər spektri ilə təqdim olunur. Yazıçının lirikasının zahiri əlamətlərində mürəkkəb və dramatik dünya hadisələri, narahat və həyəcanlı vətəndaşlıq qayğıları, poetik təfəkkürün strukturunda özünü büruzə verir.

Fikir və əhvali-ruhiyyə tərzində həssaslıq və kəskinlik əlamətləri özünü qabarıq büruzə verən bir məziyyət kimi göstərir. Onun üslubu reallığın təsvirinə, ictimai hadisələrə münasibət tərzinə, lirik təhkiyənin orijinallığına, məzmunun fəlsəfi xarakterinə görə müasirdir. Şairin ilhamlı gərgin əməyi sayəsində poetik mətnə daxil olan predmet və hadisələr geniş obraz

miqyası alır, mürəkkəb bir məzmun kəsb etməklə aydın sezilən elementlərə, cizgilərə yiyələnir və lirik düşüncənin strukturuna daxil olur.

Ötən əsrin 70-ci illərindən üzübəri şeir təcrübəsini nəzərdən keçirdikdən sonra belə bir qənaət hasil olur ki, A.Ziyad İsgəndərov poetik yaradıcılığında bəşəri problemlərlə əlaqə, müasirliyə təmas, bu günümüzlə səsleşən bədii motivlərə meyl daha güclüdür, ideya istiqamətinə görə olduqca əhatəlidir. Dərun mündəricəsi, zəngin poetik məzmunu, aydın bədii üslubu və forma əlvanlığı ilə seçilən şeirlərində fərdi yaradıcılıq cizgiləri, orijinal yazı tərzini qabarıq sezilir, müəllifin daxili aləminin dərin guşələri, düşüncələr aləminin ənginliyi müşahidə edilir.

Şeirləri kitabın “Qara, məxmər gecələrim” adlandırılan II fəsilində yer alıb. Bu fəsil “İlmələrə toxunan misralar” və “Məhəbbətimin dodaqları çatdaq-çatdaq” bölümlərindən ibarətdir. Uşaqlara həsr etdiyi şeirlər isə “Sevda, Babək və dostları” bölümündə toplanıb. II fəsildəki poetik mənzərə göstərir ki, A.Ziyad-İsgəndərov oxucu qəlbinə nüfuz etməyi, bizi əhatə edən varlıqda yeni-yeni hiss və düşüncələr tapmağı, qeyri-adi assosiasiyalar doğurmağı bacaran sənətkardır. Onun sakit, təmkinli və düşündürücü müraciət üsulları, intellektual lirik formalar qəlbimizdə sosial həyəcanların geniş spektrlərini əhatə edə bilər.

A.Ziyad İsgəndərovun yaradıcılığında poetik düşüncə orijinallığı daha aparıcı və düşündürücüdür. Onun şeirlərinə marağın kökündə varlığa fərdi baxışın vərdiş olunmuş səviyyədən artıqlığı, yaxşı mənada sərbəstliyi dayanır. Deyimlərində obrazlı təfəkkür təravətli və konkretir. Bədii konkretlik məzmun səviyyəsində təzahür etmişdir. İlk oxunuşda onun misraları arxasında poetik mənə, dərin mündəricə, təsirli ekspressivlik

görməmək mümkün deyil. Bədii fikir və intonasiya çalarları milli poetik ənənələrin yeni üfüqlərini açır.

Onun əsərləri dünya və cəmiyyət barədə dərin düşüncələrin, bədii qənaətlərin ümumiləşdirilmiş yığcam poetik fraqmentləridir. Bu poetik fraqmentlər müdriklərin söhbət və danışmaları qədər təsirli və mənalıdır.

A.Ziyad İsgəndərovun poeziyası canlı yaradıcılıq prosesinin səmərəli nəticəsi, dövrün şair qəlbindəki əks-sədasıdır. Bədii yaradıcılığın bu incə və zərif növündə A.Ziyad İsgəndərov insan ruhunun məchul səsinə, poetik düşüncələrin psixoloji məğzini yüksək sənətkarlıqla ifadə edir. Onun obrazlı təfəkkürü təsvir obyektinin mahiyyətinə asanlıqla nüfuz edir. Vətəndaşlıq qayəsinə, ictimai pafosunun diapozonuna görə fərqlənən nəzm nümunələrində cılız niyyət, xırda hiss və dayaz düşüncə tərzini, demək olar ki, yoxdur. Onun fəal həyat mövqeyini əks etdirən bədii mətnlər lirik qəhrəmanın fərdi emosional aləmini xalqın çoxəsrlik yaddaşı ilə mənəvi təmasda canlandırmağa daha meyllidir. Hər bir şeirin arxasında həyatı müşahidələr, mənəvi-əxlaqi dəyərlər, narahat və düşündürücü həyəcan dalğaları dayanır.

A.Ziyad İsgəndərov hansı mövzuda yazmasından asılı olmayaraq həmişə lirik intonasiyası oxucunu cəlb edir. Potensial həyat təəssüratlarını, subyektiv düşüncəsini ifadə edəndə şeirləri olduqca təbii səslənir. Poetik fikrin predmeti və əhatə dairəsi zənginliyi, çoxsahəliliyi ilə seçilir. Onun metaforik düşüncələri də, ifadə üsulları da kaloritli formalara düşür, poetik mənalandırılmanın zərifliyi görünür. Bu əhval onun ithaf şeirlərində daha aydın nəzərə çarpır. Burada onun poetik təfəkkürünün öz aləmi, öz ifadə potensialı, təsir və cazibə qüvvəsi xüsusi vüsətlə

bürüzə verir. Ən əsası odur ki, müəllif şablon deyimlərə uymur, trafaret ifadələrdən qaçır. Orijinal deyim üsulları ilə qəlbindəki arzu və ideallardan işıq alan səmimiyyət oxucuların da ürəyinə atəş saça bilir.

Ayrı-ayrı şəxsiyyətlərə, doğmalarına, yaxınlarına həsr etdiyi şeirləri süni məhəbbət və ehtiram hissindən uzaqdır. Ehtiramın bütün şiddətini ürəyində yaşadan müəllif öz səmimi duyğularını ümumbəşəri səviyyəyə qaldıra bilir. Çünki ithaf şeirləri boğazdan yuxarı, yalançı pafos və ritorikadan uzaqdır. Deyim aydınlığı və forma oynaqlığı yaradılan insan obrazını yüksək bədii mündəricə ilə tərəvətləndirir. Burada lirizm insan qəlbinə sirayətəddici məzmununda yoğrulmuşdur. Odur ki, ithaf şeirlərində canlandırılan, yüksək pafosla, dəqiq bədii ştrixlərlə rəsm edilən şəxsiyyətlərin nüfuz dairəsi və qüdrəti romantik incəliklə oxucuya çatdırılır.

İthaf şeirlərində boş tərifnamələr yoxdur. Burada lirik qəhrəmanın səciyyəsi şairin təsvir obyektinə müraciətləri vasi-təsile açılır. Belə müraciətin, poetik ünsiyyətin özü lirik özünü-ifadənin müəyyən dərəcədə sınaqdan çıxmış formasıdır. Şeirdə təsvir-tərənnüm olunan şəxs ona daha yaxın, daha munisdir və onunla ən səmimi hiss və düşüncələrini bölüşdürür. İthaf şeirləri yalnız sıcaq duyğular, mənalı mühakimələr doğuran kimsəyə ehtiram və məhəbbətin ifadəsi olmaqla məhdudlaşmır. Onun ən gözəl xüsusiyyətlərini təsvir-tərənnüm edəndə belə poetik ümumiləşdirmə aparır. Poetik fikir bir adamın tərif və təsvirindən kənara çıxır. Məlum poetik obyekt – insan şairə həyat və dünya haqqında əlavə təəssürat və assosiasiya verir. Hiss olunur ki, müəllif ilhamına təzyiq etməyib, burada ilham sərbəst şəkildə şairə munis insanların poetik obrazını yaratmağa həvəsləndirib,

onu obrazın şəxsi şərəfinə üz tutmağa məcbur etmişdir. O da xüsusi vurğulanmağa layiqdir ki, bu mövzu ilə bağlı yazılarında fikirdən, emosiyadan məhrum bir sözü də mətne daxil etməmiş, poeziya ilə dolu olan adi sözləri böyük və müdrik həqiqətlərin sadə təqdimat formasına salmışdır.

Konkret bir şəxsə həsr olunmuş şeirdə təsvir predmeti həyatın canlı bir faktına çevrilir. Hərərətli təəssürat ürəklərə işıqlı duyğu gətirir və bütün hallarda estetik zövqü itiləşdirir.

Diqqətçəkən uğurlu məziyyəti kimi xüsusi vurğulamaq yerinə düşər ki, A.Ziyad İsgəndərovun bədii təəssüratlarının əksəriyyəti öz şəxsi xatirələr mühitindən törəmişdir. Zəngin xatirələrdən nəşət edən düşüncələr axarı şairin iç dünyasına güzgü tutur. Misraların ritmi və intonasiya çalarlarında, lirik-psixoloji ovqatında müəllifin poetik qənaətlərinin zənginlikləri açılır, bunun bilavasitə səmərəli nəticəsi olaraq şairə məxsus fərdi yazı tərzinin özünəməxsus cəhətləri, üslubunun təkrarolunmaz özəllikləri aşkarlanır.

A.Ziyad İsgəndərovun poetik deyim tərzində folklor sadəliyi ilə müdrikliyi mükəmməl şəkildə qovuşur, təsvir predmeti bədii şərhini tapır ki, bu da lirik mətnlərə estetik sanbal və əzəmət gətirir. Bəzi hallarda mövzu təkrarı, sözcülük və ritorika analitik poetik düşüncəni kölgədə qoysa da, müəllif mühüm sosial-psixoloji məsələlərin bədii açıqlamasında fəal sənət və sənətkar mövqeyində dayanır. Folklor və müasir şeir poetikasının üstünlüyü ilə seçilən bu şeirlərdə şairin öz qarşısına sıqlətli bədii mətləb qoyub onu bənzərsiz ifadə tərzilə oxucusuna çatdırmaq niyyəti, bu yoldakı axtarış və tapıntıları razılıq hissi doğurur. Onun əsərlərində klassik ənənələrə söykənən poetik kateqoriyalar olduqca fəaldır. Sənətkarlıq mədəniyyətini yük-

səltməək tələbini rəhbər tutan müəllif müəyyən misra və beytləri hikmətamiz kəlam şəklində oxucuya təqdim etməyə, onun qəlbini rıqqətə gətirməyə çox meyllidir.

Məzmun mükəmməl məcazi sözlərlə, zəngin və orijinal obrazlarla şəffaflaşaraq xüsusi üslubi siqlətlə yüklənir. Onun qələmində bədii detalların emosional-obrazlı şərhə zəngin olduğu kimi, tərənnüm predmetliyi obrazlı təsəvvürü də təbii və təravətlidir. Oxucuya təlqin olunan fikirlər, hiss və həyəcanlar aləmi, ritm və intonasiya tərzə, obrazlılıq cizgiləri olduqca orijinaldır.

Müəllifin lirik özünüifadəsində başlıca olaraq vətəndaşlıq qayəsi qabarıq nəzərə çarpır. Lirik qəhrəmanın aktual problemlərə son dərəcə səmimi və möhkəm tellərlə bağlanması ilə bilavasitə bağlı olaraq şeirdə sənətkarlıq meyarları da geniş vüsət alır. Belə bir fikir qətiləşir ki, bu şeirlərin hər birində müasir sosial düşüncəmizin, tarixi şəraitin olduqca mühüm cizgiləri əks olunur.

Məhərrəm Hüseynov,
filologiya elmləri doktoru, professor.

Çap edilib:

“Palitra” 4 və 5 fevral 2020-ci il,
“Ədalət” qəzeti 4 fevral 2020-ci il
və “525-ci qəzet” (31.01.2020-ci il sayında
“Aydın poetik sima və fəal həyat mövqeyi” adı ilə ixtisarla dərc edilmişdir).

QSC), sonra müxtəlif respublika qəzet və jurnallarda çalışmış, yaxud çap olunmuşdur;

- 2001-ci ildən yaradıcılığına kitab nəşri də daxil olub. “Sənsiz, yaxud Arifsizlikdə ötən ömür” kitabı ilə açılan bu səhifə bu gün 16 kitabla uğurla davam etdirilməkdədir. Daha 10 kitabı nəşr üçün hazırdır;

- 2015-ci ildən bu ömürə elmi tədqiqatla məşğul olmaq kimi bir missiya da əlavə olunub.

Bu da xüsusi qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan ədəbiyyatında və jurnalistikasında “dissident ədəbiyyatı” və “Azərbaycan səlcuqları” mövzuları ilk dəfə A.Ziyad tərəfindən tədqiqata cəlb edilmişdir. “Heydər Əliyev – azad düşüncənin və milli təfəkkürün təəssübkeşi” məqaləsində ümummilli liderin dissident ədəbiyyatı ilə bağlı düşüncələri və mövqeyi önə çıxarılmışdır. Məqalə “Paritet” qəzetinin, “İpək yolu” elmi jurnalının və “Azərbaycan” jurnalının 2008-ci il saylarında dərc olunandan sonra ilk dəfə “Space” TV (daha sonra digər TV-lər də) bu mövzuda verilişlər səsəndirməyə başlamışlar.

Bu məqam üçün görək kimdir

Ayətəxan Ziyad İsgəndərov?

Bu sualı daha təfərrüatı ilə “Bu mənəm – Ayətəxan Ziyad” kitabında yazıçı-jurnalist, tədqiqatçının özü cavablandırıb.

İsgəndərov Ayətəxan Ziyatxan oğlu 1951-ci il oktyabrın 15-də Hacıqabul şəhərində anadan olmuş, orta təhsilini 1969-cu ildə başa çatdırmışdır. ADU-nun (indiki BDU-nun) jurnalistika fakültəsinin 1975-ci il məzunlarındandır. Tələbəlik illərində Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin (indi QSC) fəal ştatdankənar müxbiri (1970-1976), təhsilini başa

çatdırandan sonra isə ona doğmalaşan həmin ocaqda kiçik redaktor, redaktor, böyük redaktor-şöbə müdiri vəzifələrində (1976-1994-cü illərdə) işləmişdir. 1994-cü ilin yayından sonrakı zaman kəsiyində “Ədalət” qəzetində (bölge müxbiri), “Azərbaycan məktəbi” jurnalında (şöbə müdiri), “Respublika” (müxbir), “Naxçıvan” və “Yeni Naxçıvan” (şöbə müdiri), “Həftə içi” (şöbə müdiri), “Hakimiyyət və Xalq” (baş redaktor) qəzetlərində, 15.09.2004 - 03.04.2006-cı illərdə AMEA-nın İnsan Hüquqları İnstitutunda elmi işçi və paralel olaraq institutun nəşri olan “Dirçəliş-XXI əsr” elmi jurnalında (analitik-İnformasiya Mərkəzinin rəhbəri) çalışmışdır.

A.Ziyad İsgəndərovun 2007-ci ildən sonrakı fəaliyyəti ADPU ilə bağlıdır. Yanvar 2007 - fevral 2015-ci illərdə universitetin “Gənc müəllim” qəzetinin baş redaktoru, 2015-ci ilin martından isə ADPU Elmi-Tədqiqat Mərkəzinin elmi işçisidir.

AzTV-də işlədiyi 25 il müddətində Azərbaycan LKGİ MK (VLKSM MK) Komsomol Projektoru Qərargahının üzvü, AzTV Azad Həmkarlar Komitəsinin üzvü, AzTV Bağçılıq-bostançılıq təsərrüfatının sədri, AzTV DOSAAF-n sədri, AzTV Xalq Drujinası Qərargahının sədri (və s.) kimi ictimai işlərdə çalışmışdır;

- 1979-cu ildə Gənc Jurnalistlərin II Ümumittifaq Qurultayının nümayəndəsi olmuşdur (Moskva şəhərində keçirilmişdir), Ümumittifaq Teleradio Verilişləri Komitəsində (Moskva) yaradıcılıq təcrübəsi keçmiş, kosmonavtların Baykanur Kosmodromunda (Moskva) olmuşdur;

- I Qarabağ Müharibəsinin ilk günlərindən ATƏŞKƏSƏ qədər, 6 il sərəsər hər ayın 7-10 gününü cəbhə bölgələrində ol-

muş, Azərbaycan ordusunun döyüş yolunu tarixiləşdirən efir materialları ilə çıxış etmişdir.

- AzTV-də Hərbi Proqramlar və Salnamə baş redaksiyası yaradılmasının təşəbbüskarı olmuşdur.

- 2000-ci il parlament seçkilərində deputatlığa namizəd olmuşdur.

- “XX əsr Azərbaycan yazıçıları” ensiklopediyasında barəsində yazılmışdır.

- Haqqında vikipediya yaradılmışdır.

1980-ci ildən SSRİ Jurnalistlər İttifaqının, 2010-cu ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, 2015-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

MÜKAFATLARI

- 1980-ci ildə Azərbaycan LKGİ MK-nın Fəxri Fərmanını almışdır;

- Azərbaycanlı əsgər Rahib Məmmədova həsr etdiyi “Əfsanəyə dönən ömür” adlı radio verilişi pul mükafatı və əmək kitabçasına yazılmaqla dəyərləndirilmiş, radio verilişinin məqalə variantı “Ölməzlik” toplusunda nəşr edilmişdir (Bakı-Azərnəşr-1989. Səh: 60-67).

- Hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda yazan jurnalistlərin yaradıcılıq müsabiqəsində “Ədalət” qəzetinin xüsusi mükafatını almışdır;

- 2012-ci ildə «Əsrin ziyalıları» Xeyriyyə İctimai Birliyinin «İlin alimi - İlin ziyalısı» diplomuna,

- 2019-cu ildə “Qafqaz-Media” İB-nın təsis etdiyi “İlhamlı Azərbaycan” diplomuna,

oxumuş SSRİ-nin yaradıcısı Vladimir İliç Ulyanovun (Leninin) təqribən bu məzmunadakı kəlmələrini nümunə çəkir: “Vaxtım olmadığı üçün uzun alındı”.

2013-cü ildə redaktoru olduğu və “Ön söz” yazdığı Reyhan Miqdadqızının kitabına xoş ovqatlı bir ad “bağışlayıb”: “Sevgim bir yaşıl yarpaq, ətri məndən”. Deyir, “İstədim oxucu bilsin ilk kitab müəllifi olan R.Miqdadqızının sevgisinə həyatın hansı rəngləri qatılıb”.

Bəs yarım əsri adlayan yaradıcılıq ömrü yaşayan Ayətəxan Ziyadın (İsgəndərovun) öz ömür yolu həyatın hansı rənglərini özünə hopdurub? Həyatın hansı rənglərinin sınağından və qınağından keçib bu ömür sahibi? 70 yaşına ərməğan etdiyi “Bu mənəm – Ayətəxan Ziyad” adda kitabında müəllif özü bu sorğunu cavablandırmağa çalışıb.

Nəşr edilmiş kitabları

1. “Sənsiz, yaxud Arıfsızlıkdə ötən ömür”. Bakı-2001, 400 səh.
2. “Məndən sonra...”. Şeir, hekayə, publisistika. Bakı-“Ulu”-2010, 616 səh.
3. “Qazyanlı Mirhəbi ağa. ADPU-2010, 132 səh. (araşdırma).
4. “Qazyanlı Mirhəbi ağa” (təkrar nəşr). Bakı-“Ulu”-2010, 149 səh. (araşdırma).
5. “Hər hökmü zaman verir”. Kiçik povestlər. Bakı-2010, 100 s.
6. “Şamaxının Kürdəmic kəndi. Tarix, publisistika, rəvayət”. Bakı-2014, 70x100 1/16, 536 səh. (araşdırma).
7. “ADPU-da qalan izim”. Bakı-2014, 400 səh.
8. “Heydər Əliyev - xalqının, dövlətinin qürur ünvanı”. Bakı-2018. 168 səh. (monoqrafiya).
9. “Dədə Qorqud” ünvanında sözüm” (elmi məqalələr. Mart 2015-

23. “İmza, Dilsiz-ağızsız” (tənqidi məqalələr toplusu);
24. “Soraqçım olarsız günün birində” (məqalələr).
25. “Azərbaycanın mətbuat tarixi” (**monoqrafiya**).
26. “Əzəli Azərbaycan torpaqlarına işğalçılıq və qarətçilik qəsdləri” (tarix, publisistika).

...Ayətəxan Ziyad (İsgəndərov) bu gün də sutkanın 16-18 saatını yorulub-usanmaq bilməyən enerji ilə qələmə sarılıdır. Bu, şablon, söz xatirinə deyilən söz deyil, söylənilənləri fakt olaraq Ayətəxan Ziyadı tanıyıb-bilənlərin hamısı görür, bilir. Bu yolda Ayətəxan müəllimə yeni-yeni nailiyyətlər, ən əsası uzun və sağlam bir ömür arzu edirəm! Var olun, uğurlarınız bol olsun!

Zaur Ustac

“Yazarlar” jurnalının baş redaktoru, şair-publisist.

Dərc edilib:

1. “525-ci qəzet”, 14 dekabr 2021.

Qələmə sarılı 52 il.

2. <https://fedai.az/?p=51134>

3. <http://butik.az/2021/10/13>

4. <https://ustacaz.wordpress.com/2021/10/15/q%9%991%c%99m%c9%99-sarili-52-il-zaur-ustac/>

5. <https://yazarlaraz.wordpress.com/2021/10/13/q%C9%991%C9%99m%C9%99-sarili-52-il-zaur-ustac/>

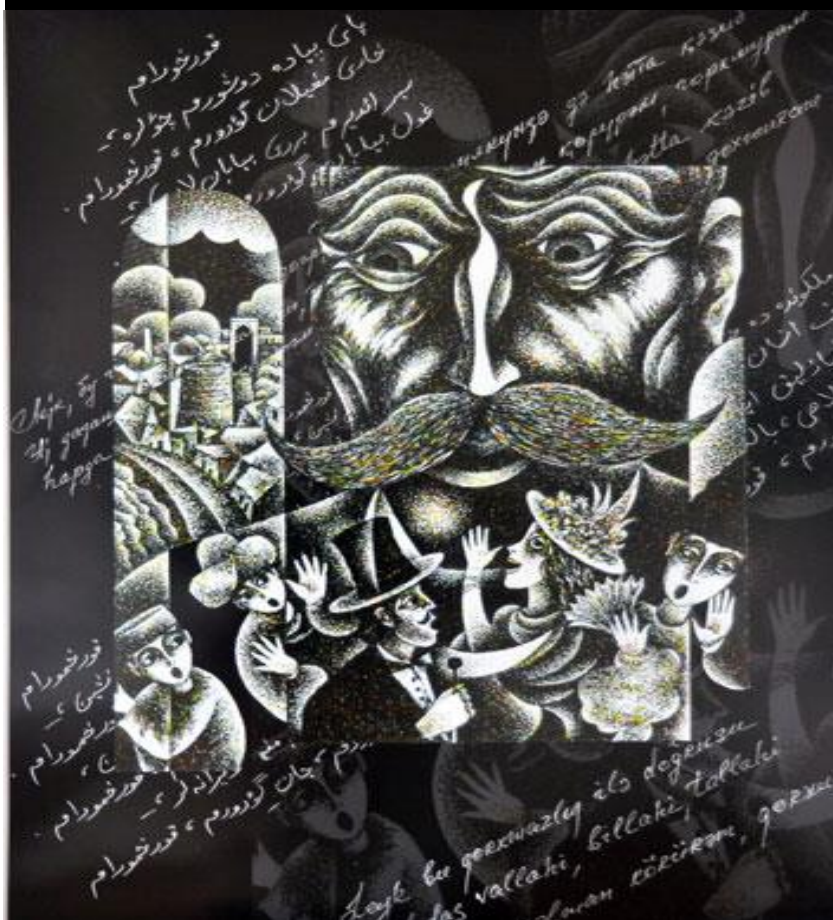
6. Qələmə sarılı 52 il – kamilinfo.net

<https://kamilinfo.net/?p=12477#/YWcvgmOUHGM/whatsapp>

I Fəsil

HƏR HÖKMÜ ZAMAN VERİR (nəsr)

HEKAYƏLƏR

YASTIĞI QOLU GƏLDİKƏ TOLAZDADI

Bu, 50 il uzaqlıqda qalmış bir istilik idi, 70 yaşın astanasında durduğu bir zamanda hisslərini çulğamışdı.

Gecə saat ikinin yarısı olardı. Qulaqlarına ilıq bir ovqat bəxş edən hənirtidən yatağından hövlnak qalxdı. Son 20 ili, ərsiz-tavansız qaldığı bir zamandan bəri yatağında öz yastığı ilə bərabər qoşalaşdırdığı yastığa baxdı. Bu yastıqda hələ ərlilə olmadığı bir zamanlarda Aydınla qoşalaşib yatağa bir uzanmışdılar. Sadəcə dost kimi, qadın-kişi münasibətindən kənar bir tərzdə. O gündən-bu günə canı-cəsədi hara daşınmışdısa, bu yastığı da özü ilə yol yoldaşı-yar yoldaşı etmişdi. Hətta ər evinə “köç” edəndə də O-nu cehiz avadanlığına qatıb özü ilə aparmaq cəsarətini əlindən ala bilən olmamışdı.

Əri haqq dünyasına qovuşandan sonra isə içindəki qürur yastığı nümayişkaranə şəkildə “üzə çıxarmaq” cəsarətini aşkarlamışdı: öz yastığını yatağın sol, Aydının yastığını isə əri qərar tutduğu hissədə (sağında) yerləşdirmişdi. Düz 20 ildə ki, gecələr bu yastıqda Aydının onu ovundurandan ətri ilə yuxuya gedər, sabahın şəfəqləri üz-gözünü oxşayanda Aydının ətri dolmuş yatağından qalxar, yerini yığışdırıb yastıqları qoşalaşdırıb yataq otağından çıxardı.

...Zemfira otağına süzülən ay işığında yatağına bir də göz

gəzdirdi. Axşam yeri açıb yatağa uzandığı kimi yataqda yenə də tənha idi. Bu belədirsə, bəs onu hövlnak yataqdan qalxmağa sövq edən kim idi, yaxud nə idi?

Gözlərini bir də yumub açdı. Aydın qənşərində durmuşdu. Elə 20 yaşlarındakı sayaq gözlərini süzdürərək xəfif-xəfif gülümsəyir, hansı əhvalı isə xatırlatmaq istəyirmiş kimi Zemfiranı inadla nüfuzedicı nəzərlərlə təpədən dırnağa kimi süzürdü.

Sarsıdıcı düşüncələr içində boğulan Zemfira qıvrıla-qıvrıla yatağından qalxdı. Əllərini geniş açıb nüfuzedicı nəzərlərlə onu bu yaşında çaşqın alan baxışlara doğru xırda bir addım atdı. Anlaşılmaz bir təmasın təsirindən vücudunda nəvaziş dolu bir istilik dolaşdı. Və necə oldusa bircə anın içində ruhunu ovundurana bu hərərəti soyuq tər əvəz etdi. Ruhu silkələnmiş kimi gözlərini bir də yumub açdı. Aydın yox idi. Necə naqəfil gəlmişdisə, naqəfil də yoxa çıxmışdı. Bədəninə bürüyən soyuq tər in vahiməsindən yataq otağının ab-havasını onu boğmağa başladı. Hissləri hələ də ayaqda olduğu halda neçə illərdi Aydınla bir yataqda yuxuladığı təəssüratı yaradan yastığı qucaqlayıb bağına basdı. Ana körpəsini sinəsinə sıxıb ətrini ciyərlərinə çəkirmişsəyagı, Aydının qoxusunu hələ də özündə “saxlayan” yastığın ətrini an-an ciyərlərinə çəkdi...

Onu nə vaxt yuxu apardığından xəbər tutmamışdı. Oyananda artıq gün günortanı adlamışdı.

Yatağının içində oturub özünü danlaya-danlaya bu anlaşılmaz gecənin ona nə diktə etmək istədiyini düşünməyə başladı.

***

Otağa dolan havanın qararlılığı Zemfiranı özünə gətirdi. Günün necə keçdiyindən xəbər tutmamışdı. Əlləri ilə üz-gözünü ovxalayıb bir dərin köks ötürdü. Geri qararlıb öncə gecəsini,

sonra isə bütun gününü əlindən almış yastığı yatağın üstündən qapıb qolu gəldikcə otağın divarına çırpdı...

***

Bu hal 2019-cu il oktyabrın 10-unda baş vermişdi. Aydının 68 yaşını qarşılıyacağına 5 gün qalmış.

☞☞☞

İTİRİLMİŞ BƏYAZLIQ

Bu hekayəni tələbə yoldaşım Möhübəli Əbilovun (Dövlət radiosunun operatoru Gülüstan onu «Möhübbətəli» çağırırdı) adına bağlamışam. Hansı ki, hətta tələbəlikdən sonrakı ömrümün də müəyyən qolları bu adla (ADU-nun jurnalistika fakültəsini bitirmiş şəxslə) ünsiyyətdə olub. O kəslə ki, sayca elə də çox olmayan, ancaq ilıq, məhrəm pıçılıtları (insanın ruhunda oxunan şeirləri) indi də ürəyimdədi.

Saç-saqal basmış, gözləri dərin quyuya düşmüş, neçə onillik bundan irəli redaktor işlədiyi Dövlət Filarmoniyasından maestro Niyazi onun anasını söydüyünə və o da cavab olaraq Niyazinin anasını söydüyünə görə işdən qovulandan, eləcə də atası tərəfindən atasına məxsus evdən çıxarılıb küçələrə atılandan sonra səfil ömrün sərgərdan axarına qovuşmuşdu. Ömrünün bu illərini ayağı salafan paketlərə bükülü, çirki qat kəsmiş cır-cındır geyimə möhtac, əl tutmaq istəyən tələbə yoldaşlarını da yaxına buraxmayan, «Azərbaycan» nəşriyyatından uzaqlaşdırılandan sonra, hətta qarlı-çovğunlu qış günlərində də ilk illər Politexnik İnstitutunun, sonra AMEA-nın bağında, 2005-ci ilin yayından isə Apelyasiya Məhkəməsinin hündəvərindəki həyətlərdən birində sərgərdan həyat sürən tələbə yoldaşımın 1980-ci illərin I yarısında yaşadığı ömürdən bir fraqmentdir Sizlərə təqdim etdiyim.

***

...Ağzında acılıq hiss etdi. Dodaqlarını bir də tamsılandırıdı. Ömründə ilk dəfə idi ağzında belə talx təam hiss edirdi. Görəsən nədəndi? Mədəsində peyda olan qəfil boşluq vücudunu

təntidəndə xatirinə gəldi ki, obaşdandan ağzına sudan savayı bir zad dəyməyib. Və elə bil indicə acıdı...

Nəyi isə axtarırmıştək şalvarının torbalaşmış ciblərini eşləməyə başladı. Kaş ciblərinin künc-bucağından əlinə bir zad keçərdi. Laübalı-laübalı pencəyinin də ciblərinə əl gəzdirdi. Əv-vəl yan ciblərinə, sonra döş ciblərinə. İtiyi düşmüş adamlarsayağı ciddi-cəhdlə axtarışda idi. Hamısında da Allahını çağırırdı ki, ciblərinin künc-bucağından ilişib qalmış nə isə tapılıydı. Heç olmazsa bir neçə quruş, ya bir siqaret pulu.

Əlinə bir zad keçmədi. Yaman dilxor olmuşdu. İndi neyləsin? Gecəni harada və nə sayaq yola versin? Gələnin qabağına qaçsınmı? Gedənin arxasınca boylana-boylana qalsınmı? Gözlərini qırqıb kimi isə axtarırmıştək yan-yörəsini bir də nəzərdən keçirdi. Hövsələsi daralmışdı. Ayaqlarını götürüb-qoymaqdan özü də usanmışdı. Tuncəl isə gəlmək bilmirdi. Bəlkə unudub? Bəlkə yadından çıxıb? Axı, Tuncəlin qayğıları bir-iki deyil ki, Möhübbətəli də yadına düşə?

Əlləri şalvarının torbalaşmış ciblərində, gözləri ayaqlarının ucunda o başa-bu başa var-gəl etməyə başladı. «Sinif-sinif» oynayan uşaqlarsayağı sal döşəmə üstünə düşmüş saralmış yarpağı başladı hoppanıb düşməklə bir damadan o birinə ötürməyə. Son vaxtlar buna adətəkdə olmuşdu. İşı düz gətirməyəndə, yaxud bekarçılıqdan qarışanda başlayardı dəqiqələri bu sayaq ötürməyə, ya da ciblərinin künc-bucağını eşləməyə: tütün tozunu, kağız qırıntılarını, qırıq-qırtıq kibrit çöplərini bir-bir çıxarıb atardı. Həmişə də ona elə gələrdi ki, axtardığını hələ tapmayıb, hələ çox axtaracaq itirdiyini.

Siqaretin əzilmiş kötüyünü dişləri arasında bir də sıxdı. Üz-gözünü turşutdu. Dilinin ucuna ilişib qalmış kağız tilişkəsinə

hiddətlə tüpürdü. Hələ göydə ikən havanın sazağından büzüşmüş kağız qırıntısı uçub-uçub soyuqdan bomboz bozarmış məxmər döşəmə üzərinə düşdü. Və bir andaca yapırıxdı, sazaqdan domuşub qaldı.

Çox güman ki, gecə şaxta düşəcəkdə və bu tilişkə kağız sazaqdan qaxaca dönəcəkdə. Obaşdannan, hələ payız günəşinin üşüyən şəfəqləri gecənin sazağını bu böyük şəhərin küçələrindən qovub çıxartmamış və şaxtadan domuşmuş paytaxt küçələrinə az-çox hərarət gətirməyə macal tapmamış küçə süpürgəçiləri gələcəkdilər, qaxaca dönmüş bu siqaret kağızını süpürgələrinin qabağına alıb atacaqdılar zibil qabına. Nə vaxtsa gərəkli olan bu kağız parçası beləcə unudulacaq, yaddan çıxacaqdı.

...Hər şey belədi. Hər şeyin öz ömür yaşantısı, canı var. Ta o yerəcən ki, kimin üçünsə, nə üçünsə gərəklidirsə, «yaşayır»sa. Elə ki bu imkan əlindən alındı, bir zad üçün daha gərək olmadı, deməli ömrünü başa çatdırıb, deməli ölümə məhkumdur. Və unudulur, biryolluq yaddaşlardan silinir.

Köksünü ötürdü: «Həyatdan yarımayanların hamısı belədir. Atılır, əzilib tapdalanır, kimsəyə gərək olmayan əşyaya çevrilir».

Qulaqlarına dolan pıçıltıdan özü də səksəndi: «Elə mənəm kimi».

Eşiyə çıxdı. Başını qovzayıb qaralılıb doluxsunmuş buludlara bir də göz gəzdirdi. Göy üzü damar-damar idi. Oxlov kimi uzanır, təzə şumu xatırladırdı. Qara buludlar fonunda işıqları sayrışan kino-teatrın üzərində yazılmış «Cəfər Cabbarlı» sözlərini azı mininci kərə oxudu. Nədəndi bilmədi, canına şirin bir istilik yayıldı.

Pencəyinin bozarmış surtukunu qaldırdı: «Yağış yağsa...» Gözləri qeyri-iradi sağ ayağının ucuna dikildi. Baş barmağını başmağının içində oynatmağa başladı. Ta baş barmağı başmağın içində ona doğma olan öz məhrəm yerini tutanacan. Döşəmənin sal daşları barmaqlarına buz kimi yapışdı. İliyə işləyən şaxtanı ciyərlərində hiss edən Möhübbətəlinin bir andaca kürəyi qovuşdu, əzələləri gizildədi. «Deməli belə, yağış yağsa...» Köksünü ötürdü. Himə bənd, dolmuş buludları zəndlə bir də seyr etdi: «Belə-ə...» Bayaقدan unuttuğu saralmış yarpağı əcəl təzədən onun rüzgarına çıxartmışdı. Xəzəlləmiş, sazaقدan üşüyüb domuşmuş yarpaq sağ ayağının qabağında idi. Möhübbətəli bayaqkı biganəliklə yenidən başladı dəstək uşaq-larsayağı kvadratşəkilli mərmər döşəmə üzərində atılıb-düşərək «sınıf-sınıf» oynamağa. «Belə-ə... Bu da payızın axır günləri. Bir azdan qış, qar, çovğun...»

Görüşünə gəlidiyi Tuncəl bəxtiyar şairlərdəndi. Yaşlıları arasında, hətta qismən yaşlılar arasında da özünə görə hörməti-izzəti var. Bəs necə? Neçə kitabın müəllifidir. Möhübbətəli nəhayət, ona müraciət etmək qərarına gəlmişdi. Fikirləşmişdi ki, bəlkə çap olunmasına həyan dura. Axı, bu da nə vaxtsa həyatda öz yerini tutmalıdı, ya yox? Belə olmayacağısa, bəs onda o boyda kənd-kəsəklərini, kənddə Allahın umuduna buraxdığı nənəsini, hər cür rahatlığını atıb şəhərə niyə gəlmişdi? Sərgər-dan-sərgərdan küçələri dolaşmaq üçünmü? Əlbət ki, yox! Hətta ilk addımları uğurlu alınmış, Dövlət Darülfünunda jurnalist dip-lomuna yiyələnmiş, Dövlət Filarmoniyasında redaktor kimi işə də başlamışdı. Ancaq... Heç özü də bilmədi necə oldu onda bu əqidə yarandı. Necə oldu başladı fikirləşməyə ki, «oxumaq, işləmək nəyimə gərəkdi. Yazıcının məktəbi həyatdı, yaradıcılıq

emalatxanası insan taleyi. Ailə qursa, işləsə qayğılar başını qatacaq, yazısı-pozusu tökülüb qalacaq. Bir də baxacaq ömür-gün yarı olub. Odur ki, axşamları stol arxasından ayrılmırdı. Siqaretinin tüstüsü duman kimi yan-yörəni ağzına alır, burum-burum olub yayılırdı otağa, deyirdin tüstü ilə dovşan boğurlar.

Diqqət yetirən olsaydı görərdi ki, yuxuya dalmış bu paytaxt şəhərinin nisgilli gecələrinin bağrını bir zəif işartı dəlib keçir. Tənhalıqdan sıxılan otağın kimsəsizliyinə qarışmış bu zəif işartının soyuq işığında Möhübbətəli sabahı dirigözlü açardı. Çox vədə gecədən xeyli keçənəcən, hərdən lap sabahacan, ta günəş közərəne qədər. Bəzən bir əlində ağzı açıq butulka şüşəsi, külqabıda göynəyən yarımçıq siqaret elə stoldaca, başı qollarının üstündə sabaha çıxardı. Sabahı da saat 10-11-ə qədər, necə deyərlər, çul düşərdi. Sonra bütün günü əzgin, yarıyuxulu halda küçələri, çayxanaları, diskussiya məclislərini, ədəbi yığıncaqları dolaşar, Dövlət Filarmoniyasındakı işini saya salmazdı.

Araq butulkasından belə bərk yapışmağın insan orqanizminə hamıya bəlli bir sədəməsi var, tütün adamın içini ovub axırına çıxır, işsizlik isə biryolluq bədbəxt, səfil edir insanı.

Hələ o vədələr Möhübbətəli bütün bunlar barədə düşünməyə hazır deyildi. Elə hazır olmadığından da tutduğu yolun yanlış parıltısının adamın gözünü birdəfəlik tuta bilmək qorxusu hələ ki, onu narahat etmək iqtidarında deyildi. Odu, heç özü də bilmədi nə vaxtlarsa, «sən mənim canım, yüzəcə qram» xahişi ilə başlamış içki aludəçiliyi sonradan qurtum-qurtum başına birləfəsə çəkdiyi mey şüşələri ilə əvəzləndi, siqaret kötökləri külqabıda «aşdım-daşdım» olanacan dolmağa başladı... Bütün bunlar hələ onun üçün sirri-xuda, anlaşılmaz, inancına qatıla bilmədiyi bir dünya olaraq qalmaqda idi. Beləcə, günlərin birində

Möhübbətəli bir də baxdı ki, kənddən gələndə, necə deyərlər vuranda dağı-daşı titrədən yumruqlarının daha heyi qalmayıb, lay divarı xatırladan çiyinləri daha şuxluğunu itirib. Və ev sahibəsi də yapışıb yaxasından kirayə haqqını tələb edir. Bu qədər borclu qalmaqla deyəsən həqiqətdə lap ağ etmişdi. İşlər doğrudan-doğruya deyəsən doğanağa düşmüşdü. Möhübbətəlinin kirayə haqqını əldə etmək ünvanı sonubilməz əl-yetməzlikdə, ünçatmazlıqda qərarsızdı. Göz işlədikcə uzanır, kimliyi, haralığı bəlli olmayan bir bəyazlığa qovuşurdu. Elə bir nöqtəyə ki, bu düyünü açmaq, bu sirrə vəqif olmaq, onu dərk etmək Möhübbətəli üçün həqiqətən mübhəm idi.

Niyə, nə üçün?

Bu yollardan birincisini üzünə atası ilə anası bağlamışdısa... Belə ki, atası Rusiyanın iri sənaye şəhərlərindən birində mənzili olan bir qadına kəbinini kəsdirib onun evinə yığışmış, anası isə nənəsinin dili ilə desək, o qədər qızışmışdı ki, heç bircə ay dözməyib getmişdi girmişdi bir cavanın qucağına. Beləcə, üçcə ilin ailəsi – bir üzü qız-bir üzü gəlin anası, bir üzü oğlan-bir üzü kişi atası yeganə ciyərpərələrini «qızışdıqlarından» (bunu da yenə nənəsi deyirdi) atıb özləri üçün eys-ışrətdə keçən ömür-gün sövdəsinə urcah olmuşdular.

...Bu yollardan ikincisini isə nənəsinin unutmazlığı ilə özü öz üzünə bağlamışdı. Yaddan çıxartmışdı ki, Bakıdan çox-çox uzaqlarda, Azərbaycanın İran sərhədinə qovuşduğunda, əldən-ayaqdan uzaq bir kənddə yaşayıb, qərrib, kimsəsiz nənəsi qalıb. Günlərin birində bu nənənin qolları heydən qala, qılçaları kırırdən düşə bilər. Və bu nənə, yenə də günlərin birində o tənha daxmanın içində ayaqlarını uzadıb, qollarını sinəsində çar-

pazlaşdırıb, gözlərini yumub uzun bir tənhalıq yuxusuna gedə bilər.

Möhübbətəli hələ bunlar barəsində düşünmək gücündə-qüdrətində deyildi. Axı kim inciyərdi belə nənədən. Çünki görürdü ki, kənddən aybaay onun üçün para gəlir, deməli nənəsi salamatdır, deməli Allah-taala belə nənənin canın sağ etsin, uzun ömür bəxş etsin belə nənələrə. Həm də kəndə tez-tez gedib üz-gözünü camaata öyrəşdirmək, özünü onların gözündə adıləşdirmək də bir şey deyil. Kitabı çap olunandan sonra isə başqa məsələ. Belədə, onun kəndə getməkliyi əsl mərəkə olardı. Bəs necə? Mərziyyə arvadın nəvəsi alim olmuşdu, şair olmuşdu, kitab yazan olmuşdu, o boyda Bakının ən böyük adamlarından biri olmuşdu. Və Möhübbətəli də kəndin girəcəyindən tanıdıtanımadı – hamıya təbəssüm bağışlaya-bağışlaya, başı ilə hamıya yüngülcə «salam» edə-edə, ara-sıra hətta bəziləri ilə əhval tuta-tuta (əlbət ki, beləsi ya bir, ya iki nəfər ola biləcəkdı) təşəxxüslə nənəsinin özütək qocalmış, necə illərdi daşınasuvığına kişi əli dəyməmiş, hər cür hərərətə həsrət, kişi nəfəsilə qızınmamış evinin (əslində daxmasının) kandarına çatacaqdı. Əvvəlcə bu həyət-bacanın, bu gülün-çiçəyin, bu torpağın-daşın ətrini çəkəcəkdı ciyərlərinə: «Oxxay!» Bu həyət-baca, bu dağlar, çəmənlər, yaz-payız bərəkət qoxuyan bu torpaq üçün yaman qəribəmişdi. Sonra isə hələ mətbəə qoxusu çəkilməmiş kitabının ilk nüsxəsini qoyacaqdı nənəsinin qənşərinə ki, ay nənə, daha demə mənim Möhübbətəlim bu illəri papağını günə yandırır. Deyəcəkdı ki, daha darıxmasın ondan yana, daha birdəfəlik gəlib nənəsinin yanına. Deyəcəkdı ki, bundan sonra kənddə yaşayacaq, kənddən, kəndin adamlarından, nənəsindən yazacaq. Qoymayacaq bundan sonra nənəsi əziyyət çəkə, özü

məsindən Günay xəbər tutsun, spirt iyi verən qıncıxmış tənbəki qoxulu nəfəsindən çimçəşsin.

Oxucu elə bilməsin ki, Möhübbətəli birdən-ikiyə guya Günayla görüşübmüş, ya onu evlərinə ötürübmüş, əsla! O, sadəcə Günayın dərsdən çıxdığı saatları bilirdi və həmin saatlarda ya darülfünunun qabağını kəsdirirdi, ya da qızgilin evlərinə dönən küçənin tinini. Həmin dönəcəkdəki elektrik lampasının korun-kurun közərən alatoranlıqında tində dayananın kimliyi ilə maraqlansaydın da, cəhdin əbəs idi.

Baş verməkdə olan bu təzəliyi – evlərinə dönən qaranlıq küçənin bir təzə «qonağı»nın peyda olduğunu Günay hələ ilk aylardan duymuşdu. Bu yad hənirti həтта bir neçə dəfə qəfilləyib ona yavuşlaşmışdı da. Bu zaman çaşqınlıqdan az qalmışdı dizləri tutula, nəfəsi kəsilə qızıcığazın. Elektrik qəndilindən evlərinə uzanan bu «bir addımlıq» yolu mümkün qədər tez, az qala qaça-qaça keçib getmişdi. Ancaq hiss edəndə ki, hər kəsdisə pis niyyətliyə oxşamır, bir az toxdaqlıq tapmış, onun kimliyi ilə maraqlanmağa başlamışdı. Bəzən addımlarını qəsdən ləngidərdi ki, həmin «kölgə» bəlkə onu ötüb keçmək istəyə və Günay onun üzünü görmək, onu tanımaq imkanı əldə edə. Bu işə mümkün deyildi. Çünki «kölgə» elə ustalıqla hərəkət edirdi ki, onun Günayı ötüb keçməsi, yaxud onların qarşılaşmaları üçün şərait yaranmırdı. Yalnız bircə dəfə, Möhübbətəli siqaret yandıranda kibritin şöləsi üzünə düşdü və Günay bu «yad» adamın üzünü zorla da olsa sezə bildi.

...«Sinif-sinif» oynaya-oynaya səkinin qırağına gəlib çıxmışdı. Bu dəfə sol ayağının ucu ilə saralmış yarpağı geri döndərdi və qəfil atılıb sağ ayağı ilə ona möhkəm bir təpik ilişdirdi: «Be-lə-ə!» Əllərini eşələnməkdən torbalaşmış ciblərindən çıxarı-

andaca ikinci siqareti də çəkdi. İkiyə bölüb, sağ əlinə götürüb keçirtdi sağ qulağının arxasına (bunlar da yaman günü üçün). Bunu ürəyində dedi. Və elə bunu deyə-deyə də sol əlində qalmış para siqareti sağ əlinə alıb, bayaqdan əlində yanılı kibrit çöpü xahişsiz-filansız ona müntəzir gözətçiyə tərəf əyildi. Siqaretini odlayıb bir dərin qullab vurub çəkdi ciyərlərinə və sözləri tüstüyə qarışdıraraq qarışdıraraq tüstülü bir «sağ ol» söylədi. Sonra cavab gözləmədən yenə eşiyə, bayaqkı səkinin qırağına çıxdı.

Buludlar daha da sıxlaşıb qaralmış, ayın qabağına qara çətir çəkmişdi. Alnına düşən damcıdan səksəndi. Gözlərini qaldıraraq calğaq-calğaq olub bir-birinə qarışmış buludlara boylandı. Heç özü də bilmədi niyə belə etdi – sağ ayağının baş barmağı bayaqkıtək sığallanıb-sığallanıb öz yerini tapdı və Möhübbətəli sal döşəmədən iliyinə işləyən şaxtanı bir andaca ciyərlərində hiss etdi...

Siqaretini çoxdan çəkib qurtarmışdı. Təkəm-seyrək düşən damcılardan başa düşdü ki, daha bundan belə Tuncəl gəlməz. Başını aşağı, əlləri ciblərində addımlayırdı. Hara getdiyini, nə üçün getdiyini özü də kəsdirə bilmədən üz alıb gedirdi. Mədəsində qəfil peyda olmuş boşluqdan özünü elə gücsüz, taqətsiz, heysiz hiss etdi ki... Nədəndi bilmədi, arıqlayıb şallağa dönmüş əllərinə göz yetirdi. Bir vaxtlar bu əllər dolu idi, qüvvətli idi, dəydiyi yerdən, necə deyərlər «qan çıxardardı». İndi o əllər, o qüvvətli bədən, can-cəsəd keçmişdə – onillik bir zaman uzaqlığında qalmışdı. Elə bir zaman məsafəsində ki, o ömrün olaylarında 17 yaşında bir yeniyetmə var idi. Bu yeniyetmə arxası dağlar, yan-yörəsi meşə, aşağısı zirvələrdən aşılıb-dolaşılıb gələn çayların əhatəsində olan güllü-çiçəkli bir kənddə böyüyürdü. Bu yeniyetmənin didərgin, hər biri bir diyarda qərar tutmuş ata-

anası var idi. Bu ata-ananın hər birinin bir özgə ocaqda böyüdüb qayğısını çəkdiyi övladlarından savayı, hər ikisinə məxsus bir ayrı oğulları da var idi ki, onu elə bəlkə 27 il idi bir qarının ümidinə tapşırıb özgələşdirmişdilər. Qarı da çağanı köynəyindən keçirib özünə oğul etmiş, «zibilindən-əskisindən» çıxarıb böyütmüş, sonra da ömrünün gethagedində tapşırırmışdı Allahının ümidinə və çıxmışdı getmişdi. Varlı ilə qonşu olanın təknəsində urfa tapılmaz. İki atası, iki anası ola-ola Möhübbətəli o vaxtdan qalmışdı tənha, yalnız. Ayaqları yeganə pənahı olan torpaqda, əlləri bir olan Allahının ətəyində, gün-güzaranı da ki...

...Başı aşağı, əlləri torbalaşmış ciblərində heysiz-hissiz addımlayırdı. Yalnız ara-sıra sucağa düşən yağış damlaları onu səksəndirəndə hara getdiyinin fərqi varmadığını, qərarlı bir ünvana məqsədsiz-məramsız üz tutduğunu dərk edirdi. Bu yolun harada sonuclanacağını onun üçün fərqi var idimi? Bildiyi bircə bu idi ki, gicələ-gicələ baş alıb-üz tutub dayaq nöqtəsi bəlli olmayan bir yolu əlinə dəstələyib.

Birdən xatirinə gəldi ki, sökülən məhəllədə boşalmış mən-zillərdə qabaqlar gecələmiş olduğu bir yer var. Hələ deyəsən o gecədən bir yarımçıq içki şüşəsi də qalıb. Bilmək olmazdı, bəlkə siqaret də tapa bilərdi bu «iqamətgahda».

***

Zülmət qaranlıqda zor-güc, fəhmlə addımlayırdı. Elə fəhmlə axtara-axtara taxçanı da, yarımçıq qalmış içki şüşəsini də, siqaret kötöklərini də tapdı. Hər şey öz vaxtında olduğu kimi qalmışdı. Görünür, ondan bəri buralara kimsə ayaq basmamışdı.

İçki şüşəsini əlinə aldı. Yarımçıq söndürülmüş siqaretləri sol əlinə dəstələyib cibinə basdı. Bunları bir-birinə calayıb sabahı açacaqdı. Sonra o dəfəki yerində əyləşib, yenə də o

dəfəki kimi başını divarın çat yerinə söykəyib gözlərini yumdu. Elə gözləri yumulu-yumulu da butulkanı dodaqlarına söykəyib bir-iki qurtum sümürdü. Vücutunda bir təzəlik hiss etdi, gözləri işıqlandı – elə bil canına güc-qüvvət gəlmişdi. Sonra sol qulağının dibinə keçirtiyi siqareti götürüb yarı bölüb birini qoydu damağına. Əlini döşəmədə fəhmlə gəzdirib bir kibrit dənəsi tapdı. Budunun qalın ətinin yerindən şalvarına bircə dəfə çəkməklə alışdırıb siqaretini odladı, sümürüb çəkdi ciyərlərinə: «Ox-xay!»

Hər şey elə şirin idi ki... Lap uşaq yaşlarının mürgülü təşnəsi kimi. Heyf deyil belə ömür? Adamı sevirilər, oxşayırlar, nazını çəkirlər, hər cür acısına dözürlər. Və birdən bu dəqiqələr üçün qərubsədi. İstədi onun da nazını çəkən, qayğısına qalan, onu da sevib-oxşayan tapılsın. Üz-gözündə bir ılıq nəfəs hiss edəndə istəklərinin çin olduğuna tam yəqinlik hasil etdi. Özündən asılı olmadan məmnunluqla həmin yad adamın əlinin altında rahatlanmağa başladı. Düşündü ki, hər kəsdisə, güman məhrəm adamdı, Allah-taala onu Möhübbətəlinin qayğısına qalmağa, onu oxşamağa, ovundurmağa göndərib. Sonra gördü ki, atası böyük bir çarhovuzun başında əyləşib, yanında da üç-dörd uşaq – çay içirlər. Gahdan birinə ılıq bir söz deyir, ikincisinə çox güman ki, lətifə danışib qəşş edənə qədər güldürür, başqa birisinin başına sığal çəkir... Gördü ki, atasının gözlərinin dərinliyində qabaqlarda olduğu kimi, kimsənin görə bilməyəcəyi bir xiffət gizlənilib. Və bu ağrının gizli bir parçası indi də atasının ara-sıra qaçan dodaqlarının ucundadır. Atasının dodaqlarının ucuna hopmuş o gizlin xiffət elə bil bir andaca dil açıb danışacaqdı. Möhübbətəli ögey bacı-qardaşlarının heç vədə görə bilməyəcəyi o gizli

qucağından çıxıb elə lüt-üryan, buna tərəf qaçmağa başladı. Hər nədisə, sonra o cavan deyəsən birdən-birə yox oldu. Möhübbətəli bir də baxdı ki, bayaqdan buna tərəf yüyürməkdə olan qadın da deyəsən anası deyilmiş, amma elə anası kimi dik, dolu döşləri, şümal çiyinləri, incə beli, ağappaq dərin göbəyi olan bir qızdı. Və bu qız da anası o cavan, yad kişini bağına basdığı sayaq Möhübbətəlini qucaqlayıb çağaya döş əmizdirirmişək döşlərinin iri, qaramtıl gilələrini verdi onun dodaqlarına. Sonra da başladı Möhübbətəlinin bayaqdan buza dönmüş bədənini qarsalandıra-qarsalandıra əvvəlcə boynunu, sonra çiyinlərini duz kimi yalamağa. Hər dəfə də oxşadıqca həzin səslə yalvarır, «mənim Möhübbətəlim, gör kimsəsizlik səni nə günə qoydu, səni bu yerə gətirən o zaqqum araqla tütün oldu», – deyirdi. Bu nəfəs elə ılıqdı, həlimdi, istiydi ki... Sonra bu qız qollarını doladı Möhübbətəlinin belinə, nəfəsi yana-yana başladı bütün gücü ilə onu özünə sıxmağa, deyirdin bu saat Möhübbətəlinin beli qırılacaq. Sonra deyəsən bu qız yavaş-yavaş Möhübbətəliyə güc gəldi. Çünki Möhübbətəli bir də gördü ki, arxası üstə döşəməyə uzanılıdı, bu qız da onun sinəsində, bədənini ilə onu qarsalandıra-qarsalandıra doymaq, yorulmaq-usanmaq bilmədən üz-gözünü, dodaqlarını, sinəsini öpüslərə qərq edir.

...Lap nəfəsinin içində hənirti duyub gözlərini açdı. Bir qoca köpək onun üz-gözünü yalayır. Yerindən necə sıçradısa bu naqəfil hərəkətdən köpək də narahat oldu. Dişlərini qıcayıb narazı-narazı öz-özünə mırıldandı: «Çıx mənim evimdən». Möhübbətəli əllərini üz-gözündə gəzdirdi, barmaqlarının ucunda yad, nəm bir təam hiss etdiyindən çimçəşdi. «Köpəyin də yeri var...» Bunu o, ürəyində dedi.

Qapıya yaxınlaşdıqca döşəmədə yavaş-yavaş uzanmaqda olan bir kölgə gördü. Kölgə bir xeyli uzanıb-uzanıb əvvəl tavanı, sonra bütün divarı tutdu. Möhübbətəli ha illah elədi bu seluetin kimin olduğunu kəsdirə bilmədi. O qədər nazikdi, arıqdı, ordu-ordundan keçmişdi bu seluetin ki... Otaqdan çıxmaq istəyəndə ayağı bir şüşəyə toxundu. Səndirlədi. Dönüb baxanda, axşamkı araq şüşəsini gördü. Yanı üstə düşüb qalmışdı, böyründə də siqaret kötökləri.

Vücuduna dolan qəfil ağrıdan ürəyi gizildədi. Başını divarın nəm, soyuq daşlarına söykəyib için-için hönküdü...

...Göy qurşağı qızarmaq istəyirdi. Nisgilli payız sabahının alatoranlığında hara getdiyi özünə də bəlli olmayan bir cavan tənha, başı aşağı, əlləri şalvarının torbalaşmış ciblərində şəhərin hələ ki, yiyəsiz-yeliksiz olan küçələri ilə sərgərdan-sərgərdan addımlayırdı...

...Yağış çoxdan kəsmişdi.

May 1986-cı il

KİŞİLƏR AĞLAMAZ, AĞLAYANDA DA...

(kiçik qızım Xanımın xatirəsinə)

Qucağımda keçindi Xanım. Şəfqət bacısı dedi ki, götür apar, ay qardaş, hayıfıdı, peyğəmbər quşudu, südəmər çağadı, qoyma bıçaq altına düşə.

Canım, əsəblərim hisslərimin əlində düyün-düyün olmuşdu. Ha illah edirdim özümü ələ alım, soyuqqanlı görünüm, bacarmırdım.

Udqundum. Ürəyimin düşüdüklərini deməyə gücüm çatmadı. Şəfqət bacısı naqəfil dilləndiyi kimi, qəfil də susdu. Baxışları çilik-çilik olub döşəməyə, tavana, qapı-pəncərəyə, daşa-divara...bir də Xanımın taqətsiz düşdüyü yatacağın üstünə dağıldı. Matı-qutu qurumuş, donuxmuş halda baxa-baxa qaldı. Sonra həkimin göstərişilə bir kardiamın də vurdu çağaya. «İynə yeri də qalmayıb, - dedi, - hara vurum iynəni»?

- Nahaq incidirik çağanı, - Həkim də öz hökmünü verdi.

Araya adamüşüdən büz sükut çökdü.

- Yə`ni deyirik ki, - həkim sözünə düzəliş verməyə çalışdı, - dediyimiz budu ki, onsuz da gecdi. Bütün gecəni nə lazımdı etmişik. Yoldaşınızın xahişini nəzərə alıb iynə gücünə saxlamışıq uşağı. Dedik, uşağın vəziyyətini gəlib siz özünüz görəsiniz. Dedik, birdən düşünərsiniz ki, gəlində bir günah-zad olub. Yalvardı bizə, biz də...

Yenə araya buz sükut çökdü. Səssizlikdəndimi, bizi göz-ləyənlərin fəhmiydimi – hamını hissiz bir duyğu bürümüşdü...

İnsan bolluğu nə yaxşıymış? Beşinin dili qıfıllananda, biri araya çökmüş gərginliyi yumşalda bilər. Mən indi başa düşdüm ki, (hamıdan uzaq) ağır hadisələrə necə tab gətirmək olurmuş? Belə azlıqda isə... Otağı dondurmuş səssizliyin vahiməsi adamı üşəndirir, hamını bir-birindən gözükölgəli edir, ilk addımı atmaqdan çəkindirir, hamı sözlü-suçlu gizlicə bir-birinə göz qoyur. Günahkarsayağı, utanırmış kimi, günahkarı arayırmişək baxışlarını bir-birindən gizləməyə çalışırlar.

Ölümün adı ağırdır. Bu haqda düşünəndə adam paklaşır, müqəddəsləşir. Hər şey qeyri-adi tə'sir bağışlayır bu yerdə, hissələr, duyğular bir andaca ildırım sür'ətilə az qala dünyanı dolaşır. Hər şeydə bir mə'nə, bir fəlsəfə axtarırsan.

Özüm də hiss etmədən dünən gecəki hadisələr – Xanıma «boksda» yer ayrılması, xahişimizə baxmayaraq növbətçi həkimin mənə uşağın yanında qalmağa icazə verməməsi, sonra yoldaşımın «boksda» xəstə uşaqla gecəni sabahacan dirigözlü açması, sübh ertə məni xəstəxanaya çağırmaları... Bütün bunlar bir andaca, ildırım sür'ətilə fikrimdə dolaşdı.

Nə biləydim axırının belə olacağını? Bilsəydim, qayıdardımı evə? Heç gecəni arın-arxayın yatardımı özümçün? Ürəyim də deyəsən axır vaxtlar aldatmağa başlayıb məni. Elə yuxuladım ki sabahacan, deyirdin heç xəstəm yoxdu. Elə bil gül kimi uşağın xəstəxananın küncündə qoyub gələn mən deyildim. Elə bil heç mənim həyat yoldaşım deyildi dörd divar umuduna qalan.

...Obaşdannandı. Subaşından gönürdüm. Həyət qapısı döyüldü. Qulaqlarıma inanmadım. Dedim bəlkə səs düşüb qulağıma, dedim bəlkə bizim qapı deyil döyülən... Bir də həmin səsi aldı qulağım.

- Kim lazımdı sizə?

- Bura Lala bacının evidi?

- Bəli.

- Siz burada kirayədə olursunuz?

...Biz Lala xalanın həyətinə kirayəniş idik. Bəli, - dedim,
- bizik Lala xalanın kirayənişi.

- Bilirsiniz, mənə indicə xəstəxanadan zəng etdilər. Gərək ki, sizin xəstəniş olmalıdı xəstəxanada, dedilər vəziyyəti ağırdı, dedilər mümkünsə xəbər çatdırım Sizə.

Ürəyim matdım-matdım qapının o üzünə boylandı. Elə bil bütün sinirlərim qırıldı: «Yə`qin ölüb uşaq».

Ölüb! Ölüb! Ölüb!..

Sabahın alatoranlığı bir andaca qara-qışqırıqla doldu vücuduma. «Ölüb! Ölüb!» deyən səslər üstümə yürüdü. Uşaqlı-böyükklü elə bil əllərini gözümə soxacaqdıdar: qolları irəli uzalı, barmaqlarının beşi də daraq-daraq, «ö..lü..üb» deyə qışqırırdılar. Gözlərimi yumub başımı silkdim. Bir anlıq hər yan sakitləşdi, sabahın alatoranlığı yenə öz nizamına düşdü. Bütün məhəllə yenə sakitliyə büründü.

- Ölüb, hə, uşaq? – Bunu mən dedim.

- Yox, canımçün yox, balam ölsün yalan deyirəmsə. Elə şey yoxdu. Uşaq sadəcə xarabdı, ona görə çağırırlar, – Bunu da o dedi.

Başımı buladım, yə`ni ki, yoox, yanılda bilməzsən məni, ölüb uşaq!

- Yox, yox! Vallah yox! – Bunu yenə o dedi.

«Uşaq deyiləm ki... Niyə yanıltmağa çalışırsan? Ölüb-deginən ölüb də, tay yanıltmaq neyçün? Uşağam-zadam bəyəm qorxam? Bir gün yaranan, bir gün də öləsidı. Düzünü de, axı

yıblar. Yarısını görüb-götürüblər həyatın. Yaşayışın hər üzün görüblər. Bilirlər ölüm nədi, qan nədi? Bilirlər adam 150 il də yaşaya bilər. 25 yaşında gəlini gərdəkdə qala da bilər adamın. Hələ dörd aylığında da ölə bilər adam – elə mənim Xanımım kimi!.. Deməli, ölüb, hə, Xanım? Ölübsə, mənə de də. Ölümü gizlətməyin nə mənası axı?»

Qapının o tayındakı səs hələ də bunları deyirdi: «Yoox, vallah yoox! Elə şey yoxdu. Bir şey olmayıb hələ uşağa. Gecə zəng eləyəndə mənə dedilər xarabdı uşağın halı, atasına deyin gəlsin, deyin uşağın atası gəlsin».

«Gecə zəng eləyəndə». Deməli belə! Ay zəmanə! Ay insanlar, nə üzüdünlük olubsunuz? Məndən ötdü sənə dəydi zamanəsiymiş? Bayaqdan and-aman edir ki, sağ-salamatdı uşaq. Amma... Deməli, ölübmüş uşaq, deməli, ölübmüş mənim Xanımım. Bu isə məndən gizlədirmiş. Tənbəl köpək oğlu, kəntöy köpək oğlu, tünbətün köpək oğlu, elə bil canı çıxardı gecə gəlib hasardan aşıb yataqdan durğuzsaydı məni. Bəlkə vaxtında çatsaydım, uşağı ölümdən qurtarardım... Bilsəydim öləcək, bu qədər yolu basa-basa heç gətirməzdim rayondan. Bu da işdi, a kişi? Sağçillə uşağı öldürüb versinlər qucağına ki, iş bilmişəm? Buna dözmək olar?..

Necə yığdım gəlinin pal-paltarını, necə çıxdım küçəyə, Allah bilir.

Bu taksilər də yoxa çıxdı nədi? Bircəciyi görünmür. Eylik vaxt adamın gözünə dürtülərlər. Harda qaldılar bəs indi? Deməli, ölüb uşaq. Deməli, ölüb! Bəs indi necə aparacam onu rayona? Nəynən aparacam? Maşınım yox-bir şey deyil. Başqası da deməzmi ki, meyit apara bilmərəm maşınımda? Heç deməsə də ürəyində Allah bilir nələr söylər, nə qədər yamanlar adamın

dalınca. Yox, hamısı daşürəkli olmaz. Axır birinin ürəyi yumşalar, qoymaz məni əl-amanda. Aparmağa razı olmaz, yalvar-yaxar elərəm, başına dönüm-qadamı alım, deyərəm, əllisə yüz verərəm, deyərəm, yüz sə iki yüz alarsan, deyərəm. Və bir də, nə bilir sürücü köpək oğlu ki, ölüb uşaq? Açıb baxmışdı bəyəm qundağın içinə ki, öldü burdakı, ya diri?

Aha, bu da maşın. İndi bu saat çatırıq. Bax, belə. Ay sağ ol, qardaş! Ömrün uzun olsun, Allah balalarının canın saxlasın, bir az tez elə. Qorxma! Noolub belə döngələrdə yavaşıdırsan? İndi hərəkət var bəyəm küçələrdə? Bax, belə! Bu tini də burul görüm. Əhsən! Bunu da, bax, bu tini də. İndicə çatırıq... Aha, çatdıq. Bu da xəstəxana, qardaş, çox sağ ol. Ömrün uzun olsun, Allah qada-baladan uzaq etsin balalarını. Övlad dağı göstərməsin Allah sənə. Al, bu da sənin haqqın, sağ ol, sənin canın üçün yox, lazım deyil nədi, «qonaq» evində olar adamın...

«Bax belə – bu tini də burul, bu pilləni də qalx, indicə çatacaqsan. Dayan görüm! Səbrin olsun, iradəli ol bir az, kişisən axı sən, dözümlü olmalıdı kişi xeylağı, onda ki ata olasan. Bax belə, bir az da təmkinli ol, qəhərini də ud görüm. Be-lə-ə... İndi içəri girə bilərsən. Düzdü, bir azca rəngin bozdu, ancaq eybi yoxdu, o cür də keçər. İndi əlini uzat qapıya, aç qapını, asta görüm, təmkinlə, elə yox, özünə sarı yox, içəri itələ qapını, səbrən. Bax belə... İndi sağa dön, sağa dedim sənə. Yoldaşının yanında təmkinli ol ha, biganə aparmağa çalış özünü. Nəbadə doluxsunub eləyəsən. Özünü ələ al, iradəli ol. İradəli ol, dedim sənə...

***

Axırıncı çim torpağı da atdılar Xanımın üstünə. Belin sayıyla üstünü də hamarladılar. O daşı bəri eləyin, - dedi atam

(başdaşı əvəzi olmalıydı Xanım balama).Sonra hamı necə dayanmışdısa, eləcə də dinməzəcə durdu yerində. Gözlərini qəbirə zilləyib ürəklərində nə isə pıçıldadılar. Sonra da elə bil qəbiristanlıqdakılara söz verildi.

- Bu dünyada bir gün görmədi, Allah o dünyasın versin, – dedi biri.

«Verəcək, arxayın ol». Bunu mən dedim ürəyimdə.

- O qədər gözəl idi ki ölmüş... Yaxşı ki, öldü. Yoxsa bələlər çəkəcəkdə başı.

- Mağıl canı qurtardı dünyanın pis üzündən.

- Allah rəhmət eləsin, Allah o dünyasın versin.

- Nə rəhmət, ay qız, cənnət quşuydu, uçdu getdi. Rəhmət deməzlər körpəyə. Nə günahı olmuşdu ki dünyada, nə də rəhmət deyilə dalıncan.

Bunu deyəndə, xalam Lalaxanım gözlərini dolandırdı, məni görüb yanıma gəldi.

- Sən haçan gəldin, bala? Utanmadın atandan, qayınatandan, qayınanandan?

Dönüb getdi. Az sonra camaatın gözünü oğurlayıb sezilmədən təzədən yanıma qayıtdı. Əlini uzadıb yaxamı açdı, qəbirin üstündən götürdüyü bir ovuc torpağı bədənimə buraxdı.

- O nədi, neyləyirsən? - Qayınanam idi bunu soruşan.

- Deyirlər, atasının qoynuna torpaq tökəndə tez unudur ölünü.

- Yaxşı elədin. Anasıyçün də götür. Anasının da qoynuna atarsan balasının torpağından.

(Daha bu torpaq Xanımın idi. İndi o idi bu bir qom torpağın sahibi).

- Yox, olmaz! Deyirlər, torpaq atsanız ata-anasının qoy-

yığın maşına, gözləyək görək nə vaxt yorulub qayıdacaqlar.

Maşına sarı getdilər. Hamı uzaqlaşmışdı. Dağılışmışdılar qəbirlərin arasına.

Görən olmasın deyə maşının arxasından dolanıb qəbrin üstünə gəldim. Xanımın torpağından bir ovuc götürüb barmaqlarımın arasında xışmaladım. Torpaq dən-dən olub qəbrin üstünə töküldü. «Bu da sənin payın, – dedim, - bundan artıq kim nə aparır ki dünyadan, sən də nə aparasan?»

- Ay əmi, öz əllərinlə basdırdın gəlinini, özün qazdın gəlininin qəbirini, ay əmi, he-ey, qismət deyilmiş Xanım sənə.

Xalamın səsiydi, təzədən beynimdə havalandı. Uşaq basdırılandan sonra, camaat dağılışanda demişdi əmimə.

- Axır qəmün olsun, ay qardaş. Anasının, atasının canı sağ olsun.

«Anasının» dedi birinci. Qayınanan idi, atama deyirdi bunu...

Amma bircəyi bir yol deməmişdi ki, filankəsin uşağıdı ölən. Əlimi sıxıb təskinlik verən olmamışdı ki, axır qəmin olsun. Bircə qayınanam acıqlanmışdı ki, qocalıb qarımamısınız ki, nə burnunu sallamısan, - zarafatla burnumun ucundan da qaldırmışdı yuxarı (adamlar harada oldu zarafat etməyə macal tapırlar).

- Kötük olan yerdə budaq sınar. Noolub ki, qocalıb qarımamısınız ki... Axmaq!

«Noolacaqdı, ay xala? Nə də olmalıdı ki, bundan sonra...

... O dağ - mən, bu dağ - mənəm.

O budaq-budaq mənəm.

Kökdüm, sındı budağım,

Sinəsi bu dağ-mənəm.

«Sınan budaqdı, təkı kötüük salamat olsun!» Kim idi bunu deyən, yadımda qalmadı.

«Hayıf, gözəl uşaq idi deyirlər». Bunu da bilmədim kim idi söyləyən.

«Ölüyə hayıf deməzlər. Cənnət quşuyudu, uçdu getdi. Nə hayıf, nə rəhmət körpə uşağa? Xeyrat da düşmür heç uşağa».

Bunusa hamı dedi. Kimi aşkarda - bərkdən, kimi yavaşdan - xısqıntıyla, kimi də ürəyində dedi: - Hayıf deməzlər ölüyə!

Bilmirəm necə oldu, bu sözləri ürəyində deyənlərdən biri də mən oldum.

Noyabr 1977- ci il

“Kişilər ağlamaz, ağlayanda da...”.

Oxudum, mütəəssir oldum. Sən üzgöretı qədərsız gözəl gülüşlərinin arxasında nə böyük kədər gizlədibsən...”.

Oxucunuz Zəmfıra Anacan
(Şirinova)

BİR NOVRUZ AXŞAMI

Qanlı Baldadaş!

Elə beləcə çağırırdılar onu. Necə deyərlər, kişinin özünə görə mahalda adı-sanı var idi. Görən tük salardı Qanlı Baldadaşdan. Soruşsaydın, Göyçəli Gülümsərin bir sürü qoyununu kim çıxartdı ağıldan? Deyərdilər, Qanlı Baldadaş! Balaqardaş kişinin harınlayıb-qızıb kənd əhlini buynuzuna götürən Aloş öküzünün o il köpünü yatırdan kim olub? – Qanlı Baldadaş! Qoyun Məmmədin səsi-sorağı elatı tutmuş yorğa kəhərini gecəyəkən qız oğurluğuna aparan kim idi? Yenə də Qanlı Baldadaş: oturublar məclis başında. Uşaqlıq dostu fisqırıq Əliağa taleyindən gileylənib ki, bəs Könül könlüm evini dağıdıb qoyub viran. Az qalıram adımlı Qeys çağırıb baş götürüb düşəm çöllərə. Atası da deyir iti görüm, qurdu görüm, səni görməyim. Yolda oturan qara yolçuya qız verərəm, sənə yox. Söhbət bu yerə çatanda hövsələsini basa bilməyib Baldadaş, qayıdıb ki, «ə, ölməyib ki lələşin. Sənin o Könlünü anasının qoynundan elə çıxarım ki, özün də əhsən deyəsən».

Məclis dağılandı sonra himi qoyublar bir yerə: necə eləsinlər, qızı nə təhər qaçırsınlar? Ən əvvəl Qoyun Məmmədin yorğa kəhərilə göy atı yadlarına düşüb. Əllərində qoşalülə, özlərini veriblər pəyənin böyrünə. «Allah eləməsin duyuyq düşə Qoyun Məmməd. Qoyunluğuna baxma, yaman köpək oğludu. Özünü güllə qabağına verər, yorğa kəhərin qaçırılmasına dözəmməz, aləmi qatar biri-birinə». Nə isə... Quş sayıqlığı ilə atları çəkiblər damın dalına, səyirdib özlərini veriblər Könülginin kandarına. Qızı çıxartmaq o qədər də asan olmayıb, bir atışma-

da yaddan çıxır, unudulur, yaxud da bir vaxt xatırlananda doyunca söyülür yaş yatağına. Odu ki, bəlkə elə bu səbəbdən dönüb olmuşdu «adam» – sakit, həlim, üzüyola. Ancaq əməlləri dəyişsə də, dəyişməyən bircə ləkəntəli adı qalmışdı: Qanlı Baldadaş!

Söz-sözü çəkəndə çoxları Qanlı Baldadaşın bir belə dəyişəcəyini gözləmədiyini söyləyirdi. Buna görə də ağsaqqallar çalışırdı onun barəsində ləqəbsiz danışsınlar. Fəqət, həm də bu, mümkün deyildi. Çünki söhbəti nə sayaq qursaydın, «hansı Baldadaş?» sorğusu meydana çıxacaqdı və onda da məcbur qalacaqdın deməyə ki: Qanlı Baldadaş!

Son on-on beş ildə yaman dəyişmişdi kişi, olmuşdu ipək-kələf. Kimsənin toyuğuna daş atmaz, kimsənin xatirinə dəyməzdi. Kimsənin də onunla işi yox idi: Salam-əleykim! Vəssalam! Amma demə! Yenə istər-istəməz adamın ürəyinə xof dolurdu ki, bilmək olmaz dünyanın işini, birdən kişinin «cinnəməliyi» yenə tutar, yenə kəndi çaxnaşdırar biri-birinə.

Fəqət bu gün...

Novruz bayramı axşamıydı bu gün.

Şər qarışır, axşamın tor qaranlığı düşür, əl-ayaq həyətbacadan çəkilirdi. Qoyun-qaranın obaya tökülən vaxtı idi. Bir azdan kəndin özünəməxsus hay-küylü həyatı başlanacaq, qoyunquzu mələrtisi, anaların övladını küçə oyunlarından qaytaran çağırması kəndi başına götürəcəkdi.

Bir az da keçəcək, bayram yeməyindən sonra uşaqlar sol əllərinə balaca bir çit torba alıb sağ əllərində papaqları, düşəcəkdilər kəndin canına qurşaq payı yığmağa. Elə ki torbaları, cibləri ağzınacan şişdi, çəkiləcəkdilər transformatorun yanındakı

elektrik qəndilinin qənşərinə, başlayacaqdılar qırmızı yumurtalarını döyüşdürməyə, qoz-fındıqlarını yeməyə. Elə ki qurtardı, təzədən daraşacaqdılar evlərin canına. Gəlinlik yaşına yetmiş qızların da çiçəyi çırtlayacaqdı bu axşam. Zarafat deyil, bu gecəni düz 365 gün idi gözləyirdilər. «Bəxti bağlanmış» belələrindən kimi qapı pusacaqdı, kimi uşaqlar üçün qurşaq payı bağlayacaqdı ki, bəlkə bu əliaçıqlığı xoş gedə Allah-taalaya, bəlkə zərrəcə hörmət qazana ulu tanrının yanında. Və o da bəlkə bəxtini açsın, ürəyində məhəbbətini sirri-xuda elədiyi cavanı görüşünə göndərə bu axşam.

Görünür kənd əhlinin üzünə idi. Elə yumşaq, elə yönəmliydi ki havasət, duyumsuzların da ürəyini dilə gətirirdi...

...Baldadaş evə dönəndə çox ertədəndi bu gün. Yuyundu, darandı, uşaqların anasına tapşırırdı ki, bayram süfrəsi hazırlığı görsün, «uşaqlarla» bir siqaret çəkib qayıdır. Adətləriydi, hər axşam üfük al-qumaşa bürünəndə, günəş ətəklərini əlinə dəstələyib yerin o biri üzünə adlayanda təzədən-köhnədən bir söz eşitmək istəyənlər ağsaqqal-qarasaqqal yığışardı tindəki «qoca» söyüd kötüyünün başına. Başlayardılar gap eləməyə. Hərə gördüyündən, bildiyindən bir söhbət başlayardı.

Qanlı Baldadaş da gəldi «uşaqların» yanına. Bir siqaret çəkimi söhbətdən sonra onlarla bircə-bircə əl tutub halallaşdı ki, bəs «gedir ölməyə!» Hamıya çöçün gəldi onun bu deyimi. Biri zarafat bildi, ikincisi qulaqardına vurdu, üçüncüsü... Baldadaş bununla da kifayətlənmədi. Bə`zi-bə`zi evlərə getdi, bə`zi-bə`zi tay-tuşları ilə xüsusi görüşüb ayrıldı ki, «gedir ölməyə!» Yənə hərə bir cür yozdu bunu. Dedilər, kişi ahıl çağında yə`qin xərifləyib, ya da əllaməlik fikrinə düşüb. Qərək, Baldadaş döndü evinə. Uşaq-köşəyini yığıdı başına, başladılar şam yeməyinə.

Yox, bu dəfə də adəti xilafına çıxmadı. Əvvəlcə körpəciyindən başladı, dizinin üstündə oturub «atam, atam» deyə-deyə yedirdi. Sonra o birilərinin də qarnını doyuzdurdu. Və axırda Gülbadamı baxdı.

«Hə, xalaqızı, indi gəl özümüz «obeddəyək». Bəlkə axırını dəfədi bir otururuq, bilmək olmaz dünyanın işini».

«Xərifləmə, a kişi, axşam-axşam ağzını xeyirliyə aç».

«Yaxşı, arvad, yaxşı. Vecinə də alma. Bir söz idi dedim də, qan düşmədi ki...»

Beləcə, yeməklərini yedilər. Çay məqamı çatanda döndü ki: - gəlsənə çarhovuzun başında çaylayaq, arvad, nə bilmək olar dünyanın işini, bircə dəqiqənə e`tibar yoxdu. Qoy, gözü dolusu baxım Qarlı Baba dağına, əfsanəvi Çobançatlardan qayasına, ürək dolusu çəkim bu dağın-daşın havasını ciyərlərimə. Dünyanın üzü bozdu, torpağın üzü soyuq, arvad. E`tibar yoxdu bu fani dünyaya. Süleymana qalmayan dünyadı bu dünya... Kefli İsgəndərə də qalmadı.

Çarhovuzun başında süfrə açıldı. «Atam-anam» deyə-deyə balacalarını yan-yörəsinə topladı. Birinin çayını soyutdu, ikincisinə özü çay içirdi... Sonra da yüngülcə yambızlarına çəkdi ki, «gedin oynamağa». Və ər-arvad oturdular qabaq-qənşər «çaylamağa». Bir «Avrora» yandırıp qoydu damağına, sümürüb çəkdi ciyərlərinə: - Bu dünya gəlimli-gedimli dünyadı, arvad, Süleymana qalmayan dünyadı. Ürəyinə bir təhər gəlməsin, sən atanın goru, bir söhbətədir edirik özümüzçün. Sö-zümü də kəsmə, sən istədiklərinin canı. Hə, bu dünya çox üzü-dönük dünyadı, gəldi-gedər dünyadı, arvad. Deyirəm neçə ildi bir yastığa baş qoyuruq, Allah atanın o dünyasını versin, məndən nə acılıq-şirinlik görübsən, hamısını ona bağışla. Bir də, arvad,

«sinli əmini» süfrəyə dəvət edər və günorta yeməyinə yetişməyəndə, yenə də qızlar onunçün qəribsəyərdilər.

«Körpə uşaqdırlar, boğazlarına ortağ eləyirlər mənə», - düşünən Baldadaş gahdan ya özü ət, balıq və s. alıb gətirər, ya da yeməyə bir şey olmayanda, gahdan Gülbadam atılıb minərdi bu «subay, sinli» oğlanın məşinına, gedərdilər bazarlıq etməyə. Beləcə, yetim Gülbadam bir də baxdı ki, iş-işdən keçib, daha evə dönə bilməz, daha sonuncu ümid, pənah yeri olan nənəsinin gözünə görünə bilməz. Belədə bircə yol qalırdı. Bu «sinli oğlan» onu qəbul etməsəydi, özünə ömür-gün yoldaşı götürməsəydi, Gülbadam bu bircə yolu seçməyə məcbur olacaqdı: Özünə qəsd! Düz səhərəcən Gülbadam bu «qəsdlə» yaşadı. Sabahı isə... Bir də baxdı ki, ZAQS-ı kəsilib, ömrünə bircə dəqiqə qalsa belə ocağından ayrılmayacaq bildiyi nənəsini yalnız-qoyub özü öz ayağı ilə gəlib kəndə, Baldadaşın ata-baba yurduna, qanunla-şəriətlə olub onun halalca arvadı.

«Axırın xeyirliyə bağla, ay Allah! Təzə-təzə gün görməyə başlayırdıq. Yalan elə, yanlış eləmə bu yuxunu. Nə hökmün varsa, mənim başımda çatlaq, qıyma burnunun da qanamasına uşaqlarımın atasının, ona gələn qada-balanı mənə göndər, ömrümdən kəsib ömrünə cala onun, bir günümü onsuz eləmə».

Sübh obaşdannan yaman dığ-dığdaydı ürəyi. Fikirləri ürəyini yeyib-tökmüşdü. Açıb-ağartmamışdısa da, kişini işə yola salanda yalvarıb-yaxarmışdı ki, icazə alıb tez qayıtsın evə. Bəhanəsi uşaqlar olmuşdu. Bəhanəsi bayram qazanı asacağı sözü olmuşdu. Açıb deməmişdi ki, ayda-ildə bir yuxu görə mən başıdaşlının balası, bu gecə lap pis yuxu görmüşəm. Hana görmüşəm yuxuda. Görmüşəm, nə vaxtdandı qurulu qalıb oxda, əl yetirib toxuya bilmirəm. Fikirləşdim, bu gün bir az toxuyaram,

kirgiti götürüb oturdum aşağı, elə bir əlçim keçməmişdim, bir həvə vurmamışdım, gördüm ərişin biri qırıldı. Elə birini bağladıqca o biri qırılırdı ki, uşağın səsinə yuxudan ayıldım. Sonra daha sabahacan gözümü yuma bilmədim. Deyirlər, pisdi yuxuda hana görmək.

Bayaqdan ürəyini deşirdi bu zəhirmara qalmış yuxu. Sirrini deməyə, ürəyini boşaltmağa bir quyu da yox idi ki, danışıb yüngülləşə. Bir də axı, yuxunu heç kəsə danışmazlar, yuxu yadda qalmaz, deyirlər. Bəs elə isə, niyə yadından çıxmırdı yuxusu. Səhərdən ürəyində qaynadır, əldən-ayaqdan qorxacaq dəbərirdi ki, birdən bir şey çıxar işin içindən, bir şey olar uşaqlarına, ərinə, özünə.

İndi, əl-ayaq yığışan çağı ərinin belə söhbət başlaması, təkidlə öz istədiklərini həyata keçirməsi heç açmadı gəlini. Gözü nəmli, ürəyi yaşlı, ərinin yatağını aç-aça düşünürdü ki, sağ çillə kişiyyə nə oldu belə qəfil? Bir kəslə vuruşmayıb, yıxılmayıb, əzilməyib... Belə olacağını bilirdisə, bəs niyə bayram payı hazırladırdı, niyə bayram yeməyi bişirtdirirdi və bir də niyə qurşaqpayına gələnlər üçün ayrıca pay-püşt hazırladırdı?

- Arvad, sən atanın goru, bir dəsmal ver mənə, deyən dodağımdan qan açılıb, kəsmək bilmir.

Dəqiqələri sanana-sanana ötürdü Gülbadam. Dəsmalını bir də dəyişdirdi Baldadaş, iki də... Deyəsən bu həna o hənadan deyildi. Ürəyinə xof doldu Gülbadamın. «Bu nə deməkdi görən? Hana olmasın bu, İlahi? Dodaqdan da bu qədər qan gələr?»

- Ay arvad, gəl qolumun qarısını boğ, bəlkə qanaxma dayandı, - dedi Baldadaş...

...Axşamın toranlığı qovuşmuşdu kəndə. Günəş çoxdan üfüqdə gizlənmiş, əl-ayaq həyəət-bacadan çəkilməşdi. Bir azdan qurşaq payı yığmağa çıxacaqdı uşaqlar. Radioda konsert gedirdi.

«Haraylınam, getdim, gəl,
Harayına yetdim, gəl.
Sənli də sənsiz idim –
Sənsizlikdə itdim gəl».

Müğənni oxuyurdu. Ara-sıra elə guşələrdə gəzişir, elə boğazlar vururdu ki, handa daşürəklinin gözləri dolardı.

Birdən...

Novruz bayramının bu çılğınlığını bir hayqırtı parçaladı:

- Ay camaat, qoymayın evim yıxıldı, qoymayın, ay camaat,
Baldadaş getdi, köməyə gəlin, ay camaat...

Bayıra atıldım. Elə ayaqyalın, başıaçıq... Qonşulardan da səsə çıxan olmuşdu. Balaca pələt qarısından dürtülə-dürtülə özümü güclə içəri saldım ...

...Yuxum çin oldu, - dedi Gülbadam, - köpək qızının toxuduğu köpək oğlunun hanası.

- Nə, nə dedin?

- Heç, - deyə yanıltı, nəyisə gizlətdi, nəyisə pünhan saxladı Gülbadam.

Baldadaş uzanmışdı. Elə son vaxtlarkı təbiətincə - sakit, həlim. Elə bil heç nə olmayıbmiş, elə bil elə-belə də olmalıymış. Gözləri yarıyumulu, ağzı açıla qalmışdı. Nəbzini tutduq, hiss olunmurdu. Qollarının, qılçalarının boğumunu açdıq. Göz qanaqları silkələndi. Üç dəfə içini çəkdi, rəngi əvvəlcə ağardı, sonra boğuldu və...

1980-ci il

tərzdə onunçün mənalandırmışdı. Və indi heç özü də bilmədi necə oldu ki, Avstriya taxt-tacının varisi Frans-Ferdinanda atılan güllələrə bəraət qazandırdı. Heyfsiləndiyi isə bircə buna idi ki, Birinci Cahanşümul müharibəsinə çınqı salan serbiyalı Qavrilo Prinsipin gülləsi gimnazisti tarixdə əbədiləşdirməkdənsə, eləcə, davanın qızışmasında adi bir bəhanə yeri olaraq qaldı.

Elə bu fikirlərlə Dənizkənarı parkdan çıxıb özünü evə yetirdi. Qapı-bacanı bağlayıb, nənəsindən miras sandığı eşləyib babasındanqalma ağır, iri nağanı çıxartdı. Səliqə-sahmanla söküb tökdü yerə. Başladı hissələrini bircə-bircə silib təzədən yığmağa. Elə ki, doldurdu tapançanı, pencəyinin döş cibinə qoyub üz aldı idarəyə. Niyətindəydi bu axşamçağı direktoru da bir gülləyə qurban etsin, kadrlar şöbəsinin rəisini də. Əzəl yazığı gəldi direktora. Düşündü ki, qoca kişidi, humanist adamdı, təmiz ad-san yiyəsidi, lap kristaldı deyilənə görə. Bəlkə həqiqətdə də belədir, bəlkə də yox, yainki camaatın gözünə kül üfürmək kimi şeydi direktorun üzdə görünən tərəfi, Elgün bunu deyə bilməzdi. Ancaq hər dəfə onu səbrlə, təmkinlə qarşılayıb ərizəsinə dərkənar qoymasına və «yəqin ştat yoxdur, olsaydı N. müəllim çoxdan vermişdi onun işini» kəlmələrinə də haqq qazandırmaq mümkün deyildi. Deməli, burada nə isə vardı. Və güman, elə həmin «nə isə» idi Elgünün işini yubadan. Yoxsa qaşı-gözü artıq idimi, savadı ondan çox idimi işə götürülənlərin?

Bütün bunları götür-qoy edəndən sonra Elgün tətiiyi ayağa çəkdi, qapıya iri bir təpik ilişdirib girdi içəri. Əvvəl-əvvəl kadrlar şöbəsinin rəisini atdı. Neyçün ki, çox incitmişdi onu, çox yanıltmışdı və nəhayətdə, üzünə demişdi ki, bir də işdən yana onun yanına gəlməsin, narahat etməsin onu, çünki o, iş verən deyil, o kimdi ki, hər yoldan ötənə iş də verə.

Axırıncı dəfə belə deyitləşmişdilər. Odu birinci onu atdı, onun kəlləsinə çaxdı gülləni ki, babasının yadigarı ən əvvəl ən qatı düşməninin qanını töksün. «Ovuclayıb qurtum-qurtum içərəm qanını, köpək oğlu» söylədi ürəyində. Və hətta istədi doğrudan-doğruya irəli yeriyib ovuclayıb içsin «otdelkadrın» qanından, qorxdı. Qorxdı ki, gözlərini qan tutar, aləmi qırıb çatar. Qorxdı ki, «cəllad», «qaniçən» deyərlər adına. Odu, gözlərini çevirib yazıq-yazıq stula büzüşmüş direktoru da nişana götürəndə, ürəyinə qətrə də rəhm gəlmədi. Çünki bu qaniçən qocanın da qanı ona halal idi. Çünki su başdan bulanırmış demə. Belə olmasaydı, yə`qin çoxdan verilərdi Elgünün işi.

Direktoru da atandan sonra xaliya belə heyifsilənmədən döşəməyə «tfu» deyib tüpürdü, özündən razı, ötkəm halda qapını çırpdı və... Bir də baxdı ki, həyət qapısı ağzınacan adamla doludu. Elə bil sirk tamaşaçılarıdı, səbrsizliklə «kloun»un gəlişini gözləyirlər. Ancaq elə ki, bu «kloun» həyətdə peyda oldu, hamı ağzına su almış kimi dinməzəcə yana çəkilib yol verdi bu əlahiddə görkəmli «klouna» və həmin domuşmuş, buzlaşmış nəzərlər onu darvazayadək ötürdü. O yerəcən ki, qapıda bir polis maşını göründü, oradan əli silahlı adamlar tökülüşdülər yerə və hücum çəkдилər bınaya sarı. «Kloun»un tamaşaçıları yalnız onda hərəkətə gəldilər, barmaqlar yalnız onda darvaza yönü uzandı və yalnız onda dilə gələnələr tapıldı ki, «tutun onu», «qoymayın, qaçdı», «öldürdü qaçdı» və s. Bu, elə və`də idi ki, Elgün artıq öndə gələn polisi üçüncü güllənin qurbanı edib atılmışdı bağın gurluğuna və burada elə qəfil yoxaldı ki, deyən yer yarıldı-göy uddu canini. Amma elə hey eşidirdi yanı-yönü qışqırışlırlar ki, «tutun», «qoymayın qaça», «haradadı, buralardadı», «mümkün qədər dirisini yaxalayın». Və

birdən gördü ki, kimdisə, onu adı ilə çağırır. «Vay, evin yıxılmasın, kimdisə deyən məni tanıyıb, evimi yıxacaq köpək oğlu».

Səs bir də eşidildi: - A kişi, dur ayağa, ay evi tikilmiş, nə bürümüsən başını». Baxdı ki, deyəsən məhrəm səydi. Deyən görülmək olar bu səsə. Başını yorğanın altından çıxarıb bir o yönü çevrildi-bir bu yönü çevrildi, yenə gözləri açılmadı.

- Dur görüm, a kişi, gün günorta oldu, iş gecikərsən, tez qalx.

Bu – ömür-gün yoldaşının səsi idi, ərini haylayırdı. Səhər yeməyini stolun üstünə düzmüş, şirinçayını da qarışdırıb məhrəbanı çəkmişdi üstünə ki, kişisi durub vaxt itirmədən yeməyini yeyib qaçsın işə. Özü isə tələm-tələsik uşağı geyindirirdi ki, körpələr evinə tez yetirsin ki, işə ləngiməsin.

Axır ki, yuxusunu güclə də olsa kipriklərindən qova bildi. Gözlərini birsayaq açıb yan-yörəsinə nəzər yetirdi. Bir ömür-gün yoldaşıyla körpəsinin rəddi görünən astanaya, bir də özünə baxdı – dodaqlarına istehzal bir təbəssüm yayıldı. Yuyunub-yaxalanıb keçdi yemək stolunun arxasına. Könülsüz bir-iki qismət alıb yenə də tələsmədən (adi qaydasınca) qapıya yönəldi. Bilirdi ki, bu məktubu qeydə al-o məktubu qeydə al, bu məktuba cavab yaz-o məktuba cavab yaz – başı-beyini şişəcək axşamacan. Eyni iş, eyni yeknəsək əməl... Odu tələsmək hara, Elgün hara? Qoy nə qədər deyirlər-deyinsinlər.

Qapıdan çıxhaçıxda çönüb bir də geriyə boylandı. Yataqdan qalxanda maykasının, yorğan-döşəyinin çim su içində olmaqlığı yadına gəldi. Və qeyri-iradi acı-acı gülümsədi: «Ay səni, dünya, gör ha?..»

1972-ci il

göstəriləcəkdir?

- Bilmirəm, amma öyrənmək olar. Bunun üçün kino-proqram redaksiyasına zəng etmək lazımdır.

- Axı, mən yalnız Sizin telefonu bilirəm.

***

... Olsun, bu dialoq uzun çəkib, deyək ki, lap bir saat. Odur ki, hamısını nəql edib sizi yormağ istəmirəm. Ancaq söhbətin qədərsiz uzandığını görüb bir bəhanə yeri tapdım və üzr istəyib, tələsik dəstəyi asdım.

- Nə vaxt zəng edim bir də?

Nə deyəydiniz. Ağılıma gələn məqamı söylədim:

- Sabah elə bu vaxtda.

Fikirləşirdim, bəlkə bir də telefon etməyə.

...Sabahı gün saat on ikidə telefon səs saldı. Dəstəyi qaldırdım:

- Eşidirəm.

Danışmadılar.

- Kim lazımdır Sizə?

Sorğum yenə cavabsız qaldı. Dəstəyi asdılar. Üçüncü zəngdən sonra qulaqçıqdan səs gəldi:

- Bilmirsiniz bu həftə «Retro»da nə göstərəcəklər?

- Hə, sizsiniz? Mənə demədiniz bu telefon nömrəsini sizə kim verib və nə məqsədlə?

- Sorğu kitabçasından götürmüşəm.

- Bəs telefon etməkdə qəsdiniz nədir?

- Elə-belə.

- Elə-belə də zəng olur?

- Bə`zən belə də olur.

Susdu. Az sonra yenə özü dilləndi:

«Bəs niyə ailə qurmamısınız bu vaxtacan?»

Səbəblər çox idi. Hansını açıqlayaydım?

Üz-gözündə elə məs`um, məlahətli pərtlik dolaşırdı ki... Bu adi gözlər, bü çöhrə mənə nağılların sirli dünyasından gəlmiş kimi görünməyə başladı. Bəlkə də bu, bu bir neçə günün sehri, möcüzəsi idi, onun danışdıqlarından hopmuşdu ürəyimə. Buludlar arasından sıyrılıb çıxan ayı xatırladırdı pərtliyə bürünmüş bənizi. Və bir anlıq da olsa, bu bədirlənmiş ayın ilğımlığında isinmək sehri duydum içimdə.

Qəribədir insan dünyası. Hərdən lap körpə uşağa dönürük. Kiminsə istiliyinə, nəvazişinə aclıq hiss edirik, kiminsə nəfəsinin hərərətində ovunmaq arzusu oyanır ürəyimizdə. Bu, bəlkə həyatın əbədi ehtiyacıdı, qayğılarımızın çoxluğundandı bəlkə bu, kim bilir.

Hisslərimdən ayrılanda gözümə dəyən yenə o pərtlik oldu. Ürəyim gizildədi, onun axtardığı deyildim deyən, içimi ağrılar götürdü. Əslində telefon söhbətlərindən fəhmlə də olsa hiss etmişdim ki, yaşlarımızın uyarsızlığı münasibətlərimizə haqq qazandırmaqda acizdir. Kimsənin içində lüzumsuz ağrıların peyda olmasına yol verməmək və bünövrəsi qoyulmamış münasibətlərimizə mümkün qədər tez aydınlıq gətirilməsi üçün daha tez bir məqamda görüşməyimiz vacib idi. Bu səbəbdən, düşüdüklərimi birbaşa dedim:

- Pərt olmayın. Mən sizin yaşınızın azlığını təxmin etmişdim.

Məsumluqla:

- Bəs niyə gəldiniz?

- Bu nağılın sehrini qırmaq üçün.

- Nə nağıl?

- Bu dünya nağıl imiş.

Təbəssümləndi:

- Biz də onun qəhrəmanları, eləmi? Nağılı çox xoşlayırsınız?

- Kitablardakı nağılı yox, dünyanın nağıllarını.

Susduq. Nə danışaydıq?

- Eyb etməz, pərt olmayın, bə`zən belə də olur.

Bunu yenə mən dedim.

Çaşqınlıqla:

- Yox, nədən pərt olmalıyam ki?..

Yenə susduq. Danışmaq hər ikimiz üçün çətin idi. Əslində mən susmamışdım, ürəyimdə onunla danışır, söhbətləşirdim. Elə bu söhbətin məbədiydi ki, ürəyimdə onun bütün sorğularına verdiyim cavab aşkarda da eşidildi:

- Sonra sizin üçün əzablı olacaqdı, ona görə gəldim.

Bir-birimizə baxıb gözlərimizi gizlətdik. Elə bil kimdənsə, nədənsə çəkinirdik.

- Daha zəng etməyəcəksiniz, deyilmi?

Bunu ağırlı-acılı səsi ilə o dedi, - axı Siz niyə mənə cavab zəngi etdiniz? Bir də ki, mən nişanlıyam.

Barmağında üzük yox idi. Sol əlinə baxdığımı hiss etdiyindən, «yazda nişanlanacağıq, - dedi, - Novruz axşamı elçilər gələcək, istəyirsiniz oğlanın adını da söyləyə bilərəm.

- Yox, nəyə lazım. Xoşbəxt olun!

- Siz də!

Ağır, üzücü bir səssizlik içində idik. Kədərlə üzümə baxıb, «bə`zən belə də olur» dedi.

Dinmədim. Ürəyim isə pıçıldadı: «Belə də şey olar?» Qulağıma səsi gəldi: - Daha zəng etməyəcəksiniz, elə deyilmi?

Bilmirdim nə cavab verim.

«Bilmirəm».

Bunu mən dedim.

- Deyin ki, hə! Çox xahiş edirəm! (Bir ayağı qaçaq idi)
deyin ki, hə! Xahiş edirəm!

Üzünə baxdım. Tə`nəmi hiss etdiyindən bir az da sıxıldı:

- İnciməyin, Siz Allah! Sizdə belə şey olmayıb bəyəm?

Yan-yörəsinə boylandı:

- Görən olar, mən gedim... Budur, müdirim də gəlir, mən onunla gedirəm.

Üzümə baxdı.

- Sağ olun, (pıçıldadı) inciməyin.

Qaçıb orta yaşlı bir kişinin qoluna girdi. Sol çiyinin üstün-

dən dönüb mənə baxdı. Elə bil demək istəyirdi ki, «Bə`zən belə də olur. Sizdə belə şeylər olmur bəyəm?»

Mən də ona baxdım. «Bu dünyanın nağıllı günləri varmış». Bunu mən ürəyimdə dedim.

Tini burulanda bir də döndü baxdı: «Zəng etməyəcəksiniz, deyilmi?»

Bilmirdim. Adama bu yaşda çox şey tə`nəli görünür.

***

...Bu hadisə qış aylarında baş verib. Həmin gecəni şaxta düşdü. Elə bil ürəyimin qızınmağa macal tapmamış bu sahibsiz hisslərini dondurmaq idi istəyi.

Xəyalı gözlərimin qabağında idi.

« - Qulağın gətir. Sənə sözüm var.

- De, eşidirəm!

- Yox, qulağına demək istəyirəm.

ONLAR SƏMƏD VURĞUNU GÖRMÜŞLƏR

(Xalq şairi Səməd Vurğunun 70 illik yubileyi qarşısında)

“MUĞANA CEYRAN”

Hacıqabul rayonunun Muğan qəsəbəsində yaşayan Lətif Şəmiyev həmin şeirin adını bircə yol «Ceyran» demədi. Muğana ceyran! Elə belə də adlandırdı şeiri.

Lətif kişi boy-buxunlu, necə deyərlər, qollu-budaqlı, şaq-qalı adamdır. Sinni yetmiş olar. Bəmzə söhbətləri ilə, deyəli-güləli danışmaları ilə çoxlarını özünə cəlb edib. Deyilənlərə görə, elə məzəli söhbətlərinə görə S.Vurğun onu xoşlayarmış. Ayağı Muğan stansiyasına düşəndə Lətif görməmiş, onunla bir daraq turac ovuna çıxmamış geri qayıtmamış.

- Ay oğul, indi o «Muğana ceyran» deyirlər ha, ağrın ürəyimə, onu Səməd rəhmətlik, indi deməsin, öz yanımda dedi. Əhəd əmiyə xatirə bağladı o şeiri. Kitablarda yazırlar ha, bəs, guya Muğan düzünə yazıb o şeiri, inanma. Mənəm o şeirin yaranmasının canlı şahidi. Axırını gəlişində demişdi həmin şeiri... Payızın soyuqdan qorxan günləri idi. Həyətdə gəzişirdim. Əhəd əmiginin balkonunda çal saçlı, gümrah bir adam kəndi seyr edirdi. Kənd sakininə oxşamırdı. Əlimi gözümün üstünə qoyub baxdım, baxdım... tanıyammadım.

- Noolub, ayə, Allah gözüyün şooxunu aparıb nədi, - sözünə ara verib gülümsədi, - Səmədəm də, tanıyırsan?

Qıyma öz qanına boyana ceyran!

Nə gözəl yaraşır Muğana ceyran!

...İndi, oğul, şair adamdı, sonra necə çevirib, nə cür yazıb, deyə bilmərəm. Amma, mənim yanımda belə dedi. Həm də özündən söylədi, bədahətən dedi şeiri. Səsi indi də qulaqlarımdadı rəhmətliyin. Dedi ki, ay Əhəd, bu qızları ceyrana oxşadıb, sənə yadigarlıq eləyirəm bu şeiri. Məndən sonra deyərsən ki, Səməd mənə baxşeyiş yazıb bu şeiri... Hə, oğul, «Muğana ceyran»ın bünövrəsi belə qoyulub. Muğan deyəndə də bizim Muğan stansiyasını (o illərdə evlərin sayı az olduğundan, yaşayış məntəqəsi kimi qeydiyyatda deyildi) nəzərdə tutub, daha Muğan düzünü yox. Rəhmətliliklə birinci tanışlığımız isə...

YADİGAR

- Ayə, ay uşaq, Lətifə deyin, bir bizə tərəf fırlansın, işimiz var onunla.

Əhəd əmi – hamı onu bu adla çağırırdı, - Əhəd Eynullayev Qamış Zavodunun direktoru idi. Kəndimiz onda cəmi 20-30 evdən ibarət balaca bir stansiya idi. Zavod fəhlələri yaşayırdı bu evlərdə. Əhəd əmi yeniyetmələrə hay saldı:

- Becid olun, ayə, ayaqdan qıvraq olun!

... Getdim. Otaqda iki qonaq vardı. Öyrəndim ki, Səmədlə Rəsul Rzadı. Villisdə gəlmişdilər. Salman adında bir cavan sürürdü maşını. Qarasu stansiyasına, Şirin dayıgilə getdik. Stansiya ilə Padar arasındakı qamışlıqda bir turac vurub geri qayıtdıq...

Səməd tez-tez bizim tərəflərə turac ovuna gələrdi. Həmişə

də bir geyimdə gələrdi ova. Əynində sarı köynək, eynilə də həməən rəngdə gödəkçə, ayaqlarında xrom çəkmə. Açığı, siftələr özümü sıxıntılı aparardım onun yanında, sən demə özgə cür zarafatcıl imiş.

***

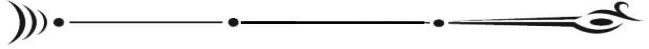
...Sabah yenə ova gedəsiydik.

Sübhün oyanmasına bir boy qalmış, obadan çıxdıq. Sabirabad rayonunun «1 May» kolxozu deyib getdik birbaş Qüdrət Şirəliyevgilə. Ov üçün əlverişli yer qamışlığı seçdik. Bizim Muğandan o yandakı qamışlığı. Elə ki, qamışlığa çatdıq. Səməd: - Moskvaya gedəcəyəm, Mərkəzi Komitəyə. İstəyirəm elə şey aparım ki, Qafqazdan soraq versin. Turac aparmaqdı niyyətim, siz isə gedin, - deyib sürücü Salmanla mənə sərbəst buraxdı, - axşam saat 6.⁰⁰-da gəlib bizi götürərsiniz.

- Hə, Salman, necə bilirsən, gəlsənə biz də bekar qalmayaq. Görək nə düşür əlimizə, - deyib sürücünü şirnikləndirmək istədim. Demə, onun da canında az yox imiş, razılaşdı. Elə bir az aralanmışdıq, üfüqdə qaraltı göründü. Canavardır, - dedim və ağır-ağır irəliləməyə başladıq. Güllə boyu qalmış dayandıq. Quduz o qədər harınlanmışdı ki, şinəyib üzümü zə durmuşdu, qorxub-hürkmürdü də. Tüfəngi üzümə qaldırıb tətii sıxdım. Güllənin açılması ilə hardansa başqa bir canavar da götürüldü, elə bil yerin təkindən çıxdı. Onu da vurdu. O gün ovumuz uğurlu oldu. Axşama bir ceyran da tədarük elədik. Salman dedi ki, dərisini gizləyəm. Səməd bilməsin. Yoxsa ceyran dalınca maşın qovmağımıza acığı tutar.

Lətif kişi köksünü ötürdü: - Eh, ay oğul, gördüyün bu ucu sınıq xəncər Səmədin yadigarıdır. Hər gözümə dəyəndə ürəyim göynək-göynək olur. Tüfəng də bağışlamışdı mənə. Qoşaluləydi.

İndi gördüyün tufənglərsayağı yanaşı döyüldü, üst-üstəydi lüləsi.

Üzümə baxıb durdu. Köks ötürdü: - O qədər şirin söz-sov-lar bilirəm ki, şair Səməd barədə, hansını deyəsən.

«İşiq» qəzeti.

Əlibayramlı Şəhər Partiya Komitəsinin orqanı.

29.02.1976-cı il

KIÇIK POVESTLƏR

ATA QARĞIŞI

Sevmək gözləməməkdir. Gözləmələrin sonlandığı bir ünvanı. Həsət sürməli gözlərin ünvanlı-ünvansız yollara dikilərək təsnə ilə gözlədiyən, hər kəsdən mübhəm bildiyən sevgi yoluna boylanar. İnsanı yaşadan yalnız müqəddəsliyə qovuşmuş arzular deyil axı, yolunu həsrətlə gözlədiyən *SEVGİ* adında bir ünvan da var. Elə bir duyğu ki, haqqında söz açmaq həm çox asandı, həm də olduqca çətin. Sevgi bir nəhrdir, onun tufanı da qaçılmazdır, qasırğası da. Mübarizəsiz sevgi duzsuz yemək, fərq etməz. Acını bilməsən, şirinin qədrin bilə bilməzsən. Sevgi - dünyanın bəzəyi, sevnərsə bu bəzəyi nəsil-nəsil nəql edənler - ötürənlərdir. Bu, elə bir ünvanı ki, əlin əlinə yetdiyi məqamda dünya gözlərində dəyişər.

Kiminin sevgisinin nakam, kiminkinin qovuşmaqla sonlanması labüdü. Amma bu həzzi hamı və hər kəs dadır. Bütün bu ecazkarlıqları qəlbimizə salan isə, bizi yoxdan var edən Xaliqimizdir. Bəlkə ürəyini sarsıdar, bəlkə məcrası bilinməz ömür boyu yaşanacaq xoşbəxtlik bəxş edər sənə, bu da O-nun, Yaradanın sənün üçün yazdığı.

GÜNDƏLİK əsasında qələmə alınmış, keşməkeşli yollardan keçən, sevgisi daşlara dəyən, xəyanətin qurbanı olan məhəbbət haqqında “ATA QARĞIŞI” povesti mühakimənidə.

Bu gün Ləmanın ad günüdür - 21 yaşı tamam olur. Tələbə yoldaşları, dostlar-tanışlar onu təbrik üçün toplaşblar. Çox həyəcanlıdır, axı neçə vaxtdan bəri ünsiyyət tapdığı insanı bu gün anasına təqdim edəcəkdı.

...Sevmək və sevgisinə cavab olaraq sevlmək! İnsan üçün bundan böyük xoşbəxtlik varmı? Ləman özünü bu xoşbəxtliyin zirvəsində görməkdə haqq idi. Axı sevlməklə yanaşı həm də qəlbən, dəlicəsinə sevardı və buna görə, özünü sonsuz dərəcədə xoşbəxt sanırdı.

Bəzən özünü olduqca yalqız, tənha hiss edirdi. Buna səbəb istəklisinin kimliyinin onun üçün qaranlıq qalması idi – narahat qaldığı bircə bu idi. Ləman düşünürdü ki, sevdıyi insanı öyrənmək onun haqqıdır. Lakin hər dəfə bu barədə söhbət açanda, Rafet nədənsə verəcəyi cavabdan yayınırdı.

Fəqət, bütün bunlara müqabil sevgisində xoşbəxt olacağına ürəyində gizli bir əminlik var idi. Və elə bu əminliyinə müqabil olaraq, sevdıyi həkim oğlanı bu dəfəki ad günündə anasına təqdim etmək niyyətində idi...

- Qızım, sənə nə olub, dostlarına niyə qaynayıb-qarıxa bilmirsən, - deyə anası Aygün soruşdu.

- Ana, səninlə həmişə dost münasibətdə olmuşuq. Amma, indi utanıb sənə deyə bilmədiyim bir məqam var. Sevdıyım insanı bu gün səninlə tanış etmək istəyirəm. İxtisasca həkimdir.

- Sevmək nə günah, nə də cinayətdi. Əsas budur seçimində səhv etməyəsən. Necə tanış olduğunuzun fərqiində deyiləm, amma səni incitməsinə qətiyyən yol vermə. Çünki bu yol keçilməsi olduqca çətin, daşlı-kəsəkli, tufanlı, qasırgalıdır.

Qapının zəngi söhbətlərini yarıda kəsdi. Özündən ixtiyarsız Aygünün içindən bir gizilti keçdi.

- İyi günler, bana Aygün hanım lazım, evi burasımı?

Qapını qonağın üzünə açan Aygün "Neynirdiniz Aygün xanımı, oğlum. Bəli, Aygün xanım burada yaşayır" deyib gələnin sorğusunu cavablandırdı.

Raufun səsinə qonaqlardan ayrılan Ləman qapıya yaxınlaşdı.

- Rafet, gəldin?

- Eviniz burasımı? - deyə gənc çaşqın halda soruşdu.

- Hə, bu xanım da mənım anamdı, - Aygünü göstərdi, - Ana, sənə haqqında dediyim həkim oğlan budu.

- Tanımadım, oğul, heç "Xoş gəldin!" də deyə bilmədim. Qapıda niyə durmusan, buyur içəri.

- Hayır, beni sokakda beklıyorlar, bana Aygün hanım lazım, onu görmem gerek. Rica ederim, konuşa bilirmiyim?

- Aygün mənəm, oğlum, neynirdin mənı?

- Sizmisiniz? Olamaz! Həm də Ləmanın annesi? Hayır, olmaz! Ben suç işmi yapmışım? İnanamıyorum.

- Oğul, sənə nə olub, nəyi günah etmişən?

- Benlə şaka yapıyorsunuz, öylemi?

- Yox, Rafet, nə zarafat.

- Ben Rafet deyilim, ismim Rauf. Kardeşiz, öylemi? Doğrusun söylərmisiniz?

Qəhərdən boğulub uçunan Rauf başını qapıya söykədi.

Bir andaca varlığını unudan Aygün sustalmış halda yerə çökdü.

Bət-bənizi çirpək kimi ağarmış Ləman yığılmamaq üçün qapının cəhəngindən yapışdı...

- Rauf, oğlum!

Ananın içindən püskürən bu nagahan səs qonaqları onlara sarı baxmağa məcbur etdi. Elə bil Aygünün boğazından yapışıb boğurdular.

- Annem, sənmişin? Beni neden atdınız? Söylərmısınız?

Rauf ağlıyrdı.

Karxıb qalmış Ləman daş heykələ dönmüşdü. İnana bilmirdi ki, illərdi Allahına yalvarıb sorağında olduğu qardaşı neçə vaxtdan bəri onun sevdiyi oğlan imiş.

Anlaşılması çətin bir hadisə baş verdiyini təxmin edən qonaqlar, bir-bir məclisi tərək etməyə başlamışdılar. Aşağı mərtəbədə dayanıb gözləməkdən usanmış Qaliblə Zərifə daha səbr edə bilməyib Raufun ardınca yuxarı qalxdılar. Taqətsiz halda yerə çöküb dizlərini qucaqlamış Aygünü görən Qalib, Raufa müraciətlə:

- Oğlum, anan haqqında yanlış fikirdə olma. Bu olaylardan bir mənəm xəbərdar, bir də Allah şahiddir. Keçmişini bilmədən bu gün kimisə suçlamağa haqqın yox. Həqiqəti bilmək istəyirsənsə, mən danışıq. Bu, sənə haqqındır.

***

Aygün Rəşidlə tanış olanda pədoqoji institutun IV kursunda təhsil alırdı. O da bütün qızlar kimi xoş xəyallarla yaşayır, gələcəyi haqda düşünür və özünü məhz buna inandırır ki, onun da xoşbəxt olmağa haqqı var və o, buna layıqdır. Xoşbəxtliyini isə yalnız öz yarısını tapmaqda, ona qovuşmaqda görürdü. Tələbəliyin ən gözəl günlərini yaşayırdı. Artıq sonuncu kursda idi, əlinə jurnal götürüb orta məktəb auditoriyalarına daxil olacağı günü səbrsizliklə gözləyirdi.

...Yağışlı bir payız günü idi. Marşruta gecikməsin deyə pillələri qaçaraq düşmüşdü, elə bil görüşə tələsirdi. Təzəcə əyləşmişdi ki, ayağını kim isə basdaladı.

- Gözünüz ayağınızın altını görmür? - deyib əsəbi halda çevriləndə, üzr istəmək əvəzinə bir cavanın yerindəcə donmuş halda gözlərini matdım-matdım ona zilləməsi, qızıcığazı lap təbdən çıxartdı.

- Mədəniyyətsiz!

Özünü narahat hiss edərək yerini dəyişmək istəyirdi ki, çantası əlindən düşdü.

Gözəllik qarşısında özünü itirmiş cavan, günahını yumaq üçün bundan yaxşı məqam ola bilməyəcəyini yəqin etdiyindən, çantanı yerdən qaldırıb Aygünə şirin-şirin gülümsəyərək, "Tələbəsiniz" deyə soruşdu və sualına cavab almayacağını açıq-aşkar sezəsə də, özünü o yerə qoymadan, "Deyəsən APİ-də oxuyursunuz, mən də tələbəyəm, Azərbaycan Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsində sonuncu kursdayam" dedi.

- Qanun adamı olmaq istəyirsiniz, ancaq çalışın öncə öz davranışınıza fikir verəsiniz.

- Söz verirəm!.. Adınızı bilmək olarmı? Ürəyinizə özgə bir şey gəlməsin, sadəcə soruşuram, Sizin kimi bir dostu ehtiyacım var. Əlbəttə, əgər qəbul edərsinizsə.

- Küçə dostlarını qəbul etməyə ehtiyac duymuram.

- Sizə məxsus bir dünyanın sakini olmaq istəyəyəmsə, onda necə?

- Sizə lap gülməyim gəldi, - deyə Aygün atmacalı cavab verdi.

- Gülmək üçün xoşbəxt olmağı düşünmək lazım deyil. Bəlkə də xoşbəxtlik sizin hər gülə biləcəyiniz bir şeylərdədir.

- Mənə sizinlə nə gələcək xoşbəxtlik, nə də gülüş gərək deyil, - deyən Aygün növbəti dayanacaqda düşüb doqquzmərtəbəli binanın girəcəyinə çatanda, arxadan kiminsə nəfəsinin elə bil ona toxunduğunu hiss etmiş kimi oldu. Kimsəni görməsə də, ürəyinin bu sayaq döyüntüsünün səbəbini heç cür anlaya bilmədi.

Nə evdə, nə də tələbə yoldaşlarının arasında özünə yer tapa bilməyən Aygün, sanki içindəki bu sıxıntının səbəbini səmada parlaq görüntü yaradan ulduzlardan öyrənmək istəyirdi. Anlamağa çətinlik çəkdiyi bu hissənin təsirində hələ nə qədər qalacağından, hər zaman əhatəsində olduğu insanlardan qaçaraq təkliyə çəkildiyi günlərin sayının hələ nə qədər uzanacağından xəbərsizdi. Onun birdən-birə belə dəyişməsinin səbəbini tələbə yoldaşı Tural təqribən hiss etsə də, özü üçün tam aydınlaşdırma bilməmişdi. Bildiyi tək bir şey varsa, o da Aygünün ona qarşı heç də tamamilə biganə olmadığını hiss etməsi idi. Zarafata salıb hər kəsin qarşısında əlini sinəsinə vuraraq,

Demə ki, "sevmirəm, sevgi yalandı",

Bil ki, bu aşiqin ürəyi qandı

söyləməsi, Aygünü çoxdan düşünməyə sövq etmiş olsa da, bu gün qarşılaşmış olduğu HADİSƏ gənc qızın düşüncələrini haçalamışdı.

Bəzən sevgini ağ çiçəklərin solğun ləçəyində axtarırsan. Daha çox sevə biləcəyini düşünür və xəyallara dalırsan. Bu sevdanın həyəcan təbili ruhunu lərzəyə gətirir. Ancaq nəfəs kəsən bu "vəlvələnin" arxasında ümid dolu bir sevinc yaşadırsan. Qönçələnən bir sevgi canlanır gözlərinin önündə.

"Mən səni sevirəm!"

Aygün içində baş qaldıran bu düşüncələridən səksəndi.

Aman Allah, doğrudanmı o da bu dəli sevdaya tuş gəlmişdi?! Anlamaqda çətinlik çəkdiyi, onu tənhalıqla hüşyar olmağa sövq edən, içini dağıdan bu hiss sevgi idimi? Məgər sevgi toxumları qəlbə səpildiyi zaman yaşamağın daha gözəl olduğunu aşılarmı? Təsadüfi küçə “sərgərdanının” oyununa yanlış cavab olmazdımı bu duyduqları? Elə isə, Aygünün vücudunda baş qaldıran bu təlatüm nədir bəs?”

Ruhunu bürümüş burulğandan canını necə qurtaracağını, hər gün bu düşüncələrlə qərarlı-qərarsız baş-başa qalmağa necə tab gətirəcəyini düşünürdü. Fəqət, tab gətirə biləcəkdimi?

Məhəbbət - küləyin səmt gətirdiyi həzin meh kimidir. Hisslərinə toxunduğu zaman yeni bir ruhun cisminə necə daxil olduğunu aydınca hiss edirsən. Əvvəl yaşadır, sonra isə kimyəvi dərmanların öldürücü təsir gücünə bərabər hakimə çevrilir. Yaşamaqla ölüm arasında mövcudluq olan bu hiss, sanki asma körpünü xatırladır. Hər dəfə tərpenəndə həyəcan, təlatüm, bəzən də yenicə ayaq açan bir körpənin yıxılmaq təhlükəsini hiss edə bilmədiyi həddə bir şiltaqlıq.

***

...Seyidlər kəndi səfəli, gəzməklə-görməklə havasından, suyundan doyulmayan bir yurddur. Rəşid bu kənddə, bu dağ havasında dünyaya göz açmışdı. Sağlam düşüncəyə, təmiz ürəyə malik olan bu cavan yaxşı keyfiyyətlərinə görə hər kəsin diqqətini özünə cəlb edirdi. Orta məktəbi yüksək qiymətlərlə oxuduğu üçün müəllimləri ali məktəbə sənəd verməsini israrla tələb edirdilər. Bu yolda yeganə maneə atası idi. Bacısı Arzu isə Rəşiddən fikrində dönməz olmasını, arzularının ürəyində boğulmasına (*onun kimi*) yol verilməsinə qarşı barışmaz olmasını təkid edirdi. Səlim kişi Rəşidin ali təhsil almasına bir

şərtlə razılıq verəcəyini bildirmişdi: “Mən deyən adamın qızı ilə evlənməyə razılıq verməlidir, oxumasına bu şərt daxilində razıyam”.

Rəşid atasının sözünü kəsərək, “axı hələ mənim evlənmək yaşım deyil” demişdi.

- Kəs səsinə, küçük. Sənə demirlər ki, bu gün evlən. Əvvəl nişanlanarsan, toyu sonra edərik. Qəbul edirsən et, etmirsən kənddə qalıb mal-heyvana baxarsan!

Səlim kişinin sözü ailədə qanun idi. Rəşidi zor-güc öz sinif yoldaşı Gülərə nişanladılar. Təhsil almaq xatirinə atılan bu addım olduqca riskli idi.

***

Rəşid paytaxta ayaq basdığı zaman ərzində özünə yaxşı bir dost qazanmışdı. Bu, sözün əsl mənasında onun uğuru idi. Amma qarşısına çıxan məhəbbətinin gənci hara sürükləyəcəyi, başına nələrin gələcəyi bir rəya qədər onun üçün qaranlıq idi. Təsadüfən rastlaşdığı qıza doğrudan-doğruya bağlandığını hiss etsə də, atasının təzyiqi ilə üzləşmiş bu cavanın məhəbbətdə bəxtinin gətirəcəyinə heç inanmağı gəlmirdi. Qarşısına qoyulmuş amansız şərt və nişanlandığı qızın taleyi idi onu gecə-gündüz düşündürürdü. “Məsləhətli don gen olar”. “Sirrini” dostu Qalibə açdı, başına gələnləri onunla bölüşüb məsləhətinə ehtiyacı olduğunu söylədi.

- Bilirsən, sənə yerinə olsaydım, öncə öz ürəyimin səsinə qulaq asardım. İkincisi, şəxsən mənim ürəyimcə olmayan evlilik... Yox, bu lap dəhşət olardı - ürəyində biri, yanında qeyrisi.

- Atamı tanısaydın, belə deməzdin. Nişanı pozsam, məni oxumağa qoymayacaq. Bu, yüz faizdi.

- Mən sənə həm mənəvi, həm də maddi cəhətdən kömək

edə bilərəm. İşə düzəlib, özün öz başını saxlaya bilərsən. Mənim kimi.

Rəşidinsə atasının vermiş olduğu qərarı pozmağa cəsarəti çatmır, özünü dəmir qarmaqlıqlar arasında hiss edirdi. Müttəhimlər kürsüsündə əyləşənlərsayaq, elə bil hakim tərəfindən ona veriləcək cəzanı gözləyirdi.

Çətinliklərini biryolluq çözmək, eyni zamanda, orta məktəb yoldaşının taleyi ilə oynamamaq üçün həlledici addım atmaq, həm də bu addımı mümkün qədər tez və qəti olaraq atmaq vacib idi.

Belə də etdi, bayram günlərinin birində Seyidlər kəndinə, atasının görüşünə yollandı.

***

Qaliblə aralarında olan mükəllimə kənddə olduğu günlər ərzində heç xəyalından çıxmırdı.

- Ay bala, sənə nə olub, yaman fikirli dolanırsan. Bəlkə bir çətinliyin var?

Bu, anası Zərifənin səsi idi, oğlunun düşüncələrinə məhərəm olmaq istədi.

- Ana, mən Güləri sevmədiyim halda, axı onunla necə ailə qura bilərəm? Buna görə də qərara gəlmişəm ki, nişanı pozam. Atamla danış, onu birtəhər yola gətir.

- Nə dediyini başa düşürsənmi, bala, mən...

- Dayan-dayan, nə dedin? Deyəsən böyümüsən, kişi olmusan?! Bu evdə qərarları mən verirəm, - deyib, Rəşidin anası ilə danışığını eşitmiş Səlim kişi necə qeyzlə otağa daxil oldusa, Zərifə arvadın kəlmələri dodaqlarının ucunda qırıldı.

- Ata, axı mən də insanam, mənim də ürəyim var.

- Kəs səsini, küçük! Sənə dedik oxu adam ol, demədik ki,

ata-ana, valideyn, böyük-küçük sayma. Yazağzı toydur, başqa söhbət eşitmək istəmirəm.

- Yox, ata, mən də qərarımdan dönməyəcəyəm.

Rəşidin bu hökmdə danışığı Səlim kişini təntitmişdi. Özü özlüyündə “Mən ki, atama ağ olmamışdım, nədən qurban olduğum (*Allah!*) məni el içində üzükara edə biləcək bir oğul qismət etdi mənə? Axı neçə illər həsrətlə yaşayıb çıraqımı yandıracaq, düyünçəmə yiyə duracaq bir oğul gözləmişdim” deyib-düşünən Səlim kişi ucadan, “Rədd ol, bir də ayağın bu həndəvərə dolanmasın, mənim oğlum öldü, onu bil ki, ata-ana xeyir-duası sənə çox lazım olacaq” söyləyərək, ürəyinin ağrısını və göz yaşlarını görən olmasın deyərək otağına keçdi.

“Ay oğul, fikrindən daşın, ata qarğıışı yaman olur. Heç olmasa, mənə yazığın gəlsin, həsrətinə dözə bilmərəm”.

Bu, anası Zərifə arvadın səsi idi, Rəşidi atasının qoyduğu yola çağırırdı.

- Bilirəm, atam məni heç vaxt bağışlamayacaq, bəri sənə məni bağışla, yoxsa tamam yetim qalaram, - dedi Rəşid.

Bacıları isə hər şeyin yaxşı olacağına, özünü bu qədər üzməsinə görə qalmayacağına onu inadla inandırmağa çalışırdılar...

...Rəşid çiyinlərində ağır bir yük şəhərə dönürdü. Yol boyu evləri, ələlxüsus atası fikrindən çıxmırdı. Bundan özgə, ata yurduna dönmək hüququnun əlindən biryolluq alındığını xatırladıqca hövllənirdi. Gəlişi evdəkilərə sevinc gətirmiş olsa da, gedişi özündən sonra çox ağırlı, tükürpədicə iz qoymuşdu.

*Taleyimə kötük oldu böyük bir qaya,
Mən özüm özümü saldım bəlaya.*

Yol arayır, bu bələdan necə çıxacağını bilmirdi. Bu düşüncələr içərisində şəhərə nə vaxt yetişdiyini hiss etmədi. Kənddəki olayları dostu Qaliblə bölüşmək istəsə də, onu evdə tapa bilmədi. Ürəyini sıxan bu fikirlərdən qurtulub qismən də olsa rahatlıq tapmaq üçün bir qədər gəzib dolanmaq istəyirdi ki, elə bil düşüncələrinə diqtə etdilər ki, bir dön arxaya bax. Və dönüb baxdı da. İlahi, bu bir qismətmi, ya nəyə isə işarətmi? Yerindəcə donub qalmışdı. Bu, həmin qız idi. Yağışlı bir payız günündə avtobusda təsadüfən ayağı basdalandığı üçün onu “mədəniyyətsiz” adlandırmış qız. Gördüklərinin təsirindən hətta kənddə baş verənləri belə bir andaca unudu. Gözlərini bir nöqtədən ayırmayan bu qızın nə düşündüyünü kaş bilə biləydi. Onun üçün hələ ki bir mübhəm dünya olan, heyrətamiz bir cazibə qüvvəsi ilə onu özünə çəkən bu qızı addım-addım izləyərək, doqquzmərtəbəli binanın önündə məsum bir görkəmlə qarşısına keçdi. “Bağışlayın, sizinlə tanış olmaq olarmı?” kəlmələrini işlətməyəcəyəm, çünki biz artıq tanışıq. Sadəcə, sizə münasibətimi bilməyiniz üçün bir neçə dəqiqənizi almaq istəyirəm. Bilsəydiniz ki, sizi tanımaza-bilməzə, amma sizdən ötrü mən nələrimdən keçmişəm?.. Məhəbbətin nə olduğunu mən sizi görəndən sonra anladım və bildim ki, yaşamaq üçün ürəyimi məhz sizinlə bölüşməliyəm. Susmağınızı razılıq kimi qəbul edərək, sizi hər gün oxuduğunuz məktəbin qarşısında gözləyəcəyəm. Adım Rəşiddi, bəs sizin adınız? – dedi. Və heç özü də bilmədi ki, bu kəlmələr necə oldu, nə sayaq oldu dilingən çıxdı.

Gözləmədiyi halda qarşısında peyda olub həyatına girmək üçün dəridən-qabıqdan çıxan bu qəribə jestli cavanın hərəkətləri ürəyini titrətmiş olsa da, ona nə cavab verəcəyi, hansı addımı atacağı halı Aygünü çaşqın salmışdı. Dodaqlarından süzülüb

gələn xoş pıçılıtlı, təbəssüm ətirli kəlmələr yalnız Rəşidin deyil, Aygünün də həyatında yeni bir səhifə açmış ola bilərdi.

-Mənim adım Rəşiddi, bəs sizin?

-Aygün.

(Kim deyə bilərdi ki, bu cütlük sevgi dolu dünyalarında birlikdə nə qədər ömür payı yaşayacaqlar, həyatın hansı dolanbac yollarından keçəcəklər).

***

Fərəhindən sanki qanad taxıb uçurdu. Dostu Qalib həm işləyib-həm də oxuması üçün ona öz köməkliliyini göstərmişdi.

Hadisələrin belə sürətli inkişafı Rəşidin həyata baxışlarını daha inamlı etmişdi. Sevirdi və bu sevginin əbədi olacağına özünü inandırmağa çalışırdı

Həyatını dəyişəcək qədər onu xoşbəxt edən, şirin nəğməyə çevrilən "Rəşid" adını hər dəfə özü özünə pıçıldadıqca, Aygün bu adın ürəyinə sərini bulaq suyu kimi səpildiyini, bu təsadüfün onun ürəyində necə od-ocaq qaladığını aydınca hiss edirdi. Bu alovun həyatını bütünlüklə bürüməsini istəyir, inanmaq istəyirdi ki, bu hisslər onun ruhunu oxşayacaq, Allah-taalanın verdiyi ömür payını layiqincə yaşaması üçün bir səbəb olacaqdı.

Artıq neçə vaxt idi ki, görüşürdülər. Bir-birilərinin həyatlarının bir parçasına çevrilmişdilər. Hər görüşdə quracaqları xoşbəxt ailə haqqında bir-birilərini əminliklə inandırırtdılar.

Ali təhsilinin başa çatacağı vaxt-vədə azaldıqca isə Aygüngilin ailəsində vəziyyət gün-gün cavanların xeyrinə olmayan bir məcraya yürüməkdə idi - axırıncı imtahandan sonra Aygünə nişan gələcəyi qıza bəyan edilmişdi. Anası Təhminənin təkidlərinə baxmayaraq, Aygün də fikrində qərarlı idi. Mübahisə, qardaşı Elmir Aygünün kiminləsə görüşdüyündən şübhəsini

açıqlayanadək davam etmişdi. Sonda anası ikicə kəlmə ilə öz hökmünü vermişdi: “Unut onu!”

(Hadisələrin bu məcrasını böyük Yaradanın Səlim kişinin hökmünün diqtəsinə razılığının ifadəsi kimi qəbul etmək lazım idimi? İndilikdə bu, nə bir yazar olaraq mənə, nə də hadisələrin məcrasının qurbanlarına (Rəşidlə Aygünə) aydın deyildi).

Aygün üçün seçdikləri oğlan ailə dostlarından idi. Əslində İlham pis oğlan deyildi, amma neyləyəsən ki, Aygünün ürəyi qeyrisində idi. Məhəbbət məgər əyləncədir ki, bir günün içində həm sevib, həm də unutməği bacarasan?

Həyatında bəlkə ilk dəfə idi ki, vücudunda belə bir ağrı hiss etdiyindən hönkür-hönkür ağladı. Naçar ayağa qalxıb başına gələnləri qələmə aldığı gündəliyini əlinə götürdü. Səhifələyərək ora, “*Sızlama, ürəyim, sən davamlı ol!*” kəlmələrini yazdı.

Bu kəlmələr Aygünün bütöv bir həyatının qəmli notlarla əhatələnəcəyindən soraqçı idimi? Bundan sonra bu gündəlikdə nələrin yazılacağından, nisgilli bir həyat yolunda çəkiləcək yaşantılarda nələrin qeyd olunacağından hələ ki, nə qələmin xəbəri var idi, nə də onu ağ vərəqlərə köçürəcək Aygünün...

***

...Bu gün Aygün iki imtahandan çıxasıydı. Bu gün onu həm oxuduğu ali məktəbin dövlət imtahanı gözləyirdi, həm də Rəşidlə görüşü var idi.

İnstituta yetişəndə, imtahanın başlamasına az qalırdı. İmtahan suallarını təkrarlayan kim, bir-biri ilə zarafatlaşan kim... Tələbə yoldaşı Tural instituta qəbul olunan gündən Aygünlə zarafatına bünövrə qoymuşdu. Və bu cəhət Turalda bugünün özündə də davam edirdi. Tələbə yoldaşlarının qulaqları Turalın

zarafatlarına o qədər öyrəncəli olmuşdu ki, düz sözünü də hənək tərzində qəbul edirdilər.

Necə oldusa, Aygün Turalın hələ dörd il bundan irəliki bir zarafatını xatırladı.

“ - Aygün, bilirsən... Necə deyim, utanıram da, valah, deməyə. Amma deyəyəm biləsən ki mən səni çox sevirəm. Niyə gözünü bərəltmişən üstümə? Nədi bəyəm, inanmırsan?

- Yox! Ona görə ki, gözlərin əlli cür hava çalır. Düzünlə əyrin bilinmir.

- Qadan alım, qız, gəl daşı tök ətəyindən, yazılarımı yaz, nənə canı, məktəbi bitirən kimi səni alajam”.

İndi bu söhbətdən düz dörd il ötmüşdü. Ancaq Tural hələ də öz baməzəliklərini yadırgamamışdı. Odur ki, qızlar Aygünü görər-görməz qara-qışqırıqla, “Ay qız, gəl çıx də, gözləməkdən Turalın gözünün ağı qarasına qarışıb”, - deyib biri birilərinə qarışdılar.

- Nədi, bir ağı qaradan ayıra bilmirsiniz?

- Əzizim, Aygün, bu gün bizim üçün çox önəmli bir gündür, axı məktəbi bitiririk. Düz dörd ildir bu günü gözləyirdim, axır ki, gəlib özünü yetirdi.

- Nədən danışırsan, Tural? - Aygün təəccüblə gözlərini döydü.

- Vəfasızı görürsünüz də, uşaqlar. Aygün, mən səni həqiqətən sevirəm, dədəmin canı düz deyirəm, mənə gələrsənmi?

- Tural, sənə nə olub?

“Nə xoşbəxt imişəm bir zaman, Allah!”

misrasını heç vaxt ağrı-acı ilə dilinə gətirməsin.

Birdən kiminsə amiranə səsi onu düşüncələrdən ayırdı:

- Xanım qız, bilmirsiniz tək-tək gəzmək qadağandır?

Bu, Rəşid idi. Necə olmuşdu ki, Aygün Rəşidin gəlişini sezməmişdi. “İnstituta necə keçə bilibsən?” deyə Rəşiddən təəccüblə soruşdu.

- Əvvəla, salam, ikincisi, indiki halımda mənə buraxmaya bilməzdilər. Üçüncüsü...

- Başa düşdüm, getmək lazımdır.

Xoşbəxtcəsinə əl-ələ verib Azadlıq meydanında gəzərək, öz azadlıqlarını nə zaman qeyd edəcəkləri günü düşünürdülər...

- Rəşid, imtahanlar qurtarandan sonra mənə nişanlayacaqlar. Nə edəcəyimi, necə olacağımızı bilmirəm. Biri gün son imtahandı, yəqin ki, daha görüşə bilməyəcəyik.

Aygünün dilindən naqəfil çıxan bu kəlmələrdən Rəşidin nitqi tutuldu, bıçaq vursaydın qanı çıxmazdı. Heç özü də bilmədi Aygünü də sarsıda biləcək kəlmələr onun öz dilindən və nə sayaq oldu çıxdı: “Bağışla mənə ki, səni də, özümü də çıxılmaz vəziyyətə salmışam. Nə elçi göndərmək, nə də toy etmək iqtidarında deyiləm. (Bir anlıq duruxub) gedək mənəmlə, Aygün, kiçik bir damxada xoşbəxt ailə həyatımızı qurarıq. Qərar qəbul etmək üçün sənəin hələ tam bir günün var. Hər qərarına hörmətlə yanaşacağıma söz verirəm” söylədi və sustalmış halda çöməlib skamyalardan birində əyləşdi.

***

Doğrudan da, bu geniş dünya sayı bilinməyəcək qəribəliklərlə doludur. Xəyallarında yaşatdığı xoşbəxtliyi və qəlbindən keçirdiklərini həyatda yaşamaq bəzən insanın nəsibi olmur. O,

doğulur və doğulduğu zaman bəxtinə Tanrı tərəfindən yazılmış bir pay qismət düşür. Görünür, Aygünün taleyinə ağılagəlməyən mübhəmlilər yazılıbmış. O, Rəşidini bir ömür boyu və təmənnəsiz sevəcəyinə and içmişdi.

Aygün baş verəcəkləri gözləri önünə gətirib ağlayırdı. Axı o da başqa qızlar kimi ata evindən gəlinlik duvağı geyinərək vağzalı sədaları altında, ata-ana xeyir-duası ilə çıxmaq istəyirdi.

Çox düşünüb-daşındı, qərarı canından artıq istədiyi Rəşidinə qoşulub getmək oldu: arzularını sevdiyi insana ənam edəcək, ailəlik həyatlarını öz əlləri ilə quracaqdılar.

“Görəsən, bu gecə səhərin açılmasını səbrsizliklə gözləyən daha nə qədər insan var? Görəsən insanı kədərləndirən gecədirmi? Ya insanlar özləri həsrət çəkmək üçün gecəni seçirlər?”

Yalqızlıq - gecələrin, xəyal - naçarların, ümid - gözləyənlərindir.

Aygün də ümid dolu gözlərini açılacaq səbahlarına dikmişdi. “Mən sevgimi səmada sayrısan ulduzların arasından seçdim, onu belə asanlıqla itirmək niyyətində deyiləm!”

Belə.

Bu səhər də açıldı. Aygün bir-iki dəst zəruri paltarını, ona əziz olan fotolar toplanmış albomunu əl çantasına yerləşdirdi. Gündəliyini götürmək istəyəndə, bir anlıq əl saxladı. Ürəyi titrək-titrək bu evdə keçirdiyi xoşbəxt günlərini gözləri önünə gətirdi.

“Bu da son. Sınaqlarına atıldığıım həyatın ilk imtahanı. Ata

ocağım la son təmasım, qayğısız gənclik ömrümlə vidam. Həyatımın xoşbəxt anlarını bu evdə yaşadım. Hər kəs xüsusi, özünün bildiyi tərzdə qayğımı çəkdi. Amma indi mən vidalaşmadan, gizlicə, qaçaraq, küskün, kövrək hisslərlə onlardan ayrılıram”.

Həni rtilərini kimsəyə sezdirmədən ürəyində heç vədə sağalmayacaq və bağışlanmayacaq bir ağrı, gözlərində gilələnmiş yaş sonuncu dəfə hələ yuxuda olan atası evinə köks dolusu baxdı. Ustufca qapını çəkib, gözlərini silib, aşağıda onu gözləyən Rəşidinə tez yetişmək üçün pillələri qaçaraq endi.

Ömürdə son hədd sayılan belə bir addımı atmaq, gələcək ailəsinin təməlini sevgi üzərində qurmaq istəyi! Belələri xoşbəxt olmağa layiqdirlər.

Artıq fikirlərində tam qərarlı olan cavanlar bu addımı atmışdılar. Ömrün sabahlarında onları nələrin gözlədiyindən xəbərsiz, məhz bu anlardaca onları ağışuna almış məhəbbətlərinin ilıq təmasında ovunaraq addımlayırdılar. Bütün gənc azərbaycanlı ailələr kimi çilçıraqlı, hər cür gəlin avadanlığı ilə dolu bir mənzilin yox, kirəkeş qismində sığınacaqları miskin, dar bir daxmanın onları gözlədiyindən xəbərli olduqları halda talelərinin bu yazısına boyun əyərək addımlayırdılar...

***

Valideyinlərinin inadlı olaraq bərişiqdan imtina etmələri cavanlarda dərkedilməz hüzn yaratmışdı. Gənclərin bir ilıq qayğıya, yolgöstərəne, bir ağsaqqal duasına ehtiyacları var idi.

Aygün evdəki tənhalığından darıxmasın deyə, başını kitab oxumaqla qarışdırırdı.

Gözlənilməz qapı zəngi onu düşüncələrdən ayırdı. Çağırılmamış qonağın gəlişi gəlini həyəcanlandırmışdı. Qapıda tanı-

naxış idi.

Zərifə arvad oğlunun baxışlarında nəyin gizləndiyini bildiyindən, söhbəti birnəfəsə açdı. Sən demə, Gülər öz dayısı oğlu Rüstəmə qoşulub qaçıbmış. Amma atasının yenə inadkarlıq göstərüb oğlunu qəbul etmək istəmərəsi Rəşidi məyus etdi.

Anası kəndə yola düşəndə, “Özünü üzmə, bala, inşaallah, yavaş-yavaş hər iş qaydasına düşər, tək sən xoşbəxt ol. Bu gözəl gəlin balamdan isə muğayat ol, biri-birinizin qədrini bilin, biri birinizi qoruyun” kəlmələrilə oğlu və gəlini ilə vidalaşdı.

Rəşid bilsəydi ki, bu, anasının onunla son görüşü və onun üçün son duasıdır, bəlkə heç getməyə qoymazdı. Ancaq fələyin gərdisinin qarşısını kim ala bilər... Zərifə arvad bu gəlişi ilə oğlunu sonuncu dəfə görürmüş.

***

Anasının ölüm xəbərini ona əmisi oğlu rayondan telefon edib demişdi. Əvvəl-əvvəl Rəşidin bu xəbərə inanmağı gəlmədi. Axı insan heç vədə öz doğmasının ölümünü qəbul etmək istəmir. Rəşid Allahına yalvarırdı ki, eşitdiyi xəbər kaş yanlış ola, kaş onunla zarafat etmiş olaydılar. Atası evinə çatanda qulaqlarını deşən “şaxsey-vaxsey” sədalarından dizləri kırıdən qaldı, yerə çöküb hönkür-hönkür ağladı.

Səsə bacısı Mənzərlə atası Səlim çıxdılar.

“De görüm bu qapıya hansı üzlə gəlmisən? Səndən soruşuram, cavab ver? Ana qatilisən sən, onu sən öldürdün, sən xiffətini çəkərək çürüdü. Çıx get, səni bir də bu qapıda görməyim”.

Səlim kişini sakitləşdirmək mümkün deyildi. Əmisi oğlu, Rəşidi qucaqlayıb arada hüzur yaratmaq istəyilə: “Bizə gedək, başına dönüm, əmimin ki, xasiyyətinə bələdsən. Gözünə görün-

məsən yaxşıdır” deyib Rəşidi öz evlərinə apardı.

...Rəşid o gecəni ac-susuz, anasının qəbiri üstündə qalmışdı. Torpağı oxşayaraq, “Bağışla məni, ana, niyə məni yetim qoydun? Həsərətın məni görmək imiş. Hardan biləydim sənın bu gəlişın mənim üçün son gəliş olacaq? Axı sən nəvə arzulayırdın, niyə səbr etmədin. Sənsiz necə yaşayacağam, ana?”

Rəşid anasının qəbiri başında yuxulayıb qalmışdı. Səhər qəbir üstünə gələn bacısı Mənzərin söylədiyi ağı səsinə başını qaldırdı.

***

Rəşid gedirdi, kənddən baş götürüb bir daha dönməmək üçün gedirdi. Ana nisgilini, ata qarğışını, bacı həsrətini köksünə doldurub, “ana qatili” damğasını “bağrına basıb” gedirdi. Sanki başına çəkiclə döyəcləyib deyirdilər, “Sən ana qatilsən, sən qatilsən, qatilsən, qatilsən...”

Son iki gündə elə dəyişilmişdi ki... Zarafatcıl, üzügülər, həmişə baməzə olan bu insandan əsər-ələmət qalmamışdı.

...Bütün baş verənlərdə Aygün özünü suçlayırdı. Düşünürdü ki, bəlkə O TƏSADÜF olmasaydı, ayağı basdalandığı üçün Aygün Rəşidə acıqlanmasaydı, bəlkə bu hadisələr də olmazdı. Hardan biləydi ki, fələyin təzəcə qaldırdığı bu qəm küləkləri gənc ailənin başı üzərində hələ aman vermədən çox illər əsəcək...

***

Aygün artıq ana olmuşdu. Gözəl bir oğul övladı dünyaya gətirmişdi. Fərəhindən yerə-göyə sığmırdı. Sevinirdi ki, daha bu evdə kədər, göz yaşı olmaz yəqin. Axı deyirlər, körpə evə

səadət, ruzi-bərəkət, şadlıq gətirir. Ana ilki Raufun da ailəyə toxdaqlıq, sabitlik, xoş güzəran gətirəcəyinə inanmaq istəyirdi.

Rəşidinsə fikrindən nə anasının ölümü, nə də atasının ona etdiyi qarğıışı heç cür çıxmırdı. Bütün günü əsəbi halda gərdiş edir, siqareti siqaretə calayırdı. Dostu Qalib ona nə sayaq kömək göstərəcəyində aciz qalmışdı. Anasının yoxluğunu unutturmaq üçün arada bir-iki dəfə gecə barlarına da aparardı. Amma hiss edirdi ki, bu da Rəşidə kömək etmir. Sonra düşündü ki, bəlkə bir müddət onu tək buraxsın, bəlkə belədə düşüncələrinin mənəgənə-sindən çıxar?

Amma hadisələrin gedişi heç də Qalibin düşündüyü tərzdə olmadı. Rəşid iş saatlarından sonra bara gedib gecəyarısına qədər içir, körpəsinə gözünün ucu ilə belə baxmırdı. Bu dəhşətli həyat tərzini Aygünü cana doyurmuşdu. Suçu nədə idi ki, Tanrısı ona bir belə çəkdirirdi? Bəyəm onlar biri birilərini seçdikləri üçün həтта ata evini də tərək etməmişdilərmi?!

Ailəsi, övladı Rəşid üçün o qədər yadlaşmışdı ki, körpəsinin doğum günü olduğunu, övladının bu sevincli günündə bir balasının yanında olmağın vacibliyini də unutmuşdu. Rəşidin evinə gəlməməsi bir yana, evə edilən telefon zəngləri Aygünü daha çox narahat edirdi. Gücü yalnız göz yaşlarına çatırdı, bir də içindəki duyğularını, hisslərini ona qəmşar olan gündəliyinə qələmə almağa.

Körpə Rauf ata üzü görmədən, ata məhəbbətini, ata məhərini dadmadan böyüyürdü. Dıppır-dıppır addımlayıb yıxılır, səndirləyib yıxılmasından əsəbiləşərək hikkəsindən başına-başına döyəcləyirdi. Yaşlı adamlar belədə deyirlər ki, “Körpə Allahdan dil istəyir”.

Aygün Raufunu sinəsinə sıxıb günlərlə pəncərə önündə

dayanıb Rəşidin yolunu gözləyirdi...

...Qapının zəngi Aygünü fikirlərindən ayırdı: “Gələn Rəşid olmaya?”

Ağrı çəkməkdən yorulmuş vücutunda könəlgimiş, nurunu itirmiş işıq, qapını açdı.

- Bacı, Rəşidin yoldaşısınız?

Gələn adam Aygünün ona çaşqın nəzərlərlə baxdığını görüb: “Bağışlayın, salam verməyi də unuttum, mən Rəşidin əmisi oğlu Vahidəm”, - dedi.

- Rəşid evdə deyil, keçin içəri.

- Ay bunu Allah saxlasın, - deyib, gələn adam Raufu qucağına götürüb kövrəldi, - səni görmək qisməti nə nənənə, nə də babana nəsib olmadı. Allah onların ömrünü sənə bağışlasın. Səlim əmim əmidostumun yoxluğuna dözə bilmədi, dünən onun “yeddi”sini verdik. Kişinin gözləri qapıda qalmışdı. Ancaq nə qədər yalvardım ki, icazə versin Rəşidə xəbər edək gəlsin, razılaşmadı. Dedi, “Ölümün də üstünə gəlməsin, yoxsa qəbirim od tutub yanar”.

- Bağışlayın, nə deyəcəyimi bilmirəm, Allah rəhmət eləsin, yeri behiştlik olsun.

- Gəlinsoltan, Rəşid evə nə vaxt gəlir? Deyirəm, tez gəlsəydi, gözləyərdim.

- Rəşid bir il doqquz aydır bu evi tərk edib. Başqa bir qadınla yaşayır, zənnimcə. Çünki belə olmasaydı, körpəsinin doğum günündəsə övladını görməyə gələrdi.

- Başa düşmədim nə danışırırsınız. Rəşid sizi sevdiyi üçün atasına qarşı çıxıb kəndi tərk etdi, bu da sonu? Bu körpənin günahı nədir görəsən? (Bir az duruxub) bu gözəl balanın heç adını da soruşmadım, deyərək, - Raufun yaxasına “şirinlik”

qoydu.

- Adı Raufdu. Adını qoyanda dedi ki, taleyi mənə oxşamasın. Amma...

- Pis günün ömrü az olar, gəlinsoltan, sağlıqla qalın...

***

...Aygün artıq yol gözləməkdən usanmışdı. Canından çox sevdiyi Rəşidi onu kimə dəyişmişdi?

Rəşid düz on gündən sonra evə gəldi. Aygün onun nə ürəyində, nə də simasında özünə qarşı bir mehr görmədi.

- Bilirsən nə var, dalımca xəbər-zad göndərmə, istədiyim vaxt gələcəm, istədiyim vaxt gedəcəm. Bunu birdəfəlik yadında saxla. Nə səni, nə də bu evi görmək istəmirəm, bunu da bil. Məni isə rahat burax!

- Rəşid, olanlarda məni niyə suçlandırırısan. Axı biz bir-birimizi xoşbəxt edəcəyimizə söz vermişdik. Olanlarda bu körpənin günahı nədir ki, başlı-başına buraxıb gedibsən. Nə öldüsündən xəbərin var, nə qaldısından. Heç düşünürsən də ki, nə yeyib-içir, sağlamlığı nə yerdədir?! Susursan... Əmin oğlu Vahid gəlmişdi. Atan rəhmətə gedib, kəndə getməyin vacibdi.

“Artıq məni kəndə bağlayan tellər tamamilə qırıldı” düşünən Rəşid tələsik qapıdan çıxdı.

- Rəşid, bir də nə vaxt gələcəksən?

Ağlaya-ağlaya yerə çöküb dizlərini qucaqladı: “Gedəsi yerim olsaydı, sənə bir belə yalvarmazdım, Rəşid. Doğrudanmı sən məni heç sevməyibsən? Doğrudanmı o sözlər hədə deyilibmiş?.. İlahi, mən heç, bu körpəmə rəhmin gəlsin, qoyma onu atasız böyüyə”.

***

Raufun iki yaşını qeyd etmək üçün gözəl bir süfrə açmışdı.

Allahına yalvarırdı ki, kaş Rəşid bu gün əvvəlki həyat tərzinə dönərək qapıdan içəri daxil olaydı.

Telefon zəngi onu düşüncələrindən ayırdı.

- Alo, sizə kim lazımdır?

Telefon edən qadın idi, Rəşidi soruşurdu:

- Rəşid ki səninlədi, ay evdağıdan ləçər. Deyəsən, başqa kişilər ürəyini vurub, indi də Rəşidi ələ keçiribsən? Hərəkətlərindən...

Sözü ağzında qaldı. Qadın dəstəyi asmışdı.

Aygün süfrəyə göz gəzdirdi. Rəşidlə keçirdiyi xoşbəxt günlərini xatırladı. Heç vaxt özünə arzulamadığı şeyir misrasını indi kövrək duyğularla dilinə gətirdi:

“Nə xoşbəxt imişəm bir zaman, Allah!”

Qəfil çırpılan qapı səmindən səksənib arxaya çevrildi. Gələn Rəşid idi, amma tək yox, o qadınla. Hiss olunurdu ki, Rəşid qadının havası ilə dolub evinə üz tutub. Ayağını içəri qoyar-qoymaz, Aygünü sillələməyə başladı:

- Şələ-küləni də yığışdırıb cəhənnəm ol bu evdən, gözüm səni görməsin.

Bir andaca Aygünün ruhunda aşağıdakı kəlmələr dolaşdı:

“Rəşid, yara kimi içimizdə inləyən yarımçıq qalmış nəğmə-mizdəmi Ruhunu heç titrətmir? O nəğməni yenidən sənın dodaqlarından eşitmək mənə həyat verərdi. Amma sən bir başqası üçün ailəni qurban verirsən. Yaşadığımız o günləri heç xəyalına gətirirsənmi? Ürəyimdə yeganə sən məskən saldın. Bu ürəkdə özgələr üçün yer yoxdur. İstəməzdim ömrüm boyu qəlbimdə bəslədiyim alovlu duyğularım gözlərimdə qəmli göz yaşına dönsün. Bunu istəmirəm, Rəşid!”

Ucadan dediyi isə bunlar oldu:

- Hara gedim, Rəşid, başının üstündə Allahı gör!
- Artıq səni bu evdə görmək istəmirəm, rədd ol!

Aygün naçar halda çamadanını hazırladı. İnana bilmirdi ki, körpəsini də qucağına verib onu gecə ikən küçəyə atan kəs bir vaxtlar onu bütün varlığı, canı qədər sevən Rəşididir.

Qapıdan çıxanda, üzünü Rəşidin yanındakına (Könülə) tutdu:

- Elə bilmə ki, sən gün görəcəksən, yox! Bu, sənə də qismət olmayacaq. Çünki səni ömrüm boyu lənətləyəcəyəm. Mənimki ata üzünə həsrət qalacaqsa, səninki də ana üzünə həsrət qalar, inşaallah!

...Aygün sevilərək qədəm qoyduğu bu qapıdan döyülərək qovulurdu. Gecənin bir vədəsində hara üz tutacağını düşünürdü. Həm də axı heç gedə biləcəyi yeri də yox idi.

Naəlac ata ocağına üz tutdu. Fəqət, qapını açan qardaşı Elmirin: "Bu ev sənə yaddı, nə üzlə bu qapını açırsan?" kəlmələri ilə qarşılaşdı.

- Bilirəm, üzüm yoxdu, amma sənsə məni küçəyə atma, qardaş, əlacsızam.

- Sənə bu da azdı, - deyib, Elnur qapını Aygünün üzünə bağladı.

"Qovdu fəlak..."

Hicranlarla

vücudumu yordu fəlak.

Sevdiyimə həsrət qoyub

bu günümdən

hansı günə-güzəranə

qovdu fəlak.

*Yordu məni –
Yaman yordu fələk”.*

Əgər qardaşı da onun üzünə qapını bağlayırdısa, başqa bir qapı açan olacaqdımı? Həyatda etdiyi səhvləri indi başa düşürdü: *“Məhəbbət yer üzünü işıqlandıran Günəşi, gecələrimizi nurlandıran Ayı öz yerinə qoyaraq asımanı qaranlığa bürüyəcək qədər güclüdür. Mən bu məhəbbətimlə həyatımı əbədi zindana çevirmiş, ürəyimin səsinə dinləyərək uçuruma yuvarlanmışdım. Baxmayaraq ki, bir ömür qədər yaşanacaq məhəbbətimi tapdığuma əmin idim. Sən demə, bizim sevgimiz qəfil gələn leysan, yaz yağışı imiş. Gəldi və yer üzünü çirkablardan təmizləyərək (hamıya qarşı çıxaraq), yeni bir aləm yaratmaq cəhdində oldu. Fəqət... Deyəsən, əminliklə yəqinlik arasındakı fərqi elə də anlamayaraq səhv etmişdim”.*

Əlacsızsızlıqdan körpə Raufunu atılmış uşaqların taleyinin yazıldığı *Uşaq Evinə* verməyə məcbur qalmışdı. Taleyinin onu hara sürüklədiyini özü də bilmirdi. Qapı-qapı düşüb iş axtarır, bəzən tanıyıb-bilmədiyi adamlara yalvar-yapış edərək onu bu labirintdən çıxartmalarını xahiş edirdi. Elə bil bütün dünya Aygündən üz döndərmişdi. Ancaq yenə də Allahından əlini üzürdü. Axı onun da başqaları kimi xoşbəxt olmağa, həyatın şirinliklərini dadmağa haqqı var idi...

Bakıda əli hər yerdən üzülən Aygün indi də Sumqayıta üz tutmuşdu. Qapısını döymədiyi idarə, məktəb qalmamışdı ki, iş soraq etməsin.

Ancaq “Hər qaranlıq gecənin bir işıqlı səhəri də var” deyiblər. Və o, bu işıqlı sabahların birində öz gələcək həyatını quracağına inanırdı. İnanırdı ki, insanı yoxdan var edən Xalığ bir gün onu da sıxıntılardan qurtuldar yəqin.

Bu da böyük Yaradanın diqtəsidir ki, gözləmədiyi halda Aygünü düşə biləcəyi ehtimal olunan hər hansı çirkəbdən hifz edə biləcək birisini qarşısına çıxarmışdı. Bəlkə insanları dardan çıxardan Xızır peyğəmbər bu idi?!

Aygün Sumqayıt məktəblərinin birində laborant vəzifəsində çalışacaqdı. Bu işi tapmaqda yardımçısı olmuş Almas müəllimə onun yaşaması üçün öz yaxın qohumunun evində şərait də yaratmışdı. Tanımadığı insan tərəfindən bu qəyyumluğu görən Aygün göz yaşlarını saxlaya bilmirdi: *“Nə yaxşı ki, yaxşılar da varmış. Hamı daşürəkli olsaydı, bəşəriyyət məhvə doğru sürüklənərdi”...*

***

Artıq bir il altı ay idi ki, Könül Rəşidin evinə yığışmışdı. Bu yeni ailəlik həyatında Rəşid özünü sanki dondurmuş, əslində Könül üçün dəmirdən düzəldilmiş robota çevrilmişdi: yalnız iş və Könülün əmrləri... Rəşidin bugünkü həyat tərzi qara qulun həyatını xatırladırdı. Amma deyəsən, gec də olsa qəflət yuxusundan ayılmağa başlayırdı. Neçə gün idi ki, anası Zərifə ilə atası Səlim kişi yuxusundan çıxmırdı... Əmisi oğlu Vahidlə son söhbətini isə heç unutmaq gücündə deyildi. Bu təsadüf Aygünün ər evindən qovulmasından təqribən il yarım sonra baş vermişdi. Belə ki, Aygünü evdə görməyəndə Vahid Rəşiddən Raufu soruşmuşdu:

- Hanı o gözəl oğlan? Ötən səfər də əliboş gəlmişdim.

Evdə başqa bir qadının “dolaşdığını” görmək isə Vahidi tamam çaşdırmışdı.

- Səndən soruşuram, Rauf bala hanı? Rəşid, niyə cavab vermirsən?

- Rauf başqa yerdə yaşayır, - deyə Rəşid etinasızcasına

əmisi oğlunun sualını başından eləmək istədi, - anası da onunladır.

- O cür gözəl qızın yerinə bu ifritəyoxsarı gətirmisən evinə?

- Həddini aşma, danışdığını bil!

- Heyf o başdan ki, sən gəzdirirsən, peşman olacaqsan, amma onda gec olacaq. Mənim Mənzərlə Arzuya yazığım gəlir. Qardaş deyən dilləri ləleykdir, qardaş isə gündə bir eşqə düşür, - deyib qapını çırpıb elə gecə ikən Rəşidin evindən çıxıb getmişdi...

Rəşidin bu son kəskin mövqeyi Qalibi də yerindən-yurdundan etmişdi - illərin dostları barışmaz-yovuşmaz olmuşdular...

...Rəşid anlamaqda gec qaldığını Aygünü və oğlu Raufu itirdiyi vaxtdan başa düşmüşdü. Bütün günü Könüldən gizli Aygünün foto-şəkillərini seyr edərək dərini içində göynək-göynək çəkirdi: "Adını qəlbimdə bir gül butası kimi bəslədiyim Aygünüm, bilməzdim ki, adın qədər ucalıb məni həsrətdə qoyacaqsan. Hansı yerə enəcəyimi əvvəldən bilsəydim, kəndə dönüb mal-heyvan otarardım... Bundan belə isə səni uzaqdan sevməyim, toxunmadan ruhunu hiss edərək qovuşmağım üçün səbr etməyi öyrənəcəyəm. Səni tapmayınca özümə rahatlıq verməyəcəyəm. Bizim bir-birimiz üçün yarandığımızı sənsiz günlərimdə tam dərk etdim".

Aygünsə bugünkü həyatından narazı deyildi. Ona görə ki, işləməyə işi, gecələməyə yeri var idi. Artıq altı il idi orta məktəb müəlliməsi idi. Diplomunu götürmək üçün təhsil aldığı instituta yollananda, çox həyəcan keçirmişdi. Tələbəlik illərinin şirin xatirəsi, Rəşidlə keçirdiyi xoşbəxt tələbəlik ömrü gözlərinin önündən keçmişdi.

“Əlçatmaz-ünyetməz xatirələrdə yaşayan xoşbəxt günlərim, haradasınız? Özüm öz əllərimlə sizi hüznü etdim”.

Adi iş günlərindən biri idi. Aygün həyəcanla ömrünün ən şirin illərini yaşamış olduğu institutun ona doğma dekanlığının qapısını açdı. İstəyirdi diplomunu götürməzdən əvvəl müəllimləri ilə də görüşsün. İçəridən “Gəl!” deyib, kimsə səsləndi. Aygün tərəddüdlə otağa daxil olub Maya müəllimənin qarşısında durdu.

- Sizə nə lazımdı, qızım?

Soruşan Maya müəllimənin səsi idi, Aygünü xatirələrdən ayırdı.

- Diplomumu götürmək üçün gəlmişəm, dedim, müəllimlərimlə də görüşüm.

- Sənin institutu bitirməyin çoxdanın söhbəti olmalıdır.

- Doqquz ildir.

Söhbətə Sənan müəllim qarışdı:

- Doqquz il? Bəs bu vaxt ərzində harada idin, qızım? Oxuyursunuz, diplomun ardınca işə yadınıza düşəndə gəlirsiniz. Belə olmaz axı.

- Adın nədir, qızım? – deyə Maya müəllimə soruşdu.

- Aygün Mehralıyeva.

- Necə-necə? Ola bilməz? Sən həmin Aygünsən? Ay qızım, nə yaman dəyişibsən? Sənan müəllim, bu, Aygündür, xatirinizə gəlir, “xatım-xatun balam” deyərdim. Deyəsən, ailəlisən? Oğuldan-uşaqdan nəyin var?

- Bəli, aılə qurmuşdum, bir oğlum da var idi, üç ildir həyat yoldaşımdan aralanmışıq.

- Taleyin hökmündən qaçmaq olmaz, qızım, gərək fələyin gətirdiyi bütün ağrı-acılara sinəni sipər etməyi bacarasan. İnsan ömrü həyat romanının yazıldığı bir kitabdır. Biri o günü yaşayır, digərinin isə qismətinə ömrünə yazılan günləri sadəcə səhifələmək qalır. Sanma ki hər zaman parlayacaqsan, insanın qalxdığı kimi, endiyi vaxtlar da var. Sən enmə zolağına düşübsən, ucalacağı günü səbrsizliklə gözləməyi unutma. Şükür et ki, şükür Şahibi səni hər zaman hifz etsin.

...Maya müəllimənin şirin nəsihətlərindən sonra Aygün sanki yenidən dünyaya gəlmişdi. Bu yeni dünyada ən böyük arzusu oğlu Raufu vermiş olduğu Uşaq Evindən yaşadığı evə gətirmək istəyi oldu. Axı nə vaxta qədər ciyərpərasını elə uzaqdanca, gizli-gizli seyr etməklə kifayətlənəcəkdiniz?!

On iki günlük tətildən istifadə edərək, Bakıya üz tutmuşdu. Fəqət... Həyatda sevgisindən, hər naz-nemətdən məhrum olmuş Aygün Tanrının bir özgə qədərinə də tuş gəlmiş, ciyərpərası Raufundan da məhrum olmuşdu. Uşaq Evi müdirinin sözlərinə görə, Raufunu neçə ay bundan irəli digər bir neçə uşaqla Türkiyəyə oxumağa aparmışdılar. Gücü yalnız göz yaşlarına çatdı: “Bu nə cəzadır mənə çəkdirirsən, Allahım, bu kimsəsiz dünyamda məni niyə bir balamsız qoydun?”

Aygünün bu halını görən Uşaq Evinin müdiri Solmaz xanım ona övladlığa uşaq götürməyi məsləhət görmüşdü.

- Ümidini itirmə, qızım, tək sənə balan deyil ki... Raufla bərabər doqquz uşaq da aparılıb. Bu, Türkiyə dövlətinin təşəbbüsü ilə istedadlı şagirdlərin təhsil almaları üçün təşkil edilən xeyriyyə işidi. İndi ağlayırsan, amma oxuyub *böyük insan* olanda, sevinəcəksən.

- Bəs nə zaman geri dönəcəklər?

- Bax, bunu deyə bilmirəm, beş iləmi, on iləmi?.. Qızım, bir ölümə çarə yoxdur. Sən də Tanrı qarşısında savab iş gör, bir uşaq götürüb saxla ki, ruhun rahatlıq tapsın.

Aygün böyük ümidlə Uşaq Evidən təqribən beş yaşlarında olan bir qız uşağını övladlığa götürmüşdü. Mehr saldığı bu körpə atası tərəfindən məhz qız uşağı olduğu üçün Uşaq Evinə verilmişdi. İndi isə bu körpə yeni adla və böyük sevgi ilə yeni dünyaya qədəm qoyacaqdı: “Mustafayeva Ləman Rəşid qızı”.

Rəşid isə ikinci həyat yoldaşı Könülü torpağa tapşırırdan sonra övladları Zərifə ilə Azəri böyütmək “yükü” çiyinlərində yaşayırdı. Uşaqlara vaxt ayıra bilmədiyindən onları liseyə qoymuş, özü isə kədəri ilə birlikdə baş-başa qalmışdı. Yalnız illərlə ona ağrı verən tənhalığından ürəyində düyünlənmiş nisgilini, bir də bir ömür qədər sorağında olduğu sevgisini ağ cəhifələr üzərinə köçürməklə təskinlik tapırdı. Atalar demiş, “özü yıxılan ağlamaz”. Rəşid də dərđini içində boğmağa çalışırdı. Həyat sanki onunçün kazino meydanı imiş və o, bu oyunda uduzmuşdu. Ağlını itirmişlərsayaq bəzən özü özü ilə danışır, nə edəcəyini heç cür qərarlaşdırma bilmirdi”.

Ən şad, xürrəm dəqiqələri övladları ilə bir olanda idi. Qızı Zərifə evə gəldiyi zaman böyüklərə xas tərzdə evdarlıqla məşğul olur, atasının otağını xüsusi zövqlə səliqə-sahmana salırdı. Belə günlərin birində dolabı səliqəyə salarkən oradan sanki gizlədilərək qoyulmuş bir foto-albom əlinə keçdi. Maraqla açıb baxmağa başladı. Şəkillər cırılmış, sonra yenidən yapışdırılmışdı. Fotodakı qadının kimliyini bilməsə də, atasına çox yaxın və əziz bir insan olduğu qaçılmaz idi. Böyüklərə məxsus düşüncə tərzini Zərifə bu fotonun digər fotolardan nə ilə fərqləndiyini öyrənmək istəyirdi. Qardaşı Azərin “atamız gəldi”

kəlmələri onu bu araşdırmalarını dayandıрмаğa məcbur etdi.

- Deyin görün mənım dovşanlarıımın halı necədir? Kökdən, kələmdən bir şey çırpışdırıb yeyə bilibsinizmi? - deyib Rəşid soruşdu.

- Ata, bacımın ümidinə qalsaq, lap acından ölərik. Səhərdən sənin otağını təmizləyir deyən, məni də ac qoyub.

Rəşid Zərifədəki dəyişikliyi hiss edərək soruşdu:

- Zərifə, qızım, nə olub, səni kefsiz edən nədir? Xəstələnməmişən ki?

- Sualıma cavab versən, deyəcəyəm.

- Bu nə qəribə sorğu oldu? De görün, nə olub?

Zərifə fotolar toplanmış albomu Rəşidin otağından gətirib, atasının bayaqdan ona qaranlıq qalan mətləblərə aydınlıq gətirməsini istədi.

- Bu albom haqda bir söz deyə bilərsənmi?

Rəşidin fikri çox uzaqlara getmişdi. Könül ilə ailə qurduğunun il yarımının tamam olduğu dövrə. Aygünün şəkillərini gizli olaraq seyr edən Rəşid unudaraq albomu açıqda qoyub işə getmişdi. Könül isə neçə vaxtdan bəri içini didən şübhələrdən qurtulmaq üçün evdəki bütün dolabları axtarmış, axtardığını yastığın altından tapanda bütün şəkilləri “uf” demədən, içində heç bir ağrı hiss etmədən dörd yerə bölmüşdü. Yorğun halda işdən dönüb şam etmək istəyən Rəşid, bu dəfə Könülün bu qalmaqalı ilə üz-üzə qalmışdı:

- Bəlkə sənin qulluqçunam? Bəlkə ayağını da yumalıyam? Yoxsa məni o gözəlçənə tay tutursan? Nə baxırsan üzümə?

- Deyəsən yadına barda etdiyın xozeyinlik düşüb? Kim olduğunu unutmamısansa, səni mən ev qadını etdim.

- Böyük iş görmüsən, gərək səni nazir qoyardılar. Unutma ki, səni də mən kişi etmişəm.

- Sən mənə kişi yox, oğraş adı gətiribsən. Sənə nifrət edirəm.

- Mən həm sənin özünün, həm də sənin gizli-gizli seyr etdiyin şəkillər ki var idi, onları böyük nifrət hissi ilə həzz ala-ala doğramışam.

Rəşid yuxudan qəfil ayılmış adam kimi “ola bilməz!” deyib, otağına keçmişdi. Gördüyü mənzərə onu necə dəhşətə gətirmişdisə, Könülə iki sillə vurmuşdu:

- Yapışdır bunları!

- Mən tüpürdüyümü yalayanlardan deyiləm. O şəkilləri böyük həzz ilə doğramamışam ki, təzədən də yapışdıram. Bu sillə isə sənə baha başa gələcək.

- Sən insanlıqdan kənar adamsan. Sən hardan biləsən ki, məhəbbət nədir. Yadında saxla ki, mən onu daim sevcəyəm... Düz deyirsən, mən fərli kişi olsaydım, sənin kimi bar pozğununu ev qadını etməzdim. Səninlə yaşadığım illər üçün xəcalət çəkirəm.

Rəşid o gecəni yatmayıb ürəyində Aygünlə danışa-danışa foto-şəkilləri yapışdırmış, ötənləri xatırlayaraq yoruluncayadək ağlamışdı.

***

...Zərifə şəkillərə həyəcanla baxdığını görüb atasının boyunu qucaqladı.

- Qızım, olarmı sualına sən böyüyəndən sonra cavab verirəm?

- Bir şərtlə ki, bu albomu daha gizlətməyəcəksən.

- Şərtlər kəsildi, müqavilələr bağlandı, indi nə qaldı?

- Nahar etmək!

Zərifə atasının əhval-ruhiyyəsini yüksəltmək üçün bacardığı qədər şıltaqlıq edib məzəli lətifələr danışır, nisgilli ürəyini ovundurmağa çalışırdı.

Deyirlər, ürəkdən-ürəyə yollar var. O gecə Aygün də Rəşidi düşünürdü. İkisi də eyni əzabları yaşayaraq illəri yola verir, biri birindən xəbərsiz eyni həyat tərzini yaşayırdılar...

***

Aygün istirahət günlərində arada-bərəddə Bakıya gələrək, sevdiyi insanların uzun illərin arxasında özü üçün yadigar kimi qoruyub-saxladığı ləpirlərini izləyib özündə bir rahatlıq tapırdı. Amma bir gün...

Əşitdiyi şirin səs onu düşüncələrdən ayırdı.

- Salam, Aygün bacı, necəsiniz?

- Bağışlayın, tanımadım.

Aygün qarşısında duran şəxsini şirin-şirin gülümsəyərək ona baxdığını görüb, "Kimsiniz, sizə nə lazımdır? - deyib təkrar soruşdu.

Aygünün getdikcə həyəcan keçirdiyini görən yad adam, həmsöhbət olmaq istədiyi şəxsini sualını cavablandırdı:

- Deyir, dağ dağa rast gəlməz, insan insana rast gələr. Rəşidin dostu Qalibəm. Haralardasınız?

- Sumqayıtda. Orta məktəbdə sinif müəlliməsiyəm. Yaxşı insanların sayəsində balaca bir koma da düzəltdim. Yaşayıram ki yerim boş qalmasın, desinlər ki bu adda, bu nəmişanda birisi də var idi.

- Ümitsiz olma. Bəs Rauf necədir? Yəqin indi böyümüş olar, bu gün-sabah gəlin gətirərsən, inşaallah!

- Bilirsənmi, Qalib, mən Raufu dostun Rəşidin sayəsində

itirdim.

- Heç nə başa düşə bilmədim, necə yəni “itirdim”. Bir ətraflı danış görüm nə olub?

- Rəşid məni gecə ilə evdən çıxartdı. Həmin vaxt atam evi də məni qəbul etmədi. Körpə uşaqla qaldım küçələrdə. Raufu yetimlər evinə qoyub özümə iş axtarmağa başladım. Tez-tez görməyə gedirdim, amma yad adam kimi. Özümə gün-güzəran düzəldəndən sonra arxasınca getdim ki, birdəfəlik götürüb evə gətirəm, baxdım ki, artıq onu itirmişəm. Bilmirəm, ömür vəfa edəcəkm ki övladımı bir də görəm, bağrıma basıb öpüb oxşayam?

- Raufun itməsinə səbəb nə oldu?

- Uşaq Evindən İstanbula daha yaxşı təhsil almaları üçün göndəriblər. Amma o zamandan bir xəbər yoxdur.

- Bu da onun taleyidir. Bəlkə bu, daha yaxşıdır. Yüzə dözmüsən, yüz birə də döz. İnşallah, təhsilini başa çatdırıb bir gün evinə-eşiyinə dönər. Yenə yaxşı ki, işləyirsən başın qarışır, yoxsa təklik səni sıxardı.

- Tək deyiləm, bir qızım da var, Raufumun ətrini ondan alıram.

- Soruşmaq istəmirsən ki, Rəşid necədir, necə bir gün keçirir?

Bu sualı Aygünə Qalib ünvanladı. Aygün isə öz növbəsində Qalibin sözündən yayınaraq, “artıq gecdir, məndən Laləyə, uşaqlara salam söylə, məni gördüyünü isə O-na demə” söyləyib, ayrılmaq istədiyini hiss etdirdi.

***

Qaranlıq gecələrdə işığa ehtiyacın olduğu vaxt Tanrına pənah apar. Çünki Yaradandan qeyrisinə güvənən və ümid

bağlayan kəs zavallıdır. Rəşid də Allaha pənah apararaq gecəgündüz yalnız onun dərgahından istəyirdi sevdiyi insanları.

Qalib olanları Rəşidə danışmaqda israrlı idi. Axı iki əziz insan arasında uçurum həddində olan boşluğu götürmək Tanrı qarşısında bütün oruc və nafilə namazlarından da irəlidir. Qalib bilirdi ki, Rəşidin başağrılarının səbəbi məhz olmuş hadisələrin ona vurduğu zərbələrin nəticəsi və vicdan əzabıdır. Dostunun yaşadığı hadisələrdə özünü də günahkar hiss edən Qalibin bu gəlişində məqsədi hər vəchlə Rəşidin əzablarına son qoymaq idi. Bunu bacaracağdımı?

Pillələri qalxa-qalxa söhbəti haradan və necə başlayacağını düşünürdü. Həyəcanla dolu olan bu qapı zəngi neçə insanın həyatını dəyişə bilərdi.

Qapını Rəşidin özünün açması Qalibi təəccübləndirdi.

- Axşamın xeyirli olsun, əziz dost, deyəsən evdə təksən. Uşaqlar hardadırlar?

- Gün aydın. Sualı suala az cala, ay Allah saxlamış, bir içəri keçsənə... Axşamın xeyir, uşaqlar kinoya gediblər. Səndən nə əcəb, yol-iriz azana oxşayırsan.

- Yenə nə olub başına buz qoymusan.

- Daha dözə bilmirəm, Qalib. Bir tərəfdən ürək, bir yandan da bu başağrıları, lap canımı boğazıma yığıb. Qəbul etmədiyim dərman qalmayıb.

- Rəşid, mənə elə gəlir ki, gətirdiyim xəbər sənə başağrılarına son qoyar.

- O nə xəbərdir elə?

- Aygünü gördüm, sizin sevərək əl-ələ tutub gəzdiyiniz bağda. Tamam düşüb, çox qocalıb.

Rəşid sanki bir anlığa dondu. Neçə illərdən bəri arzusunda olduğu insandan xəbər eşitməsi, bəlkə də, həyatında nələrin baş verəcəyindən bir xəbər idi. Aygünlə görüşmək, onun sevgisini yenidən qazanmaq... Bəlkə ailə qurub? Bəlkə məni tamam unudub? Sənə bu da azdı, çək cəzanı, Rəşid!

Qalib Rəşidi ona rahatlıq verməyən düşüncələrindən ayırdı:

- Soruşmaq istəmirsən ki necədir, günü-güzəranı nə yerdədir, oğlun Rauf indi hardadır?.. Niyə susmusan, Rəşid?

- Nə bilirsən hamısını danış, - deyərək Rəşid kövrək halda dostunun söyləyəcəklərinə ehtiyacı olduğunu anlatdı.

- Bu illər ərzində başına nə gəlib, öyrənib-bildiyimin hamısını bircə-bircə sənə danışacağam.

Söhbətin şirin yerində qapının zəngi çalındı. Gələn Azərlə Zərifə idi. Qalibi görməkləri uşaqları sevindirmiş olsa da, Rəşidin gözündəki yaş damlaları onları çaşdırdı.

- Ata, yenə ürəyin ağrıyır? - Zərifə narahatlıqla soruşdu.

- İndi yaxşıyam, qızım. Siz keçin otağımıza, əminlə söhbətim var.

Rəşidin içində bir sıxıntı, narahatlıq var idi. Deyir, gül budaqdan, sevgi qəldən qopanda solar. Rəşid isə ağrılardan öləmiş duyğularının diqtəsi ilə illəri illərə calayaraq ümidlərinin bir gün doğrulacağına intizarında olmuşdu. Qalibi həyəcanla axıra qədər dinləyən Rəşid, indi həsrətlə Aygünü görəcəyi günün intizarında idi. İnanırdı ki, həmin gün çox da uzaqda deyil. Bu xoşbəxtliyin ona nəsib olacağı intizarı ilə Qalibi yola salandan sonra qızı Zərifənin ağladığını görəndə şaşırdı. Nəyin baş verdiyini soruşmaq istəyirdi ki, birdən, "Ata, daha yetər bizi uşaq bilib aldatdığın. Qalib əmi ilə söhbətinizi eşitdim. Bilirəm

almaq üçün tələsirdi. Axı bu gün Aygünü tapmaq ümidi ilə Sumqayıta gedəcəkdirdi. Evdən çıxmaq istəyirdi ki, dostu Qalib telefon edib onun üçün üç günlük icazə aldığını bildirdi. Rəşid sonuncu dəfə nə vaxt belə fərəhləndiyini unutmuşdu. İlk məhəbbətinin sorağını alaraq gedirdi. Necə görüşəcəklərini düşündə, ürəyinin səsinə eşidəcək dərəcədə həyəcanlanırdı. Niyə də çırpınmasın axı. İyirmi bir ilin ayrılığından sonra ilk dəfə yenedən üz-üzə gələcəkdilər. Görəsən Aygün onu necə qarşılayacaqdı?

Düşüncələr içərisində Sumqayıta nə vaxt çatdığını hiss etmədi. Heç vaxt Sumqayıt məktəblərində olmadığından, hansı səmtə gedəcəyini dəqiqləşdirə bilmirdi. Axtardığı məktəbləri yol boyu gördüyü insanlardan, mindiyi avtobusların sürücülərindən soraq edib tapırdı.

Sonuncu məktəbin qarşısında dayanaraq ümid dolu nəzərlərini qapıya dikmişdi. İnam hissini içində öldürmək istəmir, bu qapıdan da naümid qayıtmaması üçün Tanrısına yalvarırdı. Bu zaman zəng çalındı. Rəşidin gözləri həyəcanla Aygünü arayırdı. Müəllimlərdən həya etdiyindən, şagirdlərdən birini səsləyib onların “Aygün” adında müəllimləri olub-olmadığını soruşdu:

- Əmi, hansı Aygün müəlliməni soruşursunuz?
- Sizdə neçə Aygün müəllimə var ki?...
- Üç. Zinyətova, Mehraliyeva, biri isə Abdullayevadır.

Rəşid məktəbdə laborant işləyən bir qadıncıdan Aygün Mehraliyevanın kimliyini soruşduqda, “Qardaş, onun kimliyi sizə lazımdır, yoxsa özü?” deyərək, qadın Rəşidi xoflu nəzərlərlə süzüb şübhəli tərzdə soruşdu.

- Bağışlayın, deyəsən sualı düzgün qoymadım, mənə, təbii ki, özü lazımdır. O, harada yaşayır? Ünvanını verə bilərsinizmi?

ilk və son saralan yarpağım sən olubsan, Rəşid. Ömür yolları bizi ayırsa da, inanıram ki, qəlbimiz daim bir vurub. Məni yaşadan da, əslində içimdə gəzdirdiyim bu hissələrdir”.

Üzünü görməyə həsrət qaldığı bir insanın səsini nə vaxtsa eşidib-duya bilmək xiffəti ilə yaşadığı bu həyatda özünü bəzən hətta bəxtəvərlik qoynunda hiss edirdi. Çəkdiyi əzab-əziyyətləri, iztirabları yalnız ağ kağız üzərinə köçürməyə gücü yetmişdi. Keçmişini unutmaq üçün çox çalışmış olsa da, hansı isə bir qüvvənin təsirindənsə dünəninin xəyallarının gücü ilə vücudunda təkrarən rahatlıq tapdığını görürdü. Nə zamana qədər bu yolları ayaqlayacaqdı, bilmirdi.

Aygünü düşüncələrdən ona şirin gələn bir səsin sədası ayırdı. Bu səsi harada eşitmiş olardı? Zənni onu yanıltmamışdı. Bu, xoşbəxt günlərinin yadigarı, Aygünə olan məhəbbətini illərlə içində pünhan saxlayıb dilə gətirməyən tələbə yoldaşı Turalın səsinin sədası idi. Yenə öz şirin zarafatları ilə ətrafında olan insanların könlünü oxşayırdı. Amma Tural deyən Aygünü ya heç görməmişdi, ya da tanımamışdı.

Tələbə yoldaşının ona diqqət yetirmədiyini görüb, ilk addımı Aygün atmaq qərarına gəldi:

- Tural deyilsən? Yoxsa mən səhv edirəm?
- Bəli, Turalam. Amma bağışlayın, sizi tanıya bilmədim.
- Tələbə vaxtı yazılarını yazmaqdan barmaqlarımın ucu qabar bağlamışdı, nə tez unuttun, ay etibarsız?
- Eh, Aygün, Aygün! Həyat səni nə yaman sıxıb?! Düşünürdüm, səni daha bir də görmərəm. Taleyin yazısına bax. O vaxt məni atıb getməsəydin...

- Heç zarafatlarından qalmırsan. Ağır günlərimdə sənın zarafatların dodaqlarımda daim təbəssüm oyadıb, mənı yaşamağa ruhlandırıb. Necə də xoşbəxt günlər idi, Tural.

- Hə, amma xoşbəxt günləri sən öz əllərinlə dağıdıb məhv etdın. Dilim zarafat etsə də, ürəyimdə yeganə sən idın. Qızımın da adını Aygün qoyub səni içimdə yaşadıram. Deyəcəksən ki, indi niyə dil-dil ötürsən, gərək o zaman deyərdın. Demədim, ona görə ki, ürəyində olan həmən o kəsın özüm olduğumu düşünmüşdüm. Hissimdə yanıldığımı anlayanda isə, artıq gec idi... Səni gördüyüm üçün Tanrıma şükürlər edirəm. Bu günü illərlə həsrətlə axtarmışdım deyən, indi dil-boğaza qoymuram. De görüm hardasan, necə yaşayırsan? İşləyirsənmi? Uşaqların varmı?

- Ay Tural, bir imkan ver də... Heç dəyişməmişən. Gərək içindəki hissələrini zamanında açıqlayardın. Özümü çox pis hiss etdim. Bilməyərkədən ürəyinlə oynamışam, buna görə mənı bağışla!

- Mən səni çoxdan, Rəşidə qoşulub getdiyın gündən bağışlamışam. Çünki ürəyə hökm etmək olmaz. Mən Tanrının qoyduğu qədərə hər zaman qane olmuşam. Suallarımdan yan qaçmaq istəyirsənsə, yanılırsan (*yənə söhbətinə məzə qatdı*) mən sizi dinləyirəm, xanım qız, buyurun!

- Sumqayıtda yaşayıram, özüm də sinif müəlliməsiyəm. O ki qaldı ailə məsələsinə, o haqda danışmaq istəmirəm, məcbur etmə.

- Heç danışmağına ehtiyac da yoxdur. Hər şey üz-gözündən görünür, o gözəl çöhrəndən əsər-ələmət qalmayıb. Heyf səndən!

- Səni söhbətə tutub yolundan saxladım. Nə qədər

xatirələrimiz təzələndi, üzümüz güldü. Çox sağ ol, Tural.

- İnsan özü gülməyi bacarmasa da, ətrafındakılarına xoş ovqat bəxş etməyi bacarmalıdır. Bu günümüzü də yazaq taleyimizin yaddaşına. Sumqayıta gedirsənsə, gəl əyləş, - deyib, Tural Aygünü maşınına dəvət etdi.

Aygün özünü lap gənclik illərindəki kimi hiss edirdi: “*Nə gözəl günlər imiş, İlahi, mən doğrudan da onu öz əllərimlə məhv etmişəmmiş*”.

***

Mənzilinə yenidən daxil olmuşdu ki, qapının zəngi çalındı. Qapıda duran şəxsin kimliyini bilmədiyi üçün geri çəkilmək istədikdə, “Aygün, mənə evə dəvət etmək istəmirsən? Biz ki, birbirimiz üçün doğulmuşlardan idik. Xahiş edirəm, icazə ver içəri keçim. Bu günü illərlə, səbrsizliklə gözləmişəm, bunusa mənə çox görmə?” kəlmələri onu dayanmağa məcbur etdi.

Aygün ilk baxışda Rəşidi tanımasa da, səsini eşitdiyi an dili tutuldu. İçindən vulkan kimi püskürüb daşan göz yaşları onun bu illər ərzində nələr çəkdiyinin açıq-aydın göstəricisi idi. Hər gün Onu görəcəyi günlə yaşadığı halda, indi hər ikisi donmuş vəziyyətdə, susaraq durmuşdular.

Deyir, həyatda eləsini sev ki, sən onun üçün ölməyi düşünəndə, o, özünü sənə üçün artıq çoxdan öldürmüş olduğunu düşünsün. Aygün Rəşidin, Rəşid isə Aygünün vaxtsız qocaldığını görürdü. Biri birilərindən xəbərsiz sevgi yolunun yolçularına çevrilərək qocalmışdılar.

Ləman gələnin kimliyini bilməsə də, çay süfrəsi açaraq “xoş gəldin!” edib araya çökən sükutu aradan qaldırmışdı. Bu müəmmalı qonaq kim idi, niyə gəlmişdi?

Ləman bağlı qapı arxasında gedən söhbətə gizlicə qulaq

maram. Bilmirəm, indi Raufum nələr çəkir. Ata-anası sağ olduğu halda, Uşaq Evində yetim kimi böyüdü mənim balam. Bütün bunlarda günahkar sən sən. Mənə də, balama da bu dəhşətli həyatı sən yaşatdın. Kimdən əskik idim? Mənim də arzularım vardı, hamısını ürəyimdə qoydun. Sən mənə cəmi bircə il xoşbəxt həyat verdin, Rəşid, bütün bədbəxtliyimə dözdüm, amma Raufumsuz yaşaya bilmirəm.

Acı günlərin xatirəsi içlərini yenidən göynətmişdi. Belə görüşləri yaratdıqlarına bəxş etməklə həyat öz qurbanlarını bir az da əzir, sındırır. İyirimi bir il gözləri yollara soraqçı, səhvlərinin cəzası olaraq illərlə ayrılıq həsrətinə düşər olan gənclərin xoşbəxt olmağa haqları yox idimi?

Bu illəri daim içlərində bir-biri ilə danışdıqları halda, indi susub nə danışacaqlarını bilmirdilər. Rəşid hansı andasa bu xoşbəxt dəqiqələrin təmasından ayrı düşə biləcəyini ağlına gətirə bilmirdi. Axı neçə illərdən bəri soraqçı düşdüyü insandan indi necə ayrılı bilərdi?

- Elə bil vaxtilə bir-birini sevən insanlar olmamışıq. İndi küsülülərtək söz tapıb danışa da bilmirik. Səni dərdində qoyub qocaltdığım üçün məni bağışla. Məni bağışla ki, ağrılarım bir az azalsın. Bir də, səni hərdənbir görməyimə icazə ver.

Aygünün başını yüngülcə tərpətməsi ilə Rəşidin qapıdan çıxması bir oldu.

Aygün elə bil öz ürəyini Rəşidin vücudunda yerləşdirmişdi. Onun xəyal kimi görünüb, xəyal kimi də bir andaca yox olması ilə içində anlaşılmaz bir boşluq hiss etdi, ürəyini sanki mənəgənə ilə sıxırdılar. Ləman isə bu zaman başının üstünü kəsdirərək, suallarını yağdırırdı.

- Deyə bilərsənmi gələn kişi kim idi, niyə gəlmişdi? Axı nə

hadisə baş verir, ana? Unutma ki, daha uşaq deyiləm. Bu vaxta qədər uşaq olduğumçün susurdun, indi niyə susursan? Sənin başına gələnlərdən mənim də xəbərdar olmağa haqqım yoxdurmu?

- Biz bəndələr xoşbəxt günlərimizdə çox naşükür oluruq. Sullarınla mənı yorma. Acı xatirələr insan qəlbinin çəkə biləcəyi bir yüküdür, mən bu yükü tək çəkməyə öyrəşmişəm. Başqaları səni anlamaz deyə özünə qapılıb qalır, zamanla taleyinin bu ağır yükünü çəkməyə məcbur olursan. Dünya səndən üz çevirəndə, tapınacağın yeganə pənah yalnız ulu Tanrın olur.

- Yenə də heç nə başa düşə bilmədim. Axı həyatında baş verənləri mənə danışmağa niyə ürək etmirsən? Mən ki sənə yad deyiləm, dərđini yüngülləşdirə bilmərəmmi? Sən içini mənımlə bölüş ki, mən də həyatımı səninlə bölüşməkdən çəkinməyım. Biz rəfiqə deyilikmi, ana?

Naçar qalan Aygün hər şeyi danışmalı idi. İllərdən bəri ürəyindən çıxarıb atmağı bacarmadığı sevgisini, canı qədər çox sevdiyi Rəşidinın kimliyini və yola saldığı son 21 ildə ona yaşadılanları qızı Ləman üçün açıqlamalı idi. Amma necə edəydi ki, tikə bilməyəcəyi (*Ləmana onun doğma qızı olmadığını bildirməyə məcbur qaldığı*) təqdirdə bir ürəyi qırmağa məhkum olmasın.

Həyatında olan hər kəsdən pünhan qoruduğu, bu günə qədər təbərrük kimi saxladığı gündəliyini götürüb ürək ağrısı ilə Ləmanın otağına yaxınlaşdı. İçindəki həyəcanı, ürək döyüntülərinin səsini hiss etdirməmək üçün gündəliyi sinəsinə sıxaraq qapıya söykənmiş halda durmuşdu.

- Ana, sənə nə olub, niyə orada durmusan?

Ləmanın təlaş dolu sualı Aygünü daha da gərginləşdir-

mişdi. Qızının boynunu qucaqlayaraq ağladı:

- Səni çox istəyirəm, qızım, lap çox. Mənim səndən başqa bir kimsəm yoxdur, bunu yaxşı bilirsən.

- Yox, ana, sənin Rauf kimi bir oğlun da var. İnan ki, onun gəlişini mən səndən də çox və səbrsizliklə gözləyirəm. Ümid sonda ölür, ana, sənin bir belə ümitsizliyə qapılmağa haqqın yoxdur.

- Bu dəftəri sənə gətirmişəm, əlyazmamdı, oxu və fikrini bildir.

Aygünün gücü birçə buna çatdı ki, qərar tutduğu yerdən aralanmaqla varlığını sarımış həyəcanı qızından gizlədə bilsin.

“Yaz yağışının gətirdiyi xoş rəyhə məni sənə tuş etmişdisə, bil ki, indinin özündə də ətrinin həsrətindəyəm. Uzat əllərini, bəlkə əlim əllərinə çata və bu həsrət kösövünü söndürməyə yağış damlalarının gücü yetə”.

Ötən 21 ildə közərə-közərə içini göynək-göynək edən yanğısını söndürməyə gücü yetməsə də, onu həyatda yaşamağa sövq edən qızının da küskünlüyə qapılmasına yol verə bilməzdi.

***

...Artıq üç gün idi ki, Ləman gündəliyi oxuyurdu. Gözlərindəki qızartılar yazını çox diqqətlə və həssaslıqla oxuduğuna işarət idi.

Oxuduqca əsərin qəhrəmanı olan qızın çəkdiyi iztirabları qəlbən yaşayaraq için-için ağrıyırdı. Həyatda O QIZ qədər əzab çəkəcək bir insanın var olduğuna inanmaq Ləman üçün mümkünsüzdü: “Böyük sevginin əzablarla dolu keşməkeşli yolları, doğrudanmı bir gün məni də ağuşuna ala bilər? Yox, bu, bədii

bunu da anladım ki, mən sənin doğma qızın deyiləm. Ancaq mən buna çox da təəssüflənmirəm. Varlıqları bilinməyən doğmalarım məni yetimlər evinə atdıqları halda, sən məni götürüb xoşbəxtliyin zirvəsinə ucaltmışsan. Mən sənə qarşı necə naşükür ola bilərəm, ana? Bəyəm, valideynlik hüququ insana yalnız dünyaya övlad gətirdiyi üçün verilir? Məncə, şəhvani hissini nəticəsi olan materiya heç də insana valideynlik hüququ verməməlidir. Bu, məsələnin yalnız bir tərəfidir. Valideyn olan kəs nəfəs verdiyini böyütməli, həyata hazırlamalı, cəmiyyət üçün dəyərli bir şəxsiyyətə çevirməyə borclu olduğunu dərk etməlidir. Yalnız bu haqqı yerinə yetirməyə səy göstərənlər *valideyn* adlandırılırlar bilərlər, daha şəhvani hissələrinin nəticəsi olaraq dünyaya övlad gətirənlər yox!

- Sənin kimi bir qızım olduğu ilə fəxr edirəm. Məhəbbətini məndən heç vaxt əsirgəmə. Raufumdan sonra sən Tanrımın mənə verdiyi bir paysan. Şükürlər olsun Tanrıma ki, mənə layiqli pay verib.

- Ana, soruşmaq olarmı O, səni neçə illərdən sonra və necə tapıb?

- Təsadüfən şəhərdə O-nun yaxın dostu, həmdəmi olan Qaliblə rastlaşmışdım. Harada işlədiyimi demişdim. Rəşid Qalibin sözünün ucuyla mənə axtarıb tapıb.

...Aygün keçmişini üçün yaman qəribsəmişdi.

***

...Günlər ayları əvəz etdikcə, Rəşidin ürək ağrıları güclənirdi. Neçə ay idi ki, Türkiyə səfirliliyinə göndərdiyi məktubundan xəbər-ətər yox idi. Həsərət çəkən gözləri yenə yollarda qalmışdı.

Ancaq günlərin birində mənzilinə təzəcə daxil olanda oğlu Azərin ona səfirliyin məktubunu təqdim etməsi, ürəyində yəni-dən ümid ilğımları oyatdı. Bu ümid çırağının nurundan ürəyinə işıq düşən Rəşid otağına keçib məktubun məzmunu ilə tanış olduqda, Raufun artıq Türkiyədə olmadığı, bir həkim olaraq öz vətəninə qayıtdığı, ancaq harada yaşayıb-ışləməsindən səfirlikdə informasiya olmadığı haqda məlumatlandı. Çox düşünübdəşməndən sonra Türkiyədən gəlib Azərbaycanda qeydiyyatda düşənlərin siyahısını əldə etmək qərarına gəldi. Son zamanlar bu istiqamətdə gərgin axtarışları, keçirdiyi həyəcanlar ürəyinin vəziyyətini bir az da qəlizləşdirmişdi. Liftin işləməməsi üzündən pillələri çətinliklə qalxan Rəşid mənzilinin qapısına az qalmış ürəyinin ağrısından yerə çökdü. Bir anlıq gözlərinin önünə Aygünü gətirərək kövrəldi. Axı Raufu tapıb gətirəcəyini ona söz vermişdi.

Bu zaman pillələri kiminsə qalxdığını hiss etdi. Gələn qonşu mərtəbədə yaşayan Rafet adında bir cavan həkim idi. Rəşidin bu gəncə münasibəti olduqca yaxşı idi. Qızı Zərifəyə dərslərində kömək etməklə yanaşı, xəstəliklərin sirlərini də öyrədirdi. Axı Zərifə də tibb institutunda oxumağa hazırlaşdı. Bu arzusu atasının daim xəstə olması ilə əlaqədar idi.

- Efəndim, yinemi kalbiniz tutmuş? - deyə Rafet şirin türk ləhcəsi ilə soruşdu.

- Daha aman vermir, oğul, deyəsən ərizəmi yazmalı olacağam.

- Böylə olamaz, efəndim, izn verseniz tədavi edəyim. Ben sizləri çox sevdim. Siz bana bir babam gibisiniz. Lütfən, izn verin sizinlə ilgilenəyim.

- Sağ ol, oğlum. Tanış olduğumuz bu bir neçə ayda qızıma

çox köməklik etmişən.

- Ne demək, efendim, biz artıq arkadaşız. Ben çox isterdim böyle bir ablam olsun. Kabul ederseniz, size “baba” deyə bilirim?

- Oğul, sənın atan, anan Türkiyənin hansı bölgəsindəndir?

- Hayır, ben cocuq iken annemden, babamdan öksüz kalmışım. Kendim de azeri türküyüm, yani bu toprakın evladıyım, kimim-kimsem yok, çox yalnızım.

Rafet kövrəlmişdi.

- Daha sən tək deyilsən, oğlum, sənın üçün biz varıq, bu qapım üzünə hər zaman açıqdı, bunu unutma.

- İyi ki sizlere rastladım. İyiliyinizi heç bir zaman unutmam.

***

Artıq bir ay idi ki, Rafet Rəşidin müalicəsinə başlamışdı. Onlara hamılıqla elə isinişmişdi ki, sanki bir ailənin üzvi idilər. Hər şeylə maraqlanan Zərifə, Rafetin keçmişini öyrənməyə çalışırdı.

- Rafet, xahiş edirəm, uşaq yaşlarından danış.

- Ne konuşacağım, acı hatıramımı? Beni annem çocuq ikən kimsəsiz çocuqlar evinə vermiş. Ne babamı, ne annemi hiç birini hatırlamıyorum. Ben Bakuda doğulmuşum. Kimliyimde böyle yazılmış. Her zaman “anne” deye ağlıyordum. Türkiyede oxurken, hocam beni hey avutuyor, “ben sənın həm annen, həm də babanı” diye söylərđi. Sonra liseyi bitirib doktor olmaya karar verdim. Kimsesiz hasta çocuklara yardım etmek için...

Qapı zənginə hər ikisi söhbəti kəsdi. Gələn Rəşid idi. Aldığı xəbər ürəyinin ağrılarını yenə təzələmişdi.

Zərifə narahat halda atasının qolundan tutdu.

- Ata, axı sənə nə olub? Yenə ürəyindi?

- Baba, senin için böyle çalışmak çox zor, bir kaç gün sakin yerdə olsanız olmazmı? Kendinize kast ediyorsunuz, olmaz böyle.

- Mən yaxşıyam, qızım, sən narahat olma. Bizə çay gətir, bir az dərdləşək.

Rəşiddəki dəyişikliyin heç də ürəyi ilə bağlı olmadığını duyan Rafet, nə baş verdiyini soruşmaq üçün Zərifənin otaqdan çıxmasını gözlədi.

- Baba, bir şeymi olmuş? Karib halin var kibisin?

- Bilmirəm hardan başlayım ki, fikrimi sənə çatdırı bilim. Sənin Türkiyədə yaşadığın evdə Rauf adlı bir oğlan da qalıb. Yəni, Raufun Türkiyədə qeydiyyatda durduğu məkan olaraq o ünvan göstərilib. Dedim, bəlkə tanıyarsan?

Rəşid çox həyəcanlı görünürdü. Bunu aydın sezən Rafet:

- Çok merak etdim. Rauf isimli çocuk sizin neyiniz oluyor?

- O mənim hər şeyimdi.

Rəşid çətinliklə də olsa ayağa qalxıb pəncərə önünə gəldi. Gözləri dolmuşdu.

Rafetin "Size açıqlama vermək zorundayım, çünkü aradığınız insan benim. Aslen ismim Raufdu, amma beni "Rafet" deyə seslədilər, o zamandan ismim böyle kalmış. Beni neyçin arıyordunuz?" deməsi ilə Rəşidin ürəyini tutub yıxılması bir oldu. Rafet qorxu içində Rəşidi yatağa uzadıb Zərifəni səslədi:

- Abla, Allah aşkına söyləmişiniz, Rauf isimli çocuğu babanız niyçin arıyor? Siz biliyormusunuz?

- Atam onun fikrini çəkməkdən xəstə düşüb. O mənim ata bir-ana ayrı qardaşımdır.

- Hiç bir şey anlamıyorum. Aranan Rauf benim? Yani ben

seninlə kardeşmiyim?

- İnanma bilmirəm, Rafet, sən Allahın bir qismətinə bax. İndi sənəin həm anan, həm də atan var, daha yetim, kimsəsiz deyilsən.

- Şükür olsun Allahıma, beni babamla kovuşdurdu. Annem nerede yaşıyor, abla?

Rafet şaşırmış halda sual dolu gözlərini Zərifəyə zilləyib durmuşdu...

***

...Yataq xəstəsi düşmüş Rəşidin başına gələnlərdən hələ ki xəbərsiz olan Qalib hekayətini tamamlayıb Raufla (Rafetlə) Zərifəyə baxdı. Yəni ki, getməyin zamanıdı, ancaq təəssüf ki, gəlişimizlə Ləmanın ad gününü-şad gününü pozmuş olduq.

Aygünlə Ləman varlıqlarını bürümüş sarsıntıdan yerlərin-dəcə donmuşdular...

***

...Rəşid özünə gələndə gözləri ilə Raufu aradı. Ürəyi sıxılan anda Raufun dərman verib onu uzatdığı yataqdan qalxmaq istəyirdi ki, Azərin, "Ata, həkim sakitliyə ehtiyacın olduğunu söylədi" kəlmələri onu tibbin qanunlarına riayət etməyə məcbur etdi.

- Rafet haradadır?

- Qalib əmi ilə getdilər, Zərifə də onlarıladı.

Rəşid köks dolusu nəfəs alaraq, Aygünün indiki halını gözləri önünə gətirdi. Oğlu Raufu görəndə onun hansı hisslər keçirəcəyini düşündüyündən dodaqlarına yalnız özünün sezə biləcəyi xəfif, ilıq bir təbəssüm qondu: "Yuxudan oyanınca insanı oyandığına peşman edən, geri dönmək istəyib amma dönməyincə çarəsizlikdən havalanan, həyatda bircə dəfə görülə bilən şirin yuxum oldun, Aygünüm. Səni sevməkdən və gözlə-

məkdən heç usanmadım. Səni qəlbimdə müqəddəs varlığın nuru kimi bəslədim ki, daim yolumu nurlandırasan. Yağışı unutmuş torpağın dolmuş qara buludlara həsrətli yalvarışı kimi səssizcə, xəfif-xəfif, amma ürəkdən darıxdım sənin üçün. Gülü solunca, səni isə ölüncəyə qədər sevəcəyəm. Həsrətinin yanğısı siqaretimin tüstüsütək vücudumu bürüyüb. Əlim sənə qovuşmasa da, möhnətim başa çatdı. İndi bu fani dünyadan rahat köçə bilərəm. Məni bağışla ki, səndən razı gedə bilim. Son dəfə gözlərinə baxa bilmirəm deyə, yenə də həsrətinin yanğısı ilə səndən ayrılıram, Aygünüm”.

Bir gün yaranan, bir gün də dünyadan köçəcək. Bu, haqdı. Ancaq ömrünün gənclik yaşından indiki ölərki dəqiqələrinə qədər Tanrısının Rəşidə çəkirdikləri nə idi, hansı üzdən idi görən? Ata xeyirduasının olmamasımı, ata qarğışımı?

Bir anlıq zorla toxdadlıq tapıb nəfəsini cəmləyən Rəşid, “Yanına gəlirəm, ata, heç olmasa indiki anımdasa məni bağışlayarsanmı? Axı mən bu addımı sənə qarşı dönüklük, nankorluq zəminində yox, istədiyimlə xoşbəxtliyim naminə atmışdım. Hansı ki, BU GÜNÜ mənə qıymadın”.

Və elə dodaqlarında bu pıçiltılar gözlərini yumdu.

***

Sonda

oxucuma deyəcəklərim

Sevgi pislik görəndə sozalmayan, yaxşılıq görəndə sabitliyini qoruyan bir hissdır. Onu ətrafındakılardan hifz edib saxlamaq hər kəsə nəsib olmur. Rəşidin oğlunu tapması ilə bu fərəhin gücünə tab gətirməyib həyatı ilə vidalaşması Aygünü nə qədər sarsıtmışdısa, öz qardaşlığı ilə məhəbbət macərası yaşaması da Ləmanın heç cür sakitləşdirə bilmirdi. Bir ömür qədər yaşanacaq

sevgiyə ehtiyacı olduğu halda, bu nə ağrı idi Tanrısı onun qismətinə yazmışdı?! Uca göylərin bu əmələsindən heç baş açmaq olmur. Yaratdığı mövcudluğun bir gözünü güldürəndə, o biri gözünü ağlatmaqdan O-damı həzz alır?

Rauf anasını tapması ilə illərin həsrətinə son qoymuşdusa, atasını tapması və elə həmin anda da itirməsi, həmçinin paralel olaraq hissələrini, duyğularını bəğrinə basıb ovundurduğu Ləmanın da bircə anda itirə bilmək qorxusu Raufa kimsəsiz günlərində yaşadığı ağrı-acıları təkrarən yaşadırdı. Onların taleyi necə olacaqdı? Nə olsun ki, nə atadan, nə də anadan bir bacı-qardaş deyillər, Ləman ki bu halla barışa bilmir, yataq xəstəsi düşüb, özünə qəsd edəcəyi fikri ilə yaşayır. Raufun bir həkim olaraq ona psixoloji təsir gücü də Ləmanın iradəsi önündə zəiflik nümayiş etdirirdi. Ümid yalnız Aygünə, bir də elimizin-obamızın əsrlər boyunca yerləşib-yataqlaşmış qanunlarına Ləmanın inanc tapıb boyun əyməsinə qalmışdı.

Atasının dəfnindən sonra nəyi və necə edəcəyi fikri idi Raufu düşündürən. Anası daha ona qahmar durmuş birisinin evində yaşaya bilməzdi. Rauf anası ilə bahəm Ləmanı da Rəşidin evinə yığışmağa razı salmalıydı. Onun bu fikri Zərifə ilə Azərin, həmçinin Qalibin də ürəyincə idi. Axı indiki yaşlarında Zərifəylə Azərin bir yolgöstərənə, ağsaqqal-ağbirçək məsləhətinə, gələcəklərini istiqamətləndirmək təfəkküründə olan birisinə daha çox ehtiyacları var. Bu şəxs isə yalnız Aygün ola bilərdi. Yeganə oğlunu tapması ilə birdən-birə iki qız, həm də iki oğul anası olmuş Aygün müəllimə.

“Həyatımdakı üzüntülər şahid ki, ayaq izləritək keçici xoşbəxtliklərimin mərmər daşlara yazılmış yazılar qədərində qalıcı sənsizliyindən qorxmuram, Ləmanım, səni milyonlarca

yağış damlası ilə bölüşməkdən qorxuram. Sənin çiçək olub açmandan qorxmuram, bir gün gəlib səni qoparacaqlarından qorxuram. Bilsəm ki, bu gedişinlə bir gün geri dönəcəksən, döndüyün günə qədər yollarına soraqçı olar, gözlərimi kor edib bir özgə gözə baxmaram”.

Hər şey zamana möhtac. Bütün bağlı qapıların açarı səbr, dözümlü, iradə və bir də inam. Sonuncu ölən ümidlərdir.

Rauf bu fikirlər qoynunda əllərini başının arxasında çataqlayıb bundan sonrakı yaşamlarının nizama salınmasında anası Aygünlə Tanrısının ona əmi qismində pay yetirdiyi Qalibin köməyinə özündə güclü inam hissi içində gözlərini yumdu. Hələ Mənzərlə Arzunun – bibilərinin onu necə qəbul edəcəkləri də Rauf üçün müəmma idi...

ALIN YAZIMIZ TANRININ

Dərin kədər içindəydi. İçini çulğayan ağrı-acılardan, iztirablardan çıxış yolu görmürdü. Əllərinin hər yerdən üzöldüyünü dərk edib özü özünə sual edirdi:

”Bu məşəqqətlərin sonu yoxmu bir görün?”

Kədəri sevincini üstələmiş taleyinakam birisi idi. Məhəbətə yalquzaq ilana dönüb onu çirkablara yuvarlatmışdı. Ancaq bu halı ilə yenə Onu arzulayır, taleyindən asılı günlərini ömründən silmək istədiyi an kədəri sevincini üstələyib içindəki ilğımlı şölələri dumana çevirirdi. Özünün var olduğuna artıq özü də şübhə ilə yanaşmağa başlamışdı:

“Çalış bu çirkabın ağuşuna düşməyəsən, düşdünmü, gözünü açanda artıq gec olur”.

Acı düşüncələr burulğanında çabalayırdı. Həyatın amansız reallıqları qoynunda çırpınır, dəlicəsinə sevdiyi insanı, ona saflığı öyrətdiyi halda hazırda çirkablar içində boğulmasına rəvac vermiş insanı, ulu Tanrısından, heç olmazsa bircə yol qarşısına çıxarmasını arzulayırdı.

Bu da qapı-qapı gəzərək axtardığı xoşbəxtliyinin axırı. Bu nemətdən doyunca dadmaq qismətində deyilmiş.

Yaşamağın nə qədər zor olduğunu indi daha aydın dərk edirdi.

***

Anasının vəfatından, atasının ikinci dəfə ailə qurmasından sonra atasının ailəsi məqam-məqam dağılmağa üz qoymuşdu. Körpə bacısı ilə qardaşının ölümü isə onu hər şeydən çox sarsıtmışdı.

“Onların vəfatından sonra özümü daha çox tənha hiss edirdim. Analığım yerli-yersiz məni döyür, həyəti bəlkə on dəfə süpürtdürürdü. Ən dəhşətlisi isə bu idi ki, analığım həqiqi ögey ana obrazını yaradaraq, bacımla qardaşımı anbara salıb axşamadək orada ac-susuz saxlayırdı. Atam evə dönəndə isə hər dəfə məni təqsirli çıxarıb vəziyyəti daha da qəlizləşdirməyə çalışır, atamın yanında yerimi anan və çox ustalıqla acı etməyə səy edirdi. Ancaq təəssüf ki, onun məni qədərsiz təhqirləri önündə atam susub köks ötürür, doğma balasını müdafiə etməyə cürəti çatmırdı. Hiss edirdim ki, bu izdivacı qurduğuna görə atam çox peşmandır. Lakin bircə kəlmə də olsun dillənə bilmir, əsəbindən gücü yalnız daşı-divarı yumruqlamağa çatırdı.

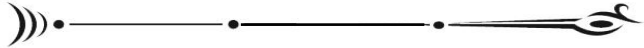
Facia də elə həmin günlərin birində baş vermişdi. Bir tərəfdən qorxu, həyəcan, digər tərəfdənsə aclıq güc gələrək körpə bacımla qardaşımın ölümünə səbəb olmuşdu. Ayazla Kəmalə analığımın onları cəzalandırdığı anbardaca keçinmişdilər. Ən dəhşətlisi budur ki, atam bu olayı da sükutla qarşılamışdı”.

***

...Dəryanur ağına gətirə bilməzdi ki, bir gün o da kimi isə sevə bilər. Və bu məhəbbəti onun həyatını bütünlüklə məhv edə bilər.

Bu “məhvetmə” isə baş verdi.

“Həyatıma yazılan ən gözəl günlərdən biri oktyabr ayının on beşi oldu. Özümü çox dərəcə xoşbəxt hiss edirdim. Axı artıq tək deyildim. Məni də əzizləyib oxşayan, nazımı çəkən birisi var idi. Sevinirdim ki, analığımın

amansız tənələrindən canımı qurtarıb xoşbəxt günlərimə qovuşacağam. Mən onu qeyri-adi bir bağlıqla sevirdim. Bəlkə də oxucuların arasında mənə lağ edib gülənlər də tapıla, ansaq mən onu ondan gələn öz ətri ilə, gördüyü, olduğu kimi, necə vardısı eləcə sevirdim. Danışdığı hər kəlməsi içimdəki dərd-səri yuyub aparırdı. İnsanın ürəyini yerindən oynadan qıyğacı baxışları vardı. Şirin pıçiltılı danışmaları indi də qulaqlarımdadır.

Tanıqlığımızın ilk günü “aramızda heç vaxt yalan olmasın” - demişdi, - ”Səni şəhərin ən gözəl, ən böyük nüfuz sahibi olan ailəsinin qızına dəyişməyəm”.

Bu kəlmələri ilə məni Tanrıya qədər ucaltıldığını hiss edirdimi? Həyatım boyu həsrətində olub eşitmək istədiyim ən gözəl kəlmələr indi mənim idi. Çəkdiyim acılıqlara baxmayaraq, onu gördüyüm an bütün göynəklərimi unudurdum. Kədərli anlarımda şirin pıçiltıları qolumda gücüm, varlığında qəmxaşım idi:

“Şəhərin ən gözəl, ən böyük nüfuz sahibi olan ailəsinin qızına səni dəyişməyəm”.

Özümü necə də xoşbəxt hiss edirdim. İlahi, bu istəyi mənə bəxş etdiyən üçün sənə şükr edirəm. O, öz məhəbbəti ilə mənə saflığı, həyatda mübariz olmağı öyrədirdi. Bəzən saatlarla biri birimizin gözlərinə baxaraq susar, yalnız baxışlarımız danışardı. Mən bu dəqiqələri həyatımın ən xoşbəxt günləri sanırdım... Dəlincəsinə sevdiyimi, necə sevildiyimi özüm də açıq-aşkar görürdüm. Bu xoşbəxtliyim üçün Allahıma, atamın uzaq qohumlarından olan, ancaq bizim ailəyə hər kəsdən çox doğmalığ göstərən Şirinbəyim nənəyə, bir də onun nəvəsi Almasa borclu idim. Axı bu

xoşbəxtliyi Tanrım mənə Almasın əli ilə yetirmişdi.

Xəyallarımnda onunla qurduğumuz gözəl ailə həyatını, xoşbəxt evlilik günlərimizi görürdüm. Real həyatım isə usandırıcı, cansıxıcı idi. Analığım tez-tez təkrarladığı “Sən bu evdə qalıb ya qulluqçuluq edəcəksən, ya da qayıtmamaq şərti ilə biryolluq çıxıb gedəcəksən” kimi təhdidedici kəlmələrilə mənə təkrar-təkrar aşağılamağa çalışır, “həyat” adlı dadlı bir neməti yaşamaqdan usandırır. Nəəlac oturub nə edəcəyim barədə düşünür, haçalanmış əriş-arğac fikirlərin çalpaşığılıqından yol arayıb bir yerə çıxıb bilmirdim. “Ölüm” arzulayırdım, amma bu da çıxış yolu deyildi. İnanırdım ki, bir gün bir Ağatlı oğlan gəlib mənə kabus dolu bu girdabdan çıxaracaq, Allah-taalanın öz yaratdıqları üçün bəxş etdiklərinə mənə də qovuşduracaq. O Ağatlı oğlanın məhz Rafiq olacağına içimdəki bu inam, inanc hardan idi məndə? Özümə də anlaşılmaz, özümə də qaranlıq bir sirri-xuda. Hər görüş günümüzü elə səbrsizliklə gözləyirdim ki... Günün biri bir il qədərincə uzaqlıqda görünürdü mənə.

Vədə günümüzün olub-olmamasının fərqi varmadan (bir növ vərdişkarlıqsayağı) görüş yerimizə gəlib saatlarla dayanar, sonra çıxıb gedərdim. Körpə uşaq ətrafındakıların hərəkətlərindən ürəkək quzu kimi anasına qısılantək, mən də atamın ailəsində baş verənləri görməmək üçün qaçıb Rafiqimə sığınmaq istəyirdim. Yeganə rahatlığım, təsəlli ünvanım o idi.

***

Bu görüş günümüzdə həm də tanışlığımızın üç ayı tamam olurdu. Yanvar ayının on dördü, qarlı bir qış günü

idi. Çox həyəcanlıydım. Gözaltı ətrafa nəzər salırdım. Kimi işə tələsir, kimi də ərzaq alıb evinə getmək üçün dayana-
caqda marşrut gözləyirdi.

İçimdə onunla şirin-şirin söhbətləşərkən, “Dəryam” de-
yən doğma, məhrəm bir səs məni ağışuna aldı. Bu mənim
Rafiqim idi.

- Nə bildin ki, mənəm. Bu qədər insanın içində məni
necə seçə bildin?

- Duruşundan. Milyon adamın içində səni yerindən
tanıyaram. Sən mənimçün qeyri-adi bir qızsan, Dəryam,
səni kiminləsə müqayisə etmək istəmirəm. Çünki, sən
müqayisə olunmazsan. Bilmirəm bu tanışlığımızçün kimə
minnətdar olmalıyam. Ancaq öncə, sözsüz ki, Tanrıma.

“Dostumu axtardım, sevgili tapdım,
Bəlkə də özümü bəlayə saldım”

misralarını söyləməklə Dəryanur bu qisməti (yəni tanışlıq-
larını) Böyük Yaradanın onlara Şirinbəyim nənənin nəvəsi
Almasın əli ilə yetirmiş olduğunu xatırlatmaq istədi.

- Şairliyin da varmış.

- Yox, canım, nə şairbazlıqdır. Hərdən az-az uydurma-
ğım olursa, bu, o demək deyil ki, şairəyəm. Şair sözüdür,
şair olan ya dahidi, ya dəli. Mən isə sənin divanənəm.
Səninlə danışanda elə bilirəm həyatda heç bir dərdim-
sərim yoxdur, dünya mənimdir. Məni yaşadan yeganə
insan sənsən, Rafiq. Səninlə hər görüşüm mənim xoşbəxt
günümdü, Tanrım bunusa mənə çox görməsin.

- Səni xoşbəxt edəcəyimə söz verirəm, canım Dəryam.
Səninçün indidən darıxmağa başladım. Hər darıxanda bura

Qadın, vücudunu həyəcan bürümüş bu qızcığazı xüsusi maraqla süzərək, “Saat 9⁰⁰-un tamamıdır, bala, mən nəvəmi gözləyirəm, sən kimi gözləyirsən? Heç özündə deyilsən”, - deyib soruşdu.

Dəryanuru, doğrudan da, həyəcan tənəttirmişdi. Bir yandan Rafiqin belə nagahan, sakit-səssiz ləngiməsi, bir tərəfdən də evdə onu gözləyən danlaq, dava-dalaş...

Evə dönməyin zamanı idi.

Və döndü də. Rafiqi görmədən, ürəyində Rafiqin “gəlmədi” ağrı-acısı, analığının onu gözləyən hərəsi bir batman ağırlığında təhqirləri, dava-dalaşları...

***

Rafiq çarəsizlik içində çabalayırdı: oğlunun Dəryanurla ailə qurmasını pisləyən anası onu mümkünsüz seçim qarşısında qoymuşdu.

“O qızla ailə qursan, südümü sənə halal etmərəm. O qızdan sənə arvad, mənə isə gəlin olmaz. Qadın sarmaşığı kimi bir şeydir, sarılmaq üçün daim özünə dayaq axtarar. Əslini-nəslini bilmədiyin, tanımadığın bir qız üçün bu qədər düşünməyinə dəyməz. Səni Əzizə xalanın qızı Sevdaya evləndirəcəyəm, gül parçası kimi uşaqdır, peşman olmazsan”.

Bu sözləri Gövhər arvad söyləmişdi, sonra da əlavə etmişdi: “Sabah səhər kəndə gedib Sevdaya üzük aparacağam”.

Rafiq çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdı. Nə anasından, nə də Dəryanurdan keçə bilmirdi. Anasına deyə bilmirdi ki, mənə belə sərt seçim qarşısında qoyma, axı mən hər ikinizi çox sevirəm.

Rafiq nə qədər çalışsa da, anasını yola gətirə bilmədi. Qarşısına qoyulan şərtlər, bəlkə də həyatında ən müşkül çətinlik-

lərdən biri idi. Söylədiyi isə bunlar oldu: “Qoy sən deyən olsun, ana, mən xoşbəxt olmasam da olar, tək sənin könlün xoş olsun”.

“İlahi, insan necə acizləşə, yazıqlaşə bilərmiş. Mənə ümidlə könül bağlamış gözüyaşlı qoyduğum Dəryam necə olsun bəs? Deyirlər, sevmək gözəldi, ancaq qovuşmaq qisməti olan yerdə. Bəs ölmək necə? Deyirlər, ölüm də gözəldi, sənə ağlayanın olduğu zaman. Şirvan bölgəsində nahaqdan demirlər ki, ölüsinə ağlamayan, ölüsünü urvatsız edər. Ana isə hər şeydən keçilməzdi. Bu mümkün-süz addımı atmaqla mən həyatda canımdan çox sevdiyim insanı anama qurban etmişdim. Bundan sonra yaşamağımın mənim üçün nə dərəcədə mənalı-məzmunlu olub-olmayacağına fərqi deyiləm. Bildiyim tək bircə budu ki, xoşbəxtlik qapımı bir daha döyməyəcək. Şair sözüdü:

Bundan sonra qorxum yoxdu ölümdən,

Tale mənə nə verdi ki, nə alsın.

İndi hardasan, Dəryam? Bu gün səni məndən ayırdılar. Bundan belə yanımda olmayacaqsansa da, nəfəsinin ətri, içimə yığdığım xatirələrin həmişə mənimlə olacaq. Gecənin qaranlığında göy üzünü bəzəyən seçim etdiyimiz yeddiqardaş ulduzlar sənsiz qaldığımı xatırlatdı mənə. Xatırlayırsanmı, hər ikimiz ulduzları seyr etməyi xoşladığımız üçün bir gün bu gözəlliyi yaşamağı qərarlaşdırmışdıq. Hər birimiz “ən parlaq ulduz mənimdir” deyər mübahisə etmiş, sonda əl-ələ tutaraq yeddi qardaş ulduz kimi heç bir zaman ayrılmayacağımıza söz vermişdik. Amma sevgimiz heç də ulduzlar qədər parlaq və uzun-ömürlü olmadı. Həyatıma, sənsiz yaşanacaq günlərimə

göynəyi sozalmayacaq bir ağrı-acıya mübtəla qoymuşdu. Elə bir sağalmaz dərddin ağışında ki...

***

Atasından sonra tamam kimsəsiz qalan Dəryanur hara üz tutacağını, nə edəcəyini kəsdirə bilmirdi. Tale onunla oyun oynayırdımı? Artıq nə qayğısını çəkəcək valideynləri, nə də onu xoşbəxt edə biləcək istəklisi var idi. Çəkdiyi əziyyətlərə, acılara sinə gərərək, analığı tərəfindən evdən qovulub küçəyə atılmış Dəryanur seçim qarşısında qalmışdı: ya özünü öldürüb əzablı həyatına son qoymalı, ya da içində yaşamaq eşqini gücləndirib, bu acılıqları ona unutturub xoşbəxt günlər vəd edəcək birisinə qoşulub getməli.

Analığının ona qarşı bu mövqeyindən sonra üz tutub gedəcəyi, ümid, pənah yeri bilib sığınacaq tapdığı yeganə ünvan Dəryanurun həmişə özünə nənə bildiyi Şirinbəyimin onların evi müqayisədə Bakının içərilərinə daha yaxın yerləşmiş kasıb, qocalıq pensiyası ilə dolanan daxması (*gəcəqondusu*) olmuşdu. Uzaq qohumlarından olan Şirinbəyim nənə onu öz evinə aparıb, olanları unutdurmağa çalışırdı.

Ancaq analığından çəkdiyi ağrı-acılar Dəryanura bu həyatı da unutdura bilmirdi. Tez-tez qapıya baxır, hər an Onun gələcəyini gözləyir, sabahlarını dirigözlü, səksəkə içində açırdı. Şirinbəyim nənənin nəvəsi Almas, çəkdiqlərini unutdurmaq üçün Dəryanuru Fəvvarələr meydanına, Dağüstü parka, şəhərin digər gəzməli-görməli yerlərinə aparır, məzəli lətifələr danışib eynini açmağa, güldürməyə çalışırdı. Amma Almas da hiss edirdi ki, Dəryanurun təbəssümü, gülüşü heç də içdən deyil.

Bir dəfə isə...

Almas yenə adətincə hansı isə məzəli lətifəni danışib özü

də gülüb Dəryanuru da güldürməyə səy göstərəndə, Dəryanurun öncə ucadan qəhqəhə çəkib, sonra isə qəflətən hönkürtü ilə ağlamağa başladığını gördü.

- Sənə nə oldu, Dəryacan? deyə Almaz həyəcanla soruşdu.

- İstədim ürəkdən güləm, bacarmadım. Hansı günümə gülürəm, Almas? Axı olanları unutmaq mümkün deyil. Kəmalə ilə Ayazın naləsi hələ də qulaqlarımdadı. Övladının qatili ilə bir dam altda yaşamağa atam necə dözə bilirdi, başa düşmürəm. Başımı qarışdırmaqla özümü aldadıram. Bu gəzintilər, bəhanə dolu bütün məqamlar nə illah edirəm ürəyimi açmır.

- İnanıram, bir gün bunları yuxu sanacaqsan. Yeni bir həyata qədəm qoyduğun zaman hər şeyi unudacaqsan. Sənin kimi gözəl bir qızın bu cür həyat tərzinin özü bir haqsızlıqdı, - deyib Almas Dəryanuru qucaqladı.

***

Hər gün yeni düşüncə, yeni fikirlərlə sabahlarını açır. Qorxu və təlaş içində açdığı səhərlərin sayını da itirmişdi: sevib sığındığı, pənah apardığı insan isə artıq yox idi. Ağlamaqdan gözlərinin də işığı solmuşdu. Kaş bu görüş, bu tanışlıq, yaralı könlünü yerindən-yurdundan edən o xoşbəxt dəqiqələr heç olmayardı.

...İndi Dəryanur yalnız keçmiş xatirələri ilə qidalanırdı. Rafiqin ona bəxş etdiyi üç ay davam edən məhəbbətli günlərinin şirinliyini on ildən artıq idi ki, vücudunda gəzdirirdi. Ötən illər ümidini qırmış olsa da, yenə də gözləyirdi. Aradan illər ötməsinə baxmayaraq inanırdı ki, bu Ağatlı oğlan hökmən günlərin birində gəlib onu əzabların cəngindən qurtaracaq. Anası Zivərin ölümündən sonra analığının onun başına gətirdiklərinə seyrçi gözü ilə baxan atasından acı həqiqətləri köksündə ağır bir yük

kimi gəzdirərək gizlətmışdi. Düşüncələri keçmişə söykənərək qaysaq bağlamış yaralarını yorulub-usanmaq bilmədən hey təzələyirdi.

“Ola bilsin həyatda mənim kimilərinə çox rast gəlsin, ancaq görəsən mənim qabağıma Rafiq kimisi çıxacaqmı? Bu həsrətin bir sonu olacaqmı görən?”

Suallar əlində naçar qalmışdı.

“Bu illəri onsuz necə yaşamışam bilmirəm, amma bundan sonrakı həyatımı onsuz təsəvvür etməyim mümkün deyil. Hər zaman gözlərim yolda, ürəyim səksəkədə idi. Bu sevdalı günlərimdən mənə qalan yalnız həsrətim olmalıdırmı? Məni yaşadacağını vəd edən insan indi məni dərdə salmışdı. Noolardı, Allahım məni dərdlərə yol yoldaşı edən illəri taleyimə yazmayardı. Onun ürəyimdə qurduğu yuvanı uçurmaq mənimçün ölümdən bədtərdir. Ola da bilsin elə zaman gələ ki, həyatımda var olmuş sevgi, məhəbbət adında duyğularımın şirinliyi də, əzabı da sozala, ovuna, adiləşə. Ancaq onun mənə bəxş etmiş olduğu saf məhəbbət çiçəyi ömrümün sonunadək mənimlə qalacaq. O, mənə çoxlarının yaşamadığı təmiz, pak duyğularla yaşamağı öyrətdi. Mənə sevginin ucalığını, şirinliyini öz təmiz hissləri ilə anlatdı. Əvəzində mən də onu heç kimin sevə bilməyəcəyi bir ömür qədərincə sevdim. Elə dəlicəsinə ki... Hər kəlməsi mənim yaşamağım idi. Mənə and içirdi, mənsiz dözə bilmədiyini, yuxularında da mənimlə yaşadığını, məni xoşbəxt etdiyini söyləyirdi. Qəlbimin qırıq olduğunu bildiyi halda, bu qəfil gedişi nədən oldu görən? Bir daha dönməməkdə, fəlakətə dilbir olub qəsdimə

durmaqda niyyəti nədir? Hər şeyi zamanın axarına buraxmaqda qarşısına hansı qəsdı qoyub? Bu həzin ağrılarım, ona bəslədiklərim doğrudanmı “bir görüşün salamına dəymədi?” Bizi üç ay ağuşunda yaşatmış onlu-mənli günlərimiz nə onun, nə də mənim günahım. Bu, bizim taleyimiz, alın yazımız. Biz ayrılmadıq, bir-birimizi bina-dan doğulmamış mövcudluq kimi itirdik. Kaş dalaşardıq, sözlərimiz çəpləşib bir-birimizin boğazında qurşun olardı, məhəbbətimiz hikkəyə, nifrətə çevrilərdi. Belədə, sənsizliyin ağrıları bu qədər dözülməzlik həddində olmaz, yollara bu qədər soraqçı da durmazdım yaqin. Nə yazıqlar ki, səni unutmaq mümkünsüz, sənsiz yaşamaq sənsizlikdən daha dözülməzdir, Rafiqim. Sənsizliyin mənimcün nə demək olduğunu dərk etmək kimsənin gücündə yox, bunun dərəcəsi bir özümə bəlli, bir də bu yolda mənə qəmxar olan dərdlərimə”.

***

Onun üçün Rafiqin ətrini qoruyub-saxlamış bu bağı, bir vaxtlar əzizləyib-oxşayıb əyləşdikləri bu skamyanı neçə illərdi özünküləşdirmişdi. İllah da isti aylarda Rafiqi görəcəyi ümidi ilə hər gün bura gələrdi. İndi yalnız Tanrıdan bir möcüzə göstərməsini arzulayırdı. Elə bir möcüzə ki...

“Bu, qıbləğahım olan Allahımın ürəyimin pıçıltılarını eşidə biləcəyi möcüzə olardı. İçimi çulğayanları ancaq onunla bölüşə bilərdim. Məni yalnız o başa düşsə bilərdi. Bu ağrılar özgələr üçün naməhrəmdir. Mənim ağrılarımaya uyğunsuz nəzərlərlə baxa da bilərlər. Həyat mənə elə dəhşətli qırmanclar çəkib ki... Hər səhifəsini vərəqlədikcə, içimdəki göynərtilər ömrümdən bir neçə ili yanlış düşmüş

yazı kimi pozmağa başlayır. Gənc yaşında çürümüş ağaca bənzərim var. İnnən belə daha heç kimə lazım olmayan, atılmış, gərəksiz əşyaya çevrilmişdim. Bəzən saatlarla donmuş lal vəziyyətdə qalır, özümü həyatdan təcrid olunmuş hiss edirəm. Deyirlər, insanın düşüncələri okeanlar qədər sonsuz olur. Mənim düşüncələrimə elə qarışıb ki, həyata niyə gəldiyimi, yaşamağımın səbəbini də artıq anlaya bilmirəm. Lazımsız əşyaya çevrilməkdən, həyatda tənha qalmaqdan qorxmağımın səbəbini indi-indi başa düşürəm. Qorxduğum başıma gəlmişdi. Mənim üçün dəyərli olan varlıqların həyatımdan getməsi, düşüncələrimlə yanaşı həyatımı da qatılaşdırmışdı. Xoşbəxtliyimi öz əllərimlə küləyin əlinə əmanət etdiyim zaman, sən demə, bir ömür boyu sorağında olduğum **xoşbəxtlik** məni sağalmaz dərdə salacaqmış. Uşaq ikən anamın himayəsində böyüdüyüm illərin qədrini bilmədiyimə indi təəssüflənirdim. Uşaq vaxtı gələcəyimizin film qəhrəmanlarıtək xoşbəxt sonluqla bitəcəyini zənn edirik. İndi isə “lakin”, “kaş” sözləri dilimizdə əzbərlənmiş bir şeir parçasıtək bizi daim geridə buraxdığımız xoşbəxt günləri xatırlatmağa sövq edir”.

“İstərdinmi qəlbin rahatlıq tapsın?” deyə kiminsə ona sual verdiyini zənn edərək arxaya çevrilsə də, bir kimsəni görmədi. Gələn səsə qulaq kəsilməyə başladı:

“Qəlbinin rahatlıq tapması üçün, kiçik bir torpaq sahəsi götürərək sevdinin çiçəkləri ora ək, hər gün böyük məhəbbət və sevgi ilə ona qulluq et. Əkdinmi?”

- Əkdim.

- Cücərdimi?

- Artıq cücərməyə başlayır, - deyə ikinci səs sevincək cavab verir.

- Demək, bu gündən o, sənə yoldaşdı. Dərdini, nisgilini, başına gələnləri ona danış... O artıq gül açır, eləmi?

- İnanılmaz bir hal. Mən bunu bacardım.

- Bu gündən o sənin sevdiyın, həsrətini çəkdiyın, əzabla ayrılıq gününü xatırladığın öz sevgindir. Nəvazişini ondan əskik etmə... Yarpaqları töküldümü?

- Eh, bu nədən belə oldu?

- Sən bu gündən real həyatdan uzaq, xəyalların qoynun-dasan.

- Axı xəyal həyat deyil.

- Bu, artıq sənın həyatındı. Bunu yaşamağa məhkum-san. Xəyallarında da xoşbəxt olmağı bacarmaq lazımdır”.

Yazılmamış, ancaq hər kəsin boyun əyməyə məcbur qaldığı qanunlar və talelər. Dəryanurun eşitdiyi bu dialoq, sanki onun öz taleyi idi. Taledən qaçmaq isə mümkünsüz.

“İnsanları qəlbən daha asan anladığım halda, məni başa düşmək onlar üçün niyə belə çətin olub? Mən burulğanda boğulduğum an çarə axtarırkən, həmin insanlar mənən özlərini unudub mənə qarşı qərəzli mövqe tutmuş olsalar da, mən bu halımla yenə onları başa düşür, qınamıram. Axı, insanlar bəzən praktiki görüntülərdən çox, nəzəri əsaslara söykənirlər”.

***

...Bəlkə də, yaşından bəri bugünkü qədər sevinməmişdi. Başqa cür ola da bilməz. Axı illərlə sevincini, kədərini, nisgilini, içindəki ən xoş və ən acı həsrətlərini paylaştığı rəfiqəsi Almas

ailə həyatı qururdu, Almasın xoşbəxtliyi elə onun da xoşbəxtliyi demək deyildimi?!

Dəryanur bir anlıq Rafiqin ona söylədiklərini xatırladı: “Dəryacan, sabah bacım Könülün toy günüdür. Arzu edirəm, bu gündən bizim də nəsibimiz olsun. Səni ömrüm boyu sevəcəyəm, bunu unutma. Sən hər şeyin ən yaxşısına layiqsən”.

Qəfil qopan hayqırtı Dəryanurun vücudunu silkələdi. Bu, Almasın naləsi idi

Xoşbəxt gündə bədbəxt hadisənin baş verməsi həqiqətən dəhşətdir. Şirinbəyim nənə nəvəsi Almasın bu mübarək günündə həyatdan köçməsi ilə Dəryanuru da sarsıtmış, sabahını sonrası naməlum yaşıntılara mübtəla etmişdi. Hansı ki, bundan Almas da, elə Dəryanurun özü də hələ çox-çox sonralar xəbər dar olacaqdılar.

“Mən hələ anamın, atamın, bacı-qardaşımın itkisinin acısını unuda bilməmişəm. Bu halımda mənə arxa, dayaq olmaq istəyən yeganə insan həyatdan niyə köçməlidir, axı?.. Şirinbəyim nənədən sonra deyirdim, dəli olaram, ölərəm yaqın. Hər şeyin zamana ehtiyacı olduğu kimi, bizlər də ömrümüzü təhdid edən bütün acılıqlara dözmək məcburiyyətindəyikmiş. Zaman özü bizləri ovundurur, döyə-döyə, əzə-əzə hər şeyə öyrəncəli edir. “İnsanın üzü daş, torpağınsa üzü soyuq”. Haqmış bu deyim”.

***

Günlər bir-birini əvəzləyir, Rafiqdənsə xəbər-ətər çıxmırdı. Dəryanur kədərinə içində boğmağa çalışırdı. Şirinbəyim nənədən sonra bu evdə özünü artıq hiss etməyə başlaması da bir yandan. Bu düşüncəni Dəryanurda Almasın həyat yoldaşının ona qarşı namünasib davranışları yaratmışdı. Pənah gətirdiyi

yeganə bu ünvandan uzaqlaşmaqda niyyəti Almasın ailə həyatını qorumaqdı. Olanlardan rəfiqəsinin xəbəri olmasa da, bu addımı atmaqda qərarlı oldu.

Alatoranlıqdan evdən çıxıb Bakı metropoliteninin “Elmlər Akademiyası” stansiyasından keçərək Nərimanov prospekti ilə (indiki Hüseyn Cavid) başaşağı irəli-geri var-gəl etməyə başladı. Axşama doğru irəliləyən günün onun üçün necə sonlanacağını və həyatının bundan sonrakı dövrlərində baş verəcəklərin hansı sonluqla başa çatacağını, taleyinin ona vuracağı zərbələrin səmtini müəyyənləşdirirdi elə bil. Bir-birinin ardınca özünə ünvanladığı suallara cavab axtarırdı. Havanın an-an qatılaşması içindəki qorxunu bir az da vahimələndirirdi. Vücudunu bürümüş sarsıntı dolu xof... Qaranlıq küçələr... Dəryanurun bu andaca duyduqlarını yaşamağın özü bir dəhşətdir. Axı üz tutub gedə biləcəyi bütün ünvanları taleyinin yazısı onun üzünə çoxdan bağlamışdı. Gözdən uzaq skamyaların birində büzüşüb oturmuş olduğu halda, Tanrısının ona bəxş etdiyi bu acılığı, içini qovuran bu ağrını nəgahən bir pıçiltının xoş rayihəsi bürüdü: *“Sən həsrətin nə olduğunu bilirsənmi? Hardan biləsən? İnsan qəlbini parça-parça edib həsrətdən qovrula-qovrula açılmış qızılgülün ləçəklərini görməyibsənsə, bunu necə dərk edə bilərsən”*.

Çevriləndə, qarşısında 40-50 yaşlarında bir kişini durduğunu gördü. Gözlərini çöhrəsinə zilləyərək, elə bil ona ünvanlamış olduğu sualına cavab gözləyirdi.

“- Həsrət mənim gözlərimdən ürəyimə yol açıb. Kitab kimi vərəqləyib oxuduğunuz mənim qəlbimdi. Lap qızılgül ləçəkləri tək, pardaxlamış. Bəs siz necə? Bahar yağışının islatdığı tər çiçəkləri görmüsünüzmü? O çiçəkləri ki, soyuq qış günlərində özünə sığınacaq axtaran bir kimsəsizi xatur-

ladır. Bir sevgi yaşadım qızılgülə bənəzər. Ləçəklərində məhəbbət işığı, yarpaqlarında məhəbbətə uzanan bir yol. Elə bir sevgi yaşadım ki, o da vüsəla həsrət.

- Bağışlayın, deyəsən sizi bu günə sevgi qovub. Səhv etmədiyimi təsdiqləyə bilərsinizmi?

- Nə bir kimsəm var, nə də bir özgə sığınacağım. Bunda kimisə qınamağa haqqım da yox. Bu, mənim taleyimdir.

- Sizin kimi gözəl xanımın bu sayaq danışmağa haqqı çatmır. Gedək mənimlə, həyatın real üzünü sənə göstərim”.

İçinin bu anlaşılmaz pıçıltıları qoynunda aldadıcı rahatlıq tapan Dəryanurun bu sarsıntılı anlarında Allahından dilədiyi bir qarın çörək və hüzur idi. Qaranlıq sabahlarında ümid işığının yanacağını qarşısına çıxan hər hansı bir kəsin ona qəyyumluq edəcəyində görən Dəryanurun tanımadığı, yad bir kişinin arxasınca belə rahatlıqla addımlaması, güman, bu düşüdüklərinin təsirindəndi. Hara və neyçün getdiyini qədərincə dərk etməyə indiki halında anlaşıqsız idi.

Bu, taleyinin onunla təzə bir oyunu, alın yazısı idi...

***

Artıq on gün idi tanımadığı, amma ona arxa, dayaq olmaq istəyən İlqar adlı bir kişinin evində idi. Həyatını bütövlüklə danışaraq ondan kömək diləmişdi.

- Doğrudan da taleyin hökmünü bilmək olmur. Deyirdim, onsuz yaşaya bilmərəm, ölərəm, amma görürsünüz, hələ ki yaşayıram, üstəlik sizə yük də olmuşam. Onu tapmaqda mənə yardımçı olsanız, ömrüm boyu sizə minnətdar olaram.

- Nə danışırınsınız, mən nə etmişəm ki... Bir də, həyatınızın ən gözəl çağları hələ qabaqdadır.

Dəryanur üçün Rafiqi tapmaq bir xəyal idi. Amma ümidini itirmək də istəmirdi.

“Bir gün gündüzü parlaq edən Günəş kimi həyatıma girib, bir gecənin qaranlığında da yox oldun. Gecənin qaranlığında istəklisi Günəşi bütün zamanlar boyu addım-addım izləyib, əslində nəticə etibarlı ilə kainatı aydınladan Ayın nurunda sənin kölgəni axtardım, Rafiqim. Uzanılı əllərinə baxdım, məsum görkəmin kölgəndə daha aydın görünürdü. Mən də əllərimi uzatdım, amma qara buludlar yeri aydınladan Ayın çöhrəsinin qabağını tutduğundan mən səni itirdim. Həsrətlə hər ötüb-keçən gecələrimdə səni görmək ümidilə gözlərimi yumur, bir gün düşüncələrimdən silinərək xəyallarından da gedəcəyindən qorxuram.

Sənsiz yaşadığım gecələrimin qaranlığında səni düşünürəm səndən xəbərsiz. Həyat yollarımı bu sevdaya bağladım və illərlə gözlərim yollarına soraqçı oldu. İçimi yandırıb-yaxan bu sevgi tonqalını söndürməkdə çarəsizəm. Soyuq fevral günlərində səni itirərkən, özümü də mənəvi cəhətdən itirdiyimi anladım. Amma mən qayıtdım. Səni düşüncələrimdə yaşadaraq, o günlərin xatirələrini əbədi qoruyub saxlamaq üçün gör havaxtdandı soraqçınam. Dilimizin susub, gözlərimizin dil açıb söhbətləşdiyi dəqiqələrdə biri birimizi itirəcəyimizdən xəbərdar olmuş olsaydıq, görəsən yenədəmi susardıq?

...Mən yaşından asılı olmayaraq, Tanrının xəlq etdiyi hər kəsə təmiz məhəbbətlə döyünən bir ürək arzulayırdım. Necə deyərlər,

*Bir sevgi istərəm daim var olsun,
Bütün sevənlərə qoy qismət olsun.*

Onlar isə mənimlə gör nə sayaq davrandılar. Əgər bir zamanlar gərginlikdən boğulma həddimdə nəfəs tapdığım, içimdəki hayqırtılarımı ləpələrinə danışdığım təskinlik ünvanım mavi gözlü Xəzər idisə, tanıyıb-bilmədiyim birisinin ünvanına daxil olmaqla həm bunlar, həm də Rafiqi soraqlayıb axtarmaq imkanlarım əlimdən alınmışdı. Hər gün məni yeni bir ümidlə bu evdə saxlayan mənə yad kişinin apardığı araşdırmalarından da xəbərsiz idim. Həftələri aylarla əvəzlənən bu ünvanda şübhələr içimi dağıtsa da, ağrıdan susayan ürəyimə az da olsa sərənlik, toxdaqlıq gətirən yenə də nə vaxtsa Rafiqi görmək ümidim idi. Yaşamaq istəməyərək özünü sahilə atan balıqlarsayaq mən də bu mənzildə yaşamağımdan usanıb, hərdən özümü müvəqqəti qərar tutduğum doqquzmərtəbəli binanın eyvanından atmaq istəyirdim”.

Qapının zənginə yerindən qalxdı. Gələn İlqar idi. Üzündə onun özünü məmnun edən hansı isə bir sirli xəbərin nişanələri dolayırdı.

- Salam, Dərya xanım, axır ki, səni sevindirən xəbəri gətirmişəm.

Həyəcanından Dəryanurun ayaqları tutularaq yerə çökdü. Sevincinin qəflətən yox olmaq qorxusu simasından açıq-aydın görünürdü.

- Eh, məhəbbət, məhəbbət! Sən nə qədər ürəkləri parçalayıbsan... Bu halında sizi görüşdürə bilmərəm. Əvvəlcə dostumun evinə gedək, sonra görüş barədə fikirləşərik.

qədər sevgi bəsləməyin özü bir məsuliyyət imiş. Mənsə anamı itirəcəyimdən qorxaraq həyatımı cəhənnəmə çevirdim. Neçə illərdir bu camurluqdayam, quyunun dibində nəfəs almadan, sənətsizlikdən boğularaq yaşayıram. Hər şeyim var ikən yoxa dönmüş, cavan yaşında saç-saqqalımı ağartmışam. Sənin ətrini alacağım bir varlıq var ki, o da bundan sonra mənim körpəm, Dəryanurumdur.

Məhəbbət bulud kimidi, gözlənilmədən gələr və qəflətən də yağışını yağdırır. Həyat da onu kimidi. Kimi itirir, kimi qazanır. İnsan həyatı mürəkkəb bir cümlədən ibarətdir. Öyrənmək üçün mübtədəsini, xəbərini, təyinini tapmaq gərəkdir. Buna isə hər kəs müyəssər olmur. Həyatımdan bunları ummaq ümidini itirmiş mən yaşamağı sənə, ölməyi isə özümə arzulamaqla səni axır nəfəsimə qədər sevməkdə davam edəcəyimə qərar vermişəm. Ruhum bədənimdən ayrılana qədər sən mənim ürəyimdə yaşayacaqsan, Dəryanurum. Adını ürəyimə yazmışam, ürəyimdə ömürlük qalsın deyə. Adını dodaqlarıma hopdurmuşam, dodaqlarımı tərvətləndirsin deyə. Adını gözlərimə yığmışam, səni usanmadan arasın, gəzsən deyə. Əgər sevgi xatırlamaqsa, yanmaqsa – gözlərimi yumaraq bütün ruhum göynəməkdə ikən səni hiss edə bilirəm. Fərqi tək bircə burasındadır ki, sən yanımda deyilsən...

Biz taleyin oyununa düşdük. Qəbul etməkdə çətinlik çəkdiyim böyük sevgilərin sonunun görünmədiyi, kiçik sevgilərin sənə ər-arvad savaşı ilə bitdiyi həqiqət imiş. Mən bunu anlamaqda gec qalmışdım. İndi isə nə həyatım, nə də sevgim qalmayıb. Dəryanurumu itirəndən sonra səmada qanad çalıb uçuşları ilə ilk baxışda qayğısız təsiri bağış-

layan quşlara belə həsəd aparmağa başlamışam. Bu olanlardan sonradamı həyatımı düzənə qoymaqda acizlik göstərməliydim? Anam öz arzusuna görə üç cavanın həyatını puç etmişdi. Mən buna görə anamı qınaya bilmirdim, çünki o, mənim anamdır. Bu evə gəlin olmaq arzusu ilə qədəm qoyan Sevdaya da yazığım gəlirdi. Axı o daha yaxşı bir ailəyə və sevilərək daxil ola bilirdi. İndiki halımızda isə ayrılmaq ən əlverişli yol idi. Sevdanın bundan da artıq bədbəxtliyə düçar olmasını istəmirdim”.

***

Məhəbbət yerin təkindən qəfil hayqıran vulkana bənzəyir, öz gəlişilə rastına çıxacaq hər kəsi yandırmaq gücündə olan vulkana.

Ayrılmaq fikrini Sevdaya söyləməkdə çətinlik çəksə də, niyyətinə qərarlı idi.

Gövhər arvad da özlüyündə artıq bu evliliyin oğlunun həyatını alt-üst etdiyini görür, ciyərparəsinin xoşbəxt güzəranını özünün hədd bilməyən “şıltaq” tələblərinə qurban verdiyinə görə özünü qınayırdı.

...Rafiq körpəsi Dəryanurun səsinə fikirdən ayrıldı. Ürkək baxışlarla Sevdaya tərəf döndü.

- Nə olub, mənə niyə qəribə tərzdə, suçlu-suçlu baxırsan? - deyə Sevdə soruşdu.

- Mən sənə xoşbəxt həyat vermədim, Sevdə, sən yalnız anamın arzusu oldun. Ancaq daha bacarmıram. Bilmirəm necə deyim ki, səni qırmayım. Gəl, ayrılmaq, qızım mənimlə qalsın, sənsə öz yuvanı yenidən qurmağa çalış. Bəlkə bu dəfə bəxtin üzünə gülə, xoşbəxtliyini tapasan. Bundan artığını edə bilmirəm, Sevdə. Həyatımı yalnız qızıma həsr etmək istəyirəm.

- O, mənim də qızımdır. Onu məndən necə qopara bilərsən. Ağzının nə dediyini qulaqların eşidirmi? Evlənilib-boşanmağı oynucağa çevirmisiz. Ananın arzusu idi - aldın, sən istəmirsən - boşayırsan. Əla! Qərarları yalnız siz verirsiniz, mən kiməm ki, dilsiz-ağızsız heyvan.

- Haqlısan, yaşadığımız bu iki ildə mənimlə fərli keçirdiyin bir günün olmayıb. Bəlkə qurduğumuz soyuq münasibətdən zövq almısan? Ancaq bil ki, bu evliliyi axıradək sürdürmək bizə ağrıdan savayı heç nə verməyəcək. Nə canımız, nə də xoşbəxtliyimiz olmayacaq. Bunu düşünübənsənmi? Bunu yalnız özümə görə demirəm, Sevdə.

- Qeyrətin o qədər aşıb-daşır ki, arvadını satmağa da utanmazsan. Gəzdiyin küçə qızının adını əbədiləşdirməyi də unutmadın... Düz deyirsən ki, mənim daha burada qalmağıma lüzum yoxdur.

- Bir var ömrün boyu zülm çəkəsən, bir də var ziyanın yarısından dönmək. Ürəyini boşaltmaqçün söylədiklərinin hamısını təbii qəbul edirəm. Ancaq sənin burada qalıb ömrünün sonuna qədər bədbəxt həyat sürməyinə də razı ola bilmirəm. Sən bu zülmə layiq deyilsən, Sevdə.

***

Dəryanur qanadsız quşa bənzəyirdi. Gah ağlayır, gah da özündən gedənəcən qəşş edib gülürdü. İçində tüğyan edən hissələrinin qədəri-qəsəmi yox idi. Rafiqlə görüşünün necə keçəcəyi idi onu düşündürən. Rafiq onu bu halında tanıya biləcəkdimi?

Yol uzandıqca, səbri də tükənirdi. Ürəyinin döyüntüsünü eşidən olmasın deyə, əllərini sinəsində sıxmışdı. Maşın üçmərtəbəli, böyük bir mülkün qarşısında dayandı.

- Budur, gəlib çatdıq. Mənə elə gəlir ki, bu gün çox gözəl

bir gün olacaq, - deyər İlqar qərribə tərzdə Dəryanuru süzdü.

- Sizə necə təşəkkür edəcəyimi bilmirəm.

- Minnətdarlığa ehtiyac yoxdur, get, o, səni gözləyir.

Dəryanur qapıya yaxınlaşanda, nədəndi bilmədi, vücudunda qərribə bir sıxıntı hiss etdi. Zəngi basaraq gözləməyə başladı. Amma onu qarşılayan Rafiq yox, tamamilə özgə birisi idi. Çaşqınlıq içində gəriyə dönmək istədikdə,

- Nə oldu? İlk gündən qaçmaq fikrinə düşübsən? soyləyən, qapını açan adam, kobud halda qolundan yapışıb onu içəri saldı.

- Özünü ağıllı, utancaq aparmağı tapşırıblar yoxsa?

- Sizi başa düşmədim. İlqar məni sevdiyim insanla görüşdürmək üçün gətirib.

- Deyəsən, hara gəldiyindən, doğrudan da, xəbərən yoxdur. Sənin bura düşməyinçün bir əmək pul vermişəm. Tanımadığın insana bu qədər etibar etmək, gülünlük deyilmi?

Bəli, budur sonu bilinməyən həyat. Əgər mənəviyyatının öldüyünü hiss edib, amma hələ də yaşamağında davam edirsənsə, onda səni ölüldəndən yalnız cismindir fərqləndirən. Rafiqlə görüşmək adı ilə aldadılıb bu ünvana gətirildiyi yeddi ayda Dəryanur bu dəfə bu həyatın tale yükünü çiyinlərinə götürmüşdü: yalvarışlarına, göz yaşlarına məhəl qoyan kim idi. Etirazları hər gün döyülərək işgəncələrə məruz qalması ilə sonlanır, gündüzləri kimi gecələri də məcburi tərzdə neçələrinin nəfsini söndürəcək vasitə olurdu. Bu aylar ərzində hansı üzləri görməmiş, kimlərin əyləncəsinə çevrilməmişdi?! Vaxtsız ağarmış saçları həyatın ona vurduğu zərbələrin nəticəsi idi. Ürəyinin səsi isə qulaqlarına “Bu sənin alın yazındı” deyib pıçıldamaqla, düşünmək qabiliyyətini də əlindən almışdı...

...Bir gün Dəryanurun zavallı görkəminə diqqət yetirən daimi müştərilərdən biri:

- Bu həyat tərzini sənəni həm güldürüb, həm də ağladacaq. Buna nə vaxta qədər dayanıb biləcəksən?

- Həyatın məzmununu həm güldürüb, həm də ağlatmaq. Allahın hökmü ilə buna da səbr edəcəyəm. Son nəfəsimə qədər çarpışacam ki, ürəyimdə olan arzuma çatım.

- Sənə həsəd aparıram. Tanrı sənə nə böyüklükdə səbr, dözümlü, iradə veribmiş. Niyyyətin hara, mənzilin də ora olar, inşaAllah!

- Mənə burdan çıxmağa kömək etsəniz, sizə minnətdar olaram. Gedəsi yerim olmasa da, küçədə yaşamaq burdan yaxşıdır.

- Bu, mənim Allah qarşısında etdiyim ən savab iş olardı, - dedi həmin adam.

“Ümidli yollarda sevgi qoymuşdum. Dənizlər belə mənim sevgim qədər sonsuz ola bilməz. Rafiqimin hər şirin kəlməsinin, ilıq nəfəsinin, dərin, mənalı baxışlarının həsrətində idim. İllərin qəlbimdəki coşqunu yuyub aparmağa, vücudumdan silib atmağa gücü çatmadı. Əlim əllərinə çatmadısa da, hər zaman sənəni canımdan artıq sevdim, Rafiqim. Kaş zamanı geri qaytarmaq mümkün olaydı, onda mən də sənəni itirmiş olmazdım. Sənəni bir başqası bir ömür boyu sevmək olarsa da, heç vədə mənim bir anlıq sevgimin qədərincə sevə bilməyəcək”.

Dəryanur gənc yaşında qocalmış, taqətdən qalmışdı. Bir tərəfdən küləkli Bakının qışı, digər tərəfdən aclıq, yuxusuzluq və canındakı ağrılar... Bir qarın çörək üçün saatlarla yalvarmalı olurdu. İnsanların onu ikrahla süzərək, onsuz da sınımış qəlbini

yenidən sındırmaqdan həzz aldıqlarını aydınca görürdü. Bəzən acılığını Rafiqin tez-tez qulaqlarımda səslənən şirin pıçılıtlarıydı ona unutturan: “*Dünya var olduqca, sən yaşadıqca, inan ki, bu ürək daim səni sevəcək, Dəryacan*”.

Dəryanuru yalnız bu acıları görmüş, dadmış birisi anlaya bilərdi. Gənc yaşında beli bükülmüş, saçları ağarmış, gözəlliyindən bir əlamət qalmayan bu qızcıqaz talesizliyinin, kimsəsizliyinin qurbanı olmuşdu. Yalquzaq küçələrdə qan qusmasından (*vərəm xəstəliyi tapmışdı – red.*) xəbərsiz insanlar ona yaxın düşmək barədə belə düşünmürdülər. O isə xəcalətindən əriyə-əriyə bir qarın çörək üçün dilənməyə məcbur olduğu halında da Tanrısına şükür edirdi. Görən bir gün bu günahkar bəndəsinə bir gün ağlayacaqdımı Tanrısı?

Soyuq külək qarı sovurub, üzünü qarşıtdı. Taqətsiz halda yerə çöküb hönkür-hönkür ağlayaraq, əllərini göyə qaldırdı: “Ey gözəl Allahım, mənə rəhm et, mərhəmətini məndən əsirgəmə, daha qüvvəm tükənib, mənə bircə dəfə uzaqdan da olsa Rafiqimi görməyimi qismət elə”.

Artıq onun üçün həyat sönmüş, arzuları əlçatmaz-ünyetməzlikdə qalmışdı. Dəryanur ilk öncə Rafiqin aciz xislətinin, sonra isə insanların vəhşi təbiətinin nəticəsi olaraq puç edilmiş həyatı ilə barışmağa məcbur olmuşdu.

Ana nəvazişindən məhrum olub ögey anasından qazandığı tənələr dolu günlərinəmi, itirilmiş məhəbbətinin ona bəxş etdiyi acılamı, zaman-zaman qucaqdan-qucağa düşməsinəmi, küçələrdə qan qusaraq kimsəsiz keçirdiyi günlərinəmi, yoxsa qisməti olmayan bəyaz gəlinlik duvağınımı öyünüb xoşbəxt-xoşbəxt fərəhlənəcəkdi?!

Həyatı boyu ən kədərli anlar yaşamış olsa da, ”asağı-

lanmaq haqqım deyil” deyə bütün ağrı-acılara sinə gərirdi. Həyatının geridə qalan hissəsinə dönüb baxanda, itkilərindən savayı bir şey görmürdü. İllərlə ümidlə fələyin onun üçün qurduğu “oyun”un sonluğunu (nəticəsini) gözləmişdi.

*“Sənli dünyama dönmək istərəm,
Səsini bircə an duymaq istərəm.
Köçüb bu dünyadan ölmək istərəm
Nə olar, bir anlıq qayıt ömrümə.*

Görən mənim parçalanmış bədənimin onun məhəbbətinin vücudunda dincəlməyə haqqı varmı? Bu vaxta qədər tökdüyüm göz yaşlarımdan bəlkə keçilməz bir çay yaranardı, amma daha ağlaya da bilmirəm. Təsəllimi göz yaşlarımdan tapdığım halda, susuz səhraya dərman olacaq bir damlaya həsrətəm. Buna isə həyat demək olmaz. Həyatda ən düzgün seçim iki pisdən ən az yaman olanını və iki yaxşıdan ən çox yaxşı olanını götürməkdir. Mən isə artıq seçim imkanlarımı tamamilə itirmişəm. Sən göydəki Ayım idin, Rafiq, yolumu daim nurlandırırdın. Səni tapacağıma olan ümidin ürəyimi doldurduğu bu işıq idi, hansı ki, məndə səni nə vaxtsa görə biləcəyimə yaqinlik yaratmışdı. Fəqət...”

***

İfrat halsızlıq, qədərsiz yorğunluq və Günəşin ilıq şəfəqləri, bir də qulaqlarında Rafiqin “*Kaş səni xoşbəxt etmiş olaydım, Dəryacan, indi yeganə arzum budur*” pıçıltıları ruhunda qəribə, xoş bir təmas oyatmışdı. Heç özü də bilmədi bu duyğuların ağışında onu nə vaxt yuxu apardı: “*Kaş səni xoşbəxt etmiş olaydım, Dəryacan...*”

Gördüyü röyanın təsirində ikən, hissələrini ovunduracaq

qədər nəvazişli bir səsdən səksəndi:

- Dəryanur, daha gecdir, gəl gedək!

“Dəryanur? Azərbaycanın şəxs adları sıralanmasında adda-budda eşidilən bu adın daşıyıcısı kim idi görəsən?”

Səs sahibi qonşu skamyada əyləşmiş, görünüşündən cavan olduğu sezilən, amma zamanın gərdişi saçlarını vədəsindən qabaq çallaşdırdığı bir kişi idi.

Özü də bilmədi necə oldu, hansı hissın gücü iləsə qonşu skamyada əyləşmiş həmin yad kişidən soruşdu:

- Kimi çağırırdınız?

Qonşu skamyada əyləşmiş yad adam tanımadığı bu yad qadını soyuq, etinasız nəzərlərlə süzüb, körpəsini bir də səslədi:

- Dəryanur, daha gecdir, gəl gedək!

***

...Bu, Rafiq idi.

Racu Şıxlı

“ATA QARĞIŞI”.

Ayətəxan Ziyadın (İsgəndərovun) eyni
adlı povestinin motivləri əsasında
(kino-senari)

Panorama. Qaranlıq bir otaq. Bir tək pəncərədən düşən alatoranlıq otağı yarı işıqlandırır.

Yazı masası. Lampa işıqlanır. Işıq masanın üstünə qoyulmuş qalın üzlü gündəliyin üzərində gurlaşır. Dəftərin yan tərəfində qələm, eynək görünür. Az sonra işıq nürani, saçlarına dən düşmüş, alnında qırıqlar kölgə salmış bir ananın üzündə gurlaşır.

Görüntü zəhmətkeş, qocalmış əli işıqlandırır. Ana (*Aygün*) eynəyi gözünə taxaraq qələmi barmaqlarının arasında sıxır. Yazmağa başlayır. Arada bir ayağa durur, qələmi yerə qoyur, barmaqlarını çənəsinin altına dayaq edir. Işıq ananın dərin boşluqda zəif işıldayan mənalı gözlərində gurlaşır.

Həzin musiqi. Ana eynəyini gözünə taxıb, qələmi barmaqları arasında sıxır, yazmağına davam edir. Fonda qayıbanə səs ruhu rıqqətləndirir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Sevmək gözləməməkdir. Gözləmələrin sonlandığı bir ünvandır. Həsərət sürməli gözlərin ünvanlı-ünvansız yollara dikilərək təşnə ilə gözlədiyini, hər kəsdən mübhəm bildiyini sevgi yoluna boylanar. Kiminin sevgisinin nakam, kiminin qovuşmaqla sonlanması labüdü. Bəlkə ürəyini

Görüntü. Ləmanın gözləri pəncərə önünə dikilib. Arabir rəfiqələri ona yaxınlaşır. Ləman onların üzünə azacıq gülümsəyib, yenidən bayıra baxır.

Aygün (*daxili səs*): - Qızım neçə vaxtdan bəri ünsiyyət tapdığı insanı bu gün mənimlə tanış edəcək. Sevmək və sevgisinə cavab olaraq sevmək! İnsan üçün bundan böyük səadət varmı? Hiss edirəm ki, qızım dəlicəsinə sevir və inanır da ki, bu sevgisində haqlıdır.

Görüntü. Aygün ustufca Ləmana toxunur. Ləman yuxudan ayılmış kimi səksənir. Aygün Ləmanı pəncərənin önündən ayıraraq masanın ətrafına gətirir.

Aygün (*daxili səs*): - Ləman düşünürdü ki, sevdiyi insanı öyrənmək onun haqqıdır. Fəqət, bütün bunlara müqabil sevgisində xoşbəxt olacağına ürəyində gizli bir əminlik var idi.

02

Görüntü. Ləman anasına və dostlarına xoş olsun deyə onların üzünə gülümsəyib, tələsik pəncərəyə tərəf yönəlir. Pərdəni aralayıb bayıra boylanır.

Aygün (*daxili səs*): - Elə bu əminliyinə müqabil olaraq da qızım sevdiyi həkim oğlanı bu ad günündə mənə təqdim etmək niyyətindədir.

Görüntü. Aygün ahəstə addımlarla Ləmana yaxınlaşır.

Fonda musiqinin səsi azalır. Aygünün daxili səsi Ləmanla dialoqa girir.

Aygün (*daxili dialoq, həzin səs tonunda*): - Qızım, sənə nə olub? Dostlarına niyə qaynayıb-qarıxmırsan?

mənəm anamdır (*işarə ilə Aygünü göstərir*). Ana, haqqında sənə danışıdığım oğlan budur.

Aygün: - Tanımadım oğul, bağışla. Qarıda niyə durubsan, buyur içəri.

Rauf: - Hayır, beni sokakda beklıyorlar. Bana Aygün hanım lazım, onu görmem gerek. Rica ederim. Konuşa bilirmiyim?

Sükut. (*Aygün Raufun üz-gözünə diqqətlə baxır. Asta səs tonunda*): -Aygün mənəm, oğlum!

Rauf diqqətlə Aygünə baxır. Başını əlləri arasına alıb sıxır.

Rauf: - Sizmisiniz? Olamaz! Nasıl yani. Lemanın anne-simi? Olamaz! Ben suç işi yapmışım? İnanamıyorum.

Dəhlizə toplaşmış adamlar susqun halda bir-birilərinə baxırlar.

Aygün (*həyəcanlı*): - Oğlum, sənə nə olub? Nəyi günah etmişən?

Rauf: - Benle şaka yapıyorsunuz, öylemi?

Görüntü. Ləman Raufun qoluna girərək...

Ləman: - Yox. Rafət, nə zarafat.

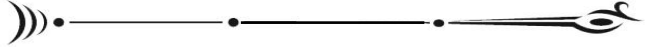
Rauf (*əşəbi halda Ləmanın qolundan dartınıb çıxır*): - Ben Rafət deyiləm, ismim Rauf. Kardeşiz, öylemi?! Doğrusun söylə-misiniz!

Kamera əsəbdən titrəyən Raufun başını qarıya söykədiyini görüntüləyir.

04

Görüntü. Aygünün gözləri təəccübdən böyüyüb. Titrək səslə: - Rauf, oğlum!

05

Rəşid Aygünün acıqlı səsi qarşılığında susur. Bu hal Aygünü qəzəbləndirir.

Aygün: - Mədəniyyətsiz!

Aygün əsəbindən cəld əyləşdiyi oturacaqdan qalxaraq arxa oturacağa keçmək istəyərkən, qoltuğundakı kitablar yerə dağılır. Hər iki gənc eyni anda əyilib yerə dağılmış kitabları yığışdırmaq istəyirlər. Kamera Rəşidin əllərinin Aygünün əllərinə toxunduğu məqamı görüntüləyir. Aygün cəld əlini çəkib dikəlir. Kitabları topalayıb Rəşid də dikəlir. Kamera Aygünlə Rəşidin gözlərini görüntüləyir.

Rəşid (*titrək səslə*): - Tələbəsiniz?

Aygün dillənmir. Kitabları Rəşidin cəld əlindən alır:

Rəşid: - Deyəsən API-də oxuyursunuz? Mən də tələbəyəm. Azərbaycan Dövlət Univeritetində oxuyuram. Hüquq fakültəsində. Sonuncu kursdayam.

Aygün (*yarı sakit tərzdə*): - Qanun adamı olmaq istəyirsiniz. Ancaq çalışın öncə öz davranışınıza fikir verəsiniz.

Avtobus dayanır. Aygün enir. Ardınca Rəşid də enir.

Panorama. Bir tərəfi yaşıllıqlarla örtülmüş ağaclar, digər tərəfi alçaq damlı evlər. Kəndi xatırladan qəsəbə yolu görüntülənir. Aygün iri addımlarla gedir. Rəşid tələsik addımlarla yeriyib özünü ona çatdırır.

Rəşid: - Adınızı bilmək olar? Ürəyinizə özgə şey gəlməsin. Sadəcə soruşuram. Sizin kimi bir dosta ehtiyacım var (*qısa ara*)

Fon (*Aygünün səsi*): - Nə evdə, nə də tələbə yoldaşlarımın arasında özümə yer tapa bilmirəm. İcimdəki bir sıxıntının səbəbini, sanki səmada dəvə karvanıtək harasa tələsən topa buludlardan öyrənmək istəyirəm.

Görüntü. Tural adlı tələbə lövhə qarşısında dayanmış qız tələbə yoldaşının qarşısında diz çökərək kağızdan düzəttdiyi gülü qıza uzadıb. Qız isə nazlanır.

Aygün bu səhnəyə baxıb gülümsəyir.

Fonda Aygünün səsi davam edir.

Fon (*Aygünün səsi. Qayıbanə*): - Anlamağa çətinlik çəkdiyim bu hissənin təsirində hələ nə qədər qalacağımdan, hər zaman əhatəsində olduğum insanlardan qaçaraq tənhalığa çəkildiyim günlərin sayının hələ daha nə qədər uzanacağından xəbərsiz idim.

Görüntü. Tural qızları ətrafında toplayıb əlindəki kağız parçasından nəyi isə oxuyur. Qızlar gülüşüb əl çalırlar.

07

Tural hərdən bir aktyor kimi əl-qol jestləri edərək qızları daha da coşdurur.

Bu səhnələr, fikirli də olsa, Aygünün dodaqlarında təbəssüm oyadır.

Fon. Aygünün səsi davam edir: - Bildiyim tək bir şey varsa, o da Turalın ona qarşı heç də tamamilə biganə olmadığını hiss etməsi idi.

Fonda Aygünün səsi yığılır.

Tural Aygünə yaxınlaşaraq qarşı partanın üstündə yarım-oturaq vəziyyətdə əyləşir. Əlini sinəsinə qoyaraq şairanə:

Demə ki sevmirəm, sevgi yalandı,
Bil ki bu aşiqin ürəyi qandı!

Auditoriya gülüşməyə başlayır. Bu ara otağın qapısı açılır. Müəllim görünür. Auditoriyaya tam sakitlik çökür.

Müəllim: - Kitabları qatlayın. Bugünkü mövzumuz “sevgidə anlayış” məfhumu olacaq. Diqqətlə qulaq asın.

Müəllim danışmağa başlayır.

Kamera yenidən Aygünün gözlərində görüntülənir.

Aygünün yenidən daxili monoloqu başlayır.

Fon (Aygünün səsi): - Bəzən sevgini ağ çiçəklərin solğun ləçəyində axtarırsan. Daha çox sevə biləcəyini düşünür və xəyallara dalırsan. Bu sevdanın həyəcan təbili (*kamera lövhə qarşısında aramsız var-gəl edən müəllimin çıxışını görüntüləyir. Fonda Aygünün səsi davam edir*) ruhunu lərzəyə gətirir. (*Kamera Aygünün parta yoldaşının əli üzərində cəmlənir. Qız vərəqdə çəkdiyi iki ürək şəklini və onların həmin şəklində böyük hərflərlə yazılmış sözü Aygünə göstərir. Aygün rəsmə diqqətlə baxır. Fonda səsi davam edir*). Ancaq nəfəs kəsən bu vəlvələnin arxasında ümid dolu bir sevinc yaşadırsan. Qönçələnən bir sevgi canlanır gözlərinin önündə: “Mən səni sevirəm” kəlmələri. (*Bu ara Aygünü bir səs ayıldır. Fondakı səs yığılır. Bu səs Aygünün parta yoldaşının səsidir*): - Aygün, dərslər qurtarıb.

Aygün auditoriyaya göz gəzdirir. Tam boşluqdur. Cəld qalxır. Paltosunu geyinib auditoriyadan çıxır. Pillələri qaçaraq düşür. Başını yerə dikərək küçəni sürətlə getməyə başlayır.

Yol uzununu Aygün yenə daxilində danışır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Aman Allah, doğrudanmı o da bu dəli sevdaya tuş gəlmişdir? Anlamaqda çətinlik çəkdiyim, məni tənhalıqla hüşyar olmağa sövq edən, içimi dağıdan bu hiss sevgidirmi? (*Dayanacaqda durmuş avtobusa daxil olub əyləşir. Avtobus yerindən tərpənir. Aygün avtobusun pəncərəsindən yol uzununu səmada onunla birgə gedən qara buludlara baxır. Fondakı səs davam edir*). Məgər sevgi toxumları qəlbə səpildiyi zaman yaşamağın daha gözəl olduğunu aşılarmı? Ruhumu bürümüş burulğandan canımı necə qurtaracağımı, hər gün bu düşüncələrlə qərarlı-qərarsız baş-baş qalmağa necə tab gətirəcəyimi düşünürəm. Fəqət, tab gətirəcəyəmmi?..

Panorama. Səfalı bir kənd. Kamera sübh tezdən üfüqdən şəfəqin solğun doğuşunu görüntüləyir. Yamyaşıl ağacların arasında gizlənən birmərtəbəli evlər. İtlərin hürüşməsi, xoruzların banlaması... Bir sözlə, ötraf aləm bu kəndin necə səfalı və qədim kənd olduğunu yansıdır.

Panorama kəndi görüntüləyərkən, fonda yenə Aygünün səsi eşidilir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Gəzməklə havasından, içməklə suyundan doymulmayan bu yurdun dağ havasında Rəşid adlı bir oğlan dünyaya gəlmişdi.

Görüntü. Səlim kişi damağında qəlyan divanda əyləşib qəzet oxuyur. Bu ara Rəşid asta addımlarla otağa daxil olur.

Qapını çırpıb otağı tərək edir. Rəşidlə Arzu donuxmuş halda bir-birilərinə baxaraq qalırlar.

Panorama kənddə digər bir evi görüntüləyir. Səlim kişi həyat yoldaşı ilə qonşuya gedirlər. Ev sahiblərilə görüşüb söhbətə əyləşirlər.

Fonda yenidən Aygünün səsi eşidilir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Səlim kişinin sözü ailədə qanun idi. Rəşidi zor-güc sinif yoldaşı Gülərə nişanladılar. Təhsil almaq xatirinə atılan bu addım gələcək sevginin nələrlə qarşılaşacağından xəbərsiz idi.

Görüntü. Səlim kişi ilə qonşu kişi bir-birlərinin əlini sıxıb çay içirlər.

Görüntü. Rəşid düşüncəli-düşüncəli öz otağında bikef oturub.

10

Fonda yenə Aygün səslənir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Qarşısına qoyulmuş amansız şərt və nişanlandığı qızın taleyi idi Rəşidi gecə-gündüz düşündürürdü.

Görüntü. Bu ara qapı azacıq aralanır. Dostu Qalib görünür. Rəşid qalxıb dostunu qucaqlayır.

Kamera Rəşidlə Qalibin ciddi söhbətlərini görüntüləyir. Fondakı səs isə davam etməkdədir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rəşid sirrini - qarşılaşdığı bu amansız məcburiyyəti bir tək dostu Qalibə danışdı və onun məsləhətinə ehtiyacı olduğunu söylədi.

görüntülənir.

Bu ara Rəşidın anası Zərifə əlində parçaya bükülmüş lavaş masaya yaxınlaşır.

Zərifə: - Ay bala, sənə nə olub? Yaman fikirli görünürsən. Bəlkə bir çətinliyin var?

Rəşid: - Ana, mən Güləri sevmədiyim halda onunla necə ailə qura bilərəm? Buna görə də qərara gəlmişəm ki, nişanı pozam. Atamla danış, onu birtəhər yola gətir.

Zərifə: - Nə dediyini başa düşürsənmi, bala. Mən...

Görüntü. Səlim kişi əlində qəzet əsəbi halda yan otaqdan dəhlizə çıxır. Rəşid atasını görcək cəld ayağa qalxır.

Səlim kişi (*olduqca hikkəli halda*); - Dayan-dayan, nə dedin? Deyəsən böyümüsən?! Kişi olmusan?!. Bu evdə qərarları mən verirəm, bunu bil!

Rəşid (*asta ahənglə*): -Ata, axı mən də insanam, mənim də ürəyim var.

Səlim kişi daha da qəzəblənir. Rəşidə yaxınlaşıb ona karlı bir sille vurur.

Səlim: - Kəs səsini, küçük! Sənə dedim oxu adam ol, demədim ki, ata-ana, valideyn, böyük-kiçik sayma (*qısa aradan sonra*), yazağzı toydur, başqa söhbət eşitmək istəmirəm.

Rəşid (*əşəbindən titrəyərək səsinin ahəngini qaldırır*): - Yox, ata, qərarımdan dönməyəcəyəm.

Gedir. Atası Səlimlə anası Zərifə matdım-matdım bir-biri-lərinə baxırlar.

12

Görüntü. Zərifə ana qorxa-qorxa divanda büzüşüb, Səlim kişi isə damağında qəlyan tüstülədə-tüstülədə otağın ortasında

əsəbi halda var-gəl edərək yüksək tonda danışır.

Səlim kişi: - Mən ki atama ağ olmamışdım. Qurban olduğum (Allah) axı nədən el içində üzüqara edən bir oğul qismət etdi mənə? (*Yorulub Zərifənin yanında divanda əyləşir. Əlləri əsə-əsə tütünü kisəsindən çıxarıb qəlyana doldurur. Titrək səslə*) Axı neçə illər həsrətlə yaşayıb çırağımı yandıracaq, düyünçəmə yiyə duracaq bir oğul gözləmişdim.

Görüntü. Bu ara Rəşid tələsik içəri keçir. Səlim kişi onu qarının kandarında saxlayır. Əsəbi halda ayağa qalxır. Zərifə də cəld qalxır.

Səlim (*əsəbi*): - Rədd ol! Bir də ayağın bu həndəvərə dolaşmasın! Mənim oğlum öldü! Onu bil ki, ata-ana xeyir-duası sənə çox lazım olacaq! (*Ürəyini tutub qıvrılır. Zərifə cəld onun qoluna girir. Rəşid yaxınlaşmaq istəyirsə də, Səlim kişi boğunuq səslə hayqırır*): - Toxunma mənə!

Görüntü. Rəşid otaqdan çıxır. Zərifə ana Səlim kişini ustufca divana uzadıb ona su verir.

Növbəti sabah. Sübh tezdəndir.

Kamera dəhlizə qoyulmuş iki böyük çamadanı görüntüləyir. Rəşid öz otağından çıxarkən dəhlizdə anası və bacıları ilə qarşılaşır. Zərifə ana onun boynuna sarılır.

Zərifə (*qəhərdən boğularaq*): - Ay oğul, fikrindən daşın, ata qarğıışı yaman olur. Heç olmasa, mənə yazığın gəlsin, həsrətinə dözə bilmərəm (*üzünü Rəşidin sinəsinə yapışdıraraq hönkürür*).

Arzu: - Qaqaş, bizi gözü yolda qoyma!

Aynur: - Qaqaş, atam sənsiz yaşaya bilməz, getmə.

Görüntü. Rəşid anasından aralanıb bacılarını qucaqlayır. Hər ikisinin başından öpür.

Rəşid: - Bilirəm, atam məni heç vaxt bağışlamayacaq. Bari siz məni bağışlayın. Ana, sən məni bağışla, yoxsa tamam yetim qalaram.

13

Görüntü. Rəşid çamadanlarını götürüb anası və bacıları ilə vidalaşır. Zərifə ana əllərilə üzünü qucaqlayıb ağlayır. Arzu ilə Aynur anasını qucaqlayırlar.

Kamera dəhlizin həyəətə açılan aynabəndini görüntüləyir. Pərdənin arxasında özünü gizlədən Səlim kişi gözlərini sıxıb kövrəldiyini gizlədir.

Panorama. Vağzal. Rəşid qatara minib kupədə əyləşir. Əllərini yanağına dayaq edib pəncərədən bayıra baxır. Qatar hərəkətə gəlir. Rəşid yol uzununu atası ilə münaqişəsini, anası və bacıları ilə vidalaşma səhnəsini gözləri önündə canlandırır.

Bu ara fondan yenə Aygünün səsi eşidilir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rəşidin gəlişi evdəkilərə sevinc gətirmiş olsa da, gedişi özündən sonra çox ağırlı, tükürpədicisi iz qoymuşdu. (*Şairanə*)

Taleyimə kötük oldu böyük bir qaya,
Mən özüm özümü saldım bəlaya.

Bakı. Yağmurlu hava.

Panorama doqquzmərtəbəli bir binanı görüntüləyir. Bu ara binanın çıxışında Aygün görünür. Rəşid cəld onun qarşısını kəsir.

Fon (*Aygünün səsi*): - “Rəşid” adının ürəyimə sərini bulaq suyu kimi səpildiyini, bu təsadüfün onun ürəyində necə od-ocaq qaladığını aydınca hiss edirdim. Bu alovun həyatımızın bütünlüklə bürüməsini görürdüm. İnanmaq istəyirdim ki, bu hisslər bizim ruhumuzu oxşayacaq, Tanrının verdiyi ömür payını layiqincə yaşamağımız üçün bir səbəb olacaqdır.

Panorama. Aygüngilin mənzili. Evdə canlanma var. Aygünə elçi gəlib. Bir otaqda Aygünün qardaşı Elmir elçilərlə söhbət edir, digər otaqda isə Aygün çarpayısında yastığı qucaqlayıb ağlayır. Anası Təhminə içəri daxil olub qızına nə isə deyir.

Fonda isə Aygünün səsi canlanır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Mənim üçün seçdikləri oğlan ailə dostlarındandır. Əslində İlham pis oğlan deyil, amma neyləyim ki, mənim ürəyim Rəşid üçün çırpınır.

15

Görüntü. Aygün olduğu otağı əsəbi halda tərək edərək öz otağına keçib, qapını arxadan bağlayır. Anası nə qədər cəhd göstərsə də, qapını açma bilmir.

Aygün yazı masasının üstündəki lampanı yandırır və masanın arxasına keçir. Gündəliyini açır.

Öncə gözlərində donmuş yaşı əlinin arxası ilə silir. Sonra qələmi barmaqlarında sıxaraq yazmağa başlayır. Fondakı səs davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Məhəbbət əyləncədir məgər ki, bir günün içində həm sevib, həm də unutmamağı bacarasan? Sızlama, ürəyim, sən davamlı ol!.. Bilmirəm bu misralar bütöv bir həyatımın qəmləli notlarla əhatələnəcəyindən soruşmaqdır, yoxsa nədir?..
(*Bu ara fondakı səs Rəşidin səsilə əvəzlənir. Aygün gah dayanıb*

Aygün gülümsəyib başını yelləyir ki... Bir də görür auditoriyadadır. Qızların səsi Aygünü xəyaldan ayırır.

Tələbə qız: - Ay qız, gəl çıx də, gözləməkdən Turalın gözünün ağı qarasına qarışib (*gülüşürlər*).

Aygün (*qızlarla görüşür*): - Nədi, bir ağı qaradan ayıra bilmirsiniz?

Tural: - Əzizim, Aygün. Bu gün bizim üçün çox önəmli bir gündür, axı məktəbi bitiririk. Düz dörd ildir bu günü gözləyirdik. Axır ki, gəlib özünü yetirdi.

Aygün (*təəccüblə*): - Nədən danışırısan, Tural?

Tural (*aktyorsayağı görkəm alıb*): - Vəfasız görürsüz də, uşaqlar. Aygün, mən səni həqiqətən sevirəm, dədəmin canı düz deyirəm, mənə gələrsənmi?

Aygün (*yarı əsəbi*): -Tural, sənə nə olub?

Tural (*özünü sərxoş kimi apararaq*): -Axşam çox içmişəm, yəqin ondandı.

Bu ara müəllim auditoriyaya daxil olur. İmtahan başlayır.

***

İmtahandan sonra dəhlizdə Turalla Aqil görünür.

Aqil: - Ə, bayaq hara gedirdiniz?

Tural: - ZAQS-a getmək istəyirdik, amma məsələ deyəsən qəlizləşib, qız naz atır. Bəlkə sən yola gətirəsən?

17

Aqil (*Turalın növbəti zərəfatlarından biri olduğunu güman edirmiş kimi*): - Turalım, canım-ciyərim, sən artıq çox gecikibsən. Məni gözləyirlər, getməliyəm. Fəqət, ciddi səhvə yol verdiyinlə barışmağa məcbursan. Səndən yaxşı gülüş ustası

çıxardı, sən gərək incəsənətə gedərdin. Ancaq yenə də sağ ol ki, bu dörd ildə öz zarafatlarınla bizim üzümüzə də təbəssüm yarıdıbsan.

Aqıl gülüb, başını yelləderək Turaldan ayrılır. Tural lal-mat onun ardınca baxır.

Fonda yenə Aygünün səsi eşidilir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Tural həqiqətən məni sevirmiş. Ancaq heç bir sərhəd gözləməyən zarafatları onun mənə olan səmimi hisslərini yanlış başa salmış, belə bir ciddi məsələdə mövqeyinin bir üzü hənək-bir üzü dəyənək təsiri bağışlaması halı nəticə etibarı ilə Turalı zarafatlarının qurbanı etmişdi.

Kadr. Aygün dəhlizdə əlində kitab var-gəl edərək növbəti imtahana girmək üçün hazırlaşır. Arabir kitabı sinəsinə sıxıb gözlərini yumur, nəyi isə fikirləşib yenidən oxumağında davam edir. Fonda isə öz səsi güclənmişdi.

Fon (*Aygünün səsi*): - İndi qarşıda məni daha ağır bir imtahan gözləyir. “Həyat” adında təlatümlü bir dünyanın sınaqları. İlğımlı bir yaşam tərzini. Mənim üçün bəyaza bürünmüş, bəlkə də, qaranlıq bir dünya.

Bu ara hansısa bir səs Aygünü xəyaldan ayırır.

Fondakı səs Rəşidin səsilə əvəzlənir.

Rəşid: - Xanım qız, bilmirsiniz ki tək-tək gəzmək qadağandır?

Aygün geri çevrilir.

Kamera ayaqdan üzünü yuxarı Rəşidi görüntüləyir.

Aygün (*təəccübdən dili topuq vurur*): - İnstituta necə keçə bilibsən?

Rəşid: - Əvvəla salam (*Aygünün əlindən kitabı alıb qatlayır, özü isə dəhlizin pəncərəsi önündə oturaraq*), ikincisi, indiki halımda məni buraxmaya bilməzdilər. Üçüncüsü də ki...

Aygün (*onun sözünü kəsir*): - Başa düşdüm. Getmək lazımdır.

18

Yeni kadr. Aygünlə Rəşid Azadlıq meydanında əl-ələ tutub gəzişirlər. Rəşid Aygünün bükəf olduğunu anlayaraq...

Rəşid: - Əzizim, sənə nəyə olub?

Aygün: - Rəşid, imtahanlar qurtarandan sonra məni nişanlayacaqlar. Nə edəcəyimi, necə olacağımızı bilmirəm. Biri gün son imtahanımdı (*qısa aradan sonra*), yəqin ki, daha görüşə bilməyəcəyik.

Görüntü. Rəşid yerindəcə donur. Donmuş halda gözlərini Aygünə zilləyərək qalır.

Fonda Aygün yenə də danışır

Fon (*Aygünün səsi*): - Dilimdən naqəfil çıxan bu kəlmələrdən Rəşidin nitqi tutuldu. Heç özü də bilmədi nə desin.

Fondakı səs yığılır.

Rəşid (*qəhər içində, asta tonda*): - Bağışla məni ki, səni də, özümü də çıxılmaz vəziyyətə salmışam. Nə elçi göndərmək, nə də toy etmək gücündə deyiləm (*bir anlıq susur*). Gedək mənimlə, Aygün, kiçik bir komada öz xoşbəxt ailə həyatımızı qurarıq. Qərar qəbul etmək üçün sənə tam bir günün var. Hər qərarına hörmətlə yanaşacağıma söz verirəm.

Hər ikisi skamyada əyləşir. Aygün başını Rəşidin çiyinə qoyaraq yenə fikirləri ilə qol-boyun olur.

Yeni bir sabah.

Kamera Aygünün paltarlarını dolabından səliqə ilə çamadanada yığdığını incəliklə görüntüləyir.

Fonda səslənən həzin musiqi zövq oxşayır. Aygün fotolar toplanmış albomu əlinə alaraq vərəqləyir. Sonra onu da çamadanada qoyur.

Kamera kitab rəfindəki qara, qalın üzlü gündəliyi görüntüləyir. Aygün incə hərəkətlərlə gündəliyi əlinə alıb baxır və köks ötürərək sinəsinə basıb, ani fikrə gedir. Tez də ayılır və gündəliyi masanın üzərinə qoyaraq otaqdan çıxır.

Kamera iri planda masanın üstündəki gündəliyi görüntüləyir. Həzin musiqi davam etməkdədir.

Aygün anasının yataq otağına keçir. Hələ yuxuda olan anasına ustufca yaxınlaşaraq onun gözlərindən öpür. Sonra qardaşı yatan otağın qapısını azacıq aralayıb qardaşının mışıl-mışıl yuxulmasına tamaşa edir.

20

Kamera bu anda başını qapının tininə söykəyib fikrə dalmış Aygünü görüntüləyir. Fikirlərdən qəfil ayrılan Aygün son olaraq otaqlara göz gəzdirir. Köks ötürərək ailəsini tərk edir.

Kamera Aygünün arxasınca qapının bağlanmasını görüntüləyir.

***

Panorama. Doqquzmərtəbəli bina.

Kamera binanın çıxışını görüntüləyir. Aygün əlində iki böyük çamadan blokda görünür. Rəşid cəld Aygünə yaxınlaşıb çamadanları onun əlindən alır.

Kamera həyətdə dayanmış taksini görüntüləyir. Rəşid arxa

bir simanı görünləyir. Qadın heyrətlə Aygünə baxır. Aygün sual dolu baxışlarla Zərifə anaya baxıb...

Aygün: - Xala, sizə kim lazımdı?

Zərifə (*qısa aradan sonra*): - Gözəl qızım, mən Rəşidin anasıyam.

Bu ara fonda musiqi güclənir.

Aygün ananı diqqətlə süzür.

Aygün (*sevincək*): - Üzr istəyirəm... Bağışlayın, tanımadım. İcazə verin... Anacan, xoş gəlmisiz evinizə!

Qucaqlaşrlar.

Görüntü. Kamera Aygünün ananı qucaqlamasını və gözlərindən Zərifə ananın çiyinə axan göz yaşlarını görünləyir. Fonda Aygünün səsi güclənir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Əllərim Rəşidin anasına toxunanda, öz anamın qoynuna sığınıb ovunduğum anlar yadıma düşdü. Bir də, axı mən ata evindən ayrılarkən anamı quca bilməmişdim. Qoynuna sarıldığım bu ananın məhəbbətini içimdə hiss etdim. Qəbahətimin yüngülləşməsilə özümə təsəlli verdim.

Fondakı səs yığılır.

İçəri keçirlər. Zərifə ana oturur. Dərindən köks ötürüb, Aygünün əllərini sıxaraq

Zərifə: - Bu sənin günahın deyil, qızım, taleyin yazısıdı.

Aygün: - Ana, mən öz taleyimlə çoxdan barışmışam. Biz Rəşidlə, bax, bu komanın altında çox xoşbəxtik... Uzaq yol gəlmisiz, sizinçün bir çay gətirim.

Görüntü. Yan otağa keçən Aygün çox ötmür əlində çay süzölmüş iki stəkan və qənddən geri dönüb sinini masanın

aşağı dikib. Qəflətən biixtiyar...

Rəşid: - Ana, atam necədir?

Zərifə: - Belə də., oğlum. Sən evdən gedəni yaman kürlük edir kişi. Bacıların da atanın bu halı üçün çox pərişandırlar.

Görüntü. Rəşid sual dolu gözlərini anasına zilləyib. Nə isə soruşmaq istəyir. Amma soruşmağa cəsarət etmir, hələ ki, susur.

Rəşid: - Ana.

Zərifə: - Can.

Rəşid (*tərəddüdlə*): - Gülərdən nə xəbər?

Görüntü. Bu ara Aygün yan otaqdan çıxır. Əlində sini, içində su bardaqları masaya yaxınlaşır. O, Rəşidin dilindən çıxan sonuncu kəlmələri eşitsə də, özünü eşitməzliyə vurur. Hər ikisinin (Rəşidlə Zərifənin) üzünə gülümsəyərək, təkrarən yan otağa qayıdır.

Qapının kandarında dayanıb fikrə dalır.

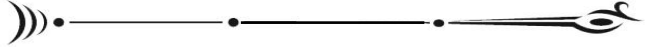
23

Kamera Rəşidlə ananın danışıqlarını görüntüləyir. Fonda yenə Aygün danışır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rəşid artıq Gülər barədə düşünməyə başlayıb. Bu, qəbulediləndir. Onlar on il bir parta arxasında əyləşiblər. Bəlkə də, Rəşid bu gün peşman olduğu haqda düşünür. Amma, neyləsin ki, ürəyə hökm etmək olmur. Çünki ürəyi mənə sevib-seçmişdi. Bu da bir tale, bir naxışdır.

Zərifə (*yarımçıq qalmış kəlmənin ardını tamamlayırmış kimi*): - Sən demə, Gülər dayısı oğlu Rüstəmə qoşulub qaçıbmış.

əmissi oğlu rayondan telefon edib demişdi. Əvvəl-əvvəl Rəşidin bu xəbərə inanmağı gəlmədi.

Görüntü. Bacılar qol-boyun olub ağlaşır. Mağardan az aralıda çılpaq budaqlı tut ağacının altında qoyulmuş skamyada Səlim kişi gözlərini bir nöqtəyə zilləyib, donmuş kimi qəlyanını tüstülədir:

Səlim kişi: - İnsan heç vədə öz doğmasının ölümünü qəbul etmək istəmir.

Kamera bu məqamda həyət darvazasından beli bükülmüş vəziyyətdə içəri girən Rəşidi görüntüləyir.

Fondan Aygünün səsi yığılır.

Kamera Rəşidin gözü ilə ətrafı gəzir. Birdən Rəşid diz çökərək hönkürüb ağlayır.

Rəşid: - Ana! Yox, ana! Bu sənin ölümün deyil, ana! Gözlərinə qurban olum, mənə kimə tapşırıb getdin?!

Görüntü. Bacıları cəld yaxınlaşıblar. Qoluna girib Rəşidi yerdən qaldırırlar. Rəşid bacılarını qucaqlayıb yenidən hönkürür:

- Yox, Arzu! Yox, Aynur! Mən düz gəlməmişəm, deyilmi?!

Görüntü. Kamera Rəşidin damarları aydınca sezilən əllərilə bacılarını necə qucaqladığını görüntüləyir. Bu ara kamera Rəşidin qarşısında durmuş Səlim kişini ayaqdan başa qədər görüntüləyir.

Kamera ağ və qara mərmərdən gözlərə baxan küskün nəzərləri (*başdaşlarını*) görüntüləyir.

Sonra kamera Rəşidin bir məzarın üstündə yığılıb torpağı qucaqladığı vəziyyəti iri planda görüntüləyir.

26

Rəşid: - Bağışla məni, ana! Niyə məni kimsəsiz qoydun, ana?! Həsrətin məni görmək imiş. Hardan biləydim sənin o dəfəki gəlişin mənimçün son gəlişin imiş.

Görüntü. Anasının məzarı üstündən bir ovuc torpağ götürüb ovcunda sıxıb öpür. Sonra ağlamağında davam edir.

Rəşid: - Axı sən nəvə arzulayırdın, niyə səbr etmədin... Sənsiz necə yaşayacağam, ana?!.

Yeni kadr. Rəşid avtobusla Bakıya qayıdır. Yol uzunluğunu anasının onlara gəlişi, atasının onu necə qarşıladığı, bacılarının göz yaşları... bir-bir gözləri önündə kino lenti kimi canlanır.

(Kom. qrafiki). Aygünün səsi fonda ucalır:

Fonda (*Aygünün səsi*): - Rəşid bir daha kəndə dönməyəcəyini göz önünə alıb geri qayıdırdı. Ana nisgilini, ata qarğışını, bacı həsrətini köksünə doldurub, ana qatili damğasını bağına basıb geri qayıdırdı.

Yeni kadr. Rəşid evdə bikef oturub. Aygün ona çay süzüb gətirir, amma Rəşid içməyib yan otağa keçir. Yatağına girib yorğanı başına çəkir.

Fonda Aygünün səsi davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Anasının ölümündən sonra Rəşid tamam dəyişmişdi. Gülürüz, zarafatçıl, həmişə baməzə Rəşiddən əsər-əlamət qalmamışdı. Bəlkə də, bütün bunlarda yeganə günahkar mən idim?..

Görüntü. Kamera Rəşidi yorğanı üstündən düşmüş, yatmış vəziyyətdə görüntüləyir. Aygün ustufca yorğanı Rəşidin üstünə çəkir.

Fonda Aygünün səsi davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Bəlkə bizim təsadüfi tanışlığımız olmasaydı (*bu ara kom. qrafikində Aygünlə Rəşidin avtobusda ilk tanışlıq səhnəsi canlanır*) bu hadisələr də olmazdı. Hardan biləydi ki, (*görüntü. Aygün gecə köynəyində çarpayının digər tərəfindən yorğanı qaldıraraq astaca yatağa girir. Rəşidin necə yuxuladığına tamaşa edir. Sonra yana çevrilərək gözlərini yumur*).

Fonda isə səsi davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Fələyin təzəcə qaldırdığı bu qəm küləkləri yeni qurduğumuz ailənin başı üzərində, hələ bəlkə, aman vermədən çox illər əsəcəkdi...

Ekranı iri hərflərlə yazılır:

Doqquz ay ötdü

27

Panorama. Rəşidgilin yaşadıkları koma görüntülənir. Qalib yan otaqdan qucağında qundaqda bir körpə çıxır. Masa arxasında əyləşmiş Rəşidə sarı gəlir. Rəşid bikiyə halda siqareti külqabında söndürərək, Qalibin qucağındakı övladına solğun

nəzərlərlə baxır. Aygün mətbəxdən əlində iki fincan çay masanın yanına gəlir. Uşağı Qalibdən alır.

Qalib bikef halda Rəşidin yanında əyləşir. Fincanı dodaqlarına yapışdırıb içməyə başlayır. Rəşid isə cibindən siqaret qutusunu çıxarır. Siqareti damağına qoyub yandırır, çəkməyə başlayır. Qalib Rəşidin özünə qapanıb siqaretin tüstüsündə boğulduğunu görür. O da çay içməsinə saxlayır. Fincanı nəlbəkiyə qoyur. Başını aşağıya sallamış halda başını yelləyir.

Yeni kadr. Rəşidlə Qalib parkda gəzişirlər. Qalib onun başını qatmaq üçün nə isə danışıq. Rəşid yenə siqareti damağına tüstülədir.

Digər kadr: Aygün beşikdə körpəsinə layla çalır. Körpə yuxuya gedir. Aygün qolunu başına dirək edərək Rəşidi fikirləşir.

Yeni kadr. Gecə. Rəşid kafenin qapısından sərxoş çıxır...

Evin qapısı döyülür. Aygün qapını açan kimi Rəşid səndirləyir, özünü saxlaya bilməyib yerə yığılır. Aygün cəld qoluna girib onu yerdən qaldırır. İçkinin təsirindən hələ də ayılmayan Rəşid, hətta Aygünü belə görmür. Aygün onu çarpayuya uzandırır, əynini soyundurur. Rəşid yuxuya gedir. Aygün xəfifcə gözündən axan yaş silir.

Digər kadr. Evin pəncərəsindən bayır görüntülənir. Gecəyarısıdır. Aygün divardan asılmış saata baxır. Saatin əqrəblərinin 3-ün üstündə durduğu görüntülənir. Qəflətən telefon səs salır. Aygün cəld dəstəyi götürür. “Rəşidi olar” deyərək tanımadığı səsi eşitdikdə, dəstəyi tez də asır. Oturub yenidən ağlamağa başlayır.

Yeni kadr. Rəşid bir sarısaç qızla qol-boyun olmuş halda bara girir.

Digər kadr. Masanın üstündə ad günü tortu. Qalib tortun üstündəki şamları yandırır. Uşağı qucağına götürüb şamları birlikdə üfürüb söndürürlər. Aygünsə kənardan baxıb gah sevinir, gah da ağlayır. Balasının sevinclə əl-qol atmasına baxıb əl çalır.

28

Yeni kadr. Aygün gəbənin üstündə oturub qollarını yenicə addım atmağa başlamış oğlunun üzünə açır. Rauf bir addım atıb yıxılır və ağlamağa başlayır. Aygün cəld onu yerdən qaldırıb bağına basır. Özü də ağalyır.

Digər kadr. Aygün pəncərə önündə durub qucağında tutmuş olduğu körpəsini yedirtməyə səy göstərir. Ralaca Rauf isə başını geri ataraq, boşqabı itələyərək yeməkdən imtina etdiyini anasına bildirməyə çalışır.

Bu ara fondakı həzin melodiyanı qapının taqqıltısı (döyülməsi) pozur. Aygün uşaq da qucağında qapıya doğru gedir. Qapını açır.

Kamera yaraşığı, saçlarına adda-budda dən düşmüş bir kişinin üzərində dayanır.

Vahid: - Bacı, Rəşidin yoldaşı sizsiniz?

Kamera Aygünün çaşqın nəzərlərlə Vahidin üzünə dikilən gözlərini görüntüləyir.

Vahid: - Bağışlayın, salam verməyi də unuttum, mən Rəşidin əmisi oğlu Vahidəm.

Görüntü. Rauf ağlayr. Aygün əlindəki əmziyi uşağın

ağzına qoyub, onu sakitləşdirməyə çalışır.

Aygün: - Rəşid evdə deyil, keçin içəri.

Vahid içəri girər-girməz Raufu qucağına alıb onu acgözlüklə öpür.

Vahid: - Ay bunu Allah saxlasın! (*uşağa diqqətlə baxır, gözləri dolur. Qəhərdən boğulan səs ilə*) Səni görmək nə nənənə, nə də babana qismət olmadı. Allah onların ömrünü sənə bağışlasın.

Aygün: - Xoş gəlibsiz. Əyləşin. Borş bişirmişəm, gətirirəm?

Vahid: - Yemişkən varam, sağ olun. Bir stəkan çay olsa, içərəm.

Görüntü. Aygün yan otaqdan əlində iki stəkan çay yaxınlaşmış masanın üstünə qoyur. Özü də əyləşir.

29

Vahid çaydan bir qurtum içib, köks ötürür: - Səlim əmim Zərifə bibinin yoxluğuna dözə bilmədi. (*Qısa ara*) Dünən əmimin yeddisini verdik. Kişinin gözləri qapıda qalmışdı. Nə qədər yalvardım ki, icazə versin Rəşidə xəbər edək gəlsin, razılaşmadı. Son nəfəsində də dedi ki, “Ölümün də üstünə gəlməsin, yoxsa qəbrim od tutub yanar”.

Aygün: - Bağışlayın, nə deyəcəyimi bilmirəm... Allah rəhmət eləsin, yeri behiştlik olsun.

Vahid: - Bacı, Rəşid evə nə vaxt gələr? Tez gələrsə, gözləyim.

Görüntü.

Kamera Aygünün başını yerə dikdiyini görüntüləyir. Bu ara beşikdə yenicə yuxuya getmiş Rauf qurcalanıb ağlamağa başlayır. Aygün cəld oğlunu beşikdən götürüb qucağına alır. Yenidən qayıdıb masanın arxasında əyləşir. Titrək səsle...

Aygün: - Rəşid bir il doqquz aydı bu evi tərk edib. Başqa bir qadınla yaşayır zənnimcə. Çünki belə olmasaydı, oğlunun doğum günündə evdə körpəsinin yanında olardı.

Vahid (*təəccüb içində*): - Başa düşmədim. Nə danışırsınız. Rəşid sizi sevdiyi üçün atasına qarşı çıxıb kəndi tərk etdi, bu da sonu? Bəs bu körpənin günahı nədir?!

Görüntü. Aygün ovuclarını üzünə sıxıb, ağladığını gizlətməyə çalışır.

Kamera Vahidin üzündə dayanır. Aygünün ağlamasına görə Vahid pis olur. Sözü dəyişir.

Vahid: - Bu balaca balanın adını da soruşmadım.

Aygün (*gözlərini silir*): - Adı Raufdu. Adımı qoyanda dedi ki, taleyi mənə oxşamasın. Amma...

Vahid (*uşağı qucağına alıb onun yaxasına şirinlik (pul) qoyur*): - Ay adıyla böyüsün! Pis günün ömrü az olar, bacı.

Görüntü. Hər ikisi qalxır. Vahid sonuncu dəfə Raufu öpüb anasına verir. Paltosunu geyinib, papağını başına qoyur. Qapıdan çıxmaq istəyərkən geri çevrilir...

Vahid: - Sağlıqla qalın.

30

Yeni bir sabah. Rəşid başını-üzünü ovuşduraraq masa arxasında əyləşib. Aygün çayı onun qənsərinə qoyur. Özü də stul çəkib oturur. Diqqətlə Rəşidin gözlərinin içinə baxır. Birdən Rəşidin gözü Aygünə sataşır. Özündən çıxır.

Rəşid (*əşəbi*): - Bilirsən nə var, dalımca xəbər-zad göndərmə. İstədiyim vaxt gələcəm, istədiyim vaxt gedəcəm. (*Barmağını masaya vuraraq*) Bunu birdəfəlik yadında saxla! Nə səni, nə də bu evi görmək istəmirəm, bunu da bil. Məni isə rahat burax! (*çayı xortultu ilə içməyə başlayır*).

Kadr Aygünün qəzəbdən titrəyən dodaqlarını görüntüləyir.

Aygün (*titrək səs tonunda*): - Rəşid, olanlarda məni niyə suçlandırırısan. Axı biz bir-birimizi xoşbəxt edəcəyimizə söz vermişdik. Olanlarda bu körpənin günahı nədir ki, başlı-başına buraxıb gedibsən?! Nə öldüsündən xəbərin var, nə qaldısından. Heç düşünürsən də ki, nə yeyir-nə içir, sağlamlığı nə yerdədir?

Görüntü. Rəşid Aygünün sözlərini qulaqardına vurur. Cibindən siqaret çıxarıb damağına qoyur. Kibritlə onu alışdırıb tüstülətməyə başlayır.

Kamera Aygünün ayağa qalxdığını görüntüləyir.

Aygün: - Susursan!.. Əmin oğlu Vahid gəlmişdi. Atan rəhmətə gedib, kəndə getməyin vacibdir.

Görüntü. Rəşid cəld ayağa qalxır. Tələsik qapıdan çıxaraq qapını arxasınca çırpır. Aygün onun dalınca qapını açıb çığırır: - Rəşid, mənə bu zülmü etmə! Sənin övladın var, Rəşid!

Kadr. Aygün özünü qapıya sıxıb ağlaya-ağlaya dizi üstə yerə çökür. Dizlərini qucaqlayıb hönkürür.

Aygün: - Gedəsi yerim olsaydı, sənə bir belə yalvar-mazdım, Rəşid. Doğrudanmı, sən məni heç sevməyibsən? Doğrudanmı o sözlər saxta deyilibmiş? Mən heç, barı körpənə rəhmin gəlsin. Qoyma onu atasız böyüyə!

Yenidən hönkürür.

Ekрана iri hərflərlə yazılır:

Bir il də ötdü.

31

Fon (*Aygünün səsi*): - Kaş ki, Rəşid bu gün əvvəlki sevgisinə dönüb, həmişəki Rəşid olaydı.

Panorama. Masa bəzədilib. Süfrədə tort, üstündə şamdanda “2” rəqəmi qoyulub.

Görüntü. Aygün süfrəyə bardaqları, qoşqabları səliqə ilə düzür. Masanın ortasındakı güldana çobanyastığı çiçəklərini qoyur. Tez-tez divardan asılmış saata baxır, arada-bərədə pəncərənin pərdəsini kənar edib bayıra boylanır.

Fonda Aygünün səsi: - Kaş kim isə... Bir Allah bəndəsi... Gülərləzlə, baməzə tərzdə qapımızı açib içəri girəydi.

Bu ara telefonun zəngi çalır. Aygünün səsi fondan yığılır.

Görüntü. Aygün cəld dəstəyi götürür.

Aygün: - Alo, Sizə kim lazımdır?

Telefonda qadın səsi eşidilir.

Səs: - Salam. Bağışlayın, mənə Rəşid lazımdır. Evdədi?

Görüntü. Aygün donmuş vəziyyətdə susur.

Telefondan “Alo... alo” səsləri eşidilir.

Aygün: - Rəşid ki, sənənlədir, ay evdağıdan ləçər! Deyəsən başqa kişilər ürəyini vurub, indi də Rəşidi ələ keçiribsən?! Hərəkətlərindən utanırsan heç?!

“Dud-dud, dud-dud”. Telefonda qudok səsi gəlir. Aygün dəstəyi hirsələ yana tullayır.

Görüntü. Aygün gözündən yanağına süzülən yaş silir. Bu ara oğlu Rauf qaçaraq onun qucağına hoppanır. Aygün onun üzgözündən öpür. Sonra bəzədiyi süfrəyə yaxınlaşır. Bişirdiyi tortdan bir çəngəl alıb Raufun ağzına qoyur. Rauf şirin-şirin yeyir. Aygün onu təkrar öpür və taqətsiz halda stula əyləşir, Rauf onun qucağından sürüşərək düşüb qaçır. Aygün əlini çənəsinə dayaq edib, fikrə dalır. Gözlərinin önündə Rəşidlə evlilikləri barədə əminliklə danışdıqları, bir sabah sübh ertədən ailədən xəbərsiz Rəşidə qoşulub evdən qaçdığı və bu komaya pənah gətirdiklərinin ilk günləri canlanır.

(*kom. qrafiki*). Ekranada sonuncu xoşbəxt görüntü. Aygünün fonda səsi ucalır.

32

Fon (*Aygünün səsi*): - Nə xoşbəxt imişəm bir zaman, Allah! (*qapının taqqıltı səsinə yuxudan ayılmış kimi cəld qarıya tərəf çevrilir*).

Görüntü. Qapı açılır. Rəşid bir sarışın qızla içəri girir. Yetər-yetməz Rəşid Aygünə bir sillə vurur. Aygün yerə yığılır. Rəşid onun saçını əlində düyünləyib, ev boyu sürüməyə başlayır.

Balaca Raufun “ana, ana” deyən hayqırtısı otağı başına götürür. Uşağın anasını Rəşidin əlindən almaq üçün göstərdiyi cəhdlər görüntülənir. Aygün çığırır, çabalayır, Rəşidin əlindən qurtulmağa çalışır. Rəşid şalvarının belindən qayıışı açıb qayıışla, yumruqla, yaxud təpiklə yerdə yığılmış Aygünün belinə, böyrəklərinə vurmaqda davam edir.

soyuq, ucsuz-bucaqsız çöllərə düşsün? Susma, cavab ver, qancıq.

Görüntü. Aygün sarışın qızın qollarından tutub sirkələyir. Qız Aygünün sinəsindən itələyərək onu özündən kənarlaşdırır. Rauf cəld anasını qucaqlayır. Rəşid yenidən Aygünün qolundan yapışıb onu bayıra atmağa çalışır.

Rəşid: - Əlimdən xəta çıxmamış cəhənnəm olun! Nə səni, nə də oğlunu bu evdə görmək istəmirəm! İtilin!

Rəşid Aygünlə Raufu bayıra atır.

Aygün geri dönüb sarışın qıza (Könülə) tutarlı söz deyir.

Aygün: - Elə bilmə ki, sən də bir gün görəcəksən? Yox, bu, sənə də qismət olmayacaq. Çünki səni ömrüm boyu lənətləyəcəyəm. Mənimki ata üzünə həsrət qalacaqsa, səninki də ana üzünə həsrət qalar, inşaallah!

Rəşid qapını onun üzünə çırpıb bağlayır. Aygün qapını döyəcəlməyə başlayır.

Aygün: - Rəşid, başının üstündə Allahı gör! Aç qapını, Rəşid! Aç! Balana rəhmin gəlsin!

Görüntü. Aygün taqətsiz halda qapının arxasında yerə çökür. Raufu bağına basıb hönkürür.

Yeni kadr, Aygün avtobusun axırıncı oturacağında əyləşib. Raufu dizi üstündə oturdub. Hara isə gedir.

Kamera avtobusun şüşəsindən göy üzündəki qara topa buludları görüntüləyir.

Fonda Aygünün səsi ahəstə-ahəstə səslənir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rəşid, yara kimi içimizdə inləyən yarımçıq qalmış nəğməmizdəmi ruhunu heç titrətmir? O nəğməni yenidən sənın dodaqlarından eşitmək mənə həyat verərdi. Amma sən bütün bunları bir başqasına qurban verirsən. Yaşadığımız o günləri heç xəyalına gətirirsənmi? Ürəyimdə ilk dəfə sən məskən saldın, Rəşid, bil ki, bu ürəkdə bir qeyrisi üçün yer yoxdur, olmayacaq da.

34

Fon (*Aygünün səsi*): - İstəməzdim qəlbimdə bəslədiyim alovlu duyğularım gözlərimdə qəmli göz yaşlarına bələnsin. Bunu istəmirəm, Rəşid!..

Görüntü. Hava qaralıb.

Kamera Aygünün ayaqlarını görüntüləyir. Aygün hündür bir binanın qarşısında dayanır. Yuxarıya, altıncı mərtəbənin pəncərəsindən bayıra sızılən zəif işığa diqqət yetirir. Sonra bloka girib pillələri qalxmağa başlayır.

Kamera, üstündə “86” rəqəmini və “V.B.Mehralıyeva” lövhəli boz dəmir qapını görüntüləyir. Kadrda Aygünün qapının zəngini basdığı iri planda görüntülənir. Qapı açılır.

Kamera Elmiri aşağıdan yuxarı görüntüləyir.

Elmir: - Bu ev sənə yaddır, nə üzlə bu qapını döydün?

Aygün: - Bilirəm, üzüm yoxdur, Amma sənsə mənı çölə atma, qardaş, əlacsızam.

Elmir: - Sənə bu da azdı!

Qapını Aygünün üzünə bağlayır.

Görüntü.

Aygün balasını bağına bərk-bərk basıb, pillələri enir. Binanın qarşısındakı dayanacaqda oturub avtobus gözləməyə başlayır.

Fonda səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Məhəbbət yer üzünü işıqlandıran günəşi, gecələrimizi nurlandıran ayı öz yerinə qoyaraq asımanı qaranlığa bürüyəcək qədər güclüdür. Mən bu məhəbbətimlə həyatımı əbədi zindana çevirmiş, ürəyimin səsini dinləyərək uçuruma yuvarlanmışam.

Görüntü. Avtobus gəlir. Aygün Rafun əlindən yapışır. Onlar avtobusa minirlər. Aygün arxa sırada, həmişəki yerində oturaraq fikrə dalır.

Fonda isə Aygünün səsi davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Baxmayaraq ki, bir ömür qədər yaşanacaq məhəbbətimi tapdığımıza əmin idim, sən demə, bizim sevgimiz qəfil gələn leysan, yaz yağışı imiş. Gəldi və yer üzünü çirkablardan təmizləyərək yeni bir aləm yaratmaq cəhdində oldu. Fəqət... Deyəsən, əminliklə yəqinlik arasındakı fərqi elə də anlamayaraq səhv etmişəm.

35

Görüntü. Aygün Raufu bağına basıb iş axtarmaq üçün şəhərin canına düşür.

Aygün bir fabrikə daxil olur. Qəbul otağında oturub müdirin qəbulunu gözləyir. Rauf ağlayır. Aygün onu sakitləşdirməyə çalışır. Katibə hərdənbir gözünün altından tərs-tərs gah uşağa, gah da Aygünə baxır.

Fonda isə otağa yayılan sakit, həzin musiqilə yanaşı, Aygünün səsi eşidilir.

Fon (Aygünün səsi): - Allahım, sən böyüksən! Məni bu yolda pərt etmə! Başqa uşaqlar kimi mənim Raufumun da xoşbəxt yaşamaq haqqını əlindən alma.

Növbə Aygünə çatır. O, uşaq da yanında otağa daxil olur. Müdir ona baxmadan əli ilə oturmaq üçün yer göstərir. Özü isə qarşısındakı kağızları gözdən keçirir. Müdirin telefonu səs salır. Müdir dəstəyi götürür. Telefondan nə söylədiyi anlaşılmayan qadın səsinin hənirtisi duyulur. Müdir telefondakını dinləyə-dinləyə aram-aram gah Aygünü, gah da onun yanındakı körpəni süzür. Narazı halda başını bulayıb, kağızları yana atır.

Aygün müdirin nə deyəcəyini gözləmədən uşağın əlindən yapışıb bikiş halda qapıdan çıxır.

Yenə avtobusda əyləşib hara isə gedir.

Fonda yenə Aygünün səsi davam edir.

Fon (Aygünün səsi): - Hər qaranlıq gecənin bir işıqlı sabahı var. İnşallah, mənə də bir gün bir ümid qapısı açılar.

Kamera Aygünü başqa bir müəssisənin qəbul otağında növbə gözlədiyi vəziyyətdə görüntüləyir. Növbə ona çatır. İçəri keçir. Sahibkar əlindəki kağızlara gözucu nəzər sala-sala Aygünü başdan-ayağa süzür

Sahibkar: - Uşaq sizinkidir? Allah gözü dolusu versin.

Aygün (*başını qaldırmadan utancaq*): - Sağ olun, Allah razı olsun.

Sahibkar kreslosunda oturub yellənməyə başlayır: - Ali təhsillisiniz? Şirkətimizin sizin kimi savadlı və gözəl xanımlara ehtiyacı var (*Siyirtmədən konverti çıxarıb masanın üstünə fırladır*).

Sahibkar: - Aygün xanım, hələ ki bu kiçik bəxşişi qəbul edin, sonrası mütləq yaxşı olacaq.

Görüntü. Kamera Aygünün əsəbdən titrəyən dodaqlarını görüntüləyir. Ciddi bir görkəm alıb...

36

Aygün: - Sizi başa düşmədim!

Sahibkar (*göz-qaşla danışmaqda davam edərək*): - Gözəl xanım, burda başa düşməməlik nə var ki...

Aygün: - Bu bəxşiş qoyun sizdə qalsın! Lazımınız olar! Gedək, oğlum! (*Raufun əlindən tutub hirslə otaqdan çıxır. Qapı arxasında bərk çırpılır*).

Kamera Aygünün dayanacaqda avtobus gözlədiyini görüntüləyir. Rauf yerdən çınqıl daşları əlinə götürüb yaxınlığa qonan çöl göyərçinlərini daşlayır. Avtobus gəlir. Aygünlə Rauf minirlər. Aygün oğlunu da qucağında oturdub. Fikrə gedib.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - İnsanı yoxdan var edən Xaliq bir gün mənim kimi çarəsiz olanları da sıxıntılardan xilas edər, inşaallah!

Görüntü. Aygün başqa bir şirkət rəhbərinin qəbul otağında növbə gözləyir. Rauf isə sakit durmaq bilmir. Darıxdığından hey ağlayır. Aygün onu qucağına götürüb sakitləşdirmək istəsə də, uşaq sakitləşmək bilmir. Bütün bu hadisələri kənardan seyr edən bir ağbirçək, Aygünə yaxınlaşır.

etməliyəm? Bu işi də əldən çıxarsam, balam ac qalacaq... Aman Tanrım, mənə yol göstər!

Aygün qalxıb uşaqlara qarışmış oğlunun yanına gedir.

Fondakı səsi yığılır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rauf, ananın gül balası, hava qaralır, bəsdir oynadığın, gedək.

Kamera Aygünü yenə avtobusda görüntüləyir. Rauf başını anasının sinəsinə qoyub. Mışıl-mışıl yuxudadır. Aygün yenə fikrlərlə qol-boyun olur.

Fonda (*Aygünün səsi*): - Oğlum oxumalıdır. O təhsil alıb, xalqına yararlı insan kimi yetişməlidir. Bəlkə onu atılmış uşaqların evinə verim?.. Yox, yox! Eşidib-bilən məni qınayar.

Kamera Aygünün oğlunu bağrına sıxdığını görüntüləyir. Fonda isə səs davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Amma mən bunu etmək məcburiyyətindəyəm. Balamı çabaladığım girdaba özümlə birgə ata bilmərəm. İnşallah, iş taparam, ev kirələyərəm, sonra Raufumu da Uşaq evindən alaram. Həm oxudaram, həm də işləyərəm. Məncə, doğru yol budur.

Görüntü. Aygün avtovağzalın sakit bir küncündə boş skamyada oturub. Əynindən plaşını soyunub yatmış oğlunun üstünə salır. Başını oğlunun başına söykəyib fikrə gedir.

İşçi: - Üzölməyin, xanım, siz doğru olanı seçim edibsiniz. Hələlik ərizəniz kifayətdir, övladınızın Uşaq evinə qəbul edilməsini sonra tam sənədləşdirəcəyik. Arxayın ola bilərsiniz. Övladınız əmin əllərdə bəslənəcək. Sizə isə bu ağır həyat sınaqlarında yalnız səbrli olmağı arzu edərdim.

Aygün: - Çox sağ olun, Sima xanım. Sizin kimi mərhəmətli anaların qarşısında baş əyirəm.

Sima cəld ayağa qalxır.

Sima: - Əslində sizin kimi anaların qarşısında bizlər baş əyirik. Kimisi övladını səbəbsiz yerə bura atıb getdiyi halda, Siz məcburiyyət üzündən edirsiniz. Bu sıxıntıdan təkbaşına qurtularaq, günahsız bir cocuğun girdablarda boğulmayacağı uğrunda vicdanınızı zamanla mübarizəyə səsləyərək bu addımınızı atırsınız.

Aygün (*gözləri dolur*): - Siz ki, güclü ikən gücsüz, savadlı ikən aciz, qüruru əzilmiş bir ananı bu qədər ucaltmışız, sizə nə deyəcəyimi bilmirəm (*Simanı qucaqlayır*).

Kamera Uşaq evinin həyətində Raufun uşaqlarla oynadığını görüntüləyir. Rauf uşaqlar üçün quraşdırılmış gah bu, gah da başqa bir attraksiona minib əylənir.

Kamera iri planda Aygünlə Uşaq evinin işçisi Simanı görüntüləyir.

Sima: - Görürsünüzümü, Aygün xanım, oğlunuz qısa bir zamanda bizim uşaqlara qaynayıb-qarışdı.

Aygün (*əlinin dalı ilə gözündə donmuş yaş giləsini silir*): - Mənim oğlum istiqanlıdır, Sima xanım, tez alışır insana.

Görüntü. Şirkət. Aygün hansı bir zərbəni isə dəf etmiş şəxs kimi ötkəm bir görkəmdə qəbul otağına girir. Katibəyə yaxınlaşır.

Aygün: - Salam, xanım. Bəlkə yadınıza düşdüm. Bir həftə bundan öncə iş üçün şirkətinizə müraciət etmişdim. Siz mənə vakansiya yerlərin bu günlərdə məlum olacağını söyləmişdiniz.

Katibə (*ani fikrə gedir*): - Ah-ha... yadıma düşdü. Amma gərək məni üzrlü hesab edəsiniz. Siz yenicə burdan ayrılmışdınız ki, ofisin baş meneceri vakansiyaların sabahdan başlanacağını elan etdi. Sizin isə bizdə əlaqə nömrəniz olmadığı üçün sizi qeydiyyatı götürə bilmədim...

41

Aygün: - Yəni, deyirsiniz...

Katibə: - Bəli, xanım. Boş yerlərin hamısı tutulub. Üzrlü hesab edin (*qarşısındakı dosyaları incələməyə başlayır*).

Kamera Aygünü donmuş halda görüntüləyir. Əli ilə üzgözünü ovcalayan Aygün pərt halda çıxır.

Yeni kadr. Aygün yolun kənarındakı parkda sakit bir guşədə skamyada oturub fikrə gedib. Bir anlıq Uşaq evində Sima xanımla olan söhbətlərini, övladından necə ayrıldığını göz önünə gətirir.

(kom. qrafiki). Səliqə ili geyinmiş nürani - ağ saçlı, baş yaylığı boynuna düşmüş, əlində çanta bir qadın (Asiman) Aygünün yanında əyləşir. Aygünü diqqətlə süzür. Aygün qadına baxıb, üzündə azacıq təbəssüm oyadır. Qadın sinəsində bağla sallanan eynəyini cib dəsmalı ilə silib gözünə taxır.

Asiman: - Sən nə danışırsan, qızım. Təhsilimizin sənə kimi gənc kadrlara həmişə ehtiyacı var. Harada qalırsan, neçə övladın var?

Aygün: - Bircə oğlum var idi. Evim də ki, oturduğumuz bu skamiyadı.

Asiman: - Başa düşmədim. Yəqin mənimlə zarafat edirsən. Qalx, qızım, bu ətrafda yaxın bir rəfiqəmin qəlyanaltısı var. Bir stəkan çay içib bir az söhbətləşərik. Dur, qızım, dur...

Fonda həzin musiqi. Hər ikisi qalxıb gedirlər.

Görüntü. Qəlyanaltı. Salonun yaşıl bağa açılan pəncərəsi önündə qoyulmuş masada əyləşiblər.

Fonda musiqi yığılır. Aygün sözünü bitirmiş kimi son kəlməsini tamamlayır.

43

Aygün: - Bax belə, Asiman xanım. Bu da mənim hələ başlamamış bitən acı həyat hekayətim.

Asiman: - Qızım, sən düz fikirləşmirsən. Sənin həyatla əsl mübarizən hələ bundan sonra başlayır. Zaman bizləri nə qədər qamçılarsa da, sərtləşmiş ürəyimiz daha dözümlü olur. Həyatın hər sınaq imtahanına hazır olmalıyıq, qızım. Özünü üzmə. Səni günü sabahdan işlədiyim məktəbdə işə qəbul etdirərəm. Məktəbin direktoru çox səmimi, mərhəmətli bir cavandır. Həm də mənim şagirdim olub. Belə bilirəm ki, məni məyus etməz.

Aygün (*gözləri dolur*): - Sizin bu yaxşılığınız qarşısında acızəm, Asiman xanım. İndiki zamanda insanın tanımadığı bir şəxsə bu yaxşılığı etməsi, mənə hələ də yuxu kimi gəlir.

Asiman (*gülümsünür*): - Məsləhət yaradanındır, qızım. Biz vasitəçilərək. İç çayını, soyutma. İnşaallah, sabah bu işi yoluna

Kamera öncə Aygünün qum saatına, sonra masanın üstündə qalaqlanmış dəftərlərə toxunduğunu görüntüləyir.

Asiman da bunu görür.

Asiman: - Bu dəftərlərin az qala yarım əsr yaşı var, qızım. Uşaqlar sinifdən-sinfə adladıqca dəftərləri, bax, mənim bu masamın üstündə əbədi xatirəyə çevrilir.

Aygün: - Həqiqətən də maraqlıdır.

Görüntü. Asiman əlində bir dəst qara kostyum Aygünə yaxınlaşır.

Asiman: - Qızım, məktəbin bəzi qanunlarını xoşlamasam da, buna əməl etməyə məcburuq. Al, bu kostyumunu geyin.

Aygün: - Asiman müəllimə...

Asiman: - Bu bir bərcdur, qızım. Məktəb müəllimlərinin uniformaları eyni olmalıdır. İnşaallah, ilk maaşından formanın pulunu qaytararsan (*gülümsünür*).

45

Aygün Asiman müəllimin otağında onun verdiyi paltarı geyinir.

Kamera Aygünü səliqəli uniformada ayaqdan-başa görüntüləyir.

Asiman: - Çox gözəl yaraşdı. Hə, indi də gedək qəbula (*gedirlər*).

Görüntü. Qəbul otağı. Asimanla Aygün otağa daxil olan kimi katibə ayağa qalxır.

Asiman: - Sabahın xeyir, qızım. Direktor otağındadır mı?

Katibə: - Bəli.

etməkdədir) bu fani dünyada yaxşılar da varmış. Hamı daşürəkli olsaydı, bəşəriyyət məhvə doğru sürüklənərdi.

Ekranı yazılır:

Daha alti ay ötdü

Panorama. Rəşidin daxması.

Görüntü. Rəşid əlində stəkan masanın arxasına keçib çay içməyə başlayır. Könül isə televizorun qarşısında əyləşib dırnaqlarını pedikür edir. Ağzındakı saqqızı biədab tərzdə çeynəyir. Arabir Rəşidə baxıb gözlərini süzdürür.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Yeni ailəlik həyatı Rəşidi sanki dondurmuş, əslində onu Könül üçün dəmirdən düzəldilmiş robota çevirmişdi.

Görüntü. Rəşid bikef halda siqaret yandırır damağına qoyur. Ucalan tüstü Könülə pis təsir edir. Könül ayağa qalxıb əda ilə Rəşidə baxaraq, yan otağa keçir. Qapını da arxasınca çırpır.

Fonda Aygünün səsi davam etməkdədir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Rəşidin bugünkü həyatı qara qulun həyat tərzini xatırladırdı. Amma deyəsən, gec də olsa, qəflət yuxusundan ayılmağa başlamışdı.

Görüntü. Rəşid üzünü, başını ovcalayır. Əllərini qollarına daraq edib qoynuna qoyur və fikrə gedir. Bu ara qapı bərk döyülür.

Görüntü. Vahid sözünü bitirər-bitirməz, Rauf üçün aldığı oyuncağı da masanın üstündən götürüb, əsəbi halda evdən çıxaraq, qapını da arxasınca çırpır.

Kamera Rəşidlə Qalibi bir parkda görüntüləyir.

Fonda musiqi səsi. Rəşidlə Qalib nə isə danışırlar. Qalib əsəbli əl hərəkətlərilə sanki Rəşidi tənbeh edir. Fonda musiqi ilə bərabər Aygünün də səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Hətta Rəşidin ən yaxın dostu Qalib də Rəşidi anlamaqda çətinlik çəkir. Ondan üz döndərmək həddindədir.

Görüntü: Qalib əli ilə kəskin rədd cavabı göstərib, Rəşiddən uzaqlaşır.

48

Fonda isə səs davam edir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Hamı, hər şey Rəşiddən üz döndərirdi. Həyat indi onu elə bir sınağa çəkirdi ki, fələk də bu oyundan baş çıxara bilməzdi.

Görüntü. Rəşid damağında siqaret ağır addımlarla evə sarı gəlir. Evin qapısını aralı görüb addımlarını becidləşdirib içəri keçir. Könülün evdə olmadığını biləndə, əsəbi halda əlini yumruq edib masaya çırpır. Sonra yataq otağına keçir.

Kamera dolabda gizlədilmiş balaca, qara mücrünü görüntüləyir. Rəşid mücrünün içindən Aygünün tələbək illərinin fotolarını, birlikdə çəkirdikləri foto-şəkilləri çıxarıb baxır. Kamera şəkilləri iri planda görüntüləyir. Sonra qəhərdən gözləri dolan Rəşidin üzündə cəmləşir.

Fonda bu dəfə Rəşidin səsi ucalır.

Fon (*Rəşidin səsi*): - Adını qəlbimdə gül butası kimi bəslədiyim Aygünüm.

Kamera Rəşidin əlini gözlərinə sıxıb için-için ağladığını görüntüləyir. Fonda isə Rəşidin səsi davam edir.

Fon (*Rəşidin səsi*): - Bilməzdim ki adın qədər ucalıb, mənə həsərdə qoyacaqsan. Hansı yerə enəcəyimi əvvəlcədən bilsəydim, kəndə dönüb mal-heyvan otardım.

Görüntü. Kamera Rəşidin gözləri önündə Aygünlə ilk dəfə avtobusda rastlaşdıqları anları, ilk dəfə Azadlıq meydanında ələ-ələ gəzişdikləri, dəfələrlə Aygünü institutdan alıb birgə evə gəldiklərini canlandırır. (kom. qrafiki) Fonda isə səs davam edir.

Fon (*Rəşidin səsi*): - Bundan belə səni uzaqdan sevməyi, toxunmadan ruhunu hiss edərək qovuşmağımız üçün səbr etməyi öyrənəcəm. Səni tapmayınca, özümə rahatlıq verməyəcəyəm. Bizim bir-birimiz üçün yarandığımızı sənsiz günlərimdə aydın dərk etdim.

Kamera bu ara Aygünü görüntüləyir. O, xoşbəxt görünürdü. Gah məktəbin dəhlizlə sinifə daxil olduğu, gah da dar, ensiz qumlu yollarla evə tələsdiyi görüntülənir.

Fonda həzin musiqi müşayiət olunur.

Yeni günəşli gün.

Panorama. API-nin binası. Kamera binanın qarşısında həsrətlə ona baxan Aygünü görüntüləyir. Aygün həyətdə, kölgəlikdə qoyulmuş skamiyaya yaxınlaşır.

49

Kamera Aygünün əllərini skamyanın söykənəcək taxtasına xəfifcə toxunduraraq titrəyə-titrəyə sürtdüyünü görüntüləyir. Bu ara Aygünün gözlərinin önündə Rəşidlə həmən skamyada oturub, şirin-şirin söhbət etdiyi anları canlandırır. (kom.qrafiki)

Aygün asta-asta pillələrlə ikinci mərtəbəyə dekanatlığa qalxır.

Kamera Aygünün ayaqlarını pillələrə necə asta-asta basdığını görüntüləyir.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon: (*Aygünün səsi*): - Əlçatmaz, ünyetməz xatirələrlə yaşayan xoşbəxt günlərim, hardasınız? Özüm öz əlimlə sizi hüznü etdim.

Görüntü. Aygün "Pedaqogika" kafedrası sözləri yazılmış qapının önündə durur. Qapını astaca döyür. İçəridən kiminsə "Gəl!" deyən səsi eşidilir. Qapı astaca aralanır. Aygün utana-utana içəri daxil olur.

Kamera dosye rəfləri, qara mebellər düzölmüş masalar, qırmızı üzlü davamiyyət jurnalları, divarda psixoloji terminləri andıran sxemlər və şəkillər olan otağı, otağın baş tərəfində başı yazı dəftərlərinə qarışan, nürani, ağ saçlı, gözündə eynək, tələbkərlığı üz-gözündən bəlli olan bir müəllimi (Mayanı) görüntüləyir.

Aygün: - Salam!

Maya (*başını qaldırmadan*): - Nə lazımdır, qızım?

Aygün: - Diplomumu götürmək üçün gəlmişəm. Dedim gəlmişkən müəllimlərimlə də görüşüm.

Sənən: - Qızım, nə qədər də dəyişmiş olsan, gözlərin əvvəlki dəcəl, çılğın Aygündür.

Görüntü. Əllərilə çənəsini ovxalayıb diqqətlə Aygünü süzən Sənən müəllim otaqdan çıxır.

Maya: - Qızım, ailəlisənmi? Oğuldan-uşaqdan nəyin var?

Aygün (*başını yerə dikir. Qısa sükutdan sonra*): - Bəli, ailə qurmuşdum, bir oğlum da var idi.

Maya: - Necə yəni, “var idi”? Oğlun indi səninlə deyil bəyəm?

51

Aygün: - Yox, mənim düşdüyüm girdabda oğlumun boğulmasını istəmədim, Maya müəllimə. Odu ki, Raufumu Uşaq evinə vermişəm.

Maya: - Bəs həyat yoldaşın?

Aygün: - Üç ildir ayrılmışıq.

Maya müəllimə ağır-ağır başını bulayır. Kamera müəllimin əsəbindən rənginin bozardığını görüntüləyir. Sonra müəllim əlində tutmuş olduğu eynəyi gözlərinə taxıb Aygünün qoluna girir. Otaqdan çıxırlar.

Kamera onların univeristetin həyətəyeni bağında qol-qola gəzdiklərini görüntüləyir.

Maya: - Taleyin hökmündən qaçmaq olmaz, qızım, gərək fələyin gətirdiyi bütün ağrı-acılara sinə gərməyi bacarasan. İnsan ömrü həyat romanının yazıldığı bir kitabdır. Biri o günü yaşayır, digərinin isə qismətinə ömrünə yazılan günləri sadəcə

səhifələmək qalır. Sanma ki, hər zaman parlayacaqsan. İnsanın qalxdığı kimi, endiyi vaxtları da var. Sən enmə zolağına düşübsən, qızım, ucalacağın günü səbrsizliklə gözləməyi unutma.

Görüntü. Maya müəllim əli ilə Aygünün saçlarına sığal çəkir.

Maya müəllim: - Şükür et ki, şükür Sahibi səni hər zaman hifs etsin.

Yeni kadr. Aygün iti addımlarla harasa tələsir. Yol uzunlu Maya müəllimə ilə olan söhbətləri gözlərinin önünə gətirilir. (kom. qrafiki) Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Maya müəllimənin nəsihətləri məni yenidən bu həyata bağladı. Bu yeni dünyada ən böyük arzum Uşaq evinə əmanət verdiyim Raufuma qovuşmaq və yeni evimizdə şad-xurrəm birgə yaşamaqdır. İndi bu xoşbəxtliyin birəcə addımlığındayam.

Panorama. Uşaq evinin binası. Aygün həyəcan dolu baxışlarla tələsik addımlarla pillələri qalxıb qəbul otağına girir. Qeydiyyat şöbəsində başqa xanımın əyləşdiyini görəndə duruxur.

52

Aygün: - Salam, xanım. Mənə Sima müəllimə lazımdır.

Müəllimə: - Bağışlayın, siz onun nəyisiniz?

Aygün: - Ən yaxın rəfiqəsi. Düzdür çoxdandır görüşmük, amma hər zaman qəlbimiz bir olub.

Müəllimə: - Çox təəssüf ki, qəlbiniz bir ağır itkini duymayıb.

Aygün (*təəccübdən gözləri böyümüş halda*): - Siz nə danışırsınız? Nə itki?

Müəllimə: - Sima müəllimə ürək çatışmazlığından vəfat edib. Artıq bir aydır aramızda yoxdur.

Kamera otağın Aygünün başına hərləndiyini görüntüləyir. Aygün əllərini üzünə sıxıb. Səndirləyir, az qalır yığıla. Aygünün yanından ötən bir qadın imkan edib onu tutur.

Aygün: - Axı neyçün! Hansı acını unutmuşdum ki, qaysaqlanmış yarama duz səpdin, Allahım (*ağlamsınır*).

Görüntü. Uşaq evinin müdiri Solmaz xanım bir stəkan suyu Aygünə uzadır.

Solmaz: - Səbrli ol, qızım. Bu yoxluğa heç biz də alışa bilmirik. Gəl, keçək otağıma. Sima müəllimə sizin haqqınızda mənə hər şeyi danışmışdı (*Aygünün qoluna girib, öz otağına aparır. Aygünü kreslodə oturdur*).

53

Aygün: - Sima müəllimə mənim oğluma bu illər ərzində analıq edib. (*ağlayır*) İndi bu borcu ona biz necə qaytaracağıq?

Solmaz: - Sakit olun, Aygün. Sima müəllimənin ölümündən sonra onun şəxsi seyfindən kiçik bir dəftərçə tapdıq. Orada sizin haqqınızda hər şey ətraflı yazılıb. Elə bil ölümün onu vaxtsız yaxalayacağını bilirmiş. Sonuncu səhifədə qeyd edib ki, Raufun vətənə, anasına layiqli övlad kimi böyüməsi üçün Türkiyəyə oxumağa göndərilsin. Konvertin arasında lazımı qədər pul da qoymuşdu. Biz də mərhumənin vəsiyyətini yerinə

götürərdin. Həmçinin, bu yolnan bala həsrətin də bir az yüngülləşər.

Aygün: - O uşaq bura niyə atılıb?

Solmaz: - Qərribə düşüncə də olsa, məhz qız uşağı olması səbəbindən.

Aygün: - Solmaz xanım, mən o qızı indidən sevdim. Sənədlərini rəsmiləşdirin zəhmət olmasa. O qız bu gündən mənim balamdır.

Görüntü. Solmazla Aygün birlikdə yeməxanaya tərəf yollanırlar. Solmaz işarə ilə həmən qızı Aygünə göstərir. Aygün yaxınlaşıb qızın qarşısında çömələrək onun saçlarını sığallayır. Qızcığaz da ona baxıb gülümsünür. Aygün qızı qucağına alır və Solmazla birlikdə qəbul otağına dönürlər.

Kamera qızı Aygünün qucağında, onun boynunu bərk-bərk qucaqladığını görüntüləyir. Solmaz qızın şəxsi işini vərəqləyərək

Solmaz: - Osmanova Ləman İlqar qızı. Beş yaşın yenicə tamamlayıb.

Aygün: - Solmaz xanım, etiraz etməzsə, Ləman mənim soyadımı daşısın, Mehraliyeva Ləman (*qısa fikrə gedib, bu sözü olduqca qürurla*) Aygün qızı.

Solmaz: - Bu təklifi yalnız alqışlamaq olar, Aygün.

Görüntü. Aygün Ləmanın əlindən tutub uşaq evindən aralanır. Solmaz müəllimə və daha bir neçə tərbiyəçi-müəllim fərəf dolu nəzərlərlə Aygünlə Ləmanın əl-ələ tutub getdiklərini seyr edirlər.

Kamera Solmazın dözündə gilələnən yaşı əlinin arxası ilə gizlicə sildiyni görüntüləyir. Aygünlə Ləman avtobusa minirlər. Yol boyu Aygünün Ləmanın saçlarına sığal çəkdiyi görüntülənir. Aygünün gözləri önündə oğlu Raufla keçirdiyi şən günlər canlandırılır (*parkda Raufun oynadığı, onun ad günləri, Raufun Uşaq evinin bağçasında uşaqlarla oynaması...*).

(Kom. qrafiki). Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Bu nə cəzadır mənə çəkdirirsən, Allahım. Taleyin yazısına bax. İndi doğma balandan uzaqda, tanımadığın bir ananın övladını bağrına basıb ona ana oluram. Bəlkə bu da həyatın başqa bir sınağıdır. İndi bu körpə mənim doğma balam olaraq, bu fani həyata yeni qədəmlərini qoyaraq “Ləman Rəşid qızı” imzasıyla tanınacaq.

Yeni bir sabah.

Panorama. Beşmərtəbəli bina. Rəşid əlində bazarlıq zənbilləri evin qapısını açır. Uşaqları onun üstünə qaçirlar.

Rəşid: - Mənim dovşanlarımın halı necədir? Kökdən, kələmdən bir şey çırpışdırıb yeyə bilibsinizmi? (Rəşid oğlunu qucağına alıb divanda oturur)

Azər: - Ata, bacımın ümüdünə qalsaq, lap acından ölərik. Səhərdən sənin otağını təmizləyir deyən, məni də ac qoyub.

Kamera Zərifənin bikef halda bir küncə sıxılıb büzüşdüynü görüntüləyir.

Rəşid: - Zərifə, qızım, sənə nə olub? Səni kefsiz edən nədir? (*Zərifəyə yaxınlaşaraq onun saçlarını sığallayır*) Xəstələnməmişən ki?

Zərifə (*ayağa qalxır*): - Əgər sualıma cavab versən, deyəcəyəm.

Görüntü. Azər sakitcə Rəşidin qoynuna sıxılaraq Zərifəyə baxmağında davam edir.

Rəşid: - Bu nə qəribə sorğu oldu, qızım? De görüm, noolub?

56

Görüntü. Zərifə qaçaraq yan otağa keçir. Rəşidlə Azər bir-birlərinə baxıb, çiyinlərini çəkirlər. Çox keçmir Zərifə yan otaqdan çıxır. Əlində kiçik bir albom atasına uzadaraq

Zərifə: - Ata, bu albom haqda bir söz deyə bilərsənmi?

Kamera Rəşidin donuq halda alboma diqqətlə baxdığını görüntüləyir. Rəşidin gözləri önündə canlanır (kom. qrafiki)

Rəşid yorğun halda masa arxasında oturub. Bu ara arvadı Könül yan otaqdan əsəbi halda çıxaraq

Könül: - Bəlkə sənin qulluqçunam? Bəlkə ayağını da yumalıyam? Yoxsa məni o gözəlçənə tay tutursan? Nə donuq-donuq baxırsan üzümə?

Rəşid (*asta, ancaq hiddətli səs ahəngi ilə*): - Deyəsən yadıma barda etdiyən xozeyinlik düşüb? Kim olduğunu unutmamısan, səni mən ev qadını etdim.

Könül (*əsəbi*): - Böyük iş görmüsən?!. Gərək səni nazir qoyardılar... Unutma ki, səni də mən kişi etmişəm.

Kamera. Rəşidin əsəbdən əlləri əsir. Rəngi bozarmış halda ayağa qalxır. Əlinin arxası ilə çırpıb qarşısındakı çay dolu stəkanı masanın üstündən yerə salır.

sonra cavab verim?

Zərifə: - Bir şərtlə ki, bu albomu daha gizlətməyəcəksən.

Rəşid: - Şərtlər kəsildi, müqavilələr bağlandı. İndi nə qaldı?

Azərlə Zərifə bir ağızdan: - Qaldı şam etmək.

Görüntü. Rəşidlə Azər süfrə arxasına oturlar. Zərifə süfrəni bəzəyir. Fonda isə Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*):- Zərifə atasının əhval-rühiyyəsini yüksəltmək üçün bacardığı qədər şıltaqlıq edib məzəli lətifələr danışır, nisgilli ürəyini ovundurmağa çalışırdı (*Görüntü. Zərifə masa arxasında əl-qolunu ölçərək nə isə danışır. Rəşidlə Azər onun danışdıqlarına qulaq asır, uğunub gedirlər*).

Yeni kadr.

Panorama. Bakı. Azadlıq meydanı. Aygün əlləri gödəkçəsinin cibində başını aşağı salmış vəziyyətdə ağır addımlarla gəzişir. Birdən arxadan eşitdiyi doğma bir səs onu düşüncələrdən ayırır.

58

Qalib: - Salam, Aygün bacı, necəsiniz?

Kamera ayaqdan-başa Qalibi görüntüləyir.

Aygün: - Bağışlayın, tanımadım. (*Qalib danışmadan Aygünə baxıb, sadəcə gülümsəyir*).

Aygün (*qaşlarını çataraq ciddi görkəm alıb*): - Kimsiniz? Sizə nə lazımdır?

Qalib: - Deyir, dağ dağa rast gəlməz, insan insana rast gələr. Məni nə tez unutmusunuz? Rəşidin dostu Qalibi

siz ayrıldım. (*Görüntü. Qalib əlilə üz-gözünü övkələyir, gözlərindən yaşı içinə axırdı*): - Sonra Asiman adlı bir xanım mənə havadar çıxdı. Anamdan uzaq düşmüş ikən, mənə ana qədr yaxın oldu. İşlədiyi orta məktəbdə məni işə düzəltdi. Yaşamaq üçün qızının evini mənə verdi. Çovğunda üstümə yorğan, yağmurda başıma çətir oldu. Özümə gün-güzaran düzəldənəcən aylar bir-birini sürətlə qamçıladı. Bir gün Uşaq evinə gedib oğlumu istədim. Ancaq sarsıdıcı bir xəbər - körpəmə analıq edən, gecələr mənim əvəzimdən Raufumu bağrına basıb onunla birlikdə yuxuya gedən, şəxsi vəsaiti hesabına Raufumun Türkiyədə təhsil almasına səbəbkar olan, elədiklərinin əvəzi heç bir mizanla ölçülməyəcək dərəcədə balama yaxşılıq etmiş insanın - müəlliməsi Sima xanımın “öldü” xəbəri, övlad itkisini belə mənə unutturdu...

Aygün bunları danışdıqca hadisələr bir-bir görüntülənir.

60

- Belə, Qalib, bu da tərəddüdlər burulğanında çabalayan, zavallı bir ananın həyat hekayəti.

Qalib: - Yüzə dözmüsən, yüz birə də döz. İnşallah, Rauf təhsilini başa çatdırıb bir gün evinə-əşiyinə dönər... Yenə, nə yaxşı ki işləyirsən, başın qarışır, yoxsa təklik səni sıxardı.

Aygün (*qürurla*): - Tək deyiləm. Bir qızım da var. Raufumun ətrini ondan alıram.

Qalib: - Aygün, bəs...

Aygün – Uşaq evindən götürmüşəm.

(*Görüntü. Aygün skamyadan qalxır. Qalib də onunla birlikdə*).

Aygün: - Artıq gecdir. Məndən Laləyə, uşaqlara salam söylə. Sağ ol, Qalib, nə yaxşı ki, bu günümdə qarşıma çıxdın. Dərdimə şərik olası birinə ehtiyacım var idi (*gedir, birdən geri çevrilib Qalibi mənalı nəzərlərlə süzür*) Məni gördüyünü isə, O-na demə.

Yenidən dönüb yoluna davam edir.

Kamera Qalibi bikef, ala-qaranlıq uzun yolun kənarı ilə gedən vəziyyətdə görüntüləyir.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Mənim “yox” deməyimə baxmayaraq, Qalib bu olanları, onsuz da, Rəşidə danışacaqdı. AXI iki əziz insan arasında uçurum həddində olan boşluğu götürmək Tanrı qarşısında bütün oruc və nafilə namazlarından da irəlidir. Qalib dostunun yaşadığı hadisələrdə özünü də günahkar hiss edirdi. İndi – məndən ayrıldıqdan sonra isə bu ala-qaranlıq yolla Qalib Rəşidin evinə gedirdi. Gənclik illərinin dostunun yaşadığı əzablara son qoymaq üçün. Ancaq bunu bacaracaqdımı?!

61

Kadr. Rəşid evdə təkdir. Var-gəl edir. Bu ara qapının zəngi çalınır. Rəşid qapını açır. Qalibi görəndə yerindəcə donur. Qalib Rəşidi qucaqlayır.

Rəşid: - Qalib, inana bilmirəm ki, bu sənsən!

Qalib: - Mənəm, Rəşid. Səni sonsuza qədər unutmayan dostun.

Rəşid: - Keç içəri, qapıda qalma (*Qalib içəri keçib evə göz gəzdirir*).

Qalib: - Deyəsən evdə təksən. Uşaqlar hardadır?

Rəşid: - Uşaqlar kinoya gediblər.

Qalib: - Yenə nə olub, rəngin qaralıb.

Rəşid: - Daha dözə bilmirəm, Qalib. Bir tərəfdən ürək, bir yandan da baş ağrıları. Lap canımı boğazıma yığıb. Qəbul etmədiyim dərman qalmayıb.

Qalib (*divanda əyləşir. Dizinə söykənib fikrə gedir*): - Rəşid, mənə elə gəlir ki, gətirdiyim xəbər sənün ürəyinə məlhəm olar.

Rəşid (*təəccüblə Qalibin yanında oturur*): - O nə xəbərdi elə, danışsana.

Qalib: - Aygünü gördüm. Bir vaxtlar sizin sevərək əl-ələ tutub gəzdiyiniz meydanda. Tamam düşüb, çox qocalıb.

Kamera gərgin vəziyyətdə əli ilə yanaqlarını sürtləyən Rəşidin gözlərində yaşın gilələnməsini görüntüləyir.

Sükut.

Qalib: - Soruşmaq istəmirsən ki, necədir? Gün-güzaranı nə yerdədir? Oğlun Rauf indi hardadır?.. Soruşmaq istəmirsən?

62

Rəşid (*qəhərdən boğulan səsi ilə*): - Nə bilirsən hamısını danış, Qalib.

Bu ara qapını zəngi çalınır. Zərifə ilə Azər görünürlər. Qalib onları bağrına basıb kövrəlir. Zərifə atasını gözləri dolmuş görüb, həyəcanla onun qucağına şığır.

Zərifə: - Ata, yenə ürəyin ağrıyır?

Rəşid (*əlinin arxası ilə gözlərini silir*): - İndi yaxşıyam, qızım. Siz keçin otağınıza, əminlə söhbətim var.

Görüntü. Uşaqlar öz otaqlarına keçirlər. Qalib bütün bildiklərini hərərlə Rəşidə danışır. Rəşid başını qollarının arasında sıxıb. Gözləri bulud tək dolub-boşalır.

Fonda Aygünün səsi eşidilir.

Fon (*Aygünün səsi*): - Gül budağından, sevgi qəlbədən qopanda solar. Rəşid günahkar olduğunu bilirdi. Onunçün də gözlərini bərk-bərk yumub vicdanına baxmağa belə xəcalət çəkirdi. O indi inanırdı ki, artıq məni tapıb. Tezliklə həsrətdən sönüb külə çevrilən odunu yenidən alovlandıracaq.

Görüntü. Qalib Rəşidi qucaqlayır. Sonra əlini onun çiyinə qoyaraq nə isə deyir. Daha sonra gedir. Tək qalmış Rəşid evin ortasında var-gəl etməyə başlayır. Bu ara yan otaqdan hıçqırıq səsi eşidir. Tələsik hənirti gələn otağa keçir. Zərifə balıncı üzünə sıxıb ağlayırdı. Rəşid yenicə əlini qızının çiyinə toxundurmuşdu ki, Zərifə qəflətən yerindən sıçrayıb ayağa qalxır və yüksək səs tonunda hıçqırtı ilə...

Zərifə: - Ata, daha yetər bizi uşaq bilib aldatdığın. Qalib əmi ilə söhbətinizi eşitdim. Bilirəm ki, anam yaşayır. Onun varlığını bizdən niyə gizlədirsən? Onu çox sevdiyini və bir qardaşımızın da olduğunu Qalib əmi danışanda başa düşdüm. Bizi daha neçə il aldada biləcəyini düşünürdün? Daha məndən heç nəyi gizlədə bilməyəcəksən. Axı sən yaxşı bilirsən ki, biz ana həsrəti çəkirik. Axı mən də istəyirəm qeyri uşaqlar kimi anam başıma tumar çəksin, saçlarımı darayıb hörsün, şirin-şirin boynuna sarılım.

Zərifə: - Bunları bilə-bilə ana məhəbbətini bizdən niyə əsirgəmişən, ata?

(Yenidən çarpayıya sərələnib balıncı qucaqlayır).

Kamera. Rəşid əlini qızına toxundurmağa tərəddüd edir. Az sonra özündə güc toplayır. Qızının çiyinlərini qucaqladığı görüntülənir.

Rəşid: - Sənə bütün həqiqətləri danışaram, qızım, amma ağlama. Sizin göz yaşlarınıza dözə bilmirəm. Söz ver ki, mənə axıra qədər dinləməyə gücün çatacaq

Görüntü. Rəşid Azərlə Zərifəni divanda əyləşdirir. Özü isə onların arasında. Bir qolunu Azərin, o biri qolunu Zərifənin boynuna salaraq onları sinəsinə sıxır.

Rəşid: - Canım Azərim, gözüm Zərifəm, siz bu illər ərzində övladlarım olmaqdan savayı mənə həm də ata-ana, bacı-qardaş olubsunuz. Sizdən nəyi isə gizlətmişəmsə, bunu yalnız mənə aid olduğu üçün etmişəm. Amma indi hamısını danışacağam ki, ürəyinizdə mənə qarşı bir xılt qalmasın.

Görüntü. Rəşid uşaqların arasından ayağa qalxır. Qarşıdakı stulda əyləşib dərin fikrə getmiş kimi danışmağa başlayır.

Rəşid: - Həyatım qəmli bir hekayətə bənzəyir. Deyirlər, məhəbbəti qorusan, onunla ucalarsan. Mən isə öz məhəbbətimi qoruya bilmədiyim üçün neçə illərdir bu ağırları çəkirəm. Danışacağım hadisələr başıma gələndə, sizdən azca böyük olardım...

Fonda musiqi güclənir. Rəşid danışmağa başlayır. Ekran tədricən solur.

Panorama. Məktəbin binası və həyətyanı bağı. Rəşid həyətdə oynayan şagirdlərdən birini işarə ilə yanına çağırır.

Rəşid: - Oğlum, sizə Aygün adında bir müəllimə dərs demir ki?

Şagird: - Əmi, hansı Aygün müəlliməni soruşursunuz?

64

Rəşid: - Sizdə neçə Aygün müəllimə var ki?

Şagird: - Üç. Zinyətova, Mehraliyeva, bir də Abdullayeva.

Görüntü. Rəşid uşaqdan əlavə heç nə soruşmadı. Əlini yüngülcə uşağın çiyinə toxundurmaqla razılığını bildirib, ondan aralandı və məktəbin giriş qapısından içəri keçdi. Dəhlizdə üzü ona sarı gələn orta yaşlı bir müəllimənin qarşısını kəsən Rəşid son dərəcə həyəcanla...

Rəşid: - Bağışlayın, Aygün Mehraliyeva kimdir?

Müəllimə: - Qardaş, onun kimliyi sənə lazımdır, yoxsa özü?

Rəşid (*pərt vəziyyətdə gülümsəyir*): - Bağışlayın, deyəsən sualı düzgün qoymadım. Mənə, təbii ki, özü lazımdır. O harada yaşayır? Ünvanını verə bilərsinizmi?

Müəllimə: - Doqquzuncu mikroyayonda yaşayır. Binəvanın kimi var ki... Bu məktəbdə gecəsini gündüzünə qatdı. Min bir əziyyətə qatlaşıb, özünə ikiotaqlı mənzil aldı. Səhv etmərsə, bina 21, üçüncü mərtəbə, mənzil 39 olmalıdır. Siz Aygünün nəyisiniz?

Rəşid (*son dərəcə sevincli*): - Uzaq qohumlarındanam. Kömək etdiyiniz üçün çox sağ olun. Mənə çox yaxşılıq etdiniz!

Tələsik geri dönəndə şagirlərdən biri ilə toqquşur, sonra iti addımlarla məktəbdən uzaqlaşır. Müəllimənin təəccübdən əli üzündə qalır.

Yeni kadr. Rəşid tənəgfəs doqquzmərtəbəli qırmızı binanın qarşısında dayanır. Əlini ürəyinin üstünə qoyub, ağır-ağır nəfəs alır. Əli ilə alınıdakı təri silərək, binanın girişindən içəri daxil olur. Pillələri həyəcanla qalxaraq, nəhayət ki, 39-cu mənzilin qarşısında dayanıb zəngi basır. Təkrarən basır, bir də təkrar edir. Yan qapı astaca aralanır və bir qadın başını bayıra uzadır.

65

Qonşu: - Görürsən qapını açan yoxdur, demək evdə heç kəs yoxdur də. Müəllimə adamdı, gedib şəhərə, nə bilim hara... Qızı evdə olmalıdır, amma tanımadığı adama qapı açmaz. Nahaq yerə özünü yorma.

Rəşid: - Bilmirsiniz nə vaxt gələr?

Qonşu: - Mən nə bilim, kefi haçan istəsə. Bir də ki, mən gözətçi-zadam bəyəm səninçün? (*hirsələ qapını çırpır. Tez də açıb*) Aygünün qohumlarındansınız, yoxsa iş yoldaşlarından?

Görüntü. Rəşid qadına cavab verməyib gedir. Qadın onun dalınca baxıb-baxıb, külləmə edir.

Yeni sabah. Aygün məktəbdən çıxıb, parkla bikef, başaşağa evinə tələsir. Birdən parkın kənarındakı skamyada bir neçə insanın toplaşdığı və onların ortasında hündürboy daha bir nəfərin əl-qolunu uzada-uzada nə işə danışdığını, ərtafındakılarının da onun danışdıqlarından uğunub güldüklərini görür. Üzündə azacıq təbəssüm oyadıb, daxilində danışmağa başlayır.

Görüntü. Aygün qollarını daraq edib qoynuna qoyub. Dərin fikrə batıb.

Tural isə dil-boğaza qoymadan danışır: - De görüm haradasan, necə yaşayırsan? İşləyirsənmi? Uşaqların varmı?

Aygün: - Tural, heç dəyişməmişən. Gərək içindəki hissələrini zamanında açıqlayardın... Özümü çox pis hiss etdim, bilməyərkədən ürəyinlə oynamışam. Buna görə məni bağışla.

Görüntü. Tural ayağını ayağının üstünə aşırıb, əllərini dizlərinə daraq edib.

Tural: - Mən səni çoxdan, Rəşidə qoşulub getdiyın gündən bağışlamışam. Çünki ürəyə hökm etmək olmaz. Mən Tanrının qoyduğu qədərə hər zaman qane olanlardanam. Suallarından yan qaçmaq istəyirsənsə, yanılırsan. (*Yenə söhbətinə məzə qatır*). Hə, mən sizi dinləyirəm, xanım qız, buyurun.

67

Aygün (*gülümsünüb başını yellədir*): - Sən heç düzələn deyilsən... Mikrorayonda yaşayıram. Özüm də şəhər məktəbində sinif müəlliməsiyəm. O ki, qaldı ailə məsələsinə, o haqda danışmaq istəməzdim.

Tural: - Heç danışmağına ehtiyac da yoxdur. Hər şey üz-gözündən bəlli olur - gözəl çöhrəndən əsər-əlamət qalmayıb. Heyf səndən, Aygün.

Aygün: - Səni görməyimə elə sevindim ki... Nə qədər xatirələrimiz təzələndi, üzümüz güldü. Çox sağ ol, Tural.

Görüntü: Hər ikisi qalxıb, asta-asta gedirlər.

Görüntü. Aygün Rəşidin üzünə baxmadan ona əyləşməsinə işarə edir. Rəşid oturur.

Rəşidin kim olduğunu yəqinləşdirə bilməsə də, Ləman onun qarşısına çay və piroq qoyur.

Ləman: - Xoş gəlmisiniz. Buyurun. Çayınızı soyutmayın.

Aygün (*Ləmana dönür*):- Qızım, sən öz otağına keç. Mən də qonaqla bir balaca söhbət edib, həmən sənənin yanına gələcəm.

Ləman sakitcə yan otağa keçir.

Görüntü. Aygün gözü Rəşidə baxıb, soyuq bir səslə:

Aygün: - Gəlişinin səbəbini açıqlaya bilərsənmi?

Kamera Rəşidin gözlərini xəcalətlə Aygünə zilləyib, alnından axan təri əlinin arxası ilə silməsinə görüntüləyir. Rəşid alçaq səs tonunda...

Rəşid: - İstərdim aramızdakı bu həsrət bitsin artıq. Səni tapdığım üçün özümü xoşbəxt hiss edirəm. Səni çox axtarmışam, amma ağıma da gətirməzdim ki, gözlənilməz bir təsadüf bizi qovuşdurar. Məni sənə qovuşdurduğu üçün Qalibə minnətdaram...

Aygün (*dodağının altında*): - Bilirdim də ki, bu onun işi olacaq.

Rəşid (*davam edir*): - Başına gələnləri mənə danışib. Düzü, qarşında xəcalətliyəm. Həyatımda yeganə sevdiyim qadın sən olduğun halda, sənə çəkdirmədiyim qalmadı. Bilirəm ki, mənə heç vaxt bağışlamayacaqsan.

Görüntü. Aygün pəncərə önündə durub. Əllərini qoynuna daraq edib.

Aygün: - Qismətimiz bu imiş, Rəşid. Biz xeyir-duasız ailə qurmuşduq. Hələ atanın qarğışını demirəm. Ata qarğışı bağışlamağı bacarmır, adamı kəsir. Necə ki kəsdi də. Onu sındırmağa gücümüz yetmədi.

Görüntü. Rəşid qalxıb arxadan Aygünün çiyinlərini qucaqlamaq istəyir. Aygün özünü ondan qaçırır.

Rəşid: - Mən sənə əzab vermək üçün gəlməmişəm. Səni bircə dəfə görmək üçün ömrümü verərəm. Sənsiz nələr çəkdiyimi bilsəydin... (*qəhərdən boğulur*). Oğlumuz Raufu mütləq axtarıb tapacam. Bunun üçün Tanrımdan ömür deyil, möhlət istəyirəm. İstəyirəm oğlumu bircə dəfə də olsa görüm, sonra köçüm bu dünyadan. Bir yerdə olmağımız üçünsə, mənə möhlət ver. Heç olmasa, bu yaşımızdasa həsrətimiz olmasın.

Görüntü. Aygün əsəbi halda pəncərə önündən çəkilir. Mətbəxin qapısını örtərək qapısının arxasına söykənir.

Aygün: - Rəşid, oğlum Raufu görməyincə səninlə bir olmağı bacarmaram. Bilmirəm indi Raufum haralardadır, nə yeyir-nə içir, necə yatır, dərslərinə necə hazırlaşır? Ata-anasının sağ olduğunu bilirmi?.. Ata-anası sağ olduğu halda, Uşaq evində yetim kimi böyüdü mənim balam. Bunların hamısında isə yeganə günahkar sənsən. Mənə də, balama da bu dəhşətli həyatı sən yaşatdın... Kimdən əksik idim? Mənim də arzularım var idi. Hamısını ürəyimdə sən qoydun. Sən mənə cəmi bircə il xoşbəxt həyat verdin. Bütün bədbəxtliyimə dözdüm, amma Raufumsuz yaşaya bilmərəm. (*Əli ilə üzünü örtüb, xısın-xısın ağlayır*).

Görüntü. Qısa sükut. Rəşid qalxır. Aygünə bir söz demək istəyirsə də, Aygün üzünü yana çevirir. Rəşid başını yerə dikib qapıya tərəf addımlayır.

Aygün qapını açıb, ona yolu göstərir.

Rəşid geri çevrilib...

70

Rəşid: - Elə bil vaxtilə bir-birini sevən insanlar olmamışıq. İndi küsülülərtək söz tapıb danışa da bilmirik. Səni dərd içində qoyub qocaltdığım üçün məni bağışla. Məni bağışla ki, ağırlarım bir az azalsın.

Görüntü. Rəşid qapıdan çıxır. Aygün qapını bağlamaq istəyirsə də, Rəşid əli ilə qapını tutur.

Rəşid: - Gedirəm, ancaq bacarsan, hərdənbir səni görməyimə icazə verməyini xahiş edirəm (*Aygün gözləri döşəməyə dikilmiş vəziyyətdə susur. Az sonra qapını Rəşidin üzünə bağlayır*).

Yeni kadr. Aygün qapını bağladıqdan sonra qonaq otağının pəncərəsi önünə keçir. Gizlicə Rəşidin gedişini izləyir. Gözləri dolur. Pərdəni çəkib geriye dönəndə qarşısında dim-dik dayanmış Ləmanı görür.

Ləman: - Deyə bilərsənmi, gələn bu kişi kim idi, niyə gəlmişdi?.. Nə hadisə baş verir, ana? Unutma ki, daha uşaq deyiləm. Bu vaxta qədər uşaq olduğumçün susurdun, indi niyə susursan? Sənin başına gələnlərdən mənim də xəbərdar olmağa haqqım yoxdurmu?

Görüntü. Aygün divanın üstünü səliqəyə salırmış kimi başını qarışdırır. Yarısəbi görünür.

Aygün: - Biz bəndələr xoşbəxt günlərimizdə çox naşükür olurıq. Suallarınla məni yorma. Acı xatirələr insan qəlbinin çəkə biləcəyi bir yüküdür. “Başqaları səni anlamaz” deyər özünə qapılıb qalır, taleyinin sənə bəxş etdiyi ağır yükü zaman-zaman çəkməyə məcbur olursan. Dünya səndən üz çevirəndə, tapınacağın yeganə pənah yalnız ulu Tanrın olur. Mən bu yükü təkbaşına çəkməyə öyrəşmişəm.

Görüntü. Ləman anasının qolundan yapışıb onu iş görməkdən dayandırır.

Aygün əlindəki döşəkçəni divanın üstünə qoyub, yorulmuş halda oturur.

71

Ləman: - Yenə də heç nə başa düşmədim. Axı həyatında baş verənləri mənə danışmağa niyə ürək etmirsən? Mən ki sənə yad deyiləm, dərđini yüngülləşdirər bilmərəmmi? Sən içini mənimlə bölüş ki, mən də həyatımı səninlə bölüşməkdən çəkinməyim. Biz rəfiqə deyilikmi, ana?

Aygün (*əsəbi narahətçılıqla*): - Ləman, sən məni çox yordun. Keç otağına və sənə aid olmayan suallara cavab axtarma. Oldu?

Görüntü. Ləman tutulur. Əsəbi halda qonaq otağından ayrılıb, öz otağına keçir və qapını da arxasınca çırpır. Aygün Ləmanın arxasınca baxır. Qəflətən hönkürüb ağlayır.

Fonda səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Yox, artıq Ləman böyüyüb. Mən hər şeyi ona danışmalıyam. İllərdən bəri ürəyimdən çıxarıb ata bilmədiyim Rəşidin kimliyini, Ləmanın mənə doğma olmadığını... Hamısını danışmalıyam.

Görüntü. Aygün gözündəki yaşı silir. Kitab rəfindəki qara üzlü gündəliyini əlinə alıb diqqətlə ona baxır.

Sonra Ləmanın otağına sarı gedir. Otağın qapısını döymədən açıb, gündəliyi sinəsinə sıxaraq kandarda halsız vəziyyətdə divara söykənir. Ləman onun bu halını görüb, çarpayısından quş kimi anasının üstünə atılır.

Ləman: - Gözüm anam, sənə nəşə oldu? Səni üzdüyüm üçün bağışla.

Görüntü. Aygün Ləmanın boynunu qucaqlayaraq ağlayır.

Aygün: - Səni çox sevirəm, qızım, lap çox. Mənim səndən özgə bir kimsəm yoxdur, bunu yaxşı bilirsən.

Kamera Ləmanın Aygünün göz yaşlarını silib, ağaran saçlarına sığal çəkdiyini görüntüləyir.

72

Ləman: - Yox, ana, sənin Rauf kimi bir oğlun da var. İnan ki, onun gəlişini mən səndən də çox səbrsizliklə gözləyirəm. Ümid sonda ölür, ana. Sənin bir belə ümitsizliyə qapılmağa haqqın yoxdur.

Görüntü. Aygün təəccüb dolu nəzərlərlə Ləmana baxır. Anidən onu təkrar bağrına basıb hönkürür.

Aygün: - Mənim ağıllı qızım! Mənim saf ürəkli Ləmanım! (Əlindəki gündəliyi ona uzadaraq) Al, oxu. Bu gündəlik mənim ömür yolumun səhifələridir. Axıra kimi oxu, sonra fikrini mənə söylərsən!

Yeni gün.

Görüntü. Aygün əlində süd bardağı, bir də üstünə şokolad yağı yaxılmış çörək, astaca Ləmanın otağının qapısını aralayır. Ləman bunları hiss etməyərək qarşısındakı gündəliyi oxumaqdadır.

Aygün əlindəki sinini masanın üstünə qoyub, əlini Ləmanın saçlarına toxundurur. Sonra qapını astaca örtüb otaqdan çıxar.

Ekranada yazılır:

Üç gün sonra

Görüntü. Ləman gündəliyi qatlayıb, diqqətlə dəftərinüzünə baxır. Daxilindəki səsi fonda ucaldır.

Fon (*Ləmanın daxili səsində*): - Böyük sevginin əzablarla dolu keşməkeşli yolları, doğrudan da, bir gün məni də ağuşuna ala bilərmiş? Yox, bu bədi əsərdir, sadəcə insan düşüncələrinin məhsuludur. Həyatda belə hadisələrin yaşanmasına inanmaq çox çətindir. Ki, sevgi insan ömrünə bərabər olmaqla yanaşı, o ömrü yarıda qoymağa da qadir ola bilərmi?

Görüntü. Ləman bu düşüncələrlə gündəliyi əlinə alıb, mətbəxdə yemək bişirən anasına yaxınlaşır.

Fondakı səs yığılır.

Ləman: - Ana, bu əlyazma səndə hardandır?

Aygün (*gülümsünərək*):- Görürəm sənın suallarından qaçmaq mümkün deyil (*qazanın qapağını örtərək, əlini önlüyünə silib stula əyləşir. Ləmanı bir dizinin üstündə oturub, belindən qucaqlayır*).

Aygün: - Əvvəlcə de görüm oxuduğun bu yazını, yəni

orada olan insanları necə dəyərləndirərdin? Qınadığın bir kəs oldumu? (*qısa ara*) Əsərin qəhrəmanı sən olsaydın, nə edərdin?

Görüntü. Ləman anasının dizinin üstündən qalxıb yan stulda oturur.

Ləman: - İstəməzdim insan həyatında belə hadisələr baş versin. Mən əsərdə olanları öz həyatım olaraq yaşadım. Və yaşadıqca, həmin insanları çox dəyərləndirərək qınaq hissindən özümü qıraq tutdum. O həyatı insan övladının yaşaması, bilirsən necə dəhşətlidir? O ki qaldı əsərin qəhrəmanının yerində olmaq... Mən bacarmayaraq intihar edərim. Bəlkə mən iradəsizəm, ona görə olanlarla mübarizəyə tab gətirməyib ölüm yolunu asan hesab edirəm. Bu anlaq mənim üçün olduqca çətin. Həyatda belə hadisələrin var ola biləcəyinə isə inanmağım gəlmir. Bu dəftəri sənə kim verib, ana?

Aygün (*dodaqlarında xəfif, acı təbəssüm*): - Olanları danışmaq mənə ağır olduğu üçün dəftəri sənə verdim. Qələmə alıb ağ kağıza köçürdüyüm və sənin insan həyatı üçün yaşanılması mümkünsüz hesab etdiyən ömür payı mənim öz həyatımdır. O dəhşətləri yaşayan insan sənin qarşısında durub, qızım. Və canlı olaraq sənə ona qiymət verməyini gözləyir.

Ləman: - Sənənin qiymətini sevdiyən insan verməlidir, ana, mən o mərtəbəyə layiq deyiləm. Sən mənim üçün əbədi olaraq ən dəyərləli varlıq mövqeyindəsən. Oxuduqlarımdan isə bunu da anladım ki, sənənin doğma qızın deyiləm. Mən buna çox təəssüf edirəm. Varlıqları bilinməyən doğmaları məni kimsəsizlər evinə atdıqları halda, sən məni götürüb xoşbəxtliyin zirvəsinə ucaltmışsan. Mən sənə qarşı necə naşükür ola bilərəm, ana? Bəyəm valideynlik hüququ insana yalnız övlad gətirdiyi üçün

verilir? Məncə, şəhvani hissın nəticəsi olan materiya heç də insana valideynlik hüququ verməməlidir! Bu, məsələnin yalnız bir tərəfidir.

74

- Özünü valideyn kimi görmək istəyən kəs nəfəs verdiyini böyütməli, həyata hazırlamalı, cəmiyyət üçün gərəkli bir şəxsiyyətə çevirməyə borclu olduğunu dərk etməlidir. Yalnız bu haqqı yerinə yetirənlər özlərini valideyn adlandırılı bilərlər. Daha şəhvani hissələrin nəticəsi olaraq dünyaya övlad gətirənlər yox.

Aygün (*kövrəlmiş halda boğunuq səslə*): - Sənin kimi bir qızım olduğu ilə fəxr edirəm, Ləmanım. Məhəbbətini məndən heç vaxt əsirgəmə. Raufumdan sonra sən Tanrımın mənə verdiyi bir paysan. Şükürlər olsun Allahıma ki, mənə layiqli pay verib.

Ləman: - Ana, soruşmaq olarmı? O, səni neçə illərdən sonra və necə tapıb?

Aygün (*fikirə getmiş halda*): - Təsədüfən. Şəhərdə onun ən yaxın dostu, həmdəmi olan Qaliblə rastlaşmışdım. Harada işlədiyimi demişdim. Rəşid də Qalibin sözünün ucuyla gəlib mənə tapıb.

Görüntü. Aygün qəflətən otağa dolan qaz qoxusunu hiss edir. Cəld qalxıb yeməyin altını söndürür.

Aygün: - Vay, vay! Başımız söhbətə qarışdı, qazan yandı qır oldu. Heyf, yeməyimiz yararsız hala düşdü.

Kamera onların bir-birinə baxaraq gülüşdüklərini görüntüləyir.

Ekranı yazılır:

Üç ay ötdü

Görüntü. Kamera öncə əsa və onunla birlikdə addımlayan yorğun ayaqları görüntüləyir. Görüntü tədricən yuxarıya doğru qalxdıqca, bu şəxsin Rəşid olduğu aydınlaşır. Rəşid qoltuğunda qovluq Türkiyə səfirliyinin binası qarşısındadır. İçəri daxil olur.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Neçə ay idi ki, Rəşidin Türkiyə səfirliyinə göndərdiyi məktubdan xəbər yox idi. Bu üzdən təzədən səfirliyə üz tutmuşdu.

75

Rəşid bikef halda çölə çıxır. Siqaret yandıraraq damağına qoyur.

Səfirlikdə Raufun artıq Türkiyədə olmadığını, bir həkim olaraq Bakıya göndərildiyini bildiren məktubu Rəşidə təqdim etmişdilər.

Görüntü. Rəşid əlindəki məktuba baxır, sonra onu üzünə sıxarar gözlərini silir.

Fonda yenə Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Son zamanlar Raufun tapılması üçün gərgin axtarışlar, keçirdiyi həyəcanlar Rəşidin ürək ağrılarını bir az da ağırlaşdırmışdı.

Görüntü. Rəşid bir siqaret yandıraraq damağına qoyur. Ara-bir əlilə ürəyini ovuşdurur. Və başını yerə dikərək yoluna düzəlir.

Yeni kadr. Əsasını yerə dirək edə-edə pillələri çətinliklə də olsa qalxan Rəşid, mənzilinə mümkün qədər tez çatmağa can atırdı.

Pillələri yarı edib dayanır. Əlilə ürəyini yenidən ovuşdurub təkrarən pillələri qalxmağında davam edir.

Yeddinci mərtəbəyə bir döngə qalmış tab gətirə bilməyib yıxılır. Ürəyini əlilə sıxıb, boğulur. Gözləri önündə Aygünün evindən çıxarkən söylədiyi “oğlum Raufu görməyincə səninlə bir yerdə ola bilmərəm!” kəlmələri canlanır (kom. qrafiki).

Görüntü. Aşağı mərtəbədən üzü yuxarı bir gənc qalxır. Kamera öncə o gəncin ayaqlarını, sonra qoltuğundakı qalın üzlü kitabları, daha sonra simasını görüntüləyir. Bu Rafət (Rauf) idi.

Kamera. Rəşidi yerdə yığılmış vəziyyətdə görünə Rauf cəld özünü Rəşidin üstünə atır.

Rauf: - Efendim, noldu size? Yinemi kalbiniz tutmuş?! (*onun qoluna girərək qaldırır*) Böyle olamaz, efendim. İzn verin tedavi edeyim. Ben sizleri çox sevdim. Siz bana bir babam gibisiniz. Lütfən izn verin sizinle ilgileniyim.

Görüntü. Rauf Rəşidi mənzilinə çatdırır. Ehmalca yatağa uzandırır. Yorğanı üstünə çəkir.

76

Rəşid: - Sağ ol, oğlum. Tanış olduğumuz bu neçə gündə qızıma çox kömək etmişən.

Rauf: - Ne demək, efendim. Biz artık arkadaşız. Ben çok isterdim böyle bir ablam olsun. Kabul edersinizse, size “baba” deye bilirmiyim?

Rəşid (*dodaqlarında güclə təbəssüm oyadaraq*): - Oğul, sənin anan-atan Türkiyənin hansı bölgəsindəndir?

Görüntü. Rauf duruxur. Rəşidin çarpayısının qarşısına qoyulmuş stulda əyləşir. Fikrə gedibmiş kimi...

Rauf: - Hayır, ben çocukken annemden, babamdan öksüz kalmışım. Kendimde azeri türküyüm, yani bir toprakın evladıyım. Kimim-kimsem yok, çok yalnızım (*kövrəlir*).

Rəşid: - Daha sən tək deyilsən, oğlum. Sənin üçün biz varıq. Bu qapım üzünə hər zaman açıqdı, bunu unutma.

Görüntü. Rauf gözünün yaşını silərək Rəşidi qucaqlayır.

Rauf: - İyi ki sizlerle rastladım. İyiliyinizi hiç zaman unutmam.

Yeni sabah.

Görüntü. Qapı döyülür Zərifə açır. Rauf öncə Zərifəylə görüşür. Sonra Rəşid yatan otağa keçib masanın üzərində görüntülənən dərmanlara göz gəzdirir. İynə hazırlayıb Rəşidin qoluna vurur. Sonra onun üstünü örtərək sağollaşır gedir.

Yeni sabah.

Rauf qapıdan içəri girən kimi, Zərifə onun başının üstünü kəsdirir.

Zərifə: - Rafət, bir az səninlə danışa bilərəmmi?

Rauf: - Buyur, ablam.

Görüntü. Qonaq otağına keçən Raufla Zərifə divanda əyləşirlər.

Zərifə: - Rafət, mənə çox maraqlıdır, bir az uşaqlıq illərindən danışa bilərsənmi?

Rauf: - Ne konuşacağım? Acı hatıramımı? Beni annem çocuk iken çocuk bakım evine vermiş. Ne babamı, ne annemi - hiç birini hatırlamıyorum. Ben Baküde doğulmuşum, kimliyimde böyle yazılmış. Her zaman “anne” diye ağlıyordum. Türkiyede okurken, hocam beni hey ovutuyor: “ben senin hem annen, hem de babanı” diye söylerdi. Sonra liseyi bitirip doktor olmaya karar verdim. Kimsesiz, hasta çocuklara yardım etmek için...

Görüntü. Bu ara qapı bərk döyülür. Zərifə qapını açmağa tələsir. Qapı açılan kimi Rəşid özünü qızının üstünə atır

Zərifə (*həyəcanlı*): - Ata, nə oldu sənə? Yənə də ürəyinmi? Sənə dedim axı, işə getmə.

Görüntü. Raufla Zərifə köməkləşib Rəşidi yatağa uzadırlar. Rauf tələsik Rəşidin təzyiqini ölçür.

Rauf: - Baba, senin için böyle çalışmak çok zor. Bir kaç gün sakın yerde olsanız olmazmı? Kendinize kast ediyorsunuz. Olmaz böyle.

Görüntü. Rəşid yataqdan qalxırmış kimi.

Rəşid: - Mən yaxşıyam, oğlum. Qızım, bizə çay gətirsənə. Bir az dərdləşərdik.

Rauf (*Zərifə otaqdan çıxan kimi Rauf həyəcanlı*): - Baba, bir şeymi olmuş? Karib halin var gibisin?

Rəşid: - Bilmirəm haradan başlayım ki, fikrimi sənə çatdıra bilim. Sənin Türkiyədə yaşadığın evdə Rauf adlı bir oğlan da qalıb. Yəni, Raufun Türkiyədə qeydiyyatda durduğu məkan olaraq o ünvan göstərilib. Dedim, bəlkə tanıyasan?

Görüntü. Rəşidin həyəcanını Rauf aydınca hiss edir.

Rauf: - Çok merak etdim. Rauf isimli çocuk sizin neyiniz oluyor?

78

Rəşid: - O mənim hər şeyimdi (*Rəşid çətinliklə yataqdan qalxıb, pəncərə önünə gəlir. Gözləri dolur*).

Rauf: - Sizə açıqlamak zorundayım, çünki aradığımız kişi benim. Aslen ismim Raufdu, ama beni Rafet diye seslerdiler. O zamandan ismim böyle kalmış. Beni neyçin arıyorsunuz?

Kamera anıdən Rəşidin ürəyini tutub bayıldığını görüntüləyir. Rauf cəld Rəşidin qoluna girərək onu çarpayıya uzadıb Zərifəni səsleyir.

Rauf: - Abla, abla, Allah aşkına söyləmişiniz, Rauf isimli çocuğu babanız neyçin arıyor? Siz biliyormusunuz?

Görüntü. Zərifə atasının başı üstündə durub onun əlini əlinin içində ovuşdurmaqda davam edir.

Zərifə: - Atam onun fikrini çəkməkdən xəstə düşüb. Raif mənim ata bir-ana ayrı qardaşımdır.

Rauf (*əllərilə başını sıxır. Həyəcanlı səs tonunda*): - Hiç bir şey anlamıyorum, aranan Rauf benim? Yani, ben seninlə kardeşmiyim?

Görüntü. Zərifə sevincindən Raufun üstünə atılaraq onun üz-gözündən öpür.

Zərifə (*qəhərli*): - İnanı bilmirəm. Demək, mənim qardaşım atamın həkimi, mənim işə müəllimimdir? Rauf, qardaşım mənim. İndi sən tək deyilsən, atan, anan, bacın, qardaşın -

hamısı ətrafındadır.

Rauf: - Ablacım! (*qollarını yuxarıya (göyə) qaldıraraq*) Allahım, sana şükürlər olsun. Beni topraka gömmədən babamla kovuşdurdun. Annem nerde yaşıyor, abla?

Zərifə: - Gedək, qardaşım (*əl-ələ tutub evdən çıxırlar*).

79

Kamera onları parkda Qaliblə bir skamyada oturan vəziyyətdə görüntüləyir.

Qalib: - Hə, uşaqlar, bax belə...

Rauf: - Amca, nolursun, beni anneme götür.

Zərifə: - Qalib əmi, sizin bu vasitəçiliyiniz dağılmış bir ailənin yenidən qurulmasına səbəb olacaq.

Görüntü. Qalib susur. Skamyadan qalxırlar. Qalib başı ilə “gedək” işarəsi verir. Gedirlər.

Fonda Aygünün səsi ucalır.

Fon (*Aygünün səsi*): - Nəhayət ki, qırılan ümidlər, qubarlanan həsrətlər bu gün günəş qürub etmədən qovuşacaqdı! Ancaq təsadüfi gəliş, qızım Ləmanın doğum gününü pozmuş olacaqdı.

Fondakı səs yığılır.

Yeni kadr Rəşidin evində - onun xəstə çarpayısında görüntülənir. Rəşid yuxudan oyanır. Gözlərini açanda Azəri başının üstündə görür.

Azər (*birnəfəsə*): - Ata, həkim sakitliyə ehtiyacım olduğunu söylədi

Rəşid (*astaca başını yana çevirib, boğunuq səslə*): - Oğlum. Rauf... Azər, Rauf hardadır?

Azər: - Qalib əmi ilə getdilər. Zərifə də onlarıdır.

Rəşid: - Oğlum, get ən gözəl paltarını geyin. Birlikdə gedək ananı görməyə.

Azər (*sevinir*): - Oleyy! Anamı görməyə gedirəm (*atasını öpüb, sevincək yan otağa keçir*).

Rəşid (*yorğun halda dodaqlarını tərpdərək azacıq təbəssümlənir. Əlilə sinəsini, ürəyini ovuşdurur. Ağrıdan kömürtək qaralan dodaqlarını xəfifcə tərpdərək öz-özünə pıçıldayır*).

80

Rəşid: - Yuxudan oyanınca insanı oyandığına peşiman edən, geri dönmək istəyib amma dönməyincə çarəsizlikdən havalanan, həyatda bircə dəfə görülə bilən şirin yuxum oldun, Aygünüm. Səni sevməkdən və gözləməkdən heç usanmadım. Səni qəlbimdə müqəddəs varlığın nuru kimi bəslədim ki, daim yolumu nurlandırasan. Yağışı unutmuş torpağın dolmuş qara buludlara həsrətli yalvarışı kimi səssizcə, xəfif-xəfif, amma ürəkdən darıxdım sənin üçün... (*arada dayanır, yorğun nəfəs dərir. Sonra yenidən pıçıldamağında davam edir*). Gülü solunca, səni isə ölüncəyə qədər sevəcəyəm. Əlim sənə qovuşmasa da, artıq möhnətim başa çatdı. İndi bu fani dünyadan rahat köçə bilərəm. Məni bağışla ki, səndən razı gedə bilim... Son dəfə gözlərinə baxa bilmirəm deyə, yenə də həsrətinin yağısı ilə səndən ayrılıram, Aygünüm!.. (*ağır-ağır dərindən nəfəs alıb, köks ötürür*)... Yanına gəlirəm, ata, heç olmasa indiki anımdasa məni bağışla. Axı mən bu addımı sənə qarşı dönüklük, nankorluq zəminində yox, istədiyimlə xoşbəxtliyim naminə atmışdım.

Hansı ki, bu günü mənə qıymadın.. (*hərəkətsiz qalan Rəşid bu pıçılıyla da gözlərini yumur*).

Kadr. Əsərin əvvəlinə. Aygün divanda oturulu. Rauf, Zərifə, Qalib və Ləman onun başının üstünü kəsdirmiş vəziyyətdə görüntülənir.

Aygün (*dərindən nəfəs alaraq*): - Hə, əzizlərim, bu da zavallı bir ana həyatının faciəli aliə dramı.

Görüntü. Ləman əllərini üzünə tutaraq yan otağa qaçır, qapını da arxasınca örtür.

Görüntü əsərin birinci kadrına dönür. Həmin qaranlıq otaq, masa, masanın bir tək üstünü işıqlandıran lampa, qocalmış ana və qarşısında gündəlik. Aygün yazmaqdadır.

Fonda Aygünün səsi ucalır

81

Fon (*Aygünün səsi*): - Hər şey zamana möhtacdır. Bütün bağlı qapıların açarı səbr, dözüm, iradə və bir də inamdadır. Parçalanmış bir ailənin indi yenidən bir yerdə qərarlaşması bitmiş bir həyat hekayətinin başlanğıcıdır. Son cümləmi gələcək nəsilərə sual olaraq yazıram:

“Siz deyin, oxuduğunuz bu gündəlikdə baş verənlər taleyin hökmüdür, yoxsa ata qarğışı?!”

Görüntü. Aygün asta-asta gündəliyi qapayıb qələmi onun üzərinə qoyur. İşıq bir tək gündəlikdə gurlaşır və bağlı dəftərin üstündə yazılır:

SON

II Fəsil

QARA, MƏXMƏR GECƏLƏRİM (poeziya)

Poeziya _____ heyrətdən doğulur

***Bu, qızın (qadının yox)
uşaq doğmasından betərdir***

*Bundan sonra şeir yazacağammı? Ağlım kəsmir!
Hər şeydən öncə ona görə ki... Həyat insanı, nədəndi
bilməm, çox ağrıdır. Qarabağ müharibəsi içində nə var çoxunu
əzdi, xışmaladı, yaman günə qoydu. Odu nə vaxtsa içimin ağrı-
dan, göynəkdən yox, istəkdən, şövqdən ağrıyacağına inan-
madığım kimi, bu üzdən də bundan sonra şeir yazma biləcəyimə
inanmam. Əsası da bu ki, 1980-ci illərin ilk tarixlərindən sonra
heyrləndiyim xatirəmə gəlmir. Hətta çapa layiq bilmədiklərimi
də kitaba ona görə qoydum ki, xatirə yaradıcılığım kimi xa-
tirlərdə qalsın.*

***

*Mən poeziyaya gəlmək istəyəndə şeir dünyası çoxdan tu-
tulmuşdu. Ha illah etdim, hara üz tutdum, özüm üçün bir çərək
yer tapa bilmədim. «Azərbaycan» jurnalı da eləcə, «Ulduz» da.
«Ədəbiyyat və incəsənət», həmçinin «Bakı» və hətta «Azərbay-
can gəncləri»nin müvafiq şöbələri də tutulmuşdu.*

*Yalnız bircə yol şair Ağacavad Əlizadə (Allah-taala belələrini
unudulmağa qoymasın) təqdim etdiyim iki şeirdən birini - «İlmə-
lərə toxunan ömür»ü əvvəl «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetində,
sonra isə «Çinar pöhrələri» ədəbi almanaxının I cildində (1979-
cu il) çapa verdi. Bu, bəlkə də mənim rəhmətlik şair Sabir
Almazovla həmyerli olmağımın və bu rəhmətliklərin
(C.Almazov və A.Əlizadənin) bir-birilə isti ünsiyyətinin
bəhrəsi idi, bilmirəm.*

Amma artıq gec idi, mən deyəsən yorulmuşdum. Çünki, xaraktercə ayağının qəşşəri birçə dəfə «döyülməyə» möhtac olanlardanam. Sınırım və məni sındıran qapını özüm öz üzümə biryolluq bağlayıram.

Elə də oldu. Bu gün də bağışlaya bilmədiyim, poeziya şöbəsinin müdiri, şair Tofiq Bayramın «Ulduz» jurnalında poeziya istefa verib» (sən demə o, məzuniyyətdə imiş) kəlməsilə 18 yaşlı gənci, başqa sözlə məni lağla qarşılamaı sonralar ədəbi nümunə təqdim edə biləcəyim bütün digər qapılardan ayağımı biryolluq kəsdi. Ondan sonra yazdımsa da yazdıqlarımı ya cırıb atdım, ya da saxlanc edib bu gün üçün qorudum.

***

Sonradan: *Mən bu sətirləri yazanda 1980-cı illər idi .Ancaq zaman məni vədimə xilaf çıxartdı. 2009-cu ildə içimə yenidən məni heyratləndirə biləcək duyğular doldu. Və mən yenidən poeziyaya qayıtdım. Fasilələrlə.*

Müəllifdən

BU YEGANƏ ÖLÜMDÜ YER ÜZÜNDƏ

(Anara)

Qalx yatağından, Nigar,
Bir daş at göy üzünə.
Gör göylər götürəcəkmİ?

Bir «ah!» çək qarsalansın
yalquzaq sevginiz.
Gör Rəsul eşidəcəkmİ?

Bir «ah!» qalxıb xəstəxanadan,
yapışb tavanın
ən gözə görükən yerinə -
heç kəs görmür.

Bir «ah!» qalxıb Mərdəkanın
göyüzünə.

Rəsul görür -
heç kəs görmür.

Bu möcüzəli ölümdü Yer üzündə.
Nigar arxayın ölü.

Ki, hər səhər
nərgiz qoxusu dəyəcək
ruhunun dodaqlarına.

Bu möcüzəli ölümdü Yer üzündə.
Rəsul arxayın ölü.

Ki, hər səhər
nərgiz qoxulu bir cüt əl
sığal çəkəcəkmİ yanaqlarına.

Hər kəs öz dünyasında.
Nigarın indi hər səhər
xəfif
nərgiz qoxusu hopur ruhunun dodaqlarına.
Rəsulun indi hər səhər
xəfif
nərgiz qoxusu çökür yanaqlarına.
O əllər Anarındı.
Anar ürəyi hər ikisi çəkəni çəkir:
Bir cüt dodağa nərgiz qoxusu
hopdurur hər səhər,
bir cüt yanağa nərgiz qoxusu
çökdürür birtəhər.

❧❧❧

FİKRƏT QOCAYA

Çox da,
«mən ünvensız yaşayıram», deyib
özünü yanıltma, qardaş!
Çox da,
yayını çəkib
oxunu dərəyə, dağa,
çəmənə, yaylağa
atma, qardaş!
«Ünvensız yaşayıram», söyləyib,
özünü yanıltma, qardaş!
Üzdə yanıda bilərsən özünü,
sözdə yanıda bilərsən özünü,
hissdə, duyğuda,
bir şirin uyğuda,
ən dərin qovğada
yanıda bilməzsən özünü.
Bilirəm, bərk ayaqda
yenə sən köksünü irəli verəcəksən,
yenə sən hər qovğaya sinə gərəcəksən,
yenə sən fəxr eləyəcəksən
Ki, torpağın ucalardan ucadı.
Ünvanın Azərbaycandı,
özün Od oğlu,
imzan Fikrət Qocadı!

Fevral 1985-ci il

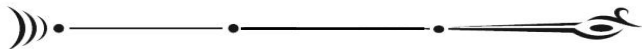

**EYNİ QAPINI DÖYÜR
EYNİ TALELİ ADAMLAR**

(Vaqif Cəbrayılzadəyə)

Elədi, qardaş!
Gəl, gir mənım evimə,
qapım tanış gələr sənə.
Daşım, divarım, hörgüm,
«kef çəkdiyim» günüm,
yadım,
ya qonağım,
evimin havası,
könlümün davası –
hamısı birər-birər
sənə tanış gələr.
Sevincimin dadına bax,
dadı tanışdı sənə.
Sevgimin doğmasına,
sevgimin yadına bax –
yaddı – tanışdı sənə.
Talemin çarxına bax –
qaçdı, qarışdı sənə.
Biz ki, nə dostuq, nə tanış.
Yəqin,
Allahın salamı da heç yadında qalmamış
ki, mən sənə nə vaxt «salam» vermişəm.
Oxusan ürəyimi,
görəcəksən bildiklərindi –
çaları ayrıldı bircə.

Tale də bir naxışdı,
qarğışı ayrıldı bircə,
gecəsi, gündüzü ayrıldı bircə,
yağışı ayrıldı bircə,
uyğusu ayrıldı bircə.
duyduğu ayrıldı bircə.

Talemiz bu naxışdadı, qardaşım.

30.06.1986-cı il

**Hara qaçım
bu dünyanın əlindən?**

Necə dözüüm
fitnəsinə, felinə?
Necə doyum
çəmənindən, gülündən –
bilmirəm!
Üzlər gördüm,
rənginə bax, İlahi,
Gözlər gördüm,
cənginə bax, İlahi,
söz gördüm
ahənginə bax, İlahi -
dözmürəm!

Bir «ah» çəksəm
Xəzər od tutar yanar,
Harayıma dağlar, daşlar hoylanar,
Hiçqırtımdan yer də, göy də laylanar -
dinmirəm
Dəyməyim mənim bu dünyama.

DÜNYANIN RƏNGLƏRİ

(bir oturmaqluq şeirlər)

ÜRƏYİM

Ağrını özün seçdin.
Hardan alım vüsali
sənə bəxş eləməkçün.
Hiçqırıb için-için,
sən Ağrı bulağından
udum-udum su içdin.
Elə bir nəğmə hanı,
Könlünə qətrə-qətrə
tapım,
nəqş eləməkçün? –
Ağrını özün seçdin,
ürəyim!

1. Bir ürək ağrı – məndə,
bir ürək ağrı – səndə.
Ağrılardan bağrımız
düşdü havaxt kəməndə?
Kor qalasan, a dünya,
necə dözümlü bu cəngə?
Bir ürək ağrı – səndə,
bir ürək ağrı – məndə.
Mən çıxartdım köksümdən,
Sən çıxartdın köksündən –
Yaydıq dünya üzünə.

Dünya – acı ağrıdan,
dünya – şirin ağrıdan,
hamiləymiş havaxtdan
xəbərimiz yox bizim.
Uyduq bir yad nəfsinə,
yaydıq öz ağrımızı
dünyanın boz üzünə.
Nə sadələvh bir istək
aldadıbmış gör bizi.
Dünyanın vaxtı hanı,
görsün ağrıya qundaq
sızlayan cismimizi.
Eh!

Ay-hay, a qardaş,
bu da mægər bir işdi:
«Dünya hardan yön aldı,
dünya hara yönəldi?»
Deyirəm e,
başımıza iş-güc qəhətədi.

2. Mənə bir ürək verin,
od-alovu özündən.
Göynək-göynək göynəsin,
çatıldasın hey çat-çat,
(Nə yarası sağalsın,
nə göynəyi azalsın).
Yapışb kəmərindən,
yapışb əllərindən,
yapışb sözlərindən –

çöndərim dünyanın nəfsini
öz başına.

Bəlkə özünə gəldi.

***

Bu da bir gündü bəyəm?

Ömrümüzü salıq salaq

«bəlkə»lərin ümidinə?

Bu gün nə gördük ki,

sabah nə görək.

Ağıllı ol, qardaş!

Mənə bir ürək verin!

«Tək əldən səs çıxmaz», -

deyib dədələr.

Eh, yazıqlar hardan biləydilər

Ki, bu qədər artıb-törəyib,

batırıblar dünyanın adını

gədə-güdələr.

***

Mənə bir ürək verin.

Qoyub ürəyimnən yan-yana,

yana-yana

çırpım dünyanın başına.

Bəsdə daha,

qorxum da yoxdu, Vallah.

Asi olacam bundan belə,

Yerə, Göyə, Allaha!..

Cana doydum ki, daha.

***

Mənə bir ürək verin,
qoyum ürəyimnən yan-yana.
Bəlkə ağ ola bildik
dünyanın qartdaşmış üzünə,
söhbətinə,
sözünə.

Yoxsa, alacam ayağımın altına.
Bəsdə daha,
ya ona verən Allahdı, ya mənə.
Qoymaram qalsın sabaha.
Tüpürəcəm dünyanın üzünə.

***

Mənə bir ürək verin!

3. Ürəyimlə söhbət

– Eh...y!
hara belə?
Nooldu?
Nə yaman üzüdönük oldun, balam?
Əsl zəmanə adamısanmış, Vallah!
Hardan biləydim bunları.
heyf, səd heyf!

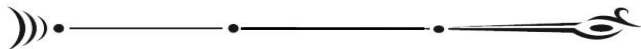
4. Gör e...

tanımaq olmazmış adamı.
Bu qədər yaş yaşadım,
filan qədər daş daşdım
əlİmnən,
ətəyimnən,

kürəyimmən,
ürəyimmən -
bir yol «sağ ol»unu eşitmədim dünyanın.
Gəldim çatdım bu yaşa
vuruşa-vuruşa,
dartışa-dartışa,
savaşa-savaşa.
Alacağım nə oldu?
– Cismim dolu ağrı,
ürəyim dolu ağrı.
Bəs axırı?..

Bu tutuş ki məndə var,
bilirəm, elə belə də gedəsidi.
Üstündən getməkdən danışma, qardaş,
hələ bəlkə üstünə gələsidi.
...Ay səni, dünya!
Yaman ipiqırıqsanmış.

5. Bu da işdi, a qardaş?
Bir söz demək istədim
ağzımdan vurdular,
dodağım qanadı.
Sağ gözümü çevirdim –
sağa baxdım,
sol gözümü çevirdim –
sola baxdım,
gördüm dünyanın hər qarışı
bir özgə rəngdədi.

Ürəyim bir söz dedi,
dilim özgə.
Əlimi apardım dodağıma,
əlim qana bələndi.
Gördüm dünyanın hər qarışı
bir özgə rəngdədi,
əlim özgə.
Sağ yönüm yönəldim
– atamı gördüm.
Sol yönüm yönəldim –
anamı.
Atam baxdı dodağımın qanına,
acı-acı təbəssümləndi,
başımı buladı.
Anam baxdı dodağımın qanına,
xıslın-xıslın ağladı.
Baxdım yar-yoldaşıma,
bağrım sızladı.
Özüm yadımdan çıxdım.
Göynək-göynək göynədi içim.
Bir soyuq bulaq aradım -
Qarlı Baba bulağı -
Bəlkə içəm,
göynəklərim sozala.

...İçdim,
nəfəsimi hovxura-hovxura,
ta nəfəsim qaralınca,
kənəlgimədi göynəyim.

Çıxdım
Baba Dağının quşqonmaz zirvəsinə,
Baş qoydum
qurd salmış,
qartımış buzlaqlarının sinəsinə,
bəlkə könəlgiyə ağrım.
Yenə gəlmədi karıma.
...Və ən nəhayət,
Ağrına-ağrına,
tapqına-tapqına
təzədən yön aldım anamın yanına.
Başımı qoyub dizinə,
uyuyub kəlməsinə-sözünə,
bir də baxdım,
havaxtdı gözlərim yumulub.

Eh! Deyirəm, a qardaş,
bu dünya ki var, üzü bozdu.
Nəbzini tuta bildin, sənindi,
tutmadın, yox.
İkicə üzü var dünyanın –
biri qışdı,
biri yazdı.
(Nəyi var elə bundadı:
həm sirri-xudadı,
həm dayazdı).
O da qismətnəndi,
hansına düşdün-düşdün.
Meylin çəkir yaşa...

meylin çəkmir...

...Eh, nə deyim daha.
Özün görürsən də.
Dünyanın işi uzundu, qardaş,
hərəsi də bir rəngdə.

6. Bilirsən nədi istəyim?

Dediyim odu ki,
kişi – elə kişi olar.
Taftologiya olmasın,
qabaqlar kişilər vardı
bir oturum çörəyə,
bir udum çaya,
bir “kişi” kəlməsinə
qan bağlardı.
Kişinin bığının qırılması,
atının yal-quyruğunun dalanması,
papağının,
qadın yaylığının tapdanması
kişilikdən sayılmazdı.
İndisə...

Hələ də ümiddəyəm,
ki, nə vaxtsa,
babalarımızın ömrünü yaşadıq bəlkə.

7. Nə hillədi bilmirəm

Son vaxtlar nəsə,

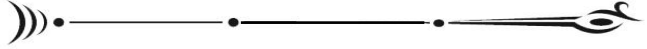

8. Deyən baş alıb getdim...

Yiyəsiz-yeliksiz fikirlərimin azman ağırlığı ilə
ağzıma gələnləri,
ağlıma girənləri
köçürüb ağ kağıza,
bəzilərinin deyimincə olmasın,
özümü saldım dilə-ağıza.

O gün də,
hörmətli yazıçılarımızdan biri
qayıtdı ki,
bədir bu qədər ağırdın,
ağlamsındın.
Bəlkə, mövzularını dəyişəsən.
Bəlkə, bizlər yönü yönələsən.
Soruşdum:
– Nədən yazım?
Yazım ki, hər şey düzdədi?
Bir çala-çökək yerimiz də yoxdu,
asfaltda yaşayırıq?..
Qayıtdı ki,
ay sağ ol,
önlərin rəhmət.
Bax, indi mən deyənə gəldin.
Güldüm,
içim göynəyə-göynəyə.
acı-acı.
(Nəsimi ömrünə tamarzı...)
Noolar, bundan sonra

Bircə yol bircə kəsin
bir əmələsinə qarışmır.
Bölüb dünyasını çin-çin,
idarə eləyir özüyçün.
(Beşdə alacağı yox,
üçdə verəcəyi).

10. Ay insanlar

Arzumun qorasına,
bağrımın yarasına,
baxtımın qarasına
dəyməyin!

Ayım mənim, günüm mənim,
aylı, günlü ilim mənim.
Ağzımdakı dilim mənim
qaldı odlana-odlana.

Ruzum gözüyaşlı keçdi,
gözlərimdən qaçdı keçdi,
ömrüm özü qışdı, keçdi -
qaldım odlana-odlana.

Yandım bir köz umuduna,
ürək umsuna-umsuna,
ağlamsına-ağlamsına
dözdüm hər cür yumruğuna.

Könlüm odu közdü, keçdi,

dağı keçdi, düzü keçdi,
anlaq günüm düzü, keçdi, –
qaldım od ana – od ana.

Ağrım başdan aşdı keçdi,
qöynək qaldı, çaşqı keçdi,
havaxt qorxum candan keçdi –
qaldım odlana-odlana.

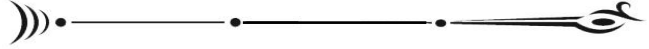
Ay insanlar!
Arzumun qorasına,
Bağrımın yarasına,
Baxtımın qarasına dəyməyin!
Dəyməyin, siz Allah!

11. Bu dünya - ulu dünya,
Göz yaşın sulu, dünya!
Bu nə gündü biz düşdük –
olmuşuq qulun, dünya!

Aşıq əcəb haldadı,
könlüm gör nə qaldadı.
Bu necə ağrıdı ki,
Şirinindən bal dadır.

Ay haray, qal da qaldı?
Ürəyim qalda qaldı.
Cismə sığmaz bu canım
sirri pünhan qaladı.

Haylınam harayından,

ün yetməz harayından.
Misqal-misqal gen düşdüm
ömrümün hər ayından.
Bu dağ – mən, o dağ – mənəm,
O budaq-budaq mənəm.
Kökdüm – sındı budağım,
Sinəsi bu dağ – mənəm.

Dağlarda bir «Ah» gəzir,
Zülfləri siyah gəzir.
Ümid itirib mən tək,
Allaha pənah gəzir.

Gör sözüm harda qaldı,
Yaramı ilan çaldı.
Qulların ölsün, dünya,
Odlu nəfsim qaraldı.

Avqust 1979-cu il

**İçimin ağrıları çoxalır
illər ötdükcə,
əsəblərim daralır.
Əl atıram adda-budda
əlim yetməyən «saman çöplərinə».
Əllərim uzalı qalır,
ürəyim arzulu,
gözlərim ümiddə.
Yaşa dolduqca
çoxalır bu «saman çöpləri»,
çoxalır içimin sevinci,
çoxalır içimin kədəri,
çoxalır içimin qazancı,
çoxalır içimin itiyi.**

Naftalan, 1984-cü il

✽

Ömrü yaşamağa nə var.

Səhər durardım,
yeyərdim, içərdim.
Sonra naharımı,
axşamlar şam yeməyimi edərdim.
Günlərimi
ecgahınlıqla keçirərdim.
– Ömrü belə də yaşamaq olar.

Yəqin qismətimdə yoxmuş belə ömür.
Mən
güllüyün, çəmənliyin seyrindən çox,
insanların
söz-sovunun seyrini xoşlayıram.
Ağrısını,
qayğısını
və qeyrisini xoşlayıram.
Bir də baxıram,
nə vaxt yediyim yadımdan çıxıb
səhər yeməyimi,
naharı,
şam yeməyimi.

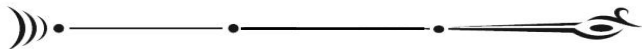
Yəqin qismətim beləymiş,
Mən belə ömürü xoşlayıram.

16.03.1983-cü il

İnsan içinin

çənə düşən günü də var,

gəlin unutmayaq bu günümüzü.

Qoruyaq çəndən, dumandan,

Hər gümandan

qoruyaq özümüzü.

✽

EH, YİYƏSİZ-YELİKSİZ FİKİRLƏRİM

Bu necə gəliş idi?
Gördün ki,
arxamda həyanım yox –
gəldin üstümə.
Bu necə gülüş idi?
Bildin ki,
bir qahmar duranım yox –
güldün üstümə.
Bu necə hənirtiydi,
çatladım çat-çat vahiməsindən.
Bu necə haray idi,
qapandı qulağım nalə səsindən.
Qiymələndim gəlişindən.
Qəlpə-qəlpə qəlpələndim
gülüşündən.
Bağrım çatladı ki, vahiməndən.
Qulağım qapandı ki, ah-naləndən.
Dözəmmirəm daha.
Anamı çağırın
bir layla desin.
Bəlkə içimin buzlaqları
qızına bu qayğıdan.
Anamı çağırın
Bir ağı çağırırsın ucadan.
İçinin yanğısından
Bir bayatı qopsun bağrından.
Anamı çağırın!

BİR DƏCƏLLİK SORAĞINDA

(9 yaşında cərrah nəşliyi üzündən tələf olmuş dayım qızı Xatirənin acı xatirəsinə)

---

1. Bu gün

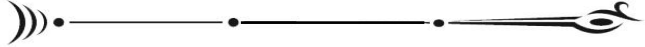
Bir körpə dəcəllik
dəfn oldu bu gün.
Bir şıltaq təbəssüm
gömüldü yerə.
Kimiçün yaşardı
göydə bir ulduz.
Söküldü göylərdən
töküldü yerə.

O haray, o səda
buz sükut oldu.
Sığındı gözlərin
ümmanlığına.
Neçə çılğın könül
sısqadı bu gün
Xatirə soraqlı
ürək dağına.

25 sentyabr 1974-cü il

2. Bu otaq, bu həyəət,
bu küçə yolu,
şıltaq addımının sorağındadı.

Sənə «tənbəl» dedim,
dinləyib getdin.

Həkim də çağırırdıq,
– Elə bir şey yoxdur, ötüşər, – dedi.
(Ax, nadan əlləri, nadan əlləri!)
Bir nadan ürəyin bilməzliyindən
neçə ürəyə dən düşər,
bilmədi,
yoluxdu, getdi.

Sonra bıçaq altda sızladı canın,
Bir həftə keşiyə möhtac qaldın sən.
Bu atan, bu anan, bu bibin, dayın –
gündüz Günəş oldu,
gecələr ulduz
başının üstdə.
Dumanlı kölgələr sayrışmaqdaydı
qaşının üstdə.

4. Bir damla göz yaşı...
Bumuydu dünyadan qazancın sənini –
qaytardın geri.
Neçə göz yoluna dikili idi,
qırdın o gözləri.
Dondu baxışında qırov, qar sənini.

Ah,
soyuq sükutun nələr söyləyir.

Nəmli gözləri
ürəkdən bixəbər dolub boşalır.
Məni düşüncələr, ağrılar alır:
«O yəqin oğlunu anıb ağlayır,
o gəlin əriyçün sıxır gözünü.
O isə... O isə...
Bəs səninçün kim
qoparır bağrının yanar közünü?»

Bir ata ürəyi sızlar göynəkdən.
Bir ana naləsi dolar gözlərə.
Bir hayqırtı kədər
sürünüb dizin-dizin.
Addım-addım soraqçı
düşər düzlərə.

6. Məzarıstanda

Görüşünə gəldim bu gün, a quzum.
Dedim,
ağuşuma yüyürəcəksən açıb qolunu
əvvəlki kimi.
Elə hazırdım ki, qucum boyunu...
Gözlədim, gözlərim
dikili qaldı yoluna sənin.
Açılmış qollarım
bükülü qaldı yoluna sənin.
nə səs-sədan gəldi,
Nə səndən soraq.
(Ah, taleyi nakam məzar görüşü,

üzdən iraq).

Sənə bant almışdım allı-qırmızı.
De, neyləyim,
kimə verim,
kim bağlasın bəs?
Sənin bantın əllərimi yandırır, düzü.
Bu qırmızı rəngin üçün kim ağlasın bəs?
De neyləyim,
kimə verim,
kim bağlasın bəs?

Bir dur görüm!
Susqun nitqin,
lal baxışın,
cansız cismin
əhd-peymansız,
məndən gizlin
hara gedir?

Aman Allah!
Bu lallaşan,
yalnızlaşan,
müəmmalı
buz sükutun nələr deyir?

Bir dəli hıçqırtı qopdu bağrımdan,
Üz tutdu sərgərdan düzə, çəmənə.
Hayqırdım, qışqırdım:
«Ehe...y, geri dön, yet Xatirənə».

Düzlər kədərimdən çatladı, durdu.
Çəmən bu naləmdən yandı, qurudu.

***

...Dünən dünyaya gələn,
heç doğulmayanlar da
ötəcək yaşda səni.
Sənsə doqquz yaşında qalacaqsan əbədi.
Hər gələn sentyabr
gəlib axtaracağam məzarda, daşda səni:
«Dur, Xatirə, quzum,
bu kitab, bu dəftərin.
Dur,
məktəbə yollanır bu gün rəfiqələrin».
Sən lal,
məzarıstan lal.
Sıxar buz sükutun,
buz soyuqluğun məni.
Maddım-maddım baxışın,
lal donuqluğun məni.
Nə bir səs, nə bir səda...
Vida... Vida...
(Ah, taleyi nakam məzar görüşü,
kөнүldən, gözdən iraq,
üzdən iraq).

7. Günəş gəlin gərdəyindən baş qaldırır,
həyasından yanaqları min rəng alar
– sübh açılar.

Tay-tuşların dəstə-dəstə,

axın-axın
məktəblərə yollanarlar.
Anan durar yol boyunda.
Baxışları yol boyunca
iməkləyər dizin-dizin,
kövrək-kövrək.
(Dözmür ürək, dözmür ürək).

...Şər qarışar.
Bir yuxu qaranlıq çökər gözlərə.
Can alışar,
anan durar yol boyunda,
əl qoynunda,
qol qoynunda.
(Yollarına soraqçı,
dönüşünə duaçı).

Bir buz sükut
divarların matəminə yas da tutar.
Pas da tutar
burda şənlik,
burda vüsal.
Dörd yan səssiz, dörd yan lal.

Televizor həyasından
qara pərdə tutub üzə,
radio da qıfıl asıb dodağından.
Bu – atandır,
bu da anan.

Baxa bilmirlər göz-gözə
baxışların qınağından,
baxışların danlağından.

...Gözlərinin qorasını sıxır anan
gecə-gündüz.

*(Yaraları çiçək-çiçək,
yaraları yenə göz-göz).*

8. Yenə həmin həyət,
yenə həmin ev.
Bir soyuq sükuta bürünüb bura.
Bir nəfəs musiqi,
bir nəfəs şənlik
qaçaq düşüb uzaqlara.
Bir dodaq təbəssüm donub divarda,
bir dodaq gülüşə qəm-qüssə çöküb.
Tale caynağında götürdü getdi
bir otaq sevinci,
min qubar töküüb.

Göylərin bağrında bir şimşək çaxdı,
göylərin bağrından bir ulduz axdı –
göylər doldu, göylər hönkürtü çaldı.
Burda sevinclərin köksü daraldı,
burda addım səsin qırılı qaldı.

Bu ayaq səslərin,
incik gözlərin,

burda əllərinin təması vardır.
Hər addım başında səs-sorağının
nəvası vardır.
Bəs bu çanta nədir belə yan düşüb?
O damı bu nurlu, geniş dünyadan
nigaran düşüb?..

...Orda rəfiqənin yeri boş qalar.
Orada xəyalın boynun buracaq.
Bəlkə müəllimin dərs sordu bu gün,
de,
kim duracaq?..

...Bir ana gözləri ağlayır burda.
Bir ana ürəyi yanır qubardan.

• • •

...Yenə həmin həyət,
yenə həmin ev.
İllər qanadında ovunduracaq əzizlərini.
Bu göz yaşlarını qaysaq tutacaq.
Anan gəlişinə ümiddə idi,
yığacaq gözlərini.

Noyabr 1974-cü il

✽

NANKOR ÖVLAD

(hadisə)

- Salam!
– Əleyküm, – dedi, -
boyuna qurban olum.

Hələ bir gileyləndi:
– Görmək olmur üzünü,
Aya, Günə dönmüsən.
Aman Allah, buna bax,
ay oğul, bu sənmişən?
Bir yol gəlib getsənə.
Mən də xalanam axı,
Məni də yad etsənə.
– Oğlundan, gəlinindən,
güzaranından danış.
Küsmə gec gəlməyimdən.
– Sənə qurban bu canım,
Ay başına dolanım,
dərd bir-ikidi bəyəm?
Bircə yerə kül tökdüm,
neçə qızın üstündə
bircə oğul böyütdüm.
O da mənə dərd oldu.
Dərd mənə bülənd oldu.
Deyirlər, ev alıblar,
yığışlıblar içinə.
Düşündüm ki, bir xonça

duzu yavanlıq edib
Çörəyə evdəkilər.
«Qısılməsın birdənəm»
söylədikcə hey ana,
soyulub köynək kimi,
soyulub yana-yana.

***

Döy-sındır, dedi-qodu...
Nişan taxılıb bir gün.
Onun başına elə
bu da qaxılıb bir gün.
Hələ bunlar nəymiş ki...
Çox şeylər görəcəkmış
başıbəlalı ana,
odlanıb yana-yana.

***

Günlər ötüb... Övladı
yağlı əppəyə dönüb.
Günlərlə itən oğul,
ayda bir yol görünüb.
Aylıqdan anasına
para göndərməyib o,
bircə yol anasını
şirin dindirməyib o.

«Toy edim, əl-ayağı
yığışsın qudamgildən,
ağlı başına gələr,
oğlum evimə dönər».

Min zidgırlıklə ana
toy eləyib oğluna.
«darılmasın» söyləyib,
«bircədənəmdir» deyib.

Ana, dörd qızı ilə
ev-mətbəxə köçüblər.
Otağı gəlin üçün
bəzəyiblər, seçiblər.
Bir evdə iki qazan
asılıb həmin gündən.

Üzündə qüssə artıb,
ağarıb saçı dən-dən.
Ürəyi göynək-göynək,
dərdləri çiçək-çiçək,
ət töküb köynək-köynək,
sınıxıb, yanıb ana.
hələ cavan yaşında,
qartımış qarılrla
qoşa dayanıb ana.

Çözələnib bu söhbət,
elə-obaya çıxıb.
Nə dost-tanışa baxıb,
nə camaata qarışıb
utandığından ana.
Canı yanan-yanmayan
təsəlli verib ona.

...Qartımış qarılarla
qoşa dayanıb ana.

...Bir evdə iki qazan...
Asan deyilmiş, asan...

***

Bu yerdə söz-sovuna
xitam da vurdu ana,
dayandı durdu ana:
– Hə, sonra bizdən köçüb
qudamgildə qalıblar.
İndi də eşitmişəm
təzə mənzil alıblar.
Dəyməyə gedəcəkdim,
heyf...
Bu keçmiş ola.
Bir oğul ki, ananı
saymaya, üzdən sala...
Dünən küçədə gördüm,
qudamgilin yanında –
Bir od keçdi canımdan.
Üzümə baxıb, baxıb
qanrıldı, getdi oğlum.
Eybi yox, bir gün anlar
yanıldı, getdi oğlum!

1974-cü il

❦❦❦

Eh, nə uzun imiş dÜnyanın işi

---

1. Eh, nə uzun imiş dÜnyanın işi:

şirini, acısı,

əzabı, ağrısı,

sevgisi, qəzəbi...

Bəzən üzügülər olması,

bəzən əsəbi.

Bəzən bir hissın ağırlığından

ürəyindən gildir-gildir

qan-yaş axması.

Heç nə gəlməsə də əlindən,

kimlərinsə ağrısına

bağrının qovrulub yanması.

Gördüyü dağ boyda işi

sənə sezdirməmək qayğısı.

...Görürsən də, sən Allah,

nə uzunmuş dÜnyanın işi!

2. Eh, nə uzun imiş dÜnyanın işi.

Vaxtında bizlərə elə gəlib ki,

bu Sabirdi,

bu Rəsuldu, Əlidi –

yüz-yüz yazandan biri.

Bu Vaqifdi

yüz bəstəçidən biri.

Bu ki, ustad Ələsgərmiş,

bu ki, Dədə Şəmkirdi,

bu aşiq Alının özü,

bu da Bozalqanlıdı –
yüz-yüz ozandan biri...

...Və bir də, onda başladıq
görmədiklərimizi görməyə.
Bağrımızdan qan sıza-sıza
axtarmadıqlarımızı axtarmağa,
ağlamadıqlarımıza ağlamağa,
öyünmədiklərimizlə öyünməyə –
baxdıq ki, daha gecdir.
Nə Mirzə Ələkbər var yer üzündə,
nə Rəsul Rza,
nə Əli Kərimlə
Vaqif Mustafazadə...
Başladıq bağrımızdan qan sıza-sıza
göynəyib ağlamağa.
Uşaq başı aldadırmış tək
Özümüz özümüzü danlamağa.
...Eh, nə uzun imiş dünyanın işi.

3. Kəndimizdən qaçıb
şəhərə gəldim.
Əl ilə sulanan «çəmənləri»,
şəhərin içində
guya ki, yarğanlardan üzüaşağı
gurlayan şələləni,
qəfəsdəki quşların cəh-cəhini...
Heç bilmirəm
necə oldu ki, məğbul bildim...

...Yaşımın yetkinlik çağında
yurdumdan baş alıb Şəhərə¹ gəldim.
Heç özüm də bilmirəm
necə oldu,
yavaş-yavaş öyrəşdim
içimdə ağlaya-ağlaya
bəzən
yerə-göyə qarğıya-qarğıya,
gərək biləndə
üzdə xəfifcə gülümsəməyi.
Gərək biləndə
getmək istəmədiyim yerlərə getməyi.
Ürəyim deməyənləri etməyi.
Və kim bilir
daha nələrə,
heç özüm də bilmədim
necə öyrəşdim.

Hərdən dönürəm
yallı-yamaclı,
bulaqlı-arxaclı,
bir vaxt,
özümün də dediyim kimi,
guya ki, «qaxıncı» kəndimə.
Və yalnız onda
bir doyumluq da olsa,
çəmənlərin ətrini yığıram içimə.

---

¹ Bakı nəzərdə tutulur.

İnsanların xətrini yığiram içimə.

Və yalnız onda
sədam daşlarda qalacaq qədər
gülmək istəyirəmsə – gülürəm.
İnsanlar arasında
dağları-daşları
ağladacaq qədər
hönkürtü çalmaq istəyirəmsə – bilirəm.
Kövşənliklərdə
gecəli-gündüzlü
qalmaq istəyirəmsə – qala bilirəm.
Bir sözlə,
ömrümü hara
salıq salmaq istəyirəmsə – sala bilirəm.
Nə bir gülən olur mənə,
nə lağ eləyən.
Belədə,
bir günlük də olsa,
bu günümə sevinirəm.
Sevinirəm ki, İlahi,
heç olmazsa,
hardasa, haçansa
özüm ola bilirəm.

Bu günümə də şükür!

4. Bu dünya mənimlədi.
Mənim gözlərimnən gülür dünya.

hər kəsin öz ürəyindədi,
öz dilindədi,
öz gözündədi.
Hər kəs öz ürəyinən,
öz gözüynən baxır dünyaya,
dünyasa öz yerindədi.
Mən gülürəmsə – gülür.
Mən ağlayıramsa – ağlayır.
Bircə
İNSAN adlı övladlarıdı,
sakit, səssiz
hər kəsən öz yolu ilə addımlayır.

Bu gününə də şükür, dünya!

5. Dünya ilə
elə bir çəkişməm yoxdu.
Odumu, alovumu deyirsənsə,
bilirəm,
birinci özümü yandıracaq.
Şaxtamı, qırovumu deyirsənsə,
bilirəm,
birinci özümü donduracaq.
Hər şey bəyaz dumanlıqdan
aşkar görünür mənə.
Ki, nəyim var,
birinci öz başımda çatlayacaq.
Bilmədiyim bircə budu:

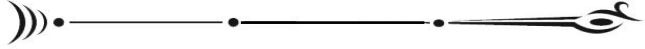
görən yer üzünə
məndən nə qalacaq?

6. Eh, nə imiş insan dünyası.
Adam arzu ümmanında da
boğula bilərmiş,
arzu gümanında da.

26.04.1983-cü il

✎

EH, DUYĞULARIM-DUYUMLARIM

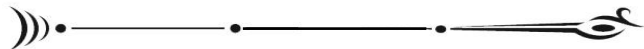
---

1. Havaxtdı,
əsir-yesir olmuşam
yiyəsiz-yeliksiz hisslərimin əlində.
Dinsizin, imansızın biridirlər.
Fikrimi, düşüncəmi alıblar caynaqlarına.
Qalmışam çırpına-çırpına,
qalmışam yana-yana.
Daha dözəmmirəm istəklərinə,
işləklərinə.
Lap yaxın günlərin birində,
yaxasın keçirəcəm əlimə.
Ya onlara verən Allahdı, ya mənə.
Görərsiz!

2. Bilirsən nə var?
Axır bunun da bir sonu olar.
Sən
o qədər mənə əsir edəcəksən,
o yerəcən mənə eşim-eşim eşəcəksən,
didim-didim didəcəksən,
o vaxta qədər mənə gülə biləcəksən
ki, ürəyimdən çıxasan.
Onda baxarsan sənə nə divan tuturam.
Heç eybi yoxdur!

3. Hərdənbir durub
arzularımla, istəklərimlə qabaq-qənşər

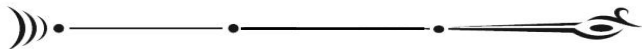

Noolar, bir az da özümüz olaq.

Eh,
görürsüz də, insanlar,
insan içinin öz ömrü var.

ARZU

Dədəm Qorqudun
Gözündəki yaşların
qıtlığını görmək istəyirəm bir də.
Səttarımın¹
üzündəki qırışların
qartlığını görmək istəyirəm bir də.

Vaqifimin²
yerə-göyə sığmaz diləklərinin
çatlığını görmək istəyirəm bir də.
Gözünü oğurlayıb dağların,
bağrındakı bulaqların
gözünü görmək istəyirəm bir də.
Yiyəsiz-yeliksiz istəklərimin
şadlığını görmək istəyirəm bir də.

• • •

Görən görəcəyəmmi?

1981-ci il

✽

---

¹ Сяттар Бящлулзая

² Vaqif Mustafazadə.

MƏNƏ ÖMÜR VER, BABAM

Qobustanın hər qayası bir igid.
Hər qarışı tarixin bir varağı.
Gəldim bura qulağında min öyüd,
Ürəyimin min qubarı,
yarası,

Ey daşlaşan,
torpaqlaşan,
ürəyimin danlağı.
Qoymadın dil-boğaza.
Simsar qobum, babalarımı səndə.
Məni görcək
Hər lal daşın hövlləndi yerindən.
Qazan xanın,
Bayandurun gözlərimə göründü.
– Noola, – dedim, – bir daş olaydım mən də.
Dədəm Qorqud,
ağlayaydın, yalvaraydın önümdə.
Baxmayaydım,
qılıncları kəməndlərə çataydım.
Araz boyu bu sahildən o sahilə
bir gün körpü ataydım.
Üz qoyaydım torpağına, daşına,
daş balıncım islanaydı
ürəyimin yaşınnan.
Çarpışaydım,
vuruşaydım,
nə demişdin hamısını yetirəydim hasilə

ürəyimdə qalmaqaydı bir nisgilim hamilə.
Varsa baxtım,
noola bir gün
dik baxaydım
gözlərinin içinə.
Sonra mən də daş olaydım,
daşına qatılaydım...

Simsar qobum,
Dünənimdən bu günümə əbədilik qovuşan,
ulu babam,
dözümümü əsirgəmə,
sən ömrümü əsirgəmə.
Nə demisən, qoy yetirim hasilə.
Qoy qalmasın ürəyimdə
bir nisgilim hamilə.
Öz balanam axı mən.
Qıyma qınaqlı qalım,
qıyma danlaqlı qalım
sən tək mən də ömrümdən.
Qıyma, qıyma babam!

Mart, 1984-cü il

❦❦❦

GÖZDƏN İRAQ OLANLAR, KÖNÜLDƏN DƏ UZAQ OLAR

Uzaqda,
lap uzaqda,
məndən, atamdan lap qıraqda,
Şamaxıda
Kürdəmic adında bir kənd var.
O kəndin ulularınan,
ucalarıynan.
O kəndin qıvraqlarınan,
növraqlarınan
vaxt vardı,
babam da yanaşı addımlayardı.
Vaxt vardı atamın, anamın
əmiləri də, dayıları da
bu kəndin ucalarınan,
qocalarınan
çiyin-çiyinə,
boy-boya durardı.

1945-dən sonra.

Bu kəndin ağsaqqalları, ağbirçəkləri,
oğlanları, göyçəkləri
sığışardı babamın
pir olmuş,
Allah olmuş
evinin divarları arasına.

1969-dan üzü bəri.

Babam öldü.

Dedik, bu gündən

bu «pir olmuş, Allah olmuş» evin

divarları danışar

o igidlərdən, ərənlərdən.

Dedik, neyləmək olar,

dedik, işdi düşdü.

İllər ötdü.

Dedilər: – daha qocalıb bu ev,

uçulub uşaqları altına alar bir gün,

uçurdun, sökün!

Uçurdub sökdülər-tökdülər

divarlara “hörülmüş” əmilərini, dayılarını

bu evin divarlarıyla birgə.

Gözündən iraq babamın,

görsəydi,

hövlündən bağı çatlardı bəlkə.

Qoymazdı uçurulsun

qardaşlarının, əmiuşaqlarının

bu daşlarda yazılmış nağıllarını

bu daşlara qazılmış nağıllarını,

babam qoymazdı uçurula.

19.03.1983

✽✽✽

İLMƏLƏRƏ TOXUNAN ÖMÜR

Əlləri titrək,
barmaqları hənaya dirək,
bir az növraq,
bir az kövrək
anam var.
Xalı toxuyar
səhərlər, axşamlar.
Zümzümə edər
bir bayatı həzinliyində.
Arzularını ilmələrə qatar,
ilmə-ilmə toxuyar
istəklərini anam.
Köksü yüngülləşər
bayatılar süzöldükcə bağrından.
Çiçəkli çəmən olduqca ilmələr
ömrünü ömrümüzə calar anam.
Biz naxış-naxış ucalarıq,
ilmə-ilmə qocalar anam.

*«Ədəbiyyat və incəsənət» qəzeti.
(31.12.1974-cü il) və «Çinar pöhrə-
ləri» almanaxı (I cild, 1979-cu il)*

❦

BU NECƏ GEDIŞ İDİ

Bu nə gedişdi, anam?
Xəbərsiz-ətərsiz,
gərəkli-gərəksiz,
bir kəsə sezdirmədən.
Bir də soraq aldım ki,
hələ görməyibsən deyən
Arazxanımı istəyibsən.
«Son kərə
Sevdamı, Ayətəxanımı görüm», –
deyibsən.
Həmişəki tək
adiydi bu görüşün də.
Bir şey də sezəmmədim
tək-tük sözlərinin deyilişində.
Bircə biz geri dönən gün
üzümə baxıb
«Arazxanımı qucağıma verin», -
dedin.
Sonra o biri nəticəni, gəlinini,
axırda məni öpdün.
Göydən bir ulduz axdı o gecə.
Axdı, arın-arxayın, gizlicə.

(Bu necə gediş idi, anam?)

1980-ci il

Bu gün çəkdim
sahilində sərhədimin.
Göynəklərim
ərşə dirək oldu bu gün.
Siqaret yox,
mən dərd çəkdim,
həsrət çəkdim,
möhnət çəkdim –
ürəyimi çəkdim bu gün,
Sərhədində Xan Arazın.

2. Havaxtdı bir həsrət qovurur məni,
bir nakam istəyin sorağındayam.
Gecələr könlümün aydınlığında
görrəm, Xan Arazın qırağındayam,
bağrı qan Arazın qınağındayam.

Kədərimdə, möhnətimdə,
bir dəlisov hiddətimdə
Araz axar.
Araz axır...
Kür olurlar.
Eyni məna, eyni istək –
bir olurlar.

Arzu böyük, dilək böyük.
İman, güman qırıq-qırıq,
kəsik-kəsik,
bölük-bölük.

– dözmür Araz.

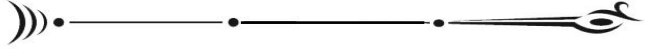
Qandal ola, buxov ola könüllərə,
«Ana», «bacı», «qardaş» deyən
ləleyk dillərə
dözmür Araz.

Qəvvas olub mənliyimdə gəzir məni
Araz dərdi.
Bir yalquzaq düşüncə tək üzür məni
Araz dərdi.

Füzuli rayonu, 1972-ci il

İndi başqadı dünyanın gedişi, anam!
İndi hər şey göynəndi, düyməynəndi.
İndi hər şey başqasının sirtini
altdan-altdan öyrənməynəndi,
bilməynəndi.
İndi çox şey feilnəndi.

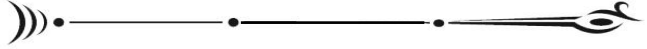
Heç nədən qorxum yoxdu.
Qorxum
mənə çaldığın laylanı
yadırğamaqdandı, anam!
Mənə öyrətdiyin yerışı,
mənə bağışladığın deyilişi,
mənə tanıtdığın leylanı
yadırğamaqdandı, anam!
Qorxum, nə vaxtsa
Hanı mənim laylam, – deyib,
ağlamaqdandı.
Hanı mənim yerişim, – deyib
qarğamaqdandı.
Hanı mənim deyilişim, – deyib
sayaqlamaqdandı.
Özümü itirməkdəndi,
özümü yadırğamaqdandı
qorxum indi.

Bu gediş əzəlki gediş deyil, anam!

1981-ci il

ÖZÜMÜ GƏZİRƏM ÖZ KEÇMİŞİMDƏ

A qaçan dağ çayı, şıltaq şələlə,
dayan, gör nə yatır hay-harayımda.
A külək, uzadıb qamçı əlini
ətəklə axışan buludları da.

Məndən uzaqlaşan görüş anım da
qayıtsın bir anlıq öz ünvanına.
Uşaq arzularım, lal istəklərim
titrəsin ruhumda, coşsun canımda.

Boylansın ömrümün künc-bucağından
mürgülü vüsalım, yatan qubarım.
Göynəsin, hıçqırsın qoy için-için
qərib keçmişimdə kövrək anlarım.

Yenə acıqlansın ata gözləri,
bir qızın saçları şıltaqlığımda
qırılsın tel-tel.
Həzin nəğmə deyən ana laylası
yuxularımda
ötüşsün dil-dil.

İznsiz baş alım güllü yamaca.
cilovsuz buraxım çılgınlığımı.
Ay ata, ay ana, haraylarında
güneydən, quzeydən al sorağımı.

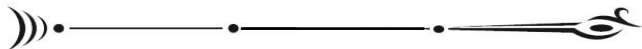

ELEKTRİK QATARINDA

Bir qoca tanıyırdım neçə illərdi.
İsti aylarda
bir qara, nimdaş köynəyi vardı əynində.
Soyuq aylarda
bir qara, nimdaş paltodu çiyinlərində.
Varı, dövləti, əmlakı
bir kiçicik boxçaydı əllərində.
Ləli, cəvahiratı –
sözdü, nəğməydi, şeirdi,
bir də ağırlı, xırıltılı səsi.
Oturub-durub
sənə elə şeirlər, nəğmələr deyərdi,
elə yerlərdən söhbət başlardı,
elə şeylərdən danışardı –
əlin üzündə qalardı.
Bir dəfə yenə eynilə - eləcə,
ürəyimizdə o sözlərin, şeirlərin istisi,
bayırda şaxta, sazaq
başə vurduq səfərimizi.
Camaatın vaqondan düşməsini
gözləyə-gözləyə,
bu gününü də ömrünə közəyə-közəyə,
kağızdan büküb-bürmələdiyi siqaretinə
dərin bir qullab vurdu qoca.
Sonra elə
oturduğu oturacaqdaca
qılçalarını qarnına yığıb

PAYIZDA

Ha vaxtdır üzünü bozardıb payız,
seyrəlib küçədən gediş-gəliş də.
İlin soyuqluğu gəzir insanın
dodaqda büzüşmüş təbəssümündə.

Təbiət yamanca ərköynlənib,
haldan-hala düşür lap çağa kimi.
Günəş seyrçi tək gəzir dünyanı
yandırır-yaxmağa qadağa kimi.

Hayqırır, qıy vurur qamçı küləklər,
sümsünür dalanı, küncü-bucağı.
Yortur küçələrdə zingildəyərək
şaxtadan qovrulan küçüksayağı.

...Kimdir döyəcləyən pəncərəmi bəs
hürkdü xəyalımın min ilham sirri.
Qarğışla qaldırdı məni yerimdən
qoca təbiətin hönkürtüləri...

1972-ci il

İSTƏKLƏRİ DAŞDAN KEÇƏN ADAMIN

Ömrünün yolları tutmaz bir tavan,
perikər əbədi sığınacağından,
gələr ürəyinə olan, olmayan,
əsəbləri tarım çəkilər an-an
istəkləri daşdan keçən adamın.

Hər addımı olar yollar yorğunu,
könlü çay durğunu, ümman durğunu,
içində başlayar qardaş qırğını
istəkləri daşdan keçən adamın.

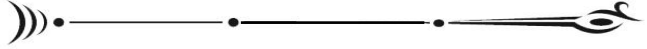
Gələr qətrə-qətrə sevinc ilğımı,
könlü qəlpə-qəlpə qabarar, şişər.
Ömür yollarının bu qartlığında
özündən xəbərsiz bərkiyə, bişər.

Gözü dost gözünə baxar dik, açıq,
özü öz yanında təmiz, qonuşuq,
ömür xatirətı qatmaqatışıq –
istəkləri daşdan keçən adamın.

24.09.1984-cü il

Biri

ağacın yaralı köksünə baxır,

deyir, ağac olaydım,
bu ağaca ağlayaydım.

Biri

dodaqları çat-çat olmuş
dağlara, daşlara baxır,
deyir, daş olaydım,
daşların gününə qara bağlayaydım.

Biri

dolmuş buludların dolmuş köksünə baxır,
deyir, bulud olaydım,
buludlarçın ıldırımlar çaxaydım.

...Mənsə, heç nə olmaq istəmirəm.

Mən öz insan ürəyimnən
gördüklərimə ağlayıram,

bir də,

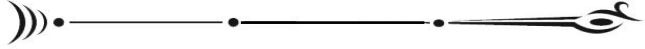
bəşərin düşmənlərinə.

Gücüm çatan budu.

Nə əlimə dəmir əsa götürdüm.
Nə ayağıma dəmir çarıq geydim.
Dünyaya gələn gündən,
özümü bilən gündən,
səhərlər evdən çıxdım,
axşamlar döndüm.
Gecələrimi
masa başında yola verdim.
Hər il bir ayaqqabı dağıtdım,
üç-dörd ildən bir
bir dəyişəcək.

Qazancım nə olub dünyadan
bilmədim.
Baxdım ki, itirdiyim ömrümdü.

01.02.1983-cü il

SAYQISIZ, DİQQƏTSİZ YAŞAYA BİLMİRƏM

Elə gileyliyəm
hisslərimin, duyğularımın təlatümündən.
Lapdan cana doydurur məni,
bezirəm.
Bəzən həftələrlə,
hərdən aylarla
yalvar-yapışla
dincliyimçün soraqçı gəzirəm.

Budur, indi
düz bir həftədi
hər qayğıdan, iztirabdan
hər ağrıdan, əzabdan
uzağam.
İçimin tufanlarla dolu
duyğularına yasağam.

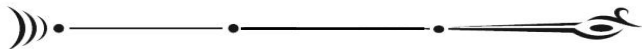
Və birdən,
hansı hissinsə gücündən,
hansı hissinsə içindən
bir səs qalxdı kəsdi qənşərimi:
«Bu nə güzarandı,
bu nə yaşayışdı,
bu nə daş-başdı
edirsən ömründən?»

Baş aldım qaçdım
dostun-tanışın
dərdinə-sərinə ortağ olmağa.
Sevinməlisinə-sevinməyə
ağlamalısına-ağlamağa...
Və sonra da başladım
ömrümün bu hilləsini daşlamağa...

Neyləyim,
mən də beləyəm.
Qayğısız, diqqətsiz yaşaya bilmirəm,
Mən belə öyrəncəliyəm.

10.11.1981

✪✪

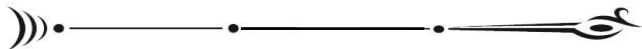
Bir dəcəl qoymur yatam sabahacan.

Bir ilıq səş haylayır
məni hər gün obaşdan.
Sonrasa iş.
Axşamlarım –
qızımın kitab-dəftər məşğələsi.
Gecələrim –
ürəyimin yağını əritmək tələsi.
Günlərim beləcə keçir.

Eh, tək bu olsun dərdlərimin hamısı.
Qorxduqlarımın hansını deyim:
Atamdan, anamdan yana,
oğlumdan, qızımdan yana
ürəyimin ağrıməsi.
Bir məhəllədə
iki bədxislətin biri-birinə ədası.
Bəzən söz davası,
bəzən ağac.
Bəzən üstümə töküləcək qaxınc.
Bəzi fikirlərin
yer üzünü ləngərləndirən dalğası.
Nəfəsi tıncıxdıran,
dünyamızı kövrəkləşdirən atom havası.
Hələ ki, çatmayıb beləsinə
bir uşaq naləsi,
bir ana qarğıışı.

Hansını deyim qorxduqlarımın?

İKİ ÖMÜR

Gecədir.

O yanda

divar qonşumun səsi, ədası,

otağa toplaşanların «sağlıq» sədası.

Musiqi, demək-gülmək,

Ütülü sözlərlə bir-birindən

hal tutmaq, əhval bilmək

həvəsi.

Bu yanda mənim otağımın

səssizlikdən üşənən divarları.

Ürəyimin göz-gözə dayanmış

sevincinən qubarı.

Masamın üstünə yayxanmış

işığımın rəngi.

Ürəyimlə ağılımın

dava-dalaşlı ahəngi.

Biz insanlar öyrəncəliyik.

Hərə çiyində bir cür yük daşıyır.

Hər kəsə bir cür ömür xoşdu,

hərə öz ömrünü yaşayır:

O – elə,

mən – belə.

Kimsəyə qərribə görünməsin

bu ömrüm.

BƏZƏN BELƏ DƏ OLUR

Daş ürəyimin
daş yaddaşından
daş arzularım asıla qalıb.
Neçə ömür yaşamışam,
neçə ömür daşımışam
çiyinlərimdə,
hamısı yanıb, qovrulub,
qaralıb.

Olub, naxış-naxış naxışlayanı da.
Olub, çiçək-çiçək çiçəkləyəni də.
Olub, məni qarğıyanı da,
daşlayanı da.

Mənə
diş ağardıb lağ eləyəni də tapılıb,
dərdimə-sərimə ortağ olanı da.
Hamısından olub.

...İllər ötüb,
o gündümdən bu günümə
bircə közərtisi qalıb,
bircə cücərtisi qalıb
daş ürəyimin
daş arzularının
daş yaddaşının.

Buna da şükür!

TORPAQ OĞLUYAM

Şahə qalxdı dalğalar,
bir boy ucaldı dənizin maviliyindən.

Göz açdı
ölməzlik hissi, bir də vüqar
dalğaların diləyində.

Bu hayqırtı,
bu gurlama
doğrandı şaqqa-şaqqa,
qiymə-qiymə
maviliyində dənizin.
Qibtə etdim dalğalardakı
sükutla cəngə.

Dayandım
mənlilyimdə baş qaldıran
inadla ayaq-ayağa,
pəncə-pəncəyə.

Dəniz əsəbi,
dəniz qəzəbi,
dəniz durğunluğu,
və bir də
dalğalardakı bu hikmət
düşündürdü məni:
«Dənizdən doğuldu,
dənizdə boğuldu
dalğalar.

Mən də torpaq oğluyam –

Haçansa

görsəm ki, ömrüm çatıb başa...

Haçansa,

görsəm ki, dözmək olmur

daha bu savaşa...

Məni quylayın bir qayaüstü torpağa.

Üstümdə bir saz qoyun,

bir qələm,

bir gözəlin puhun,

bir də bir ələm –

ana ələmi,

qız ələmi,

oğul ələmi –

bəsimdi.

Dünyadan yoxdu

bundan özgə dilədiyim.

Yanvar 1985-ci il

Atadan xatirə istədi oğul.

Ata bircə ovuc torpaq uzatdı.

Oxşayıb əllərilə

Ovxarladı, oynatdı.

Oğul anasına döndü bir anlıq

Gördü saysız-sonsuz bir mehribanlıq,

Onun baş barmağı

gələcək deyə

irəli uzanırdı.

Ananın ovcunda ürək modeli

əbədi Günəş tək alovlanırdı.

1972-ci il

✽

Adam – özündən də bezə bilər,
adam – sözündən də bezə bilər,
adam – oğlundan da bezə bilər,
adam – qızından da bezə bilər
bezməz amalından.

Oğlum – mənım ürəyim,
qızım – ciyərpəramdı,
atam – elimin tacı,
anam – süfrəm tacıdı.

Bezmərəm
oğlumdan, qızımdan,
anamdan, atamdan.
Bir quru canım var
hara deyirsən atım.
İstəsən lap ocaq çatım
çatıldasın çatıl-çatıl,
izsiz-soraqsız.

İstəsən,
Qalsın kimsiz – kimsəsiz...
Qalsın cavansız-qocasız...

Gücüm özümə çatır.

ADSIZ ƏSGƏR QƏBİRİ

Adını görə bilmədim.
Doğulduğun gün də,
öldüyün il də
«qaranlıqdı» qəbrinin üstündə.
Baxdım məzarının üzünə,
gözünə,
kimdisə,
hansı əldisə,
gördüm təzəcə rəngləyib
hüznü ömrünü,
adsız Əsgər Qəbri.

...Deyək ki, bir gün
anan gələcək.
O yazıq hardan biləcək
sənin kimliyini?
Mələr-mələr gəzəcək
Bakımın küçələrində.
Oğul dərdi dilində,
gözlərində oğul soracağı,
ürəyində oğul yarası.
Bəlkə, elə gəlib
sənin məzarının önündə duracaq.
Hay çəkib,
haray çəkib,
içində öz oğlunun dərdi,

NƏ YAXŞI Kİ SİZLƏR VARSIZ, İNSANLAR

Əl atdım,
dünyanın çox yerinə
əlüm çatmadı.
Dünyanın çox işləklərinə
özüm əlimi qatmadım –
qorxdum «pis!» deyərlər adıma.
Qılçalarım korrədən düşməsə də,
qollarımın giri itməsə də,
istəklərimin heyi bitməsə də,
çox işə bilərəkdən baş qoşmadım.
Pis olmaq yaman qorxuludur
adamlar arasında.

Gördüm içimin
ışıqlı guşəsinən bahəm
acılı söz-sözu da var.
Yanğısıynan, sevgisinən bahəm
allah-allah baş qaldırmaq istəyən
lov xəbəri də var, dovu da var.
Aldım cilovunu əlimə
lov xəbərin, acılı söz-sovun.
Xamut vurdum istəyinə, felinə.
Ömrümün qürubunda
sizlərə arxalandım, insanlar.
Ürəyinin işığı ırmaq-ırmaq gəzən,
sevgisi, yanğısı, qayğısı

ÖMRÜN 30 İLİNDƏN SONRA

Günlərim başlamamış
görürəm axşam olur,
aylarım ərsəyə dolur.
İllərim havaxt başa çatır –
bilmək olmur.
Ayırd eləməyə macal tapmamış ki,
günlərim
    hansı enişdən-yoxundan keçib,
    hansı koğuşda büzüşüb,
    hansı bulaqdan su içib –
bir də baxıram
ildi gəlib-keçib.

Eh, günlərim nə yüyrək olub.
Ha qaçıram,
    çarpışırım,
    vuruşuram
çatdırmaq olmur.
Yenə görürəm
bütün işlərim tökülüb qalıb.

Günlərim beləcə ötur –
    içi haylı-haraylı,
    qasırgalı, tufanlı,
    üzdə sakit, həlim.
    Nə oyanlıqdı, nə buyanlıq.
...Hərənin qisməti bir cürdür.

Biri içındən yanıb tökülür,
qaxac olur.
Biri şişmanlanır,
gün-gündən ətə-qana dolur.

Hərə bir sayaq ömür sürür.

❧❧

Kəcdiyimi lap əzəldən deyirlər:

Uşaq olmuşam –
iməkləməkdən təzəcə qalxan cocuq.
Yıxıla-dura
əl atmışam daşa-divara.
Ki, «allah-allah» yeriş öyrənəm.
Gəlib durublar qənşərimdə,
«buyur», – deyib yapışıblar əllərimdən, –
«indi yeri».

Mən də baxıb onların yerişinə –
yerimişəm.
İstəmişəm bir loxma udum,
büküb-bürmələyib, gətiriblər qənşərimə –
yemişəm.

***

Qəribədir bu dünya.
Yerişinə də qarışırlar,
duruşuna da qarışırlar –
həyatda hər işinə qarışırlar.
Qoymurlar ki,
dediyini deyəsən,
yediyni yeyəsən,
barı
öz yerişinisə yeriyəsən.
Qəribədir bu dünyanın işi.
Gedişi,
gəlişi –
həp gərdişi...

Məəttəlçilikdi.

1981-ci il.

HƏR ÖMRÜN ÖZ NİSGİLİ VAR

Uşaqlıq illərim

Deyirlər,
elə uşaqlıqdan kürr olmuşam.
Deyiblər, əlini oda-ocağa vurma –
vurmuşam.
Anam gözünün qorasını töküb
əlimin yanığın bağlaya-bağlaya,
hikkəsindən ağlaya-ağlaya.
Demişəm, bir də əlimi vurmaram
oda-ocağa,
qadağa olmuş küncə-bucağa,
yazıqdı anam,
göz yaşlarına qıymaram.

Ömrün yeniyyətə yaşı.

Deyiblər, filan yerə getmə –
getmişəm.
filan işi etmə –
etmişəm.
Anam danışanda məndən
daş atıb başın tutub
ki, bu uşaq düzələn deyil.
Əlini üzüb yerdən-göydən,
gücü yenə göz yaşlarına çatıb.
«Səni doğan yerdə bir qara daş

doğaydım» – deyib.

Hərdən

mənsiz qalmağ qorxusu,

bir də Allah xofu

yadına düşəndə birdən,

səsini qısıb.

Təntiyib.

Ürəyinin yağını yeyib

anam

qorxduğundan.

Gənclik yaşı.

Deyirlər,

– yenə qabağından yemirsən.

Yenə dediyini deyirsən,

getdiyini yerə gedirsən,

etdiyini edirsən.

Anam baxıb bu günümə,

bu səfər ürəyi göynəyə-göynəyə,

çarəsizliyindən

göz yaşlarını

könəlgidə-könəlgidə

mənə nifrin edib.

...Eh, nə qədər gileylənir

qoy gileylənsin məndən.

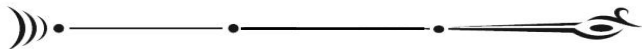
Özgə nə gələcək ki,

anamın əlindən.

Qayğısız ömrüm
o gündən başlayıb sısqa-sısqa
göynəyib yanmağına.
Qanad açmış arzularımın
çoxu yarımənzildə qalıb.
Bölünüb sərhəd-sərhəd,
bölünüb çin-çin,
qəlib-qəlib.
Hərəsinin öz ağrısı,
öz göynəyi,
öz yanğısı.
...Hərəsi öz bildiyi tək
ağrıdır məni özüyçün.

Naftalan, yay, 1984-cü il

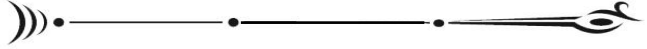
Evimizə gedən yol

qəbiristanın yanındandı.
Bura gəlir el-oba axışıb.
Elə-obaya qarışıb
qohum-qonşularımız
burdan keçib gedir evlərinə.

Məzar daşlarının içinə
bir yol dönür bu yoldan.
Bir yol çıxır
qəbir daşlarının arasından.
Mən bu yolnan gedirəm hər səhər.
Bu yolnan dönürəm gecələr.
Elə hey mənə deyirlər,
gecəyə qalma,
yolunu qəbiristanın içindən salma,
Ölülərin xofu var, ruhu var.
Bilmək olmaz,
qalxıb başdaşının içindən
öz fəhminən
adamın başına min oyun açar.
...Gülürəm,
eh, insanlar,
adam da ömrünün sonundan
qorxub qaçar?

25.12.1982-ci il

✻

Göz yaşları ürəyində

düyün-düyün qalanlara, gülməyin.

Ağrısından, hikkəsindən

Siz hönkürtü çalanlara, gülməyin.

Gülməyin, insanlar,

bu da bir insan ömrüdü.

ŞEİR NECƏ YAZILIR

«İctimai mövzuda şeir yazma bilmirəm»
(deyəən gənc dostuma)

Əlinə qələm götürüb
fikirlərini tavandan asmaqla
şeir yazmaq olmaz, qardaş!
Şeir özü yazılır.
Şeir yazan
əvvəl-əvvəl özü qazılır,
tökülür, dağılır.
Şeir yazanın əvvəl-əvvəl
özünün bağı yarılır:
əsəbdən,
dərddən,
qəzəbdən.
Şeir belə doğulur.

Tutub
sənin fikirlərini hədələyən
birisinin yaxasından
o qədər silkələyirsən,
döyürsən, söyürsən... –
Elə bu dava-dalaşımı qələmə alsan
bəsindi.
Ya da,
əli-qolu bağlı,
ürəyi qundaqlı
hisslərinin durub qabağında,

O səfər

bir şair dostum,

mənim

«Füzulini oxuya bilmirəm»

kəlməmə

tənəylə güldü.

Mən də güldüm.

Və bircə bununla kifayətləndim.

Daha bilmədi ki yazıq,

bu gülüşümlə onun

Füzulini dərk edəndən sonra

yaza bilmək cəsarətinə gülürəm.

Neylim, mən də beləyəm.

1981-ci il

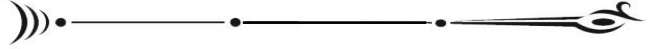

BİR GƏNC DOSTUMA

Neçə vaxtdı ölçüb-biçib danışığını,
adamlə yola getməyini,
oturuşunu,
duruşunu,
küsmək bacarığını,
barışığını
dik üzünə
söylədim ki, sənə
«Özünü hələ dərk etməyibsən».
Ardınca da dedim əlavəsin –
«Xoşbəxtsən».

Düzü çaşdın qaldın:
«Əzəlki təhqir nədir,
ardınca bu nə «xoşbəxtlikdir» –
deyə fikirlərini haçaladın.
Boylanıb ömrünün 21-ci baharından
mənım 30 yaşımə,
baxıb hisslərimin sənınlə savaşıma
gözlərinin dililə söylədin ki,
«Bu nə deməkdir?»
Soruşdum: – dərdin varmı?
Dədin: – yox!
– Sevincin ürəyində ayazıyarmı?
Dədin: – yox!
– Çox bilirsənmi?
Dədin: – hə!

- Gəlmək istəyəndə, gəlirsənmi?
- Hə!
- Getmək istəyəndə gedirsənmi?
- Hə!
- Etmək istədiyini edirsənmi?
- Hə!
- Bir sözlə, xoşbəxtsənmi?
- Hə!

Gördün, – dedim, – dərk etsəydin özünü,
yerini bilərdin söhbətinin, sözünün.
Gülməkdən çox, ağlayardın,
bilməkdən çox,
bilmədiyini bilərdin,
hərdən də baxıb bu gününə
şaqqanaq çəkib gülərdin.
...Görürsən xoşbəxtsən,
nə dərdin.

...Yaxşı ki, özünü dərk etməyibsən.

BƏZİ QƏLƏM DOSTLARIMA

Yormayıbmı sizi,
bər-bəzəkli bülbülün
bər-bəzəkli gülə vurulduğunu,
pərvanənin qətrə-qətrə
eşq odundan qovrulduğunu,
təbiətin ömür boyu
çiçək ətrindən boğulduğunu,
sevgi ucundan məcnun könlün
divanə qaldığını
yazdığımız.

Olmazmı bəyəm,
hər şey yerli-yataqlı olsun.
Elə göz yaşımız da,
alqışımız da.

Gülmək istəyəndə,
beynimizdə səda qalanacan gülək?
Ağlamaq istəyəndə,
hörkürtüdən
qulağımız qapanacan ağlaya bilək?
...Məncə,
vaxtı çoxdan çatıbdı
oxucuynan diz-dizə oturub dərdləşməyin,
hal tutub, əhval eşitməyin.
Məncə,
əslində şeiriyət elə bundadı.
Ayağı torpaqda,
ürəyi torpağa bağlı,

ürəyi torpaq qılıqlı
yazmaqda.

Axı

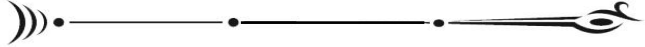
hər şeyin öz adı var.

Gəlin hər şeyi

öz adıyla çağırmaq.

1984-cü il

✎

Hacıqabulda, mülklərimizin arxasında

ikimərtəbəli hökumət evləri vardı.

Orda malakan qonşularımız yaşayırdı.

Biz ev sahibi ola-ola,
onlar bizim evdəkilərə

«qonaq» deyərdilər,
bizimkilər onlara «sosed».

Kim-kimin yurdunda qonaq idi,
niyə belə edərdilər -
Bilməzdim.

Deyilənə görə,

uşaqlığım elə onların evində keçib.

Yeyiblər – xörəklərindən yemişəm.

İçiblər – çaylarından içmişəm.

Yəqin «ata», «ana», deyərdim,
bir də baxıblar.

«papa», «mama» deyirmişəm.

Olub, döyülmüşəm də,
söyulmuşəm də.

Yenə, «qırxdı, biri əskik deyil» söyləyib,
dediyimdən dönməmişəm...

Niyə belə edirmişəm,
bütün bunlar nə demək imiş –
bilməmişəm.

«Mənəm, mənəm»liyi bilinsin deyə,
Dənizdə bir dalğa hay-həşir saldı.
Qaraldı nəfəsi bu hayqırtıdan,
axır sustaldı.
Dəniz əzəməti yenə dənizin
özündə qaldı.

Oktyabr, 1974-cü il

gecələrimisə əlimdən almayasan.

Bir işıq nədi ki, a Mişa dayı,
onusa mənə qızırğanmayasan.

Bax ha, olar günlərin birində
mənim də beynim qızır.

Mənim də gözlərimə qan sızır.

Mənim də gözlərim
ayağımın altını görməz.

Onda necə duruş gətirəcəksən
qənşərimdə?

...Olar,

Vallah, günlərin birində bu da olar.

Xozeyin olanda noolar, a Mişa dayı?

Mənə demə, bu cəngdi-cidaldı

dünya özü mənim səbrimi aldı,
Neyləmişdim, hamsı gözümdə qaldı.
Mənə demə, bu nə cəngdi-cidaldı.

Dodağıma bir ney tutdum – çalmadı,
dodağıma bir söz atdım – qalmadı,
sən nə dedin, nə söyləndin – almadım.
Mənə demə, bu nə qəribə haldı,
Bu dünyaynan bu cəngdi-cidaldı.

Deyirik ki, dünya bizik–özümüz.
Deyirik ki, toxdaq dursun gözümüz.
Deyirik ki, urfa tutsun kökümüz.
Hardan qalxdı, hardan qopdu bu külək?
Necə çıxdı öz kökündən bu şülək?
Dünyamızın bu deyimin nə bilək?
Demə, məndə bu nə qəribə haldı?
Bu dünyaynan bu nə cəngdi-cidaldı?

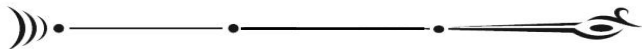
Bu yollara üz tutaram, gedərəm.
Baş götürüb göz tutaram, gedərəm.
Bir gün bu dünyadan qərib köçərəm.
Sənsə demə, bu nə qəribə haldı?
Bu dünyaynan bu nə cəngdi-cidaldı?

Tutub bir gün gecələrin əlindən,
tutub bir gün gündüzlərin felindən,
tutub bir gün bu dünyanı dilindən,

çevirəcəm öz nəfsini başına.
Qoy nə çıxır, qoy lap çıxsın qarşıma.

Yaşaya bilmərəm neçə rəngdə mən,
haçalama neçə yerə məni sən,
parçalama neçə yerdən məni sən,
qarsalama neçə yerdən məni sən.
Demə mənə, bu nə cəngdi-cidəldi,
demə mənə, bu nə qəribə haldı.
Demə,
sənsə demə,
ürəyim!

❦❦❦

ÖMÜR YOLU

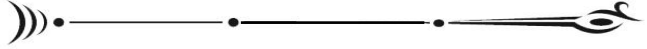

Bir ilə bənzəsə də bəzən bir saatımız,
Arzular, istəklərdir ömrümüzü yaşadır.
Bəzən vaxt tapsaq da darıxmağa biz,
sonra dərk edirik,
Ömür qısadır.

1972-ci il.

Oxuyub sızıltımı,

bir də ona bənzər qara-quramı,
dostum dilləndi,
bəsdir, – dedi, –
yığışdır bu dünyaynan düyünlərini,
yığışdır bu deyimlərini.

Gör ha, işə bax,
adamı doyunca
ağlamağa da qoymurlar.
Adamı öz dünyasıyla
qalmağa da qoymurlar.
Bu da işdi Siz Allah?

1983-cü il

**Bu dünyadan
görəsən narazılığımız nədəndi?**

Yeməyi – bizdən deyil,
içməyi – bizdən deyil,
amma, əlimiz elə ətəyindədi,
ağzımız düzəlmir ki, düzəlmir.

Onun nəyi var bizimdi,
bizim də nəyimiz var onun –
lap qardaş malı kimi bölüşmüşük.
Amma
sonu necə qurtaracaq bu oyunun
düzü, bilmirəm.

BURDAN VURĞUN KEÇİB

Dindir bu yerləri,
yer, göy dil açar,
hər daş-torpağında xatirəsi var.
Çiçəkli çəmənlər pardaxlanarlar,
turaclar, kəkliklər nəğmə oxuyar –
«Burdan Vurğun keçib!».

Çıxsan el yoluna, oba yoluna,
hər ləpir bir soraq yetirər sənə.
«Səməd» pıçıldasan dağlar qoynuna,
O qiymə qayalar hay verər sənə –
«Burdan Vurğun keçib!».

Bir damla yaş görsən bulaq gözündə,
Bir misra şeirdən kövrəlibdi bil.
Könlü səs-soraqlı ceyran, cüyür də
burda şeiriyyətə öyrənibdi bil –
Burdan Vurğun keçib!

Qayıdıb bu günə qərinələrdən,
hər evdə bir Humay, bir Cəlal yaşar.
Şahdağla Göyəzən, Milim, Muğanım,
bu günüm, sabahım ondan danışır: -
«Burdan Vurğun keçib!»

SƏN BU CAHANA SIĞMADIN...

*(Şair İmadəddin Nəsiminin mühakiməsi haqqında
ərəb mənbələrində belə qeyd olunur)*

Yığılıb beş-on qazi
bilmir necə fitva versin.

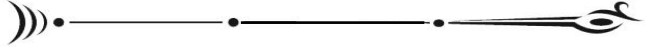
Yox olubdur qorxudan
söz birliyi, dil birliyi.
Nədəndi çatmır qüdrəti
əl-Maliki tək bir kəsin
Ki, tarixi cinayətlə
öldürsün bir gələcəyi?..

Yox oldu o sarsıntı,
çatdırıldı hökmü-fərman,
Qoy soyulsun dərisi,
qoy etsin Hələb tamaşa.

Fitva itmamə yetdi.
Bir qərar da verdi sultan:
«Doğradılıb bədəni
göndərsin uç qardaşa!..»

• • •

Dönmədin, ər oğlu ər,
dönmədin öz əqidəndən.
Gözlərin gömülsə də,
əbədiyyət sükutunda.

İnsana «Allah» dedin,
Allahsız olmasan da sən.
Cəsərət simvoludur
indi qəmli sükutun da.

Ölmədin,
əsrleri öz ömrünə düzən sənsən.
Min duyum, göynəkləri
dodaqlarda gəzən sənsən.
Səndə sığar ikən cahan,
sən bu qədər böyükmüşsən?
Sığmadın bu cahana
çıxdın cahan orbitindən!

*«İqtisadçı» qəzeti.
(Azərbaycan Dövlət Xalq Təsərrüfatı \
İnstitutunun nəşri), 26.09.1973-cü il*

✪

Sən elə alışdın, elə yandın ki...
Geriliyi bircə yolluq dandın ki...
Torpağı özünçün Allah sandın ki,
dönəsən torpaqçün Yer Allahına...

...Bir orbit çıxıbdı ölkə fəvqünə,
dolanıb Kür boyu Salyandan keçir.
Muğanda bir «Yeni Muğan» yaranıb,
şöhrət çələngini Seydanda biçir.

Gəl ey sabah oğlu, sabahın xeyir!
Geysin əməlinlə çöllər zər-xara.
Üzünə nur yaysın hər gələn sabah,
sür dəmir atını ağ tarlalara...

DAĞLAR

Hər dağ sinəsində, zirvə başında
görürəm Kərəmi, Qaçaq Nəbimi.
Qayalardan gələn əks-sədalar
Koroğlu atının ayaq səsimi?

Nigar «oğul!» deyib hıçqıran gündən
bulaqlar suyunu ondanmı aldı?
Həcər «layla»sını boğdu ürəkdə,
Aynalı tüfəngi sandı övladı.

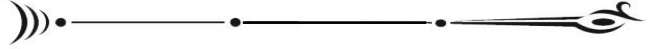
Yoxuşlar yoranda kəhər atımı,
sanıram qabaqda Qıratdır gedən.
Ürək elə bilir səksənən zaman,
Koroğlu səsindən olub yerindən.

Qucub bir-birini sevgililər tək,
Əbədi yuxuya dalıbmı dağlar?
Düşmən səfərinə sərhəd olmaqçün
qol-qola çatılıb qalıbmı dağlar?

...Duman yorğan salar, hey «layla» çalar,
Dağlar mürğü vurur, dağlar yuxular.
Qoynunda gizlənən kahalarında
Dağların sirrini gizləyər dağlar.

23.07.1972-ci il. «İşıq» qəzeti. Əlibayramlı
(indi Şirvan) Şəhər Partiya Komitəsinin orqanı

BİZİM DAĞLAR

Bölüklənər dəstə-dəstə,
ceyran, cüyür sinən üstə.
Qartal gəzər zirvən üstə,
Görkəmin şah vüqarlıdır,
bizim dağlar!

Çən-çiskin olub oylağın,
duman – gəlinlik duvağın.
Bir yol olaydım qonağın.
Ürəyim dağ havalıdır,
bizim dağlar!
Sizin üçün soraqlıdır,
bizim dağlar!

17.03.1976-cı il

MƏŞƏLƏ DÖNMÜŞ ÖMÜRLƏR

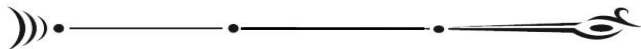

Dilimizdə «Sülh!» sözü,
günəş-günəş arzular,
əsrin başı üstündə
dalğalanan xoş mehik.
Günəş arzumuz ilə
dünyanın taleyinə,
özünə cavabdehik.

Ovod inamımızla
üzü güldü dünyanın.
Ovod inamımızla
güllələndi dünyadan,
güllələndi qan-qada.
Əlimizdə od-alov
ovulduq bu yollarda.
Bağrımızda buz-qırov
qovrulduq bu yollarda.
Burdan Berlinə kimi
uzanan yol nədi ki!..
Gedildi bu qısa yol
qırx birdən-qırx beşədək.
Yeridik qarış-qarış,
yeridik dizin-dizin
1418 gün.

Güllələndi dünyadan,
güllələndi qan-qada.

BUZOVNADA BİR HEYKƏL VAR

Dayan,
bərək tut tufənginin qundağını.
Qoru göz bəbəyin kimi,
dünyamızın «Sülh» adını.

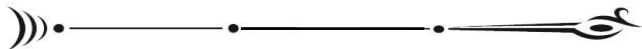
Dünya – yaxşı övladının,
dünya – yaman övladının
adıdı.
Baxır başda kim oturub.
Baxır başda oturanın
fikri nədi,
dünyanın yerdə qalan övladlarıynan.

Dünyanın fikri-zikri,
dünyanın ağrısı, acısı,
dünyanın dünyaya diş qıcatması
əлиндəymiş tək-tək
«böyük» dediyi övladlarının.

***

Deyirəm, nolaydı,
dünya «yaxşı» övladının əлиндə qalaydı.
Yoxsa, alışar, yanar dünya.
Yoxsa, buzlaq dövrünün ömrü kimi
ömrümüzdə donar dünya.
Mən – var ikən,
Sən – var ikən,
hamı varkən – ölər dünya.

Qoymayaq ki, dünyamızın
məhvərini bir baş əyə.

Gəlin,
əlimizi birdən ataq.

Dünyamızın
«məhvər» adlı düyməsinin
dəstəyindən birdən tutaq.

Ki, sıxılmasın dünyamızın
məhvərinin düyməsi.

Bir yad əli, nadan əli
dünyamızı əyməsin.

...Əsgər qardaş,
tüfəngindən bərk yapış.
Dünyamızı hədələyən kimlərdisə –
bərk çarpış.

Axı sənə tapşırılıb
dünyamızın «Sülh» adı.
Ömrümüzün xoşbəxt günü
hələ bundan sonradı.
Arxayınam,
qurtaracaq bu cəng-dava nə vaxtsa.
Arxayınam,
dünyamızın keşiyində sən varsan.

19.07.1983

II Bölüm

•••

Məhəbbətimin dodaqları çatdaq-çatdaq

YATMIŞ, MÜRĞÜLƏMİŞ DUYĞULARIN HARAYI

Salam, dost,
Gəl əl tutaq,
    salamlaşaq.
Bağrın-bağrımda,
əlin-əlimdə,
gözün-gözümdə
bir ürək söhbəti pıçıldaşaq.
Gəl, üz-üzə,
gəl, göz-gözə,
gəl, diz-dizə
oturaq.
Bardaş quraq.
Ağrıların qınağında
qabaq-qənşər duraq.
Bir kəlmə mən deyim,
sən eşit.
Bir kəlmə sən söylən,
mən qulaq kəsilim.
Görək,
bu ağrıları çəkməyə çatarmı gücün?

İyul 1981-ci il

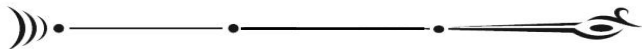
SEVGİM BİR YAŞIL YARPAQ RƏNGİ MƏNDƏN

Dilin nədən belə şirin,
dilin nədən belə acı?
Bildinmi
hansı ocağa qaladı,
hansı küncə, bucağa qovaladı
məni
baxışlarının ahəngi?
Sevgim bir yaşıl yarpaqdı,
məndəndi hər rəngi.

Mənmi sənə möhtacam,
Sənmi mənim möhtacım?
Qənşərini kəsən nədi?..
Düşüncələrin
daşlaşmış yasaqların əsirliyindəmi?
Qulaqların lüt-üryan qalmış
“sevirəm” kəlməsinin
bayalığınamı çəşqin?
Dünya bu gün
bu geyimdə,
bu biçimdə,
bu rəngdə.
Oxuya bilərsənmi
Ruhumun səndən duyduqlarını
cahanın bu cəngində? –
Sənə sevgim bu rəngdədi,

BELƏ OLURMUŞ SEVMƏK

(Bir qadın içinin harayı)

Ayətəxan Ziyad &
Zemfira Anacan

Hardan gəldin ömrümə,
hardan girdin ömrümə,
a mənim dəlim-dolum?
A mənim
yerişini-duruşunu itirmiş
sərgərdan yolçağım, yolum.

Sən mənim bu vaxtaca
oxunmamış ilk kitabım.
Hisslərimin harayınca
tolazdanmış ilk daşım.
İndiyənəcən
yazısın-pozusun
oxuya bilmədiyim “yaddaşım”.
Mürgüləmiş duyğularımın ilk adı.
Çırpıntılarımın ipə-sapa yatmaz fəryadı.
İlk sevda suçum,
Tanrımdan tale ruzum...

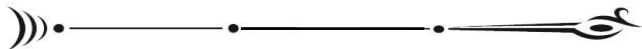
...Belə olurmuş sevmək?!

Belə olurmuş demək?!

***

Arada-bərədə
tərs-tərs baxmağın.
Ondan-bundan gizlicə,

haçalaşan,
qoşalaşan
bu rənginə.
Od püskürməyimlə
susmağımın arası bir addımlıq.
Üz çevirib getməyimlə
nədən
dönüşüm bu qədər yovuq?

***

Ciddiliyin,
bir andaca üzünün dönməsi,
havadan nəm çəkən əsəbin,
yoxdan hayqırır
od püskürən,
dünyamı silkələyən
qəzəbin,
umu-küsün...
Səninlə yaşadığım nizamsız hər gün
nəhayətsiz,
müddətsiz,
əvəzolunmaz,
parçalanmaz,
zamanlara sığmaz...
...Tanrımın mənə göndərdiyi qismət.
Qismət -
hələm-həlbət
Bu nisbətdə heyrət?

***

Məəttəl qalmışam.

BU SEVGİMİ, YA HƏNƏK?!

Deyirsən ki,
Məəttəl qalıbsan dünyanın gərdisinə.
Nə sənə, nə mənə -
Girdim ürəyinə.
Sahib çıxdım
Pas atmış duyğularına, -
bəhanə tutuquşular oldu.

***

Deyirsən ki,
açar oldum,
naçar oldun
yalquzaq duyğularının əlində,
fitnəsində, fe`lində, -
bəhanə tutuquşular oldu.

***

Ruhunun da, cisminin də -
hər zərrənin sahibi mən.
Səndən qeyri bir kimsəyə
Qismət olmaz bu bədən,
Bu bədənin sahibi sən,
- deyirsən.

Hisslərimin savaşıla
Döyüşlərdən yoruldum mən.
Qadın üçün suç bildiyim
Bir zinaya tuş oldum mən
Bu qınağa qul oldum mən.

- deyirsən.

Hara baxsaq yollar bağlı,
Qənşərimizdə Çin səddi.
İstəklərimiz qıfılənd,
Ruhlarımız ağlar, dağlı...
Hara baxsaq yollar bağlı.

- deyirsən.

Keç,
Mən keçən əzablardan keç.
- deyirsən.

Dərd məndə qatar-qatardı,
Dözümün çatarmı heç.
- deyirsən.

... İç,
Ruhumun sevgisin iç!
- deyirsən.

***

Sən bu yaşında
Bir yaradanına şükür edirsən,
Bir də Tutuquşuna.
İllərnən yatmış duyğularını
perikdirib,
daş atıb oyatdığına
şükür edirsən Tutuquşuna.

***

...Bu sevgimi, hənəkmi,
Talenin bu “qarğışına”
Sevinəkmi, güləkmi?!

İKİNCİ ÖMÜR

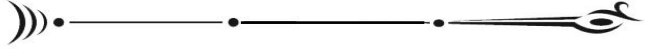

Neçə aydı
içimdə çaxnaşan tufanları.
amanları,
yamanları,
gümanları
köçürüb ağ kağıza,
özümü salıb dilə-ağıza
bir az rahatlıq tapdım.
Bilmirəm
düzmü, səhvmi qayıdışım
ömrümün bu döngəsinə.
Bildiyim bircə budu ki,
bundan sonrakı yazı tərzim,
bu ruh, bu nəfəs,
içimdə dolaşan hər kəlmə, hər səs
sənin qismət etdiklərinə mənə.
«Ştraus ömrü» adlandıracam
bundan sonra onları,
içimdə çaxnaşan tufanları.
Axı, bu ömrü sən
mənə veribsən.

Oktyabr 1981-ci il

sədamı eşidərsən?
Bu mən idim.
Səsimə hay verən səs
sənmişən?

***

Hardan gəldin ömrümə
Hardan girdin ömrümə,
Azər qızı?
səndən nə istəmişdim,
sən mənə nə bəxş etdin,
Azər qızı?

Sənsən mənim ömrüm-günüm.
Sənsiz ömrüm şaqqa-şaqqa,
dilim-dilim.
Bu nə hikmət,
bu nə zülm,
Azər qızı?

***

Ömrümə daş atma,
sapandının daşı ağır.
Qıyma,
qıysın yazıq canıma.
Onsuz da göylərdən
başıma daş yağır.
Yağmur-yağmur,
ağır-ağır,
fağır-fağır
göylərdən daş yağır ömrümə,

sədamı eşidərmisən?
Bu mən idim,
Səsimə hay verən sə
sənmisən?

***

...Ömrüm bir susuz səhra,
dodaqları çat-çat.
Sənlə ömrün dadı şirin,
Sənsiz ağrıdı,
acıdı həyat.

Noyabr-dekabr 2009-cu il

BALIŞI TƏRSİNƏ ÇEVİRİLMİŞ DÜNYAM

*İsgəndər Zülqəreyn deyiləm
quyu qazıb quyuya söyləyəm dərdimi.
Bir əlcə kağızdı gümanım mənim.
Tapşırdım istəklərimi.
Ki, bəlkə yetirə sənə.*

1. Bu dünyanın şirinliyin
mənə sən demək istədin.
Bu dünyamda
ürəyimi ovcuna alıb
oxşadın öpdün.
Bilmədim bu nə hillədi,
bilmədim bu nə hiylədi,
məni harada oxşadın,
harada sevdin,
harada inlətdin, –
bilmədim.

2. Sorğu

Heç
Balışını çevirib
sabahacan yuxularında
xumarlandığın olubmu?
Heç
yuxularının ilğamlığında
sabahacan
tumarlandığın olubmu?
Fikirləş, – dedin.

Güldün.

Dəstəyi endirdin.

Az keçdi,

yenə səs gəldi dəstəkdən:

– Nə fikirləşdin?

Dinmədim.

– Eləsə, biryolluq unut məni, – dedin.

Qıyya da çəkdin:

– Heç xatırlama da hərdən-hərdən!

Köksümü ötürüb,

başımın altından balışımanı götürüb

tolazdadım.

3. Nə səbrsiz olmuşuq.

Atışırıq,

tutuşuruq,

dartışırıq.

Qarışırıq

hisslərimizin ılıq-qırıq dünyasına.

Aylırıq,

Ayrılıq

özümüz-özümüzdən çınqı tutub yana-yana.

Soyuyuruq,

daş oluruq,

düşürük dünyanın ən uzaq qütblərinə –

sən şimalına,

mən cənubuna,

qarsalana-qarsalana.

Niyə belə yazılıb taleyimiz?

Bilmirəm.

4. Mənə özün söz veribsən.

Ki,

balışı tərsinə çevrilmiş,
yuxusu tərsinə yozulmuş,
yazısı yazılıb-pozulmuş
dünyandan söz deyəsən.

Özün bil ha?..

Çox çək-çevir eləmə

o yan-bu yana.

Götürərəm başımın altından,

həsrət qoyaram səni

tərsinə çevrilmiş balığına.

O sən ol,

bu da mən.

Mənim də səbrim

tükənə bilər hərdən-hərdən...

5. Bu nə sədi,

axdı gəldi doldu köksümə.

Bu nə sədi,

axdı gəldi yordu köksümü.

Bu səsi illər boyu aramışdım,

bu səsi bircə yol eşitdim ömrümdə

Əl atdım – əlim yetmədi.

Qıy vurdum – qıyım çatmadı.

Yarı acı, yarı qılıq

suvardım arzumun çonalarını,

bircə gülü bitmədi.
Əlimi üzdümlü biryolluq.
İtirmək istədim –
itmədi.
İlahi,
bu nə hillədi!

6. Gəl ayrılmaq, – dedin, –
onsuz da tutmur ki, daha bizimki.
Eh, belə güzəran yordu bizi ki...

Durdum qaya kimi, durdum dağ kimi,
Görən niyə belə yaranır insan?
Bu söz-sov havaxtdı kəsib səbrimi.
bu istək havaxtdı yeyir içimi.
Buz sükut səni də üzür deyəsən.
Çırpınıb özünlə öz dünyanda sən
içinin ən məhrəm istəklərini
başının üstündə tutub deyəsən,
bir soyuq kəlmə də heç söyləməyib
atmaq istəyirsən dünya üzünə.
Bəlkə bir tikəsi
o yandan, bu yandan yetişmə mənə.

Bu mənəm,
durmuşam lal qayalar tək,
Deyəsən buz sükut əzir səni də.
Yapışıb sözümün qorxuluğundan
Qaytarıb çırpırsan özümə mənəm:

elimin-obamın qonaqlarını.
Koroğluydum, Babək idim, Cavanşirdim,
qılınc götürüb
suvardım arzularımın çonalarını.
Ovod oldum,
inamımı məşəl etdim
başımın üstündə bu gecə.
Amur idim
xəbərsiz-ətərsiz
insanların ürəyinə girdim
bircə-bircə.

Ayılıb,
balıncımı tərsinə çevirdim.
Dedim bəlkə,
yuxuna gələm bu gecə.
Gəldimmi?
Bilmirəm!
Xətai olmaq istəyim ürəyimdə qaldı bircə.
Sənsə, barı bunu bildinmi?
Bilmirəm!

8. Gecələrim tapqır-tapqır.
Gecələrim bircə hovur
almır çimir.
Daha öz-özünü aldatmaq üçün
gümanı yoxdur.
Ömrü gödək olub təsəllilərin,
yalanı yoxdur.

Başı ayılıbdı istəklərimin,
düşübdü göylərin min bir qatından.
Marsın Allahlıq taxtından.
Göydə quşlar uçar – öz rəngindədi.
Torpaq çiçək-çiçək, söz – rəngindədi.
Buludlar qatından enib ürəyim –
bil, rəncidədi.

Hardadı o xoşbəxt, o kövrək anlar,
milyon əsrlərin uzaqlığında
qalıb gümanlar.

Gecələr şirinim talx tamı verir,
gündüz acısından doya bilmirəm.

Balışı tərsinə çevrilmiş ömrü
daha baş altına qoya bilmirəm.

Götürüb gələcəm sabahdan Sizə
Ya balışı götür, ya da...

Daha yuxuları ətəkləmişəm,
daha yuxuları ələkləmişəm,
daha yuxuları biləkləmişəm –
Özün bil!

*1984-cü ildə qələmə aldığım bu misralar
13 şeirdən (nəhs rəqəm olduğu üçün)
ibarət olmalıydı. Lakin tamamlaya bil-
mədim. Çünki heç vədə aqlımın sifarişilə
yazmamışam... Və elə bu səbəbdən də
sonradan aşağıdakı misralar doğuldu.*

«Balışı tərsinə çevrilmiş dünyam»
adında bir yazım yarımçıq qalıb
bir gör havaxtdı.

Harayı içimdə səsini qısan,
harayı içimdə təntiyib susan
bir nəğmə çökübdü köksümə mənim
bir gör havaxtdı.

Ağrılar, acılar qalaq-qalaqdı.
Yapış əllərimdən
nəfəsi təntidən bu cığırda sən.
Unudaq dünyanın əməllərini.
Tərsinə çevirək bu balışı biz.
Bəlkə tapa bildi bu haqq yerini.
Sözlər uçur gedir, tuta bilmirəm.
Ki,
sənə layiq görəm bəlkə birini.
Bircəcəyi sözə qulaq asmır.
Qalmışam dağla aran,
yerlə göy,
varlıqla yoxluq arasında.
Əlim bir yerə çatmır.

*Sonralar şeir dəftərçəmi vərəqləyən
Vilayət Qasımova (indi şirin xatirəyə çevrilmiş
bu təbərrük xanım) mənə qaytardığı dəftərçəyə
aşağıdakı bu cümləni yazmışdı:*

«Axıtdığım göz yaşları sinənizə axaydı kaş.

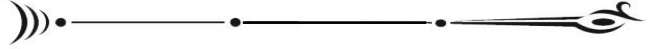
Gecə».

14 may 1993-cü il.

suçum nə idi,
calğaq-calğaq edib
atdı məni sənsizlik girdabına.
Ömrümün bu hissəsin qoydu
göynək-göynək,
ağrı-ağrı,
yana-yana?

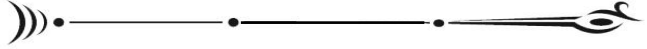
Neyləmişdim Tanrım,
Urcah elədi məni bu sarsıntıma.
Bir əlim,
bir başım –
indi qalmışam canımı suçlaya-suçlaya.

Neyləmişdim Tanrım?!

13 iyul 2009-cu il

**Deyirsən ki,
Mənimlə yola getmək
Sənə çətin olubdu.**

Mənimlə oturub-durmaq usandırır səni.
Deyirsən ki, bəlkə də tutmadı
səninlə mənimki.
Deyirsən ki...

Bəzən gülüşümdən cana doyursan,
bəzən dalgınlığımnan.
Bəzən soyuqluğumdan
quruyursan,
bəzən çılğınlığımdan.
Bəzən odum-alovum
yandırır səni,
bəzən göz yaşım.
Dözə bilmirsən.
Məndə çox şey,
çox şey usandırır səni.

...Eybi yox,
bir gün də yəqin
mənsizliyin yandırır səni.

1981-ci il

DEYİRSƏN Kİ...

*(23 yaşlı bir ana 51 yaşında kişiyə
ərə getmək istədiyini deyəndə,
düzü mənə çöçün gəldi)*

Deyirsən, daha yorulubsan,
tənhalıq sızır səni.
Beləcə,
göz görə-görə,
əllərinin içiyənən keçib gedir ömrün axarı.
Deyirsən,
daha bəsdi,
sona çatdırmaq vaxtıdı
tənha gecələrin axırın.

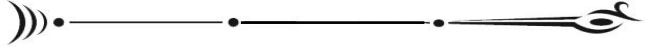
Deyirsən,
bədənin ilıq bir həsrətlə gizildəyir.
Ruhun
səssiz-soraqsız bir həsrəti gözləyir
deyirsən...

Baxıram hövldən səksənə-səksənə
səndəki dünyanın sirtinə-sehrinə.
Dilim-dodağım təpiyir
ömrün bu cəng-cidallı mehrinə.
Birmirəm nə deyim sənə...

Fevral 1987-ci il

Deyirsən ki, baxaram.

mən göylərin qatına,
göyü çatlayan görsəm
bilərəm orda sənsən.
Deyirsən ki, baxaram
buludların qatından,
görsəm, yorulub daha,
görsəm, buyrulub daha,
görsəm, düşür atından –
bilərəm himə bəndsən
göz yaşı tökəcəksən.

Deyirsən, ulduzumu
arayım tapım özüm.
Deyirsən ki, təknəmin
çörəyin yapım özüm.
Ömür minik atıymış,
deyirsən, çapım özüm –
havaxtacan, bilmirəm.
Deyirsən, dönəcəksən!
Görən haçan, bilmirəm.

1981-ci il.

❦

Mənim

umacağım nədi səndən,

bilmirəm.

Sənin

umacağın nədi məndən

bilmirsən.

Beləcə,

ovundururuq biri-birimizi.

heç birimiz heç nə bilmədən.

Son vaxtlar nəsə

bir ilıq baxışa,

bir gözəl naxışa,

bir qız ürəyinin leysan yağışına,

yazına,

yayına,

payızına,

qışına –

nisgilliyəm.

İstəyirəm

bir ilıq təbəssümdən

köz basılsın ürəyimə.

bir öpüşün odundan
dodaqlarım çatdaq-çatdaq çatlasın.
Ürəyimdə boyat qalan,
mürgü vuran istəklərim
qarsalansın.

Bu da bir ömürdü.
Bir ömrüm də belə yaşansın.

Mən belə istəyirəm.

SƏNİNÇÜN NƏĞMƏ

Bu nazın, bu duzun məni öldürdü,
İşvəndən, qəmzəndən doymaq mümkünsüz –
içimdən qopartdın xiffəti, dərdi.
Sənsiz itirdiyim illərə heyf –
necə yaşamışam görənlər mən sənsiz?

Xəsismiş xislətin,
yox insafın, mürvətin.
Sənçün ləleyk olubdu,
içimdə məhəbbətim.

Tüstüsü göyə dirək,
hissimdə yandı həsrət.
Qoy öpüm nəfəsindən,
izn ver
xəlvət-xəlvət.

Bu göynəyin, xiffətin
bir sonu olar əlbət.

...Hardan gəldin ömrümə,
hardan girdin ömrümə,
xəfif sabah mehi tək
gizlicə,
sinə-sinə?

30.11.2008-ci il

Nədir səndə bu laübalı hal?

Nədir içindəki çaşqınlıq, qalmaqal?

Mənli günlərini

oxşaya-oxşaya,
öpə-öpə,
didə-didə
yaşayırıq.

Çaşdırırsan məni də.

Tuta bilmirəm

əlindən istədiyinin...

Ömrüm-günüm labirintdə.

Gahdan gözlərin güdür.

Gahdan “rüzgar vurur” –

üzün bozarır.

Çaş düşüb qalırım:

bu nə xislətdi səndə oyanır.

İçində tufanlı,

qırğınlı qalmaqal.

Nədir səndə

“buynuz çıxartmış”

bu laübalı hal?!

İstəklərimi götürüb ovcuna,

yandıra-yandıra,

yana-yana

üz tutubsan

oxunması müşkül qaranlıqlara,

çırpa-çırpa daşa-divara.

Gen dururam,
tələtümün axarın tapsın deyə –
töhmət yağdırırsan bu gördüyünə.
Yaxınlaşıram,
yanaşıram məhrəm olam hisslərinə,
yənə
mənə qaranlıq bir hal.
Və təkrar
dönə-dönə...
...İstəklərin əriş-argac.
Etibar et istəyimə istəklərini,
işləklərini –
bəlkə bundadı əlac.

Gəl, ustuf-ustuf,
göz-gözə,
gəl, səbrlə arayaq bir əlac.
Hər şey zamana möhtac.
Gəl, ovunduraq hisslərimizi
biz də bu sayaq...

Sənli günlərimi öpə-öpə,
oxşaya-oxşaya,
didə-didə
yaşayıram.

Yaşayıram,
ömrüm-günüm labirintdə...

05.12.2008-ci il

MƏNİMLƏ BİR ÖMÜR YAŞAYAYDIN KAŞ

Ötən illərimi hara yazım mən?
Uçurdum ovcumdan kəpənək kimi.
Harada qalmışdın?
Ahıl çağımda
Girdin ürəyimə sən külək kimi.

Bu nazın, bu işvən
Oynamaq mı mənə,
ya oynatmaq mı
tələtümə düşmüş duyğularımı?
İstədiyən nədir?
Çöküb sinəmə
oyatdın ömrümün qar-qırovunu.

Dekabr, 2008ci il

✪✪✪

Dünyanın hər işi yaman.

Dünyanın gəlişi, gedişi yaman.

Dünyanın gərdişi yaman.

Bu dünyaya

məni neyçün gətirdiyin bilsəydi anam,

mənə həyat verməzdi.

Bir cavan qucağına girərdimi?

Çətin ki...

Girməzdi.

Hər işimiz belədi.

hər işi korafəhm görürük.

Adəmlə Həvva zamanından

vəhşi, şəhvani hisslərini korşaltmaqçün

oğlanlar ucdantutma

qızlara sarı qaçır.

Qızlar ucdantutma

oğlanlarçün ağış açır.

Yüz illərdi

adını bir sayaq qoyub

biri arvad alır,

biri ərə gedir.

Elə bilirsən

oğlan qucağına girəndə anamız

bizi fikirləşmişdi?

Bir kişi qucağıyla

övlad xətrinə məhrəmləşmişdi?

Xaliq haqqı yox!

Kərəm haqqı yox!

Sən Allahın işinə bax.

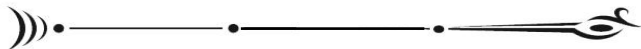
Ta Adəm-Həvva zamanından bu yana
insanları əsir edib hisslərinin feilinə,
qənim kəsdirib biri-birinə.

Hələ dünya durduqca da bu yolu aparacaq.

Bu da Ulu Yaradan.

❧❧

ÖMÜR-GÜN YOLDAŞIMA

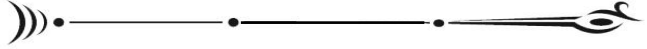
*Aman, Allah! İllər ötdü,
50 yaşı adladım, qadınımın həyat yoldaşı,
ev xanımı, ana, nənə olmaqlığının
qabağında səcdə qıldım. Mən yaxşı qardaş
olmaqlığı özümdən üç yaş kiçik qardaşım
Rəfaildən öyrəndiyim kimi, öz həyat
yoldaşını, övladını, onun törəmələrini,
qayın-qardaş balalarını möcüzəli
məhəbbətlə sevməyi, ata-ana adının qaba-
ğında səcdə qılmağı, hətta özümü sevməyi
də həyat yoldaşımdan öyrəndim.*

Mənə nə veribdi sənin bu sevgin.
Gərəkli-gərəksiz dedi-qodular.
Özünə nə verib bəs qısqanclığın:
Gərəkli-gərəksiz qovqə, ahu-zar –
məni qaçdı-qovdu az elə daha.

Qovrulluq bir hissən ağrılarında,
bu qayğı nə zaman gen düşər bizdən.
Hərdən baş götürüb qaçmaq istərəm
sözünün-sovunun gərəksizindən –
məni qaçdı-qovdu az elə daha.

Məncə daha yetər qısqanclıq, əzab,
ağıl da o deyil, yaş da o deyil.
Qızlar «əmi» deyir ha vaxtdı mənə
kifayət deyilmi sənçin bu dəlil?

İSTƏYİMİZ SEVDAM OLUB

Ömrümün
haylı-haraylı,
qayğısız illərini çapa-çapa gəlmişəm.
Bu yolda nə usanmışam,
nə dincəlmişəm.
Xəbərim varmı, mən
ömrümün
sənli günlərinin astanasına yetəndən,
istəklərimin
əl-ayağını yığmışam küçələrdən.
Mən – olmuşam sən,
sən də – mən.
Bir vaxt küçələri
sərgərdan dolaşan istəyimiz,
dönüb olub balacamız Sevdam!

İyun 1976-cı il

QIZIM SEVDAYA

Mən də bir vaxt,
sənin kimi
arzu idim, gözəl balam!
Arzu ilə doğuldum.
Atamın istəyi,
anamın ürəyi
oğuldum.
Sonra,
arzu ümmanından
mənə də pay düşdü
arzuma döndün.

Sonra,
arzularım
bir-bir bölündü.
Bir qismət sənin oldu,
biri qardaşının,
biri evimizin,
biri də ərzin hər qarışının.

Görürsən, mənim balam,
arzularım nə qədər haçalanıb.
Deyən mənə qalan olmayıb,
gör neçə yerə paylanıb!..

Ürəyimin içində bir qız ağlayır,
yoxdu ömrümün yollarında.
Özgəsiyəcün xamır yayır,
kündə tutur.
Özgəsinin çağasıdı qollarında.
Mənim ürəyimdə ağlayır o qız.

Mənim ürəyimdə bir qız ağlayır.
Heç özünün də xəbəri yoxdu
odumun, alovumun,
şaxtamın, qırovumun
bir cilovu əlindədi,
götürüb aparıb özüynən.

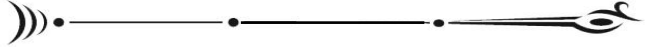
...Bu qız
başqasıyəcün ev qurur,
başqasıyəcün uşaq böyüdüür –
adı mənim dilimdədi.
Mənim ürəyimdədi o qız.

Olur.
İki ev sığıdır biri-birinə.
Görüşürük,
söhbətləşirik,
gülüşürük,
küsüşürük.

Baxıram, bir vaxtkı o qız deyil
məhrəm ola ürəyimin istəklərinə,
yiyə dura oduma, alovuma,
şaxtama, qırovuma.

***

**Bir ürək nədi ki,
əsirik ona.**

Bir ağrı nədi ki,
biryolluq əhdini
qıra bilmirik.

Bu dünya kimdi ki,
öz yumruğunu,
bir gün öz başına
vura bilmirik.

Bir gülüş nədi ki,
yeri gələndə
ürək dolusu da gülə bilmirik.

Nə xilqət imişik
bilməm, İlahi?
bir yol özümüzü
bilə bilmirik.

1981-ci il

Bu yolların yazısıdı – özündən,

Bu yolların pozusudu – özündən,

Bu yolların ruzusudu-özündən.

Mənim yazım,

mənim pozum,

mənim ruzum

hanı bəs?

Bu istəyi kəmərdə etdim belimə.

Deyindilər –

bir yiyə dur dilinə.

Yiyə durdum dilimə.

Buxovladım istəyimi,

feilimi,

əməlimi,

əlimi.

Doymadılar.

Çaşdım qaldım.

neyləyim:

Bir ürəkdi –

çıxarımımı bağrımdan?

Bir diləkdi –

çatlasınımı ağrıdan?

Bir istəkdi –

de, çıxsınımı yadımdan?

Bu yazını

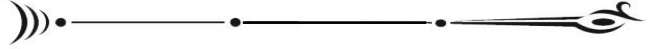
necə pozum alınımdan? -

Bilmirəm!

Bilmirəm!

1981- ci il

Qoy bu da sənin olsun,

bax, bu birisi də.

İçimdəkilərin

ölüsü də, dirisi də -

nəyim var hamısı.

Odum-ocağım desən –

özün veribsən.

Dodağımdan gülüşünü götürsən,

yenə özün bilərsən.

Gözlərimdən sevincimi aparsan,

ürəyimdən ürəyini qoparsan,

məni biryolluq

çalsan-çapsan, talasan,

cəsədimin üstündə

ahlar, nalələr qalasan –

yenə özün bilərsən.

Axı, hamısı sənindi.

Sənini mənə verdiklərini

geri istəyirsən.

Özün bilərsən!

1981-ci il

SƏN MƏNDƏN GİLEYLİSƏN, MƏN SƏNDƏN

Rahatlığımı əlimdən alıbsan, -
deyirsən.
Beşdə alacağı yox idi, üçdə verəcəyi.
İndi od ilə su arasında qalıbsan, –
deyirsən, –
bilmirsən neyləyəsən!

Deyirsən ki,
qəribsəməzdin bir kəsdən yana.
Boyun bükməzdi ürəyin
bir kimsənin yollarına.
Bürünməzdin bir kimsənin qayğısına,
qovrulmazdın yangısına.
Ağrınmaq nədi,
ağlamaq nədi –
bilməzdin.

Eh,
Niyə belə olmuşuq görün:
Sən məndən gileylisən,
mən səndən.
Kim kimin əlindən alıb rahatlığın –
bilmirəm!

1981-ci il

SİZİN EVDƏN GEDƏN YOLLAR

Bu yollar nə yaman daşlaşıb belə,
Gedir, ayağımı apara bilmir
sizin küçədən.

Bu yollar nə yaman qartlaşıb belə
gedir, ayağımı qopara bilmir
sizin küçədən.

Nə oldu,
bəs niyə bozardı üzü?
Dünən gülə-gülə çağırırdımı
məni bu yollar?
Bir bölük sevinci, bir bölük hissi
bu gün çilik-çilik qırdımı
yollar?

Uçunub, uçulub, qoparaqlanıb
yiyəsiz-yeliksiz
boz küçələrdən,
sərgərdan ömrümü daraqladın sən.
Daradın bağrımın könül nübarın.
Quzuladı ömrümün sənli anları.

...Bu yollar nə belə ağırlaşdılar?
Bu yollar nə yaman fağırlaşdılar?
Bu yollar nə qəfil bəs yadlaşdılar?..

Noyabr 1981-ci il

MƏNƏ QIYIMSIZ DEMƏ

Ürəyimin nəyi var sənindi.

Bircə

qızırğanmışam azca odundan,
demişəm, qarsalanmayasan,
qorxmuşam yanarsan.

İstəklərim də sənindi büsbütün.

Bircə

azca götürmüşəm özümçün
ucundan-bucağından.
Qorxmuşam içimdə
vakuum yaranmağından.

Nəğmələrimi də sənə bağışlamışam.

Bircə,

bir qolunu

naxış-naxış naxışlamışam,
özümçün saxlamışam.

***

Sənə qıymadığım

nəğmələrimdə ağlarımdı,
istəklərimdə bağlılarımdı,
ürəyimdə işıq ucu görməmiş
nağıllarımdı.

Mənə qiymatsız demə.

01.02.1983-cü il

Ömrümü əlimdən alan qız,
bir ömrüm vardı
pisiydi, yaxşıydı yarayırdı özümçün.
Gərəksiz elədin ömrümü özümə.
Cinsənmi, şeytansenmi, cadusanmi, -
bilmirəm.
Durub-durub
bu yaşımda girdin ürəyimə.
Yerimdən elədin məni,
yolumdan elədin məni,
ömrümü əlimdən alan qız.

Naftalan, yay, 1984-cü il

✪✪

Niyə yalan danışmaq.

Desəm, öldürəcək bu sevgin məni,
inanma.

Oğlunun dəfnində,
mələr qalan ana da heç
qaralmadı ocaq-ocaq.

Desəm,
yanacam səninçin kösöv-kösöv,
qələm-qələm,
inansan da azca inan.

Axı Məcnun da,

Kərəm də,

Nəsimi də,

Babək də

yanmadılar qucaq-qucaq.

İndi ki, belədi,
gəl, özümüzdən ayrılmaq,
dünyaya çıxaq,
düzə çıxaq.

Başlayaq hissimizin əlindən qaçmağa.

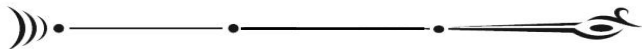
Başlayaq özümüz olmağa.

Yanvar 1985-ci il

SƏNƏ SÖZ LAZIMMIŞ...

Sənə söz lazımmış,
mənə od-alov,
gətirə bilmədim qəlbimi dilə.
Bir axşam tutaşdıq söz davasına,
mən evimə döndüm, sən atangilə –
sənə söz lazımmış.

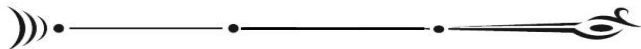
Əl atdım bağrımın dərin qatına,
ki, bəlkə yetişəm sənin atına.
Qollarım qoynumda qaldı çatıla –
gətirə bilmədim qəlbimi dilə,
mən evimə döndüm, sən atangilə –
sənə söz lazımmış.

Yortdum qaça-qaça günlər ardınca.
Sən alınmaz qala – bənzədin bürcə.
Çağurdım, yalvardım...
sədd heyf, bica,
gətirə bilmədim qəlbimi dilə,
mən evimə döndüm, sən atangilə –
sənə söz lazımmış.

Günlər qaynaq oldu ömrün ilinə.
Mən bir gün bir evi aldım əlimə,
sən bir gün bir evi aldın əlinə,
qaldıq ömrümüzün qubar layında:
Sən Arazın o tayında,
mən bu tayında.

Sənə

niyə elə gəlir ki, bəzən,

sən mənim ömrümə öz gəlişinlə

ömür gətiribsən,

həyat veribsən?

Sənə

niyə elə gəlir ki bəzən,

gen dünya başıma dar gələr sənsiz?

Məni sənsiz görən ellər, obalar,

göllər, ormanlar,

dağlar, yarıqlar

kükürəyib üstümə gülər sənsiz?

Məni sənsiz bilər, sənsiz!

Qoy olsun,

bir elə zərif deyiləm.

Ağrınam, hıçqırram,

lap düyünçə tək sənsiz düyülləm.

Sənin itkin üçün

özüm öz içimdə yüz yol döyülləm.

Özüm öz nəfsimi min yol söyərəm,

çat-çat səhra ollam bu həsrətimdən,

iyneyə sap ollam bu xiffətimdən,

dönüb qaxac ollam bu möhnətimdən,

qorxma, ölmərəm!

Torpağa üzü buz, - deyib atalar,

insana üzü boz, - deyib atalar,

noolar, nəfsini qıs, - deyib atalar,

qorxma, ölmərəm!

 —•—•—•—•(((*Qara, məxmər gecələrım*

Ölmərəm sənsiz!
(Mənə sədəqə gərək deyil).

1981-ci il

✪

Əlini ver mənə...

Qorxma,

gözüyümülu yollansan da bu səfərə.

Getməyə məhkumuq

hamının getdiyi bir yolla,

hamı gedən yerə.

Gedək,

nəfəsimizi birmərrə dərmədən.

Bir acı gülüş,

bir dəli qəhqəhə yığaq içimizə,

bilməyək bir qorxu.

Gedək, ayağımız yerə dəymədən,

içimiz gülmədən,

özümüz-özümüzü bilmədən.

Gedək, bağrımızda dünyanın xofu.

İçimizdə

ölümün bağrını yaran bir dəli qorxu.

Əllərimiz bir-birində.

10.01.1987-ci il

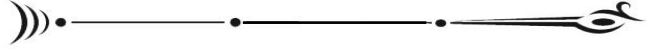

BU VIDA GÖRÜŞÜMÜ

*Sən xətrimə dəydin. İçimdən nə isə uçur-
ruldu. Böyründəcə oturub qubernator
bağında bu misraları qələmə aldım.
Fillər öləcəklərini irəlicədən bilirlər.
Sonrakı görüş «vida» qarşılaşmamız
oldu*

Günün günorta çağı dayanıb qənsərimdə
od-alova döndərib ayağını, əlini
yandırırısan sən məni.
Qurtar bu qovğaları.
Dön, bir geri bax barı.
Kölgəmiz qoşa qalıb.
Ayağımızın izi,
ürəyimizin səsi,
yol boyu içimizin
nəfəsi
qoşa qalıb.
Sənin də ürəyində,
mənəm də ürəyimdə
bu addımların ömrü,
bu addımların yaşı qalıb.

Bu günün ayağı yüyrək,
bu günün ayağı qırıq.
Bu günüm
günün günorta çağı qaranlıq...
Nə deyim bu görüşə?

Ömrün bu sayaq yolu
daha nə sənlikdi,
nə mənlik.
Nə deyim bu görüşə,
görüşənədək,
ya hələlik?

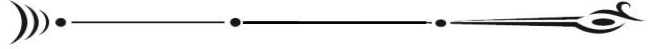
...Mən sabah öləcəyəm...

10.01.1987-ci il

✪

GÖR HA...

Tutub istəklərimin yaxasından
silkələdin.

- Nəyin var, qoy çırpılsın,
tökülsün, - dedin.

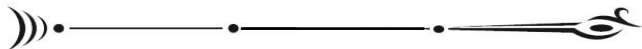
Yığdın, yığışdırdın
olan-qalan odumu, alovumu,
nə ki var
küncdə-bucaqda qalmış qorumu,
qırovumu.

Götürdün getdin.

13.12.1082-ci il

Ancaq, bilirəm,
hər şeyin doyumunu var.
Lap elə xiffətin də.
Odur ki, gözləyirəm
ömrümün gədiyində.
O günün haçansa gələcəyini
gözləyirəm.
Gözləyirəm,
özümə inandığım kimi.

27.10.1982-ci il

✽

SEVSƏN 30-dan SONRA...

Allahsızlıqımı deyim taleyin bu naxşına?
Günaha saldı məni oturduğum yerdəcə.
Bir qəfil tufan kimi məcrasını dəyişib
əsir etdi hissimi, əsir etdi gizlicə.

Taleyin bu oyunu olub əsrlər boyu.
Bu nə qınaqdı bilməm gəlib durub qarşımda?
Gərək bir pay da mənim olaydı bu oyundan?
Bu nə çanaqdı bilməm sınır mənim başımda?
Sən oturub rahatca əlində kitab, qəzet,
önündə televizor – özünçün dincəlirsən.
Sözlərlə cənc-cidala çıxmışam gör havaxtdı
ürəyimi əridib hissimlə döyüşdə mən.

Taleyin havasına oynaya bilərikmi?
Susursan.
Cavab vermək sənə çətindi birdən.
Fikirlər əriş-argac, löhrəm yerişli dəvə...
hövlündən qorxursan da cıncırıq çıxarmağa.
Hələliksə bir anlıq,
hələ fürsət var ikən,
ovundur hissələrimi oxşayıb sevə bilsən...
...Başlayaq gizli, oğrun bir ömür yaşamağa.

12.01.1986-cı il

SƏNİN ÜÇÜN

Ömrümün qayğısız anları ilə
deyirdim, gülürdüm, əylənirdim mən.
Bir nəgahan baxış tutdu yolumu,
dəyişdi məcramı – oldum yerimdən.

Necə sakit idim neçə illərdi.
Ömrün qaysaqlamış məhəbbətini
mən ki, yuxlatmışdım öz ürəyimdə
ən acı, ən şirin xatirə kimi.

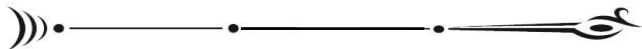
Yolumuz ayrılmış durna yoluymuş,
haçalaşan yollar cüt düşür deyən.
Ömrün qanunları sevgi önündə
diz çöküb ləleykdir, büzüşür deyən.

Hayana baş alıb istəklərimiz?
Yatmış duyğuların oyanmasına
dözərmə iki ev, dözərikmi biz?
Biz ki, özümüzlə bacarmamışıq.
Biz ki, özümüzlə bacarammırıq.
Yəqin ki, bacarmaz daha qəlbimiz.

Bu ömür hayana baş alıb bu gün?..
Bu istək hayana aparır bizi
döyülə-döyülə, üzgün-üzgün?

Yay, 1984-cü il

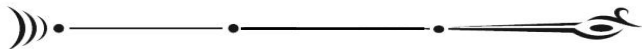
talemizin bizimçün baxşıdır,
belə gündən, vallah ölüm yaxşıdır,
başlayarıq ömrümüzü təzədən,
başlayaqmı ömrümüzü təzədən?

Yay, 1984-cü il

sən məndən gizlin
qazıhaqazıdı.
Bir ümid göyərir içimizdə,
bəlkə çatdıq biri-birimizə
bu yazda,
gələn yazda,
o biri yazda.

06.01.1985-ci il

✪✪

MƏNİM DÜNYAM, SƏNİN DÜNYAN

Nə həzin, nə kövrək bir istək imiş,
havaxtdı çalınır, yorulmaq bilmir.
Alovu bağrımı qarsalandırır,
alışır, yandırır - qovrulmaq bilmir.

Bu istək nə qərib yaşadır bizi,
obadan gizlicə, eldən gizlicə.
Bizlərin gündüzlər olub qənimi,
görüşür bu həsrət gecələr, necə?

Gəl, ataq bu daşı ətəyimizdən
iki ruh od tutsun biri-birindən.
Araz adlı göynək çaları kimi
orda sən göynərsən, bu tərəfdə mən.

«Allah!» deyə-deyə gör neçə ildi
iki ev üstündə bir göynək körpü...
Nə uçuranı var, nə götürəni
de, necə yaşadır bizi bu itki?

...Yerdə bir ağrı var, göydə bir ağrı,
içimdə bir ağrı, çöldə bir ağrı.
Görkəmənim, vüqarım, «kefdə, damaqda»,
arzularım, ünüm bir-bir yanmaqda.

Nə qədər sən varsan,
nə qədər varam,

bu göynək, bu həsrət sozalmaz yə`qin.
Arazın o tayı – sənin kef yerin.
Arazın bu tayı – mənim «kef» yerim.
Yaşarıq beləcə.
Allah, İlahi,
bu nə güzərandı,
bu nə ömür-gün?

yanvar 1986-cı il

✪✪

YAŞAT MƏHƏBBƏTİMİ

Bu necə hikkədi bəs?
bu necə qəzəbli səs? –
tökdün üstümə.

Eşqim günahımı idi?
eşqim mənə nə verdi? –
Durdun qəsdimə.

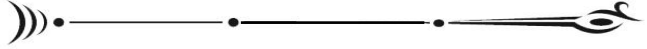
Göynədib diləyimi,
kəsirsən kələyimi –
qəsdin nə?

Nə əlçatmaz qalıbsan?
nə ünyetməz olubsan? –
Yetsən səsime.

Qovurub həsrətimi,
yaşat məhəbbətimi.

ÇİLİKLƏMƏ BU SEVDAMI

Əzizim, küsdünmü məktublardan da.
Sərin-soyuq gəlir,
de, bu nədəndir?
Qurtar iztirablar qoynundan məni,
intizar könlümü didir, göynədir.

Gəzib dolaşırsan giley-güzarlı,
nədən uzaşırsan alıb sədamı?
Qovla baxışında gəzən kölgəni,
çilikləmə bu sevdamı.

Aramızda olan odu-alovu
görüb soyutmağa can atır kimsə.
Uyub iftiraya, yad bir nəfəsə
çilikləmə bu sevdamı,
çilikləmə bu sevdamı!

15 oktyabr 1973-cü il

**Mənə bir söz bağışla, -
dedim.**

Dillənmədin.

«Nə söz axı»

- Yox, gedirəm, - dedin.

- Nə istəsən,

lap olsun göydəndüşmə,

adicə bir kəlmə.

Susdun.

- Bircə söz,

sonra gedərsən.

- Yoxdu axı sözüm!

(sükut)

Onda qulağımı gətir mən deyim.

- Elə niyə?

Elə istəmirəm mən.

Kim var ki burada

qulağıma da deyəsən?

- Nə bilim,

sadəcə, belə istədim.

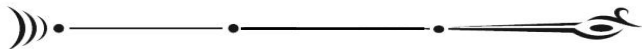
Və...

Gözlərini dikib gözlərimə

Zəndlə baxdın, baxdın...

Bu ilıq sükutnan, nəyin vardı,

hamısını mənə bağışladın.

Yapışıb əllərindən

dedim:

- Gedək,

amma bir xahişim var səndən,

ömrünün bu gününə haçansa,

köks ötürüb lağnan gülməyəsən.

01.02.1983-cü il

Bu ki mənim deyil,
gözlərimin günahıdı.
Bəndənindi, Allahındı
bu günah,
bilə bilmirəm.
Birinin gözlərini tutdu gözüm –
dedim gözəldi.
Birinin sözlərini tutdu sözüm –
dedim gözəldi.
Birinin yerişi gördüm şeytan işidi –
tutdu gözüm.
Birini ürəyim özü seçdi.
Hər ağrıdan, hər əzabdan
sısq-a-sısq-a, qətrə-qətrə
özü keçdi –
mənim xəbərim olmadı.
Vallah, mən deyiləm günahkar,
a qızlar,
ürəyim özü onu seçdi.

19.07.1983-cü il

**YAŞIDIM OĞLAN,
GÖZLƏ, QIZIMI VERRƏM SƏNƏ**

(el məsəli)

Çöp atdıq,
çöp tapdıq,
Top atdıq,
top tutduq.
Birimiz deyəni o birimiz udduq.
Bu birimiz deyəni bu birimiz udduq.
Gündə bir arpa boyu böyüdü qızlarımız.
Bir buğda boyu artdıq gündə biz,
qayğısız-sayqısız.

...Bir də gördüm,
«Günaya elçi gəlib» dedi qızlar,
yerimdən oldum.
Sabahı eşitdim Aygünü aparıblar,
yatağıma qor doldu.
Olmaya bu dəfə
Sevdama yiyə duran tapılar?
Ürəyimə qar doldu.
Bu hissimi bildirdim,
Qorxma, elə şey olmaz, - dedi, -
güldü.
Heç özü də bilmədi,
başımı yastığa qoydu,
güldü.

Bir də gördüm
qızlarımız hamısı qanad taxıb köçüblər,
biz oğlanlardan xəbərsiz-ətərsiz.

Bir dəfə

özü də bilmədən,

qəflətən

qələminin ucunu batırdı barmağıma.

Çaşqınlıqdan,

qızılgültək

xəfif bir qızartı çökdü yanağına.

Məncə bunu –

eşqimin ilk «bəxşişini»

saxlamaq istədim ömrüm uzununu...

***

Böyüdüm,

yaşa doldum.

iz itdi barmağımdan.

İlk eşqim daşa dəydi –

aldı onu əlimdən

zaman.

Ancaq barmağımdakı

qələmin qara izi

getməyir gözlərimdən.

1972-ci il

❦❦❦

Ürəyimi açmaq istədim bir qıza,
bu vaxtadək ürəyimdə
pünhan qalmış yalqıza.
Durdum,
baxdım,
duruxdum.
Özüm də hisslərimin tək idindən qorxdum.
Duyumlarım düyün düşdü ürəyimdə.
hisslərimi söyləməyə
qüvvət çatmadı məndə.
Çünki, yalanlar
həqiqəti qiymətdən salıb.
Doğru söz ucuzlaşıb,
«sevirəm» kəlməsi bolluq içində
lüt-üryan qalıb,
çılpaqlasıb.

1972-ci il

✽✽✽

•(((Qara, məxmər gecələrım

sənnən mənə nə qaldı,
bilmədim).

Yay, 1981-ci il

✂

**Yox, yox,
adi pəncərə şüşəsi deyilmiş bu.**

Axı mən səni ordan tapmışdım.

Buz baxışlı şüşələrdən

ılıq istəklərinlə

sən mənə baxmışdın,

mən sənə baxmışdım.

Və beləcə-beləcə...

***

Külək qırdı pəncərəni.

Qırdı səndən xatirə qalan

son təsəllimi.

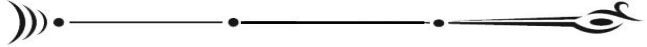
Külək qırdı pəncərəni.

Qırdı, lap elə indicə.

1981-ci il

❦❦❦

Bu dünyanın nəyi var, mənimdi,

Yeri də, göyü də,
havası da, suyu da,
göz yaşı da, xoyu da –
hamısı mənimdi.

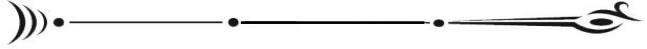
Torpağında yeriyrəm,
əkirəm, becərirəm, yeyirəm.
Göyündə, gəzirəm öyünə-öyünə,
ulduzlarını öyrənə-öyrənə.
Suyundan içirəm
halal malım kimi,
havasından-uduram
şirin xəyalım kimi,
doydum dediyim olmur.
Kiçicik cismimlə,
nəyi var bu boyda dünyanın
alırım əlindən –
nəfsim yorulmur.

***

Bu gün
onun nəyi varsa, mənimdi,
mənim nəyim var, onun.
Gedəndəsə səndən
gizli aparacağım bir şey qalır, dünya!
O da sənin bilmədiklərinə –
mənim sənə vermədiklərimdi.
Məni yandıran da elə budu!

1981-ci il

TƏZADLI SEVGİM

Qəribədir bu dünyanın işləri.
Mən
göz yaşı üzündə donmuşları,
ağrıları istəklərini yonmuşları
həmdəm bilirəm özümə,
sən üzügüləri.

Sifəti əl qabarı tək
qart-qart olmuşlar
özünə cəlb edir məni,
səni üzügülər, qumaşlar.

Mən
içinin ağrıları
üzündə qovrulanları
tuturam.
Sən
deyib-gülməkdən yorulanları.

Məni
ağrı-əzab özünə çəkirmiş,
səni
sevincdən qəşş edib ölmək.
Bu qəribəlikdən nə bilək.
İşə bir bax,
Mən həm də sənə vurulubmuşam.

Gözünü gözümdən yayındırma gəl,
a mənə uzaqdan baxıb duran qız.
Səssiz-küysüz nədir, de, bu baxışlar,
yollar ayrıcında boyun buran qız?

Ürəyinin səsi qarışbaqarış
dolaşır illəri məni tapmağa.
Gözlərin o qədər söz-söhbət deyir...
Vallah, başlayıram səndən qorxmağa.

Yapışıb günlərin ətəklərindən
dözüb ürəyimin kötəklərinə,
daş atıb ömrümün itiklərinə,
unudub acığı, umu-küsünü
bir gün qayıdaram yanına yenə,
a mənə uzaqdan baxıb duran qız,
yollar ayrıcında boyun buran qız.

❦❦❦

Sənindi yerlər, göylər,
neynirsən göyü, yeri.
Uyma yad yerişinə
öz yerişini yeri.
Eh, təkı dönməz ol sən.

Qələmini mən verim,
yaz, öyrəş yavaş-yavaş.
Dözümü özündəndi,
döz, öyrəş yavaş-yavaş.
Təkı yenilməz ol sən.

Arzular – bulaq yolu
qaynayıb çağlar keçər.
Ürəyim dağlı-dağlı
göynəyib ağlar gedər.
Qafqaz ol, Kəpəz ol sən.
Mənə Dan Ulduzu ol,
Ömrümə ulduz ol sən.

avqust, 1979-cu il

BARIŞDILAR

Görüşdülər.
Dillər qıfillandı.
Danışdı sözlü baxışlar.
Qız «günahkar».
Oğlan «günahkar».
Dözəmmədi,
ayaqlar altı əzildi
utandığından baxışlar.

Dil açdılar.
Oğlan: «-bağışla, mən...»
« – Yox, sus bir,
bu söz nəyə gərəkdir».
Susdular.
Pıçıldıadı ləpələr,
qırçın-qırçın,
oğrun-oğrun
axışaraq.
Gilavar da dəcəlləşib dilə gəldi.
Sığallanmış o şux tellər
gəncin boyun-boğazına qıraşaraq
dincəldi.

...Küsmüşdülər,
barışdılar.
Ömrün sevdalı yoluna

Necə doğmayıqsa, elə də yadıq,
bizləri yad etdi talelərimiz.
Həyatın çalpaşığı dolaylarında
ayrı düşdük biz.

Neçə il gözümdə gəzdi surətin,
neçə il gözündə gəzdirdin məni.
Bağrının ağrısı gözünə dolub
düyümlənəndə,
gözlərindən salıb itirdin məni.

Neçə bahar qışı yollarda yordu,
bircə düşündünmi günahkar kimdi.
İçimin küləyi saçımı yoldu,
qəlbimdə yerini görürəm indi.

Sona övladına «Baxşı» adını,
Baxşı da «Sona»nı yadigar qoydu.
Belə edərsənmi?
Taleyə bir bax,
məni öz eşqimə günahkar qoydu.

Ürəyimdə həsrətinin şirinliyi,
gözlərimdə
gözlərinin şə`lələri qalıbdı.
Ayrılalı gündən addımlarımız
hissim ürəyimdə qundaqlanıbdı.

...Necə doğmayıqsa, elə yadıq,

bizləri yad etdi talelərimiz.
Həyatın çalpaşığı dolaylarında
ayrı düşdük biz.

1972-ci il

✂

SƏN DEYİLMİSƏN?

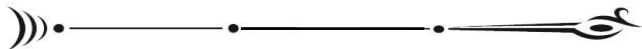
Sevdalı gəncliyim, ömür dayağım,
saralmaz baharım, sən deyilmisən?
Əbədi dincliyim, narahatlığım,
əyilməz vüqarım, sən deyilmisən?

Dənizlər görmüşəm ucsuz-bucaqsız,
hamısından şiltaq sən deyilmisən?
Yananlar görmüşəm odsuz-ocaqsız,
hamısından növraq, sən deyilmisən?
Səninlə yad olmuş qəlbim həsrətə,
qovuşdur eşqimi əbədiyyətə.

1973-cü il

❦❦❦

Nadinc ürəyimdən bir istək qopub.

Ən məhrəm hisslərim sənə qalıbmış.

Ruhuma bir şirin nəğmə tək hopub

Güldün ürəyimcə... Nə gözəl naxış.

İcazə-filan nə... Baxdım ki, bir də

Zarafat-zarafat, ürəyimdəsən.

06.11.1976-cı il

MƏNİM MƏHƏBBƏTİM

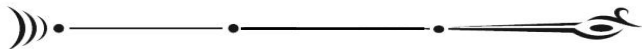

Mənim kar məhəbbətim,
Mənim kor məhəbbətim,
Avamliğin timsalı,
Dili yox, lal misallı.
Qorxacaq, həm də titrək,
Qüdrətli, qəlbə dirək,
Mənim məhəbbətim!

1972-ci il

✪

Kötük olmaq istəmədən

yoluna kötük çıxdım.
Bu kötüyü də'f eləmək
sənə çətinmi, asan?
Həyatına düyün salar,
bir kiçik zərbə ilə
istəyirəm ürəyindən
onu kənar qovasan.

1973-cü il

✍

Sinəmdə iki ürək –
biri sənın, biri mənım.
Arabır səndə döyünür,
arabır məndə.
Girincəm əlində.
Bilmirəm səndədi, ya məndə.

✪✪

De, niyə çırpınır, niyə sustalır,
sıxılır, usanır, səbri daralır,
sənin xəyalınla xəyala dalır
ürəyim sənsiz.

Kiçicik bir cığır çağırır məni,
qorxudur, yol üstədən qaytarır məni,
Görən nə vaxt Sizə aparar məni
görünən bu iz.

yanvar 1973-cü il

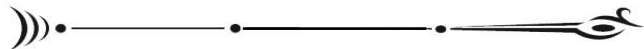

Məhəbbətmi söyləyim bu dəlisov hissınə?

Ən məhrəm istəklərim adına bağlanıbdı.
Dəcəllik də deyil bu, ötüb dəcəl yaşımdan
inanmaq da çətin ki, könlüm xəyallanıbdı.
Necə oldusa bilməm, adını kəlmə-kəlmə
Ən şirin nəğmə kimi köçürdüm ürəyimə.

6 noyabr, 1976-cı il

✎

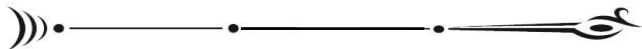
Bir öpüş nədi ki, qıymadın mənə;
gözüm gözlərinin gözündə qaldı,
sözüm sözlərinin sözündə qaldı,
odum ürəyimin özündə qaldı.
Bir öpüş nədi ki, qıymadın mənə,
ay qıyımsız!

❦❦❦

Ürəyin dolansa məni görməyə,
ən uca zirvədə axtar, sevgilim.
Yanına yönəlsəm enişaşağı,
sapdır bu yolumdan, qaytar, sevgilim.

1973-cü il

ƏDƏB

Gözlərimdə qəzəbdən ildırım çaxan zaman

istəklim baxışıyla arayırdı torpağı.

Qaşlarım çatıldımı,

bilib orda min güman

xəfifcə islanardı gözlərinin bulağı.

1972-ci il

Ağlımla hissimin cənginə bir bax!

Nə vaxtdır bir istək yorur qəlbimi.
Mən dəniz qoynuna düşmüş qov kimi
tapa bilməyirəm öz sahilimi.

Kövrək ürəyimə vüqar bəxş edib,
saxta məhəbbətə qaladın məni.
Gözlərim içəndə baxışlarımı,
dondurub qəlbimi, taladın məni.

Yumruq boyda ürək nə qədər dözər
sevgi hicranından doğan əzaba?
Görəsən nə qədər yer saxlamıbdı,
ürəkdə sevinci boğan əzaba?

Həsrətin iztirab, görüşün əzab.
Yorur ürəyimi bu üzüntülər.
İllər məlhəm qoyar yaralarım,
ağrılarım bir-bir sovrulub gedər.

...Həyat nur dənizi,
insan bir damla.
Damla dəryalarda əriyəcəkdir.
Ürəyim kövrəkdir yaranışından
həyat döyüşündə bərkiyəcəkdir.

1972-ci il

Ürəyim sarıban olubmu mənim?

Yolları nə qədər çapır, yorulmur.
Gözlərim karıvan olubmu mənim?
Bizdən Sizin evə qaçır, yorulmur.

Ürək qol götürüb haraylar səni
durub yol ağzında bayaqdan bəri.
Döyər baxışlarım astananızı,
girər qapınızdan, girər içəri.

Bəs niyə çəkinir, getmir qıçlarım?
Bayaqdan o, Sizə tələsmirdimi?
Atanı, ananı xatırlayanda,
utancaq bir qorxu kəsir səbrimi.

Yanvar 1973-cü il

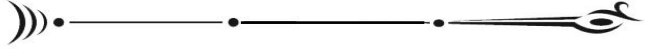
GÖRÜŞ

Dedim, dayan.
Baxdın, durdun.
Neyçün, bilməm,
Baxışların gözlərimdə
qucaqlyıb öz çağanı
bağrına sıxdın.
Mənə baxdın,
niyə susdun?

Biz danışdıq kəlmə-kəlmə,
qırıq-qırıq.
Çözələndi bağrımızda
o günlərin o qubarı.
Ötənlərin o qorxacaq
kövrək, əziz duyğuları.
Döyülərmiş,
düyülərmiş,
düzülərmiş ilmələrə
qarıyan bir sinə ağrı –
o illərin o qubarı.
Birgə dedik, birgə güldük.
Acı dedik, şirin dedik.
Yenə sancdıq bir-birimizi.
(Deyən axı, xatırladıq keçimişimizi).
Öpüşlərə qərq elədin öz körpəni,
gülüşlərə qərq elədin sən körpəni.

SON GÖRÜŞ

Bu görüş çaş saldı istəyimizi.
Bu görüş ömürlük göynətdi bizi.

Ayrılib uzaşdın gözüm önündən
ömrün vüsalına ilk döngə kimi.
Sənli günlərimdən
sənsizliyimə
bir kölgə kimi.

Getdin,
ətəyindən kəsib əlimi.
həsərin yapırıxdı kipriklərimdə
son dilək, son istək, nəсібim kimi.

Ayrıldıq,
tək qaldı görüş yerimiz.
Hicran, umu-küsü, deyişməyimiz.
Və bir də,
sənli-mənli – ayrı düşən ömrümüz.

1972-ci il

**DOSTUM SEVİNCİ SEVDİ,
O SEVİNC YOX, QƏM YEDİ**

(H. Əsrəfə)

Dedin ki, «sevmirəm»,
güldü gözlərin,
söylə, bu təzadlı müəmmən nədir?
«Könlüm dilimdədir», - bildi gözlərim,
bəs sənənin gözlərin nəyi gizlədir?

Tələsdim,
görüşə tələsənlər tək.
Görüşüm gözləmək oldu yolları.
İşə bax, sən özün yanaşdın mənə.
Yanaşdın ki,
«məndən yanamı gəldin?»
Görüşüm izləmək oldu yolları.

Bu əməlin nədi,
«sevmirəm» nədi?

Təzadlar bağrımı yardı,
bilmədin.
Hisslərim aqlımı yordu,
bilmədin.

Dayan bir,
yığışdır əl-ayağını belə günlərin.
Zaman elə gələr,
elə gülər ki,
çırıplar üzünə təbəssümlərin.

Gözlərə dolanda yuxu həsrəti,
gözlərin gözümdə yuxuya daldım.
Erkən qalxmalıydım bu səhər çağı,
yatıb gözlərinlə yuxuya qaldım.

08.01.1975-ci il

Bilmirəm görüşdük harda, necə biz?
Nə zaman isnişdi bizdəki duyğu?
Niyə pıçıldaşdı ürəklərimiz?
Gözlərdən nə zaman boylandı qayğı?

Qırılmış budaq tək köksümə sindin,
həyəcan doğradı kəlmələrini.
Məndən öz ömrünə həyat istədin,
isti bir şaxtamı titrətdi səni?
Təbəssüm geyindin o gündən bəri.

Öldün ürəyimdə.

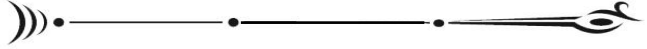
Düşündüm ki, mən
daha son qoyular iztirablara.
Hardan biləydim ki, yaralı sevda.
dönür göz dağına, dönür qubara?

Dedim, unutturar fəsillər səni,
ovunar ağrılar hey zaman-zaman.
Yalanmış bu sözlər.
Qəlb ağrısından
göynərmiş kösöv tək, yanarmış insan.

Öldün ürəyimdə.
Bu dəfnin ilə
meylimi saldırdın duzlu həsrətə.
Vüsal yüklü sevda hardan biləydim
qovuşur ürəkdə əbədiyyətə?

Aprel 1973-cü il

❦❦❦

ÖZÜNÜ QAYTAR

Qara saçlarında əlimin odu,
odlu dodağında öpüşlərim var.
Bağrında gül açıb dediyim sözlər –
sözümü qaytar.

Neçə il odumla alovlanıbsan.
Soyuyaram sənsiz, donaram sənsiz –
közümü qaytar.
Sən ki, özün deyil, mənim olubsan –
özünü qaytar,
özünü qaytar.

01.11.1976

✍

E`TİRAF

Ah! Necə ağırdır o görüş, o dәм,
çulğadı qəlbimdə güman-gümanı.
Buludlar ağlaşdı, qarışdı aləm
çağırdı gözlərdə aman-amanı.

Baxdım gözlərinin dərinliyinə,
gördüm ürəyinin iniltisini.
Vüsal dünyamızın astanasında
çaldıq ayrılığın qəm nəğməsini.

Neçə il gözümdə gəzdi surətin,
neçə il gözündə gəzdirdin məni.

Qəlbinin ağrısı gözünə dolub
düyümlənəndə,
gözlərindən salıb itirdin məni.

Neçə bahar qışı yollarda yordu.
Bircə düşündünmü günahkar kimdi?
Bağrımın küləyi saçımı yoldu
qəlbimdə yerini görürəm indi.

«Lenin tərbiyəsi uğrunda» qəzeti
(ADU-nun nəşri), 12.07.1972-ci il

ƏSDİ AYRILIQ YELİ

Bürüyür eşqimi həsrət dumanı,
Qovur hisslərimi ayrılıq yeli.
Çağırır qəlbimdə güman-gümanı,
gah vüsal dünyalı, hicran hədəli.

Sevgi dənizində qol atmaq çətin
ürək qayıqmıdır oynada dalğa?
Mən bu sayaq ömrü yaşaya bilməm,
üz tutum hara?

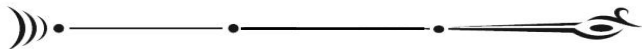
Məhəbbətim səndən od alan zaman
Yağdırdın qəlbimə hicran yağışın
Eşqin badəsin içində mənə,
yoxsa göz yaşın?

Kəsif ətri ilə məst edib məni,
qoşdun nəfəsinə yad nəfəsini.
Alovlu eşqimin vüsal dəmində,
çaldın ayrılığın son nəğməsini.

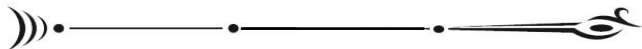
Kim deyir ki, çağlar coşub-daşanda,
mən səni düşünüb, səni anmadım?
Dam üstə sülh quşu quruldaşanda,
səni qəlb evimə yaxın sanmadım?

❦

Sevgim bir dənizmi,
sevgilim qaya?
Qayalar doğrayıb dalğalarımı
əbədi həsrətə qaytardı məni.
De, nədən gümana bələndi hissin,
ya, bəlkə mənsizlik apardı səni?

❦

Çox uyma qadının naz-qəmzəsinə,
axır bir gün salar pis hala səni.
Aldanma əhdinə, uyma eşqinə,
həsərət qoyar şirin vüsala səni.
Tumar sevər, xumarlanar söz altda,
hüzn saxlar hər an qara göz altda
Milyon-milyon üz gizləyər üz altda
hicr ilə yandırar hilala səni.

Əhdini ayaqlar xoş sifət görsə,
yalançı, yabançı sədaqət görsə,
Üzə gülümsəyən məhəbbət görsə,
həsərət qoyar o gül, xəyala səni.

Ayətəxan sözlərin deyir müxtəsər,
qadında ilqardan axtarma əsər,
yaman ilbiz kimi üzə gülümsər,
həsərət qoyar o, gül camala səni.

1970-ci il

QISQANCLIQ

Qara tellərini ağ kəlağayın
de niyə bürüdü?

Qısqanıram mən.

Ağ örtük üzündən, al yanağından,
gülüm, niyə öpdü?

Qısqanıram mən.

Axşamüstü çıxdıq Xəzər seyrinə,
sevgim qanad çaldı, yandım ürəkdən.
Elə ki, bircə kəs baxdı üzünə,
qovdum yad baxışı, qısqanıram mən.

Öpüb xumar-xumar əsən gilavar
şıltaq saçlarını,
aldı əlimdən.

Dağınıq telləri yığıb birtəhər,
oxşadı darağın.

Qısqanıram mən.

Sevgimiz dodaqdan ürəyə axdı.
Eşqimlə, hissimlə cilovlandım mən.
Anamın xatirə boyunbağısı
boynuna qol saldı, qısqanıram mən.

1970-ci il

GÖRÜŞÜNÜN YADİGARI

Heyf ürəyimin ağrılarna
səni düşünərək inildəmişdir.
Heyf gəncliyimin duyğularına
canımda boğulub can istəmişdir.

«Gecdir, gedək», - deyə ayrıldı əlin
titrək əllərimdən.
Öldü bir anda
göyləri dolaşan qəlb ehtizazı.
Ayrıldıq sabahın ayrılığına,
ayağım narazı, ürək narazı.

De, mən nələr gördüm qövsü qaşında,
gözlərim gözündə axtardı nələr?
Duyğular tufanı qopub başımda,
mehriban qayğını gözlər, inləyər.

1970-ci il

Gəlir ayrılığın susqun dalğası,
əsir eşqimizə həsrət yelləri.
Qoynunda bir vüsal uyudan könlüm,
indi min həsrətlə boylanır geri.

Ayrılıq oxudu öz qərarını,
ürək qırıq sim tək inlədi dəm-dəm.
Habil kamanımı, Əhsən tarımı,
Qədir naləsimi məhəbbət naləm?

Bir yandan içimdə hicran nəğməsi,
bir yandan içimdə sevgi tonqalı.
Bu necə ömürdü, bu necə gündü?
Necə nizamlayım bu qeylü-qalı?

Sevgi sərhədində sual yığımı,
müəmmalar qucub məni çaşdırır.
Qəlbin kövrək dili «gəl» deyir sənə,
ağlın vüqar dili uzaqlaşdırır.

1970-ci il

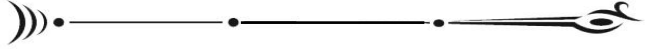
Taleyim nə «gözəl» sığal veribmiş –
ömrümün yolları çala-çökəkdir.
Məcrasız könlümün şirin anları
sevgi qarğışdı, harın kötəkdi.
Tutub bu kötəyi, bu qarğışları,
tutub saxlamışam xoş xəbər kimi.
Dayanıb haçalı yollar boyunda
baxıram ömrümün bu anlarına
bir nəmər kimi.

1972-ci il

Bir odlu gülüşdü dodağındakı

Bir baxış təbəssüm gözlərindədi.
Gözünü qaldırıb yanakı baxdın,
yoxsa ki, gözlərim gözünə dəydi? –
Mən baxdım,
sən baxdın.

Dondum bu hikmətə, təbəssümləndim,
incəldi baxışlar, güldü baxışlar.
Dil açdı gözlərin,
bu mübhəm dünyamı gördü baxışlar –
Mən baxdım,
sən baxdın.

Əbədi dünyaymış gözlərin mənə,
gözümü qaldırıb gördüm ordayam
Köçdüm o gülüşə, o təbəssümə
bildim ki, səadət sorağındayam –
Mən baxdım,
sən baxdın.

Aprel 1976-cı il

GİLEY

Bu dünya günaha bələnməliymiş.
dünya göy əskiyə düyülməliymiş,
ayağım altında əskilməliymiş
sənin üzündən.

Bir kəlmə söz nədi – demək olmurmuş,
bir ürək nədi ki - bilmək olmurmuş,
bu istək – ağrımı?
Göz yaşlarını silmək olmurmuş
sənin üzündən.

Bir hay harayladım haylar içində.
Dənizlər, ormanlar, çaylar içində
bir pay itirmişəm.
Payımı gəzirəm paylar içində
sənin üzündən.

*19.01.1981-ci il.
Gecə, saat 3.⁰⁰*

**Ürəyim,
lap vasvasıymışsan.**

Nə olub yenə?

Qoca qarılartək nə deyinirsən?

Canıma küy salıb deyingənliyin,

gözümün içinə nə dürtünürsən?

Uşaq ha deyilsən,

hövsələn olsun.

Bu od-alovundan bir azacıq al.

Belə qarsalanma, külə dönərsən,

Bir az səbrini bas,

salma qalmaqal.

...Sənin istəyincə oturub dursam,

gərək özbaşına buraxam səni.

Sən ki, bəs bu qədər dəlisovmuşsan,

qorxuram edəsən hər istəyini.

ÇAŞDIM, VURULDUM SƏNƏ

Kaman oldu, oxun çaldı gözlərin?
Qan-qadayla canım aldı gözlərin?
bilməm niyə məndə qaldı gözlərin?
Nə ad verim bu şıltaqcıq hissime?
Bilməm necə vuruldum gözlərinə.

Deyirsən ki, «get, hissini cilovla,
yaş tök gözlərimdən, sən qubar ağla,
bu sevdana bir qara yaylıq bağla».
Nə ad verim bəxtiqara hissime?
Bilməm necə vuruldum gözlərinə.

Bir gülümsə, çöhrən gülsün, alışsın,
baxışların baxışıma qarışsın,
istəyimlə qoy istəyin barişsın,
tale gülsün bu dəlisov hissime –
bilməm necə vuruldum gözlərinə?

Nə şıltaqdır gözlərimdə təbəssüm,
bir yol gülsən, cuşə gələr həvəsim,
bir ovsunmu, cadukunmu gözlərin?
Çaşdım vuruldum sənə,
vuruldum gözlərinə.

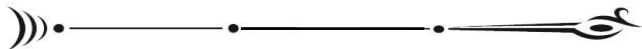
❦❦❦

Qarsıb qısqanlığın od-alovunda

yenə görüşdük.
Sevgi dünyamızın qütblərində
biz «ayrı» düşdük.
Ağlımla hissımın çəkişməsindən
Yalnız qaldım, çaş düşdüm mən.
Bu dünya sükuta qapanıb, niyə?
yollar qəribsəyib, yalqızlaşdı.
Vəhmədən adamın bağı üşənir,
bu hisslər nə yaman quduzlaşdı?

Ürəyımın səsımı
yollarına tökülən?
Gəzirəm,
soraqçındı
mənımlə bahəm o da,
içımın qəm odunda.

BAYATILAR

Əziziyəm, ötər gün,
ay dolanar, itər gün,
sən çəkmədin qayğımı,
qayğılarım çəkər gün.

Əziziyəm, öldüm gəl,
nahaqca gömüldüm, gəl,
bir yol ziyarət etsən,
eşit ki, dirildim, gəl.

Əziziyəm, getdim, gəl,
harayına yetdim, gəl.
İtmədim gen dünyada,
sənsizlikdə itdim, gəl.

Bu yolda ay olmuşam,
dəryaydım, çay olmuşam.
Eşqi günəş sevgilim,
yolunda pay olmuşam.

Gümanım yanılsana,
bu qəmi dağıtsana,
yetiş, a mənim baxtım,
hissimi dağıt, sana.

Sənli ikən könlümü
sənsizlik xırdaladı.

1974-cü il

RÜBAİ

Həsərətı sevgiyə ölçü qoydular,
ürək ki, həsrətdən alışıb yanar.
Qorxmuram həsrətdən,
qorxuram ağrım
yorar hisslərimi, ürək soyuyar.

1973-cü il

✽

MƏN, SƏN, BİR DƏ GECƏ

BİR GECƏMİN YUXUSUZLUĞU

(Yuxumdan hövlnək qalxdım.

Və o gecə sabahı dirigözlü açdım)

---

1. Bu nə qorxu idi, ara tap

Bu gecə sən

nə şirinsən.

Bu gecə ilk dəfə

əllərim əlinə dəyəcək sən.

Bu gecə ilk dəfə

nəfəsim nəfsini dəyəcək sən.

Bu gecə ilk dəfə

insan övladı

insan olan kəsin etibarsızlığın biləcək.

Bu gecə ilk dəfə

dodaqların gömgöy göyərəcək

bir naqəfil haldan.

Bu gecə ilk dəfə

min tərəddüd içində

sən mənim olacaqsan.

Bu gecə ilk dəfə

sən mənim oldun...

doldu içimə,
içimdəkiləri qıra-qıra
keçdi oturdu
bir bölük ləşkər üstə tacidar.
Qaldım
mən yazıq, mən bədbəxt
dizimə vura-vura,
başımə döyə-döyə.
Axtardım özümə bir havadar,
tapammadım.

***

İndi,
gecənin bu vaxtı
diz çöküb ruhunun önündə,
qalmışam əsir-yesir
əllərim ətəyində.

4. Bu gecə ətəkləmişəm
bu dəli-dolu qovğamı.
Ürəyimin üstünə qoyummu,
ayağımın altına salımmı
hissimdəki bu havamı? –
Bilmirəm.
Qalmışam orda, burda.
Qalmışam adda-budda
fikirlərin əlində.
Bu gecəmin sirri nə boydaymış?
Bu gecə sən boyda dünyamı kəşf elədim.
Bu gecəmin taleyimə yazısı varmış,

Bu gecəmi ürəyimə vəsf elədim.

5. Bu davadı, ya dalaş,
bu istəkdi, ya təlaş,
bu diləkdi, ya qarğış? –
Özün sonala!

Bu od hardan gəldi? Bilə bilmirəm
Ocağı görünmür, yeri görünmür.
Əriş-argac olub fikirlərimdə
ha yol arayıram geri, görünmür.
Təmkinin dağları dağıdar sənin,
vüqarın bağırama bir qara daşdı.
Dindirrəm, susursan lal qaya kimi,
dil açan gözündü, sözsüz baxışdı.
Könlümdə bir dəli istək yaranır,
ürəkdə «hə!» deyir, dilimdə danır.
Bu, hayandan gəlir, hardan boylanır –
bilə bilmirəm.

Sehrini ki dedim dəli qovğamın...
Bəlkə də içində nəşə qırıldı.
Tələsmə,
tez dönüb getməyə nə var.
Gəl, birgə arayaq.
Bəlkə qəlbində
bu dəli qovğamdan bircəsi qaldı?
Yoxsa, yorar səni,
dözə bilməzsən.
Ha vaxtsa bağırını dələr daş kimi.

Köksün bu sevdamin qəbir daşını
illərlə gəzdirər bir qarğış kimi.

Bəlkə göz çevirib göylərə, yerə,
biri-birimizin gözündən tutub,
biri-birimizin dizindən tutub,
biri-birimizin üzündən tutub

beləcə qalaq?

Hər kəs öz gününə ağlayır güman,
biz də ağlayaq?

Taleyə qarışaq, günə qarışaq.
Hökmü tale verir insan ömründə,
bu yazı ilə biz də barışaq?

...Nəyim vardı, dedim,
götür.

Hökm sənin, qərar sənin.
İçimdəki dəli-dolum –
nə var sənin.

Bu taleyin öz hökmüdü,
ya dava bil, ya dalaş bil...

Bu taleyin öz hökmüdü,
ya ömrünə gizli-oğrun
bir dilək bil,
ya qarğış bil.

Özün sonala.

Sonluq

Bu, nə qərribə gecə idi, Allah!

*Biləsuvar rayonu,
14.01.1987-ci il*

İNANMAZSAN SƏNİ SEVDİYİMƏ

(*Bu gecəmi dirigözlü açdım səninlə*)

Dodaqlarım yüz ildi
öpüşlərinin həsrətindən
çatdaq-çatdaq.
Gülmə, sən Allah!

Hardan gəldin?
Yatmış,
ölmüş duyğularımın yoluna
hardan çıxdın?!

Nədən bildin,
yüz ildi yoluna duaçı
səni gözləyirəm.

Yüz ildi yollarına soraqçı
səni izləyirəm.

Sənsiz necə yaşayıbmışam
bu illəri, Allah!

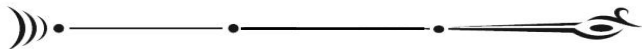
Çöçün gəlir mənə,
düzü, bilməyirəm!

...Dodaqlarım yüz ildi
öpüşlərinin həsrətindən
çatdaq-çatdaq.
Gülmə, sən Allah!

Əllərini ver əlimə,
qollarını dola boynuma,
yüzilla həsretin

Ovunduraq hisslərimizi bu naxışla.
Ömrümün bundan sonrası
sənin adına bağlı,
nigarım,ürəyimin su sonası.
Bilmirəm, bu duyğularım döyüləsimi,
ya alqışlanasımı?..

...Yana-yana,
ayırma nəfsimi nəfsindən.
İnanmıram,
sənsiz yaşanacaq günlərimin
bu dadda,
bu naxışda olacağına.

...Dodaqlarım yüz ildi
öpüşlərinin həsrətindən
çatdaq-çatdaq.
Gülmə, sən Allah!

Əllərini üzübsən yerdən, göydən.
Əllərinə dayaq olum,
ver mənə.

Ayrıl dünəninin ağrılarından,
dön,
sənə «gəl» deyənə.

Bədənin bədənimdə,
için içimdə,
nəfsin nəfəsimi döyə-döyə
daşlayaq ömrümüzün dünənini.
Qıraq
ömrümüze yük olmuş bu kəfənin

BU UZUNLUQDA ÖMRÜ YAŞAMAQMI OLAR?

---

1. Bu gecəm nə uzun

Yapışıb

bir qız bakirəliyinin ətəyindən,

əlindən,

fitnəsindən,

feilindən

bu gecəmi dirigözlü açacam.

Öpüb,

hovxurub dodaqlarından,

döşlərinin giləsindən,

Yanğıdan

puçur-puçur

puçurlamış

sinəsindən...

hisslərini içimə çəkəcəm

tamarzı-tamarzı,

xudpəsənd,

özümdən razı.

Sabahı

baxacam ki,

süst, gərəksiz bir ömür yiyəsitək

yaşamışam...

...Bu gecə

mən o qızın yuxusun qatmışam.

2. Özünü alma yalquzaq çılğınlığımdan.

Sənə sığallı ömür xoş,
mənə dəli-dolu.

Sən göylərdə ün tutan Sahibi-əzzaman,
mən qandallı əli, qolu...

3. Sən bunumu istəyirdin –
divanəsiz yaşanan bir ömür?!

Tut əllərimdən
apar məni,
apar,
o ömrün sərsəriliyində gömür.

Ürəyi dinc,
qulağı dinc,
bir ömür yaşayırdım sənsiz
bir gör ha vaxtdı...

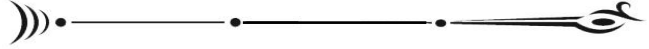
Bu nə soltanlıqdı,
bu nə taxt-tacdı
gətirdin ömrümə
sinə-sinə.

Bu ömür mənəmi xoş,
ya sənə?

4. Sən kimsən?

Dilsiz-ağızsız yaşanan
lal ömrümün lal açarı?

Axı mən
Bu «lal-dinməz açarı»
qolum boyu tolazdamışdım
ömrümün bu gününün

gedər-gəlməzdiyinə...
Harda itmişdin
bu neçə «yüz ildə?..»
Hardan yetişdin,
hardan gəldin ömrümə?!

5. Bu gecəmin
bu sərsəri düşüncələrindən
yoruldum.
Daş idim,
qaya idim,
dünyanın keçilməz layımı idim?–
bilməm.
Bu daşın,
bu qayanın,
dünyanın bu
ən əndişəli layının
qabağında lal durdum.
Bu gecəm nə idi, bilməm.
Bu gecə ömrümə sən doğuldun.
Bu gecəm nə şirinmiş, Allah!

17.06.2008

Bu gecəm
yyəsisz-yeliksiz it kimi

küçələrdə sərsəri,
sərgərdan.

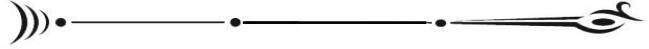
Göz yaşlarım
göz yaşı tökə-tökə,
hönkürtülərim
hönkürtü çala-çala,
xiffətim
qubardan xal-xal ola-ola
yeyir içimi –
sənsizlikdən boğulmada
zaman-zaman, an-an.

Sənə ləleyk hissimin içindən
bir həsrət göyərrib,
qaçırıb sənli ömrümün
dadını-duzunu –
qaçaq salıb səni məndən.

Xəbərin yox xəbərdən,
içimdə
“Həsrət” adında bir körpəcik doğulmada.
Belə yaşayımı ömrüm uzununu
sənsiz,
tənha?

Bu gecəm sənın qoynunda.
Sən özün hardasan,
de,
harda?

30.11.2008

Bu gecəmin ayrılığı nədi başqalarından.

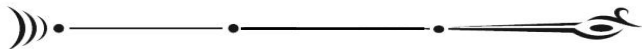
Bu gecəmi
döş axtaran uşaq kimi qamarlamışam mən.
Gücüm çatdı-çatmadı
açıb bələyini bu gecənin
girəcəyəm içinə.
Olsun lap çəkinə-çəkinə.
Baxıb dim-dik gözlərinə,
istədiklərimi
tutub alacağam bir-bir əlindən.

30 iyun 1986-cı il

*23 yaşında bir ana 51 yaşında
kişiyə ərə getmək istədiyini təkid
edəndə, şaşırıdım. Sən demə, bu
gənc qadın gecə yatağa girəndə özü
öz otağının işığını keçirməkdən
cana doymuş*

Allahsız-tanrısız bir qənim kimi

əlində Ərəbzəngi qılıncı
iki yol kəsib qənşərini.
Bilmirsən neçə yerdən
qılıncdan keçirəsən.
Biri gur işıq,
biri
gecələr işığı söndürülməyə yaraşlıq.
Sən
ürəyini daş edib,
qoyub ayağının altına
təntiyə-təntiyə, tapqına-tapqına
qaçmaq istəyirsən
sənə yad bir dünyanın iştiratına.
Ürəyin bir hovur dinclik üçün,
nəfsin bir hovur girinclik üçün,
«nə bilim»,
«neyləyim»,
«necə» üçün,
gecən
hind filmindəkitək
şamı söndürüləcək
bir gecə üçün

ovuna-ovuna,
qovur səni qovrulduğuna.
Taleyin min oyunu var,
gözləyirəm sonunu mən də
ağrına-ağrına.

***

İnandığım bircə budur ki,
sən hara gedirsən,
kimin qucağına girirsən, gir,
mənim nəfəsim ovudacaq səni.
Hər gecəyarı sən yataqda ikən
ışığımı söndürən əlin
mənim olduğuna inanacaqsan.
Gecəli, gündüzlü hər an
sən mənim olacaqsan,
sən mənimlə qalacaqsan.

Taleyin min oyunu var.
Bilmək olmaz.

23.05.1987-ci il

❧❧

SƏNDƏN VƏFALI SEVGİLİM

Eh, ürəyimə nə deyim,
ürəyimə gələn başıma gəlir.
Fikirləşirdim;
bu duruş ki, səndə var,
bu tutuş ki, məndə var –
bizimki tutmaz yəqin.
Ayrıldıq bir gün,
günün günorta çağında.
Qaldıq günün, günortanın qınağında.
Eh, nə deyim ürəyimə,
ürəyimə gələn başıma gəldi.

Aman Allah!
Adamın nəyi var,
qoymurlar qala əlində.
Dartıb, dartışdırıb alırlar
nəyin var ürəyində, dilində.
Bu gen dünyada
bir həsrətim vardı,
ürəyimi söykəyib sağrısına,
qalıb göynəyə-göynəyə ağrısına,
kənəlgiyə-kənəlgiyə yangısına –
yaşayırdım özümçün.
Onu da çox gördülər mənə.

Və günlərin birində,
bir də gördüm telefon səs saldı.

“MƏNƏ HƏYAT VER”, DEDİN

*Bu gecə sənə həyat verməmi
istədin,
bu gecə sənə verəcəyim
həyata təşnə kimi*

Hardan bildin
arzularımın içindəkini.
Hardan bildin
yalquzaq,
sənə təşnə hissələrimin
odunu, alovunu,
sənin üçün alışan naməhrəm qırovunu?..

***

Gəl bir olaq
yalquzaq duyğularımızın
yalquzaq azğınlığında.
Bu gecəmizin hayıfın alağ
yalquzaq duyğularımızdan.

Nə olar.

18.06.2013-cü il

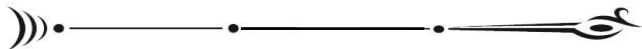

Söz açdın taleyinın kəmliyindən,
ömrünün, gününün nəmliyindən,
söz açdın özünün kimliyindən –
ürəyim göynədi.
Bir dedik, bir söyləndik
gecədən xeyli ötənəcən.
Axırda söz verdim.
Dedim, filan işində kömək elərəm
yerinə yetənəcən.
Sonra sənə uğur diləyib yatağıma girdim.

...Obaşdannan gözümü açıb
səni qucağımda gördüm.
Bu nə deməkdi, İlahi,
düzü, bilmədim.

10.11.1981-ci il

✎

Bu həzin gecəni al qoynuna sən,
Bu qərib gecəni sal qoynuna sən,
Kimsəsiz qəribi çal qoynunda sən -
O kimsəsiz mən olum.

Sən qopar, gəl qopar yolların üstədən,
Sən apar, gəl apar qolların üstə,
Sən çıxart, gəl çıxart illərin üstə,
O yolda,
    o qolda
    qalan mən olum,
ölümdən bac almış bir cəsəd kimi.

30.06.1986

✪✪✪

ustuf-ustuf boşalan qız
ruhu şəhvət dolu ağrıdan ovuna-ovuna
təslim etdi cismini
öz nəfsinin qınaqlarına.
Beləcə, naməhrəm yatağında
dirigözlü açdı sabahı.

...Gör havaxtdı
hisslərimiz ac-yalavac,
qalmışıq yalquzaq duyumların
şipşirin ağrılı gecələrinə möhtac.
Göynərtimiz cismimizdən
Allahacan
sərkərdan.

Bilə bilmirəm

harda görmüşəm

bu gecə otağıma gələn qızı.

Kim idi

yadıma sala bilmədim

dünən yatağıma girən qızı.

Görən xatırlayacağammı,

sabah qucağıma alacağım qızı?..

Bu ömür niyə belədi görən?

Mənə elə gəlir ki, hərdən

atam da unudar güman bir gün məni,

anam da,

qardaşım da.

Yaxşı ki, bacım yoxdu,

o da unudardı yəqin...

Görəsən göynəyim qalacaqmı

qadınımın ürəyində,

oğlumun ürəyində,

qızımın ürəyində?

Kim bilir?..

Naftalan, yay, 1984-cü il

✪✪

Bu gecə sən

nə şirinsən.

Bütün gecələməndən şirin.

Çatlayıb bu gecə öpüş həsrətindən
dodaqların, dilin.

Boğazın quruyub.

Gözlərin,

Allah, gözlərin elə durulub,

deyirsən nədi.

Ürəyimdə səksəkə cilvələndi.

Nə qorxuluymuşsan bu anında,

təzədən o gözlərin

dərinliyinə düşmək

çaşqınlığı çapdı canımda...

...Bu gecə təzədən sevmək

qorxusu var damarlarımda.

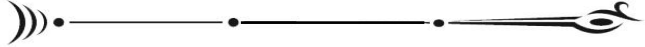
...Bu gecə mən yıxılıb ölmək istəyirdim...

Bu gecəm nə yaman şirinmiş.

May 1987-ci il

Bu gecə mən yıxılıb öləcəm.

Gözlərin gözlərimin içində,
əllərin əllərimin içində,
ürəyin ürəyimdə
yıxılıb öləcəyəm mən bu gecə.

Bu gecəm nə şirinmiş...

Əl atıb göydə axan
ulduzlardan birin tutacam,
daha sənin ətəyindən yox.

Başımı qoyacam
bu anda qu döşəyindən də yumşaq
nəmbə-nəmbə daşların üstə.

Daha qarsalanmayacağam,
od almayacağam,
odlanmayacağam
dizindən,

üzündən,
nəfəsindən,
nəfsindən.

Yox!

Əlimdə o axan ulduz,
düşüb ruhumun əlinə-ayağına
gözlərimi yumacam...

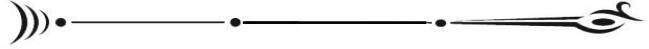
...Bu gecəm gör nə şirindi...

May 1987-ci il

Gecə ötür yarıdan.

Budur məni ağrıdan,
oturmuşam bayaqdan
boş-bekar.
Qandallanıb elə bil
içimdəki sevinclər,
içimdəki yağışlar.
Fikrim,
hissim,
düşüncəm
elə bil mənim deyil.
Ha illah eləyirəm,
çıxa bilmirəm bir yol
ömrün bu məhvərindən.
Tutulmuş kimi yəm mən.

Yuxum çəkilib ərşə,
qorxum çəkilib ərşə.
heyrətim korşalıbdı,
nifrətim çaş qalıbdı.
Qalmışam bir quş kimi
«gecə» adlı qəfəsdə.
«Necə edim axı mən,
necə»
adlı qəfəsdə
qalmışam çırpına-çırpına.
Talanmışam,
çapılmışam.
Yoğrulmuşam,

yapılmışam.
Bir çəməndim –
qırılmışam.
bir istəkdim çırpılmışam.
dağıılmışam,
tökülmüşəm,
sökülmüşəm...
Qalmışam çarpışmada,
bir dadıma çatan yox.
İçimin tufanları batırıb boğur məni,
göz çevirib baxan yox.
Bir uzaq yox,
yaxın yox.
- Sabaha necə çıxacam,
bilmirəm!

27.10.1982-ci il

Sənin

göz-görəti soyuqluğun,
içinin istiliyi qədər güclüymiş.
Yuxularımda – yandırırın,
telefon dəstəyində –
cızdağımı çıxarırsan
həsrətinlə.

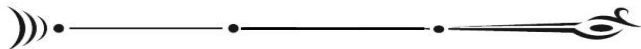
Üz-üzə gəlirik.
Bu istiliyə xumarlana-xumarlana,
bu istiliyə yana-yana
yaxınlaşırım sənə.
Dondurursan
sözünlə, söhbətinlə,
kim bilir «necə» məhəbbətinlə.

Gəl belə danışaq.
Gəl sarışaq
biri-birimizə.
Caynaqlar,
qırmaqlar,
qopara bilməsin bizi
biri-birimizdən.
Öpüşünə qızıdır məni.
Öpüşümlə yandırım səni.
Bu ömürdən
təsəlli tapaq
ta sübhədək.
Heç olmazsa bircə gecə

adam ömrü yaşayaq
hənək, ya dəyəmək.
Beləcə qalaq
ta sübhədək.

Yanvar 1985-ci il

❧❧❧

BU GECƏ YAMAN SOYUQDU

Bu gecə yaman soyuqdu mənə.
İçimdə duyğularım, duyumlarım
qalaqlanıb tərə-tərə.
İçimdə duyğularım, duyumlarım
sahilini tapa bilməyən bir lərə.
Niyətlərim qalıb giley-güzar tökə-tökə.
Düşmüşəm hisslərimin əlində əsir:
Biri çox dayazdı,
biri qaranlıq,
biri kəmkəsir.
Biri boş divardı,
döysən səda verəcək: – bum-bum...
Biri sısqə bir təlätüm.
İçimdə özümə də sirri-xuda bir dünya.
Qalmışam ürəyimi ovxarləyə-ovxarləyə.
Duyumlarımı harəyləyə-harəyləyə.
Bircəciyininsə ətəyindən
yapışmağı arzuləyə-arzuləyə.
Qulaq asanı tapılmır mən dəyənə.

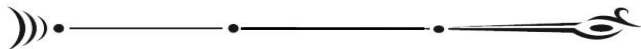
...Bu gecə yaman soyuqdu mənə.
Eyvana çıxıram,
göy üzü pəmbə-pəmbə buludlu.
Dünya sakit, dünya təmiz,
qüsursuz.
Dünya insanların dünyasından xəbərsiz.
Dünya qeydsiz-şərtsiz.

İçimdə duyğularımı döyə-döyə
bir özümə baxıram,
bir də qarşımda ağappaq qalmış səhifəyə.
Nə oldu,
misralarım atlanıb
buludların yalınamı çıxdı, – deyirəm.
Yerdən-göydən,
Allahdan-bəndədən
yuxarıyamı qalxdı, – deyirəm.
Əlim yetmir, ünüm çatmır.
Bircəciyi qulaq asmır
mən deyənə.

Bu gecə yaman soyuqdu mənə –
Bu gecə bir misra da yazı bilməmişəm.

Noyabr 1981-ci il

Məni xatırlama bu gecəyarı.

Keçirib işığı, yum gözlərini,
çixart ürəyindən nə ki var ağrı.

Məni xatırlama bu gecəyarı.

Birdən mən hoylanıb yerimdən olsam,
birdən pəncərəni, qapını qırsam,
isti yatağından səni çağırısam,
qulaq asma mənə,
eşitmə məni.

Sənə ürəyimi açıq saxlasam,
görmə ürəyimin istəklərini.

Məni xatırlama bu gecəyarı.

Yaxşıyam, ya pisəm sənə, bilmirəm.

Ömrüm qırov olub, ömrüm qar olub,

Özüm də donuram şıltaqlığından.

Bir qəlibə düşmür, cilovu tutmur,

bircə gün astaca, arxayın yortmur.

Bəlkə yorulacaq,

yolda qalacaq –

qorxmur ki, qorxmur.

Bir elə də mənə gəl baş qatma sən,

sözümün başına çox ip atma sən.

Sənin öz dünyan var – şirin, işıqlı.

Mənimsə öz dünyam – leysan yağışlı.

Hərəmiz yaşayaq öz ömrümüzü.

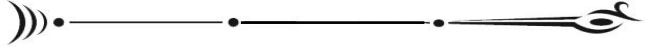
Birimiz leysanlı yağış altında,

birimiz şipşirin həyat ağzında –

Sən – Arazın o tayında,
mən – bu tayında.

Məni xatırlama bu gecəyarı.
Xatırlama.
Necəyiksə, eləcə də qalaq.

☞☞

GECƏ, SƏN, BİR DƏ MƏN

Gecə.

Qulaq çəkilib qurşun sükut əlindən.
Göz qapaqlarım niyə ağırlaşıb daş kimi.
Xəyallar aləmində əsir düşmüşəmmi mən?
Sustalmış fikirlərim çaş salır düşüncəmi.

Hamını yuxuya verib görüşür
bir cüt qoşa xəyal, bir aylı gecə...
Əriyir ümidlər mənzilindəcə
iztirab gizlicə, həsrət gizlicə.

Sükut ürəyimdə yol alıb gedir,
bu görüş son qoyur bizdə həsrətə.
Gecə yuxulayır...
Qovuşuruq biz
nisgilli gözümdə əbədiyyətə.

Mart 1973-cü il

NƏĞMƏ

AZƏRBAYCAN TORPAĞI

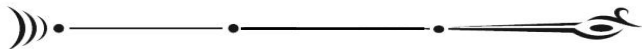
Odlar yurdunun gözü
Bakım tək gur işıqlı.
Qarabağ, gözəl Şirvan,
Mil, Muğan yaraşığı –
Azərbaycan torpağı.

Dədəm Qorqud şərqili,
Nəsimi «yamanlıdır».
Üzeyirli, Müslümlü,
Füzuli ümmanlıdır.
Azərbaycan torpağı.

Nərimanı, Vurğunu,
Sabirləri yetirən.
Hər dağında, daşında
min gül-çiçək bitirən
Azərbaycan torpağı.

Səttarxan sorağında
Savalan haraylıdır.
Dəli Kürlü, Arazlı,
O taylı, bu taylıdır
Azərbaycan torpağı.

Sazlı-sözlü dodağı
«Sülh», «Azadlıq» kəlməli.
Gözəl günlər soraqlı,
«Azərbaycan» nəğməli
Azərbaycan torpağı.

Aprel 1972

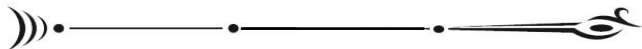
AZƏRBAYCANIMDA GÖR

(Süleyman Rüstəmə)

Müqəddəs məbədimdir,
doğma vətən torpağı.
Sönməz ata ocağı,
isti ana qucağı.
Elimdən öyrənmişəm
mən ellərçün yanmağı.
Torpağa məhəbbəti
Azərbaycanımda gör!
Sarsılmayan vüqarı,
təmiz eşqi, ilqarı,
ömrə doğan baharı
Azərbaycanımda gör!

Qarlı Baba dağından
alıb mətanətini.
Qadınında, qızında
kişi dəyanətini.
Leyli məhəbbətini,
Həcər şücaətini,
tükənməz sədaqəti
Azərbaycanımda gör!
Ay ellər, nə xoşbəxtəm
Nərimanı, Həzım var,
Füzulim, Rəsul Rzam,
Sevilim var, Bəstim var.

Yüz min millət içində
mənim də öz səsim var –
sabaha xoş niyyəti
Azərbaycanımda gör!

BAYRAMINIZ MÜBARƏK

Təbəssüm qaynaşsın
gülüzlü yanaqda.
Arzular da çaşsın
Bu şadyanalıqdan.
Bir deyək, bir gülək,
ay ellər, bu yurda şadlığa gələk –
Bayramınız mübarək!

Qol açıb şadlansın,
kөнüllər atlansın,
qoy daşıb çağlasın
bu həvəs, bu istək.
Bir deyək, bir gülək.
Ay, ellər, bu yurda şadlığa gələk –
Bayramınız mübarək!

Sərhədi bilinməz,
istəyi yenilməz,
Ömürdən silinməz
bu sevinc, bu hənək.
Ay ellər, bu yurda şadlığa gələk –
Bayramınız mübarək!

❦❦❦

ÖMRÜM SƏNSƏN, GÜNÜM SƏN

«Sabah» adlı bu dünyamçün
doğuldun sən.
al qanımdan yoğruldun sən.
Ağ günlərçün xoş soraqlı bir səhərsən.
Dünənimsən, bu günümsən,
hələ günlər görəcəksən,
vüqarlı dayağım,
könül həyanım –
Azərbaycanım!

Dağ vüqarlı ellərimin vüqarısan.
Dəli Kürlü, Xan Arazlı
Od yurdumun nübarısan.
hələ günlər görəcəksən,
vüqarlı dayağım,
könül həyanım –
Azərbaycanım!

✽

ÖMRÜM-GÜNÜM

Həyat yolu dolay-dolay,
sən olaydın mənə haray,
ömrüm, günüm bircə qolay
qala, dönmərəm səndən.

Sənli könlüm bir dəm sənsiz
ola, dönmərəm səndən.
Saçlarımı qara yellər
yola, dönmərəm səndən.

Qovub gözümdən yuxumu,
alıb canımdan qorxumu,
gözlərin hər var-yoxumu
ala, dönmərəm səndən.

❦❦❦

SƏNİN BİRCƏ TƏBƏSSÜMÜN

Qanadlımı, o quşdurmu,
ürəyimdən qopmuşdurmu,
dodağına hopmuşdurmu,
sənin təbəssümün?

Qəribədir, coşanda da,
səbr kasan daşanda da,
əskik olmur dodağından
sənin təbəssümün.

Ürəyimdə tufan varsa,
könlümü qəm qanadarsa,
ovundur ar ovundursa
sənin təbəssümün.

Xəzər kimi ləpələnər,
dodağından qəlpələnər,
ürəyimə səpələnər
sənin təbəssümün.

*«İqtisadçı» qəzeti, 03.11.1973.
Azərbaycan Dövlət İqtisad
universitetinin nəşri*

❦❦❦

QƏZƏL

Yarəb,.....

.....

Bir özgə mənadan zövq almaz idim,
incidir tənəli məhəbbət məni.

Bağrım hay salsa da sınımış kaman tək,
döyəclər bir sevda dəyanət məni.
Taleyə baxın ki, bu haqlı sevdam
edib öz yanımda xəcalət məni.

Ayətəxan, heç sorma nə günə qaldım,
qovur öz-özümdən bu hikmət məni.

1970-ci il

QƏZƏL

Zülfünü yay üzünə, zülfü pərişanlara bax,
köksünü pay-püşt elə, ürəyi şan-şanlara bax!

Neyləsin bəni-adəm çəkdiyi can zülmü üçün
Sevdana məcnun olan bəri-biyabanlara bax!

Mətləbin bəs nə üçün aləmə sən car elədin
Eşqi cünunə nisbət aləmi-bəyanlara bax!

Qəriblik çəksən əgər bircə para xilqət üçün
Hissinə təşnə qalan məftun Ayətəxanlara bax!

1970-ci il

TAMAMLANMAMIŞ ŞEİRLƏR

Üz tutmuşam bu yazının dalınca,
hara gedir?
Yolun, izin bilmirəm.
İstəkləri istəyimə yapışıq,
Nədir qəsdı,
sözün düzü, bilmirəm.

✽

Biz gəldi-gedərik, əməl yadigar,
sevənlər sevgiyə yaşar, ucalar,
Od-odun gücündən hərarət alar,
könlümün odunun közü qaraldı.

✽

Yüyrək olub qabağımca
bir səs qaçır ha vaxtdı.
Bu səsi tutub gedəcəm,
Ömrümün axırınacan.

✽

Gəl «ah!» çəkmə bir belə,
canın-cəsədin hanı?!
Vücuddan qopan «ah!»
qovurur adamı.

1987-ci il

✽

Gözlərə aldanıb, gülüm,
Gözlərdən salma özünü.

✽

Yenə də görüşdük o gözəl qızla,
gözləri ağlımın gözündə qaldı.
Yaman dəyişmişdi bu neçə gündə
gözlərim dəyişmiş üzündə qaldı.

✽

Yalanla riyaya gəlmədi dilim,
açıldım, töküldüm mən kələf kimi.
Qınağım bir acı həqiqət oldu,
önündə kiçildim naxələf kimi.

✽

Necə bağışlayım söylə səni mən?
Sən ki, məni məndən oğurlamısan.

✽

Dedim ki, «əllərin soyuqdu yaman».
«Ürəyim istidir, ürəyim» dedin.
Dedim, «içindəki o inam hardan?»
«Özümə, həyata diləyim» dedin.

✽

Əgər sevmirsənsə...
Nə deyim buna,
yer ilə göy qatı qovuşa bilməz.

✽

Qovruldu illəri mən qaça-qaça,
böyüdü bağırimda qəm yata-yata.
Ayətəxan, nə üçün gəldin həyata?
Hay verən tapılmır hayıma, anam!

1976-cı il

•••

Yumruq boyda ürək nə qədər dözər,
sevgi hicranından doğan əzaba?
Görəsən, nə qədər yer saxlanıbdı
ürəkdə sevinci boğan əzaba?
Titrək ürəyimə vüqar bəxş edib,
saxta məhəbbətə qaladın məni.
Gözlərim içəndə baxışlarını,
dondurub qəlbimi, taladın məni.

•••

Dilin «hə» söyləyir, gözlərin sevgi,
ancaq əməllərin sual yığını.

•••

Qəlbın üşütməsindən
alnımın qırıqlarında
puçur-puçur görüdü tər.

•••

Qəlbim alovlanıb
arzularının
tüstüsünə bürüdü.

•••

Ürək sığmır məcrasına.
Mənmi qaldım ürəyimin alovuna
yana-yana?!

İstədim eşidəm hər an «sevirəm,
sevirəm, sevirəm!...».
Sevgi sözlərin.
Dilin lal sükutdan bac-xərac aldı,
müəmmalı qaldı qara gözlərin.

QƏND BALAM, ŞƏKƏR BALAM

Bal tökülür dodağından,
təzə dil açır Sevdam.
Əl çəkmir öz inadından,
dolaşır, çaşır Sevdam.

Dil-boğaza qoymaz bir an,
«danışar» axşamacan.
Hər kəlməsi nəğmə olan
şirin dilinə qurban.

Addımlayır dıppır-dıppır,
divardan tuta-tuta.
Qucaqlayıb qapdım yerdən,
«Balam ode, dağ boyda!»

1972-ci il

✻

**Götürüb qayçını,
qısaltdı saçını.**

...Obaşdan
əlını apardı saçına
darasın.

İndi o
saçının
harasın
darasın.

Necoldu?

Saçları
bəs niyə
yoxaldı?
Sevdamin

əlləri
havada
boş qaldı.
hörüyü dolanıb
dizinə çatardı.

Ərköyün
uşaqtək
başını
qatardı.

Axıtdı qızcığaz,
axıtdı
gözünün qorasın.

İndi o
saçının
harasın
darasın?

1972-ci il

SADƏLÖVHLÜK

(Könülə)

«Oy, qorxdum, ana,
ürəyim düşdü».

«Harda, a quzum?»
Uşaq büzüşdü.

«Get, axtar quzum».
Söylədi ana
zarafatyana.

1972-ci il

SEVDA VƏ BABƏK

Babək dedi:

– Mənəm qoçaq.

Sevda dedi:

– Mənəm qoçaq.

Tutuşdular,
kəc düşdülər.

Dünən Babək

bir oğlanla

dartışanda,

gəldi Sevda.

Köməkləşib

o oğlanı

qorxutdular.

Babək dedi:

– Gəl barışaq,

ikimizik elə qoçaq.

1972-ci il

QAR YAĞIŞI

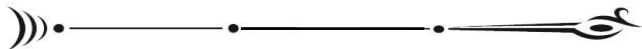

Bir qar başladı
çöldə quşbaşı,
lap qar şabaşı.
Yer-göy qarışdı...
Az vaxtda keçdi
düz bir qarışı.
Nağıl diliynən,
bircə andaca
dərələr aşdı,
təpələr aşdı
qar dənələri.
Bəndi, bərəni,
düzü, dərəni,
kəndi, şəhəri,
gəzdi, dolaşdı
qar dənələri

***

Lap qanad açdı.
Ürəyi coşdu,
sevinci aşdı,
sevinci daşdı.
Tələsdiyindən
qılçaları da
dolaşdı,
çaşdı.
Bu sevinc ilə

BÜTÖV DÜNYA MƏNİMDİ

Əl atdım,
əlim çatdı
bu Günəşin
oduna.

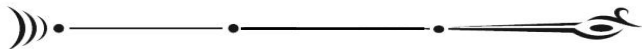
Əl atdım,
əlim çatdı
bu Günəşin
ətəyinə,
çölünə,
çəməninə,
çiçəyinə,
gülünə.

Haraylayıb
çağırdım ki,
mənimbidi,
mənimbidi bu dünya!

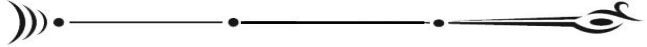
KÜSƏYƏN CEYHUN

Mızmızıymış
bu oğlan.
Söz deməyə
peşmansan.
Tezcə küsər,
yaş tökər.
Nə var, nə var,
anası,
söyləyib ki,
adının
göz yaşımı
mənası.

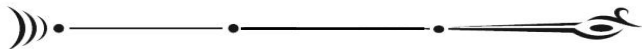
ARAZXAN EVCİK TİKİR

Bir gün Arazxan
evcik tikirdi
dominolardan.
Qurdu,
qalmadı
axırınıcı daş.
Evcik olmadı
axırınıcı daş.
Köməyə gəldi
bacısı Sevda.
...Ancaq dönməyib
öz inadından,
uçurub evi,
bir də binadan
tikdi Arazxan.

❦

KÖNÜL

Könül də bir baladı,
əl-ayağı çiçək tək.
Bircə himə bənddi ki...
Şaqqıldaıyb güləcək.

✪✪

NEFTÇİ OLACAĞAM

Yuxusu düşüb qaçaq.
Durub Günəşdən qabaq,
hər səhər atasını
işə ötürür Mehman.
«Neftçi olacam», – deyir, -
atam kimi bir zaman».

✪

ATAM DEYİR Kİ...

Hələ uşaqdım onda.
Ötərdi günlərimiz
o oyun, bu oyunda.
Atam tamaşa edib
dava oyunumuza,
gahdan köks ötürərdi.
Gahdan üzümə baxıb
mənə belə söylərdi:
– Oğul, zaman vardı ki,
ikiyə bölünərdik
biz də elə sizin tək.
Öldürərdik düşməni,
biz də «dağg-dağg» edərək.
Sonra bulud tək gəldi,
doğruçu müharibə.
Qırdı ürəyimizi,
qırdı bu müharibə.
O gündən gözümüzdə
gömlüdü oyunumuz.
Bir daha oynamadıq
dava oyununu biz.

1974-cü il

AQONİYA

(ölümdən qabaqkı vəziyyət)

Hər kəsin ömründə, taleyində bir “nə isə” var. Çətini bu “nə isə”ni görmək, dərk etmək, mənimsəməkdə. Ondan sonra həyat, onun ən məşəqqətli anları belə insan üçün yeni mənə kəsb edir, cazibədarlaşır. Qapamağa hazırlaşdığımız bu kitabda bu yerə qədər gördüyüm, dərk etdiyim “nə isə”ləri Sizlər üçün çözlədim, onların həyatımdakı rolu ilə tanışlıq yaratdım, təqribən 50 il qələmə sarılı ömrümdən saxlancların az bir qismini Sizlərə təqdim etdim.

***

...Həyat heç vaxt sözünü deyib qurtarmır. Bəlkə elə bu fəlsəfenin mühakiməsidir ki, həyat eşqi, yaşamaq - hətta zülmə yaşayanlar və hətta ölümə məhkum edildiyini dərk etdiyi məqamda da hər bir canlı üçün şirindir.

İnsan var bir-birilə aylarla, hətta bəzən illərlə ünsiyyətdə olmur. Amma daxilən elə hal formalaşa bilir ki, o kəsləri daim öz yan-yörəndə, məclisinin, süfrənin başında, qürurunun fəvqündə görürsən.

70-in astanasını döyməyə hazırlaşdığım bu günə qədərki ömrümə bu sayaq daxil olmuş böyük hərfələrlə yazılı bir neçə varlıq mövcuddur: mənə həyat bəxş etmiş atam Ziyatxanla anam Qızxanım, yeganə qardaşım Rəfayıl, ömrünü 16 yaşından hər ağrı-acıma bələyib mənə “gözlərimdən” söyləyən həyat yoldaşım Zərnişan (Akifə), Allah-taalanın mənə başucalığı bəxş etdiyi Sevdamla Babəkım, tələbəklik illərimin ikicə saxlançı Əşrəf Hümmətovla İncilab Həsənov (Həsənli), bütün varlıqları

yox yerdən var edən gözəgörünməz Yaradanımız və bir də dünya ucalıqda, dünyamızın fəvqündə dayanan Azərbaycanımız. Barmaq hesabı apardınız mı? Cəmi 10 nəfər. Mənim dünyam bu gün bu ON-luqdan ibarətdir. Hansı ki, bəzən aylarla nə səsləri mənə çatır, nə ünlərini eşidirəm. Bəzən ilnən xiffətlərini çəkdiyim məqamlar da olub. Amma onların hər biri hər an mənimlədir, mənimdir. Onların hər biri mənim onları gördüyüm ucalıqdadır.

Bəlkə də mən onlar üçün bu dediyim tərzdə dünya deyiləm. Bəlkə adidən də adi ola bilərəm onlar üçün. Bəlkə də görüşəndən-görüşənə onlar üçün “doğuluram”, yadlarına düşürəm? Bilmirəm.

İnsan üçün kifayət qədər UZUN qəbul ediləcək ömür yaşantımın bu zaman kəsiyində bir daha yəqin etdim ki, həyatımın ən məşəqqətli məqamlarında mənimlə olası kəslər özüm üçün saxlanc edib özümünküləşdirdiyim bu 10-luqdur.

Hərdən mənə elə gəlir ki, Allah-taala tərəfindən mənə bəxş edilən ömür payımı özüm qəbul etdiyim mənaca, məzmunca, qarşıma qoyduğum məqsədlər dəyərinə yaşamaq cəhdində olmuşam. Belə olmasaydı həyat girdabına qədəm qoyduğum ilk gündən Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı və azərbaycançılıq uğrunda yorulub-usanmaq bilməyən ömür dəst-xətti yaşamazdım.

***

...Həyat - xeyirlə şərin mübarizəsidir. Yarandığı, formalaşmadığı ilk gündən planetimizin mövcud olacağı bütün zamanlara qədər belə olaraq da qalacaq. Güman, bu qanunauyğunluğun nəticəsidir ki, insan ömür həddinin bütün məqamlarında zəkasının dərk edə biləcəyi qədərincə həyatın dərinliyinə nüfuz

etməyə çalışır. Ancaq nail ola bilirmi? Yaxud nail olduqları onun özünü qane edirmi? Təbii ki, heç də yox! Bu, mümkünsüzdür.

Yaşımın bugünkü cəng-cidalında vücumdumda məni qürurlandıran, başımı Qarlı Baba dağı qədərincə ucalıqlara çatdıran bir ucalıq var ki, bu, mənim hər ağrı-əzabına dözüb illərlə uğrunda çarpışdığım “Mən Azərbaycanlıyam!” kəlməsidir.

Bu kəlmələrə uca prizmadan yanaşanlar əsasən daxilən böyük, zəngin olanlardır. Belələri üçün “Mən Azərbaycanlıyam” anlayışı xüsusi vurğu ilə, vüqarlı səslənir. İnanıram ki, bu ucalıqdan övladlarım da elə mənim qədərincə qürurlanırlar. Nəvələrim, nəticələrim, kötükələrim də beləcə, il-il, zaman-zaman qürurlanacaqlar. Axı, bu övladların damarlarında mənim qanım dövran edir. Nəvələrimin, nəticələrimin, kötükələrimin vücudunda dolaşan mənim ruhum olacaq. Dünyanın hansı məkanında, ömürlərinin hansı məqamında olursa-olsun, onlar özləri üçün *Ayətخان Ziyad (İsgəndərov)* dünyalı bir AZƏRBAYCAN tapacaqlar. Və qayələri böyük həflərlə yazdığım AZƏRBAYCAN dünyasını yer üzünə, bəşərə görk etmək olacaq.

Mən buna inanıram.

Özümə inandığım qədərincə.

***

Bu kitab mənim yazıçı olaraq bədii yaradıcılıq qismində qələmə sarıldığım zaman kəsiyində yazdıqlarımdan salamat qalan az bir qismdir ki, Sizlərə təqdim etdim.

Qapamağa hazırlaşdığımız kitabda Ayətخان Ziyad (İsgəndərov) dünyasından Sizlərə nə isə töhfə edə bildimmi? Qismən də olsa istəyimə nail olmuşammi?..

***

I bölüm

İLMƏ-İLMƏ TOXUNAN MİSRALAR

Oxucuma	265
Bu, yeganə ölümdü yer üzündə (<i>Anara</i>)	266
Fikrət Qocaya	268
Eyni qapını döyür, eyni taleli adamlar (<i>V.Cəbrayılzadəyə</i>)	269

***

BU NƏ CƏNG, BU NƏ CİDAL

Bu yol hara gedir belə?	271
Hara qaçım bu dünyanın əlindən?	272
Dünyanın rəngləri (<i>bir oturmaqlıq şeirlər</i>)	273
İçimin ağrıları çoxalır	287
Ömrü yaşamağa nə var?	288
Bu dünya çalın-çarpaşlıq	289
İnsan içinin çənə düşən günü də var	290
Eh, yiyəsiz-yeliksiz fikirlərim	291
Bir dəcəllik sorağında	292
Nankor övlad (<i>hadisə</i>)	302
Eh, nə uzun imiş dünyanın işi	307
Eh, duyğularım, duyumlarım	314
Ölçü vahidi – ömür deyil	317
Arzu	318
«Vətən üçün nəğmələr» silsiləsindən	319
Mənə bir ömür ver, babam!	320
Gözdən iraq olanlar... ..	322
Babam kirpiklərin sıxdı	325
İlmələrə toxunan ömür	326
Anam yola salır məni	327

Bu necə gediş idi?	328
Araz haqqında şeirlər	329
Qorxu	333
Mənim də öz dünyam var	335
Özümü gəzirəm öz keçmişimdə	336
Elektrik qatarında	338
Payızda	340
İçimdə böyüyür bir ağrı, itim	341
İstəkləri daşdan keçən adamın	342
Mənim bu dünyadan əmanətim var	343
Biri ağacın yaralı köksünə baxır... ..	344
Eh, nə qəribə olub dünyanın işi	345
Nə əlimə dəmir əsa götürdüm... ..	346
Bu nə dəli istəkdi	347
Sayqısız, diqqətsiz yaşaya bilmirəm... ..	348
Bir dəcəl qoymur yatam... ..	350
İki ömür	352
Bəzən belə də olur	353
Torpaq oğluyam	354
Haçansa görsəm ki... ..	356
Atadan xatirə istədi oğul	357
İstək	358
Adam özündən də bezə bilər... ..	359
Adsız əsgər qəbiri	360
Nə yaxşı ki, Sizlər varsız, insanlar!	362
Ömrün 30 ilindən sonra	364
Kəcdiyimi lap əzəldən deyirlər	366
Hər ömrün öz nisgili var	367
Mən dünyaya göz açanda... ..	369
Evimizə gedən yol	371

Göz yaşları ürəyində... ..	372
Bir “yemirəm” deyəndən qorx... ..	373
Şeir necə yazılır	374
O səfər bir şair dostum... ..	376
Bir gənc dostuma	377
Tələbə yoldaşlarıma	379
Bəzi qələm dostlarıma	380
Hacıqabulda, mülklərimizin arxasında... ..	382
Tələbəydim... ..	383
«Mənəm-mənəm»liyi bilinsin deyə	384
Bir kirəkeşin dilindən	385
Ürəyimlə söhbət	387
Mənə demə bu nə cəngdi-cidəldi... ..	388
Ömür yolu	392
Yaman şeydi bu vəzifə... ..	391
Oxuyub sızıltımı..... ..	392
Dözmürəm	393
Bu dünyadan... ..	394
Odumu ulu Zərdüşt... ..	395
Burdan Vurğun keçib	396
Sən bu cahana sığmadın	397
Kür nəğməli ömür	309
Dağlar	401
Bizim dağlar	402
Sumqayıt	403
Məşələ dönmüş ömürlər	404
Buzovnada bir heykəl var	406

***

Bir ürək nədi ki, əsirik ona...	456
Bu yolların yazısıdı – özündən...	457
Qoy bu da sənin olsun	458
Belə günah olmaz, belə gün olmaz	459
Sən məndən gileylisən, mən səndən	460
Sizin evdən gedən yollar	461
Mənə qıyımsız demə	462
Ömrümü əlimdən alan qız	463
Niyə yalan danışmaq	464
Bu necə duyğudu	465
Sənə söz lazımmış	466
Ömrüm nəğməliyə mənə yaşamağa nə var	467
Sənə niyə elə gəlir ki, bəzən...	468
Əlini ver mənə, qorxma	470
Bu vida görüşümü?!	471
Milyon illərlə səni qorudum	473
Gör ha...	474
Hər şeyin bir doyumu var	475
Sevsən 30-dan sonra...	477
Sənin üçün	478
Başlaya qımı ömrümüzü təzədən	479
Alovundan yanmaq olmur	481
Mənim dünyam, sənin dünyan...	483
Mənə nəğmə de	485
Yaşat məhəbbətimi	486
Dözmürəm sənsizliyə...	487
Çilikləmə bu sevdamı	488
Mənə bir söz bağışla, dedim...	489
Qızlarımız mənə deyir ki...	491
Yaşadım oğlan, gözlə, qızımı verrəm sənə	493

Dostum Sevinci sevdi	528
Eşqim qırov tutur	529
Gözlərə dolanda yuxu həsrəti	530
Bilmirəm görüşdük harda	530
Öldün ürəyimdə	531
Özünü qaytar	532
Dedin, “gəl, ayrılacaq”, vida keçmişə	533
Etiraf	534
Tənhalıq, məhəbbət	535
Əsdi ayrılıq yeli... ..	536
Tutub bu dünyanın əl-ətəyindən... ..	537
Hər gözəl görəndə... ..	537
Kim deyir ki, çaylar coşub-daşanda	538
Sevgim bir dənizmi	538
De, bir yadımdamı	539
Çox uyma qadının naz-qəmzəsinə	540
Qısqançlıq	541
Görüşünün yadigarı	542
Gəlir ayrılığın susqun dalğası	543
Taleyim nə «gözəl» sığal veribmiş... ..	544
Dedin, “gəl, ayrılacaq”, ağırlıqdan torpağa... ..	545
Bir odlu gülüşdü dodağındakı	546
Giley	547
Ürəyim, lap vasvasıymışsan	548
Bu hikmət qorxudur məni	549
Çaşdım vuruldum sənə.....	550
Qarsıb qısqançlığın od-alovunda... ..	551
Bayatılar	552
Rübai	553

MƏN, SƏN, BİR DƏ GECƏ

Bir gecəmin yuxusuzluğu	554
Bu qərrib gecəmin kimsəsi varmı görəsən	559
Ömrünün bir günü mənim olan qız	559
İnanmazsan səni sevdiyimə	560
Bu uzunluqda ömrü yaşamaqımı olar	564
Bu gecəm yiyəsiz-yeliksiz it kimi... ..	567
Bu gecənin ayrılığı nədi başqalarından	568
Mənə bir şirin yalan de	569
Allahsız-Tanrısız bir qənim kimi... ..	570
Səndən vəfalı sevgilim	572
Mənə həyat ver, dedin.....	574
Söz açdın taleyinin kəmliyindən	575
Bu həzin gecəni al qoynuna sən	576
Yanlışı telefon zənginin işığı	577
Bilə bilmirəm harda görmüşəm... ..	579
Bu gecə sən nə şirinsən	580
Bu gecə nə yaman uzundu	581
Bu gecə mən yıxılıb öləcəm	582
Gecə ötür yarıdan.....	583
Kəlmələr nə pərən-pərən düşübdü	585
Sənin göz-görəti buz soyuqluğun	586
Bu gecə yaman soyuqdu	588
Məni xatırlama bu gecəyarı	590
Gecə, sən, bir də mən.....	592

NƏĞMƏ

Azərbaycan torpağı	593
Azərbaycanımda gör	595
Bayramınız mübarək	597

Ömrüm sənsən, günüm sən	598
Ömrüm-günüm	509
Sənin bircə təbəssümün	600
Nə belə fikirlisən	601
Qəzəl	602
Qəzəl	602
TAMANLANMIŞ ŞEİRLƏR	603

III bölüm

SEVDA, BABƏK VƏ DOSTLARI

Qənd balam, şəkər balam.....	608
Götürüb qayçımı... ..	609
Sadəlövhlik	610
Dolaşdı qıçı, dəydi üz üstə	611
Sevda və Babək	612
«Ata, ay ata!...»	613
Qar yağışı	614
Bütöv dünya mənimdi	616
Bir ala qarğa... ..	617
Küşəyən Ceyhun	618
Xəzərin sahilində	619
Arazxan evcik tikir	620
Çapar oğlan	621
Atam deyir ki... ..	624
AQONIYA	625

ISBN: 978-625-378-171-2